

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLÆGTS- OG BARNDOMSMINDER FRA VIBORG-EGNEN

VED
DANIEL BRUUN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL • 1925

Etatsråd G. F. S. Bruun
(født 13. Decbr. 1823, død 17. Jun. 1901).
(Ungdomsbillede; tegnet af N. F. Fabel 1844.)

SLÆGTS- OG
BARNDOMSMINDER
FRA VIBORG-EGNEN

VED
DANIEL BRUUN

UDGIVNE AF „VIBORGENSERSAMFUNDET“

I HUNDREDAARET FOR
ETATSRAAD G. F. S. BRUUN'S FØDSEL

GYLDENDALSKE BOGHANDEL · NORDISK
FORLAG · KØBENHAVN · MCMXXV

OMSLAGET EFTER TEØNING AF
J. T. LUNDBYE

—
COPYRIGHT 1925 BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL, NORDISK FORLAG - COPENHAGEN

—
OPLAG: 1000 EKSEMPLARER

—
PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

BORGMESTER, JUSTITSRAAD JOHS. IVER BRUUN I FREDERICIA MED NÆRME

Silhouetgruppe fra 1794.

raad, Borg-
Johs, Iver
n (1743—
804).

Justitsraad Bertel
Bruun (1767—1827).
Søn af Nr. 1 og 6.

Magdalene Barbara
Brochner (1768—
1831), gift m. Justits-
raad Bertel Bruun.
Sønnen Hans
Brochner Bruun
(1793—1863).

Mads Pagh
Bruun
(1781—1806)
Købmand i
Fredericia.
Søn af Nr. 1
og 6.

Buste af
Maren Pagh
(1742—1784)
gift m. Johs.
Iver Bruun
Borgmester,
Justitsraad,

Maren Chri-
stine Staal
(1791—1878)
siden gift m.
Kammer-
herre Un-
dall.

Anne Kirstine
Bruun
(1770—1848)
siden gift m.
Oberst
P. M. Hviid.

Anne M
Bru
(1766—
gift
Justits
Niels

Justitsraad Bertel Bruun
og Hustru Magdalene Barbara, f. Brøchner. (1816).

INDLEDNING

„DE FREDERICIA BRUUN'ER“

„— det var en af vore ypperste borgerlige Ætter, som kan samles under Benævnelsen: „De Fredericia Bruun'er“.

(Ludvig Schrøder i „Danmarks Hjælpekilder“).

For ca. 300 Aar siden, paa Kong Christian den Fjerdes Tid, fødtes Slægtens første kendte Mand: *Iver Hansen*, som indvandrede fra Koldingegnen og blev Borger og Købmand i Fredericia. Han var aabenbart en anset og dygtig Mand, hvem der blev overdraget offentlige Hverv¹⁾. Han giftede sig med en Jomfru *Bruun* fra Kolding, efter hvem Børnene antog Navnet Bruun, men først efter Faderens Død. I op mod 200 Aar blev han og hans Efterkommere — gennem 5 Slægtled — i Fredericia lige til 1827 — alle som Købmænd og Fabrikanter m. m., og alle hædrede af deres Medborgere med Tillidsposter.

Karakteristisk for dem var det — saa vidt man kan se — at de, samtidigt med at de med Dygtighed varetog deres egne Affærer, stedse følte et Ansvar over for deres Medmennesker og Byfæller og i mange Tilfælde virkede til Gavn for det ganske Land. Et stærkt Sammenhold bandt de enkelte Slægtsmedlemmer sammen og gav Slægten Styrke.

I Michaelis Kirke i Fredericia er ophængt en Mindetavle over

¹⁾ *Iver Hansen (Tjuvkjær)*, sandsynligvis født i Landsbyen Tjuvkjær i Smidstrup Sogn, Borger og Handelsmand i Fredericia, nævnes fra 1662 hyppig som Tingmand, flere Gange som Forligsmægler, var 1666 i 4—5 Maaneder konstitueret Byfoged, Overformynder til 1681, død 1684, gift 1657 med *Gye Hansdatter Bruun* (død 1707).

Slægtens 3die Mand: *Bertel Johansen Bruun*, hans 2 Hustruer og hans Forældre¹) (altsaa 2det Slægtled). Dens Stil er jo, efter vor Tids Betragtning, noget eiendommelig, som naar det lyder om Bertel Johansen Bruun:

„En dydig Stræbsomhed, hvad Lyke, den bør vente, til Avinds Skiændsel, her altid erindres maae. Den Roes, som den fortien, der Gud og Kongen tiende udi Oprigtighed, den Roes bør ej forgaae.“

Men følgende Linier taler i mere jævne Toner:

„Han var en viis og nidkiær Mand i det Embede, han som Raadmand i Fredericia beklædte, en forstandig og redelig Kløbmand, en elsket og æret Borger, en troe Egtefælle — —“. Han var som det ses af Tavlen to Gange gift, havde 12 Børn og fik dertil 5 medbragt af sin første Hustru — en anselig Børneflok at sørge for.

Slægten gik frem i Velstand og Anseelse: Hans Søn Justitsraad *Johannes Iver Bruun* (4de Led) var Købmand, Skibsreder og Tobaksfabrikant samt drev Landbrug ved Fredericia. Han blev Borgmester og Stadshauptmand, altsaa Chef for Borgervæbningen i sin Fødeby²). Han har efterladt sig en saakaldet „*Geheime Bog*“, som indeholder Oplysninger om offentlige Hverv, Familienotiser, Statusopgørelser og Fortegnelser over Hjemmets Beholdninger af Guld-, Sølv- og Kobbertøj, Dækketøj og Sengeklæder, hvilke viser, at Hjemmet, selv efter Datidens Forhold, var meget velstaaende. Han gør Rede for sine Indkomster af Handel, Skibsfart, Fabriksdrift og Landbrug og nævner med Tilfredshed, at det Kongelige Landhusholdningsselskab i 1771 „offererede“ ham en Guldmedaille.

Det ses, at hans Formue jævnt stiger fra 5640 Rdl. i Anno 1766 til 20,582 Rdl. i 1781, og til 44,770 Rdl. i 1796. Forinden han, i 1797, gifter sig anden Gang, udbetaler han Børnene deres Mødrenearv. Formuen gaar derved ned; men stiger atter i Aaret 1803 til 41,574 Rdl. Han udtaler: „Det ald sammen vil viise den almægtige Guds særdeles naadige Bestyrelse, Hjælp og mig forundte Lykke og Beskiærmelse til det mig betroedes formerelse — — Lad, O! Almægtige Gud derimod mig og mine aldrig forglemme at altid love og priise Dig derfor samt anvende det os saaledes betroende efter din Faderlige Villie til vores og vore med Menneskers bæste.“

En Silhouetgruppe fra 1794 forestiller Borgmester Bruun og hans nærmeste dalevende Familie. Personerne er grupperede om en Buste af hans første Hustru, som jo var død (Nr. 6). Gruppen omfatter iøvniigt, foruden Borgmesteren selv (Nr. 1), dennes Søn *Bertel*

¹) *Johannes Iversen Bruun* (1671—1731), Købmand og Raadmand samt Overformyndet i Fredericia, g. m. *Anna Kirstine Christensdatter* (Mindetavlen har *Jensdatter*) (1669—1760), Sønnen: *Bertel Johansen Bruun* (1708—1761), Købmand, Raadmand og Tobaksfabrikant i Fredericia, var gift: 1. Gang med *Gye Marie Madsdatter Bruun* (1694—1739), Datter af Mads Iversen Bruun i Fredericia, Enke efter Peter Poulsen i Fredericia. 2. Gang m. *Kirsten Gudme* (1719—1767). ²) *Johs. Iver Bruun* (1743—1804) var gift 1. Gang med *Maren Pagh* (1742—1784) og 2. Gang med *Christiane Therkeline Hansen* (1763—1843), Enke efter Brændevinsbrænder Niels Pagh i Fredericia.

(Nr. 2), sidstnævntes Hustru (Nr. 3) og disses ældste Søn *Hans*, der siden blev Købmand i Assens (Nr. 4), Borgmesterens Søn *Mads Pagh*, der døde som ung (Nr. 5), Datteren *Anne Marie* (Nr. 9), gift med Justitsraad *Niels Staal* ansat i Toldvæsenet (Nr. 10) og disses Datter, *Maren Christine* (Nr. 7), der blev gift med Kammerherre *Undall*, endelig Borgmesterens Datter *Anne Kirstine* (Nr. 8), som blev gift med Oberst *P. M. Hviid*, der var Kommandant paa Koldinghus Slot, da det brændte 1808 under *Bernadottes* Ophold samstedts. Ifølge Traditionen vækkede Fru Hviid Prinsen og frelste derved hans Liv. En Sølvskaal, som han i den Anledning forærede hende, arvedes ned i hendes Efterslægt.

Borgmester Bruun's ældste Søn, Justitsraad *Bertel Bruun* (5te Led) blev vel nok den hidtil betydeligste Mand i Slægten. Fra Fredericia, hvor han havde Købmandshandel, Fabriksdrift, (Tobak, Klæde, Chokolade m. v.) drev Landbrug; et Teglværk ved Snoghøj og en stor Kornhandel, var Skibsreder og varetog offentlige Hverv som Raadmand og Prisekommissær under Krigen med Englænderne, m. m. — udstrakte han, som vi nærmere skal erfare, sin Virksomhed til Viborg-Egnen, for der at føre den Klædefabrikation, som han, efter Commercekollegiets Opfordring, havde begyndt i Fredericia i Aaret 1804, videre frem¹⁾. Bertel Bruuns Hustru, *Magdalene*, beskrives som en fortræffelig Husmoder, der styrede en stor Bedrift med Dygtighed, og hun var en kærlig Ægtefælle og Moder. De levede da ogsaa meget lykkeligt sammen. Han elskede sit Hjem og sin Hustru og sine Børn og følte sig glad og taknemlig over, hvad der var forundt ham, udadtil og indadtil. Herom vidner bl. a. et Digt, han skrev den 1. Januar 1797, hvori det hedder:

„Saa ofres Dig paa Aarets første Dag
 Altfader mine Ønsker, mine Bønner,
 Sign Hende! som er Livets Fryd for mig.
 Du signe da og mig og vore Sønner.
 Ja Elskte, i hvis Favn ieg dobbelt nyder
 min Skiæbnes skønne Lod og fryder mig,
 O, længe høre ieg fra Dine Læber flyde:
 Hæld mig, ieg og er glad og lykkelig.“

Han og Hustruen var Mennesker med Hjerte ogsaa for andre, hvilket tilfulde fremgaar af Udtalelser, der fremkom ved hans Død i 1827. I et latinsk Digt hedder det saaledes (i Oversættelse):

„— han var en Borger,
 der gennem hele sit Liv
 aldrig trættedes i sin Handlekraft.
 En ædel Karakter.

¹⁾ *Bertel Bruun* fødtes 4. Juli 1767 i Fredericia, gik paa Handelsskole i Hamborg, blev 1791 Købmand i Fredericia, var 1793—1808 Raadmand og virkede for Fredericia Havnevæsen. 1808 Kanceliraad, 1809 Ejer af Asmild Kloster, Søndermølle og Aale Mølle (Bruunshaab) ved Viborg. 1810 R. af Dbg., 1814 Justitsraad. Død 16. Juni 1827 i Fredericia, gift 1792 m. *Magdalene Barbara Brøchner* (1768—1831), Datter af Consistorialraad, Provst Hans Brøchner i Spentrup ved Randers og Mette Mossin.

Ingen var mere fædrelandskærlig,
mere from end han.“

— — —
„Ham
betragtede alle, der trængte til Hjælp med Raad og Daad,
som en anden Fader,
de elskede og beundrede ham.“

En af dem, han gjorde godt, fortæller i et Brev, hvorledes Ægteparret Bruun, da hans Forældre var døde, og han stod ene, trøstede ham og sagde: „Vi ville være dig i Forældres Sted,“ hvilket de holdt ved at sørge for hans Opdragelse.

Hans for Landet gavnlige Virksomhed omtales altid med megen Anerkendelse. Det siges saaledes om ham, at han var: den mærkeligste af de danske Mænd, der virkede for Opblomstringen af den indenlandske Industri i Slutningen af det 18de og Begyndelsen af det 19de Aarhundrede¹⁾.

Bertel Bruuns Sønner fornægtede ikke deres Slægts Traditioner om at virke til Gavn for deres Medmennesker. Da Enevælden saaledes var paa Hæld, og en ny Tid gryede, stillede de sig i første Række i Kampen for Friheden, først i Stænderforsamlingerne, siden i den grundlovgivende Rigsforsamling. Tre af dem var saaledes Medlem af denne, og to af disse Brødre blev, efter hinanden, Formand i Landstinget. Døtrene giftede sig med betydelige Mænd. Særlig karakteristisk for saa at sige alle disse Børn var den store Sødskendekærlighed, det inderlige Sammenhold, som stedse herskede blandt dem, og som i særlig Grad fremmede Slægtens videre Sammenhold.

Af Bertel Bruuns Sønner kom tre til at spille en Rolle paa *Viborg Egnen*. Det er hovedsagelig om dem og deres Børn, med Paarørende, at denne Bog vil handle.

Ifølge Legatstamtavlen over Bertel Bruuns og Magdalene Brøchners Efterslægt bestod denne i 1921 af følgende Antal Medlemmer: 13 Børn, 52 Børnebørn (7. Led), 162 Børnebørnsbørn (8. Led), 259 Børnebørnsbørnebørn (9. Led) og 127 Børnebørnsbørnebørnsbørn (10. Led) — ialt 613, hvoraf 227 var døde og 386 levede.

Af disse Efterkommere har flere fast Fod i fremmede Lande, og under Verdenskrigen deltog en Snes af dem i samme, navnlig paa tysk og engelsk Side. De gjorde hver især deres Pligt mod deres nye Fædreland, og adskillige af dem faldt i Krigen.

Slægtens betydelige Arkiv af Breve og Dokumenter m. m. er samlet under Titlen: „*Peter Daniel Bruuns Familiearkiv*“, opkaldt efter

¹⁾ Ludvig Schrøder „*Danmarks Hjælpekilder og Næringsveje*“ (Kbh.). Iøvrigt findes Oplysninger om Bertel Bruun i: *Adolf Bauer*: „*Jydske Haandværkere og Fabrikanter*“ (Kbh. 1893), „*Nekrolog over Justitsraad Bertel Bruun i Fredericia*“ (1767—1827) af *O. I. Rawert* (i „*Handels- og Industritidende*“ 1827, Nr. 70—71, optrykt 1881 som Tillæg til „*De Fredericia Bruun'ers Slægtsbog*“). (Jfr. Artikler i „*Biografisk Leksikon*“ og „*Dansk biografisk Haandleksikon*“ samt andre Leksika.) Selv har han skrevet „*Beskrivelse af Industriens Tilstand i Fredericia og Omegn*“, samlet i *Beg. af Aaret 1814*, (i „*Efterr. om indenl. Konstflid*“ Bd. II) (1815—1816).

min Bedstefader. Det beror nu i Universitetsbiblioteket i København. Slægternes videre Sammenhold fremmes bl. a. gennem forskellige Legater og Stamtavler¹⁾.

LIVET I VIBORG BY FOR HUNDREDE AAR SIDEN

Viborg By førte i Begyndelsen af forrige Aarhundrede en stille, noget hensygnende Tilværelse. „Jyllands gamle Hovedstad“, hvor før 1660 Kongerne blev hyldede, og Landstinget holdtes under stor Tilstrømning af Adelsmænd og andre, var i den følgende Periode vel endnu Sædet for et *Landsting*; men dette var nu kun en Domstol. Da imidlertid alle Dokumenter angaaende jydsk Hovedgaarde skulde tinglæses ved Landstinget, var der alligevel en Mængde Mennesker, som mødte til det saakaldte *Snapsting* og det samtidige *Snapstingsmarked*. Naar i ældre Tid Domkirkens store Klokker, den 13. Juni, ringede mellem Kl. 10 og 11 om Formiddagen, betød det, at Terminen ringede ind og dermed samtidig Rigdom ind over Byen. Da samledes Folk fra hele Jylland, Herremænd og Bønder, for at afgøre Forretninger, og det var uoverskuelige Menneskemasser som myldrede i Byens Gader, lige til Terminen, den 29. Juni, igen blev ringet ud. Adelsmændene havde vel i Reglen deres Gaarde i Byen, hvilke de benyttede i Terminen; men alle andre lejede sig ind, og Værelser blev betalte med glimrende Priser. Men da i 1805 det gamle Landsting blev afløst af Landsoverretten for Nørrejylland, og Tinglæsningen blev henlagt til Hjemtingene, var de store Dage forbi, og hvad der siden blev tilbage kunde ikke taale en Sammenligning med Fortiden, da udenlandske Forretningsfolk med deres Kram, Juveler, Modepynt og meget andet strømmede til og fandt rigelig Afsætning for alt, thi da var Kunderne ogsaa at søge blandt de højere Lag i Samfundet, der kom til Landstinget med deres Paarørende, afgjorde Forretninger, morede sig, spillede Hazard („Pharao“-„Bazet“), købte og solgte — og maaske aftalte Giftermaal.

„Man rejste til Viborg Snapsting med den rige Mand, holdt saa den store Nadver og vendte hjem som det fortabte Faar.“²⁾

*Heise siger*³⁾: „Selv om Domkirkens Klokker endnu den Dag i Dag „ringer Snapstinget ind“, er det dog især under de daarlige Tider efter 1820 sunket ned til at blive et ganske almindeligt Marked.

¹⁾ H. R. *Hiort-Lorenzen*: *De Fredericia Bruun'ers Slægtbog*, Raadmand i Fredericia Johannes Iversen Bruun's (f. 1671, død 1731) samlede Descendens. Anden Udgave 1880. *Sofus Elvius* og H. R. *Hiort-Lorenzen*: *Danske patriciske Slægter*, Kbh. 1891: *Bruun fra Fredericia*. H. R. *Hiort-Lorenzen*: *Legatstamtavle* for: Christiane Muus f. Bruun's Legat, Magdalene Bartholine Bruun's Legat, Andreas og Bertha Weis's Legat samt Oline Antonie Købke's Legat „Fredhjem“, 1.—3. Udgave ved H. R. *Hiort-Lorenzen*, 4. Udgave (Tønder 1921) ved *Hans Jørgen Swane*. ²⁾ Sigter til de 3 Søndagsevangelier (Luc. 16. 14. 15.) i Snapstingstiden (1ste, 2den og 3die Uge efter Trinitatis), jvf.: Gottlieb Christensen „Illustreret Fører i Viborg og Omegn“ (Viborg 1873). ³⁾ A. Heise „Fra Peter Daniel Bruuns Familiearkiv“ (i „Saml. t. jydsk Historie og Topografi“ 4. R. I 1911).

Hertil kom saa den almindelige Følge af Statsbankerotten. Ejendommene sank i Værdi og solgtes for Spotpris; intet, eller i al Fald meget ringe Handelsliv rørte sig. Et Lysglimt var dog den Virksomhed, som den driftige Købmand og Fabrikejer *Bertel Bruun* af „de *Fredericia Bruuners*“ Slægt gav Anledning til, idet han 1809 foruden sin store Virksomhed i Fredericia og andensteds, efter Regeringens Tilskyndelse havde anlagt en Klædefabrik i Viborg, ved hvis Drift han benyttede Tugthusfangerne. Samme Aar havde han købt *Asmild Kloster* med *Søndermølle* og *Aalemølle*, hvor der ogsaa anlagdes Fabrikker. Men dette vedkom dog ikke nærmest Viborg By. Her var øde Stilhed, kun den private Selskabelighed mellem Byens Honorationsgav noget Liv, ligeledes de i Frederik VI's Tid ret hyppige Kongebesøg.“

Om Livet i den gamle Købstad, som det formede sig for godt hundrede Aar siden, findes i Familiearkivet¹⁾ et Manuskript, der aabenbart er forfattet under eller efter Krigen 1864, og hvis Titel er:

GAMLE MINDER

„Det er bekendt, at Viborg i gamle Dage var en anselig Stad, som skal have haft sine tolv Kirker, og egentlig først efter Reformationen tog den kendeligt af i Velstand og Folkemængde.

Men det er ikke Hensigten med disse Linier at levere et Bidrag til en historisk eller statistisk eller geografisk eller topografisk Skildring af bemeldte i flere Henseender mærkelige By. En saadan kan man finde mange andre Steder. Jeg vil kun give nogle Skizzer af Livet og Forholdene der til Opfriskelse af Erindringen om en Tid, som af dem, der har oplevet den, vistnok vil mindes med vemodig Glæde som en skøn Tid, især sammenlignet med Nutiden med dens nedtrykkende Stemning.

Uagtet Viborg havde et saa betydeligt Omfang, var det dog Tilfældet, at omtrent alle Indvaanerne kendte hverandre og var venligsindede mod hverandre, saa at naar man gik ned ad Gaden, kunde man være temmelig vis paa at modtage og gengælde mange smaa venlige Nik, hvilket jo af mange, vist ikke uden Føje, regnes til Livets Behageligheder. Stundom, naar Vejret var smukt, kunde man vel endog blive staaende for at slaa en lille Sladder af, hvis Genstand da beroede paa Vedkommendes Kæphest. Var det Provst Z.²⁾, saa drejede Samtalen sig om de nyeste politiske Efterretninger, „det forstaar sig nu af sig selv,“ var det N, saa blev der snakket om Storkene, hvoraf der var saa mange, at enkelte Gaarde havde tre Reder; var det Kammerraad J, saa var Køernes Sygdomme den mest yndede Genstand, — og her vil jeg ligesaa godt straks betro Læseren, at Blaabærsuppe er en Universalmedicin for dem.

En „Forbigaaende“, det vil sige: En, der for Betragteren slet ikke

¹⁾ „Peter Daniel Bruuns Familiearkiv“ i Universitetsbiblioteket. ²⁾ *Henrich Zahrtmann*, Sognepræst ved Søndresogns Kirke fra 1791 til 1827.

er andet end en Forbigaaende, saaledes som de i større Stæder ses i hundredvis, gaves paa den Maade, saa at sige, næsten ikke i Viborg. Vi kendte ham straks og saa, at det var *Mose-Hald* eller *Langjernet* eller *Peer Rytter* eller *Christen Tvilling* eller *Torskehovederne* eller — eller —. Slige Benævnelser vare meget yndede, om end ikke just af de nærmest vedkommende. Dog havde Haandværkerne intet imod, at de benævnedes paa samme Maade som i salig Holbergs Tid. *Peer Smed* og *Carl Murmester* var saaledes af de mere ansete. Partier var der ikke, og det kunde der heller ikke være. Navnlig kunde Købmændene ikke her som i andre Handelsstæder, Horsens, Aarhus, Randers og Aalborg give Tonen an, dertil var de hverken talrige eller rige nok. Men hermed skal det ikke være sagt, at der ikke fandtes Grupper af Aandsbeslægtede, som søgte at nyde Livet paa deres Maade. Da Viborg i alle Henseender var et meget billigt Levested, boede her mange gamle Pensionister og andre, som levede af deres Midler. Der var saaledes paa én Tid tre afskedigede Amtmænd, flere saakaldte Generaler og et Par gamle Oberstlieutenanter, som paa Kongens Fødselsdag og andre Festdage tog sig prægtigt ud i deres Gala-uniformer fra forrige Aarhundrede. Saadanne Mænd spillede deres Skillings-L'hombre og drak deres gode Vin — vel Rester fra bedre Tider —, men havde ikke synderlig Omgang med Byens andre Folk.

Af fungerende Embedsmænd var der mange, flere end i nogen af de andre Købstæder. Der var nu først Stiftamtmanden¹⁾, en gammel, ja meget gammel Mand i en lang rød Uniformsfrakke med sorte Støvletter og Sporer paa Skoene. Han skal have været Gardeofficer, hvad der slet ikke er utroligt, da slige Befordringer ikke vare sjældne i Frederik den Sjettes Tid. Han var forresten en godmodig Mand, hvilket nok ikke kan siges om hans Formand²⁾; som skal have haft en skarp Tunge. Der fortæltes, at han engang, da et Embede under den ordinaire Embedsmands Fraværelse skulde besættes ved Konstitution, yttrede: „Naar Pladsen fordrer et Hoved, saa tager jeg Justitsraad V., men kan den nøjes med en R. . . ., saa tager jeg R. B.“

Biskoppen³⁾, en Mand, som med sine udmærkede Evner havde banet sig Vej fra Nyboder til denne Hæderspost, var elsket for sit gode Hjærte og respekteret for sin Lærdom, men nok mest omtalt for sin ualmindelig store Distraction. Forøvrigt var det noget skralt med Geistligheden, navnlig ved Hovedkirken, thi Amtsprovsten⁴⁾ havde efter eget Sigende ved at vælte paa Asmild Bakke tabt baade Hatten og Hukommelsen, og Klokkeren⁵⁾ var gal (han skal have spillet Boldt i Kirken under Tjenesten), eller hvis han ikke var det, saa blev han det ved at falde i Hænderne paa Regentsianerne under et Besøg i København for at finde en Forlægger til sin Digtsamling „Riimposen“.

1) *Emanuel Blom* var Stiftamtmand i Viborg fra 1813 til 1820, havde tjent i Garden. 2) Kammerherre *Niels Sehested*, Stiftamtmand fra 1789 til 1813, da han afskedigedes. 3) *Jens Bloch*, Biskop i Viborg fra 1805 til 1830. 4) *Frederik Astrup* var Amtsprovst til 1812, efter ham kom *R. Fog* til 1827. 5) *Klokker T. V. Hegaard* udgav „Riimposen“ i København 1824.

Det er ovenfor bemærket, at Viborg havde flere Embedsmænd end de andre Købstæder. Dette hidrørte fra Landsoverretten. Den, der havde været saa heldig at staa i nærmere Forhold til Justitiarius *Jespersen*¹⁾, vil sikkert aldrig kunne glemme denne elskværdige Personlighed, højt agtet ikke alene af alle Retsbetjente i Jylland, men ogsaa af Højesteret og af sin Konge. Han var forresten en gammel Bornholmer og kunde undertiden være ret humoristisk. Saaledes plejede han at sige, at der var to Ting, hvoraf han havde Overflødighed, nemlig Børn og Snustobaksdaaser; han havde nok ogsaa et Dusin af hver Slags, og de yngre Assessorer fik, naar det behøvedes, en venskabelig Anmodning om at lægge sig efter at snuse Tobak som en nødvendig Betingelse for at kunne skrive en god Dom.

Den første Assessor havde i sine yngre Aar opholdt sig i Udlandet og var i sit Væsen en komplet Hofmand og derved en komplet Mod-sætning til den anden; men der var flere forskellige Haandværkere i Viborg, som tilstode, at de havde lært et eller andet i Professionen af Assessor H[ansen?].

Ogsaa blandt de mange Prokuratorer var der flere Originaler. Der var saaledes den lille Herkules Prokurator B., som havde en mærkværdig Hund, der knurrede, naar dens Herre saa skævt til den, hvilket engang gav Anledning til et morsomt Opttrin. Købmand G. havde Besøg af en Probenreuter fra Flensborg, som han trakterede paa et offentligt Sted og troede at burde underholde paa Tysk. Men hver Gang G. begyndte at snakke Tysk, knurrede Prokurator B.s Hund. „Hvad Fanden gaar der af din Hund, B.?“. „Kan ikke vide det. Det maa vel være dit Tysk, han ikke kan lide“.

Ikke kan jeg forlade Overretten uden med et Par Ord at omtale gamle *Bredsgaard*. Hvad var han da? Ja, han var meget og mange Ting foruden Bud ved Landsoverretten; han var Bedemand og Have-mand; han var Lejetjener og Konsulent for mange ved Flytninger og andre deslige mere eller mindre vanskelige materielle Anliggender. Men fremfor alt var han den personificerede Redelighed, Velvilje og Tjenstagtighed. Disse Egenskaber syntes ret at være hjemme i den Familie, og derfor skal den heller ikke glemmes af nogen, som har kendt den.

Latinskolen med Boliger for Rektor²⁾ og Konrektor samt Haver til begge fandt alt Plads inde i Byen. Den lededes af en Rektor, en Konrektor og to faste Adjunkter, alle Originaler, det vil sige Mænd med stærkt udprægede forskellige personlige Ejendommeligheder, men alle dygtige Mænd, hvorfor ogsaa Viborg Katedralskole var meget anset. Den fik i faa Aar tre af sine Disciple udmærkede eller, som det hed, indkaldte til examen artium, hvilket havde noget at betyde. De havde heller ikke megen Lejlighed til Adspredelse i en By med en saa isoleret Beliggenhed.

¹⁾ I Overretten var *Jesper Jespersen* Justitiarius (1806—1829); *Carsten Friis*, *Stephan Jørgensen* og *Johs. Hansen* Assessorer; Justitsraad *J. H. J. Leth* Justitssekretær. Af Overrettsprokuratorer var der bl. a. *Niels Lykke* og *I. M. Bastrup*.
²⁾ Ved Latinskolen var *Frederik Hasselbalch* Rektor (1814—1841); *N. V. Dorph* Overlærer og *A. Erslev* og *J. F. Reisz* Adjunkter.

Johs Iver Bruun,
Justitsraad, Borgmester i Fredericia,
Købmand, Fabrikant,
(1743—1804).

Maren Bruun,
f. *Pagh,*
gift med Johs. Iver Bruun,
(1742—1784).

(Malerier.)

Bertel Bruun,
Raadmand i Fredericia, Justitsraad,
Klædefabrikant, Ejer af Asmildkloster,
Brunshaab m. m.
(1767—1827).
(Farvelagt Tegning.)

Magdalene Barbara Bruun,
f. *Pagh,*
gift med Bertel Bruun,
(1768—1831).
(Pastelmaleri.)

Posten, som dengang var fire Dage undervejs fra København til Viborg, kom to Gange om Ugen over Randers og blev befordret i en gammel Rustvogn, forspændt med et Par prægtige jyske Hingste, hvis med Grævlingeskind rigeligt prydede Seletøj gav dem et vist vildt Udseende. Men de havde ogsaa en rask Kusk, den for alle Dagens Viborgensere uforglemmelige *Lars Post*, altid oplagt til Spøg og Munterhed, undertiden til Skelmsstykker. Var der mange Penge med Posten, blev den eskorteret af en Dragon bevæbnet til Tænderne, men dagligdags bestod Eskorten alene af tre Hunde, een for, een agter og een paa Læsset. Ligesom disse altid havde sin bestemte Plads, saaledes havde de hver sin Stemme, og Postens Afgang og Ankomst kundgjorde sig ved den samme Terzet for tre Hundestemmer med Akkompagnement af Obligat-Trompet, thi Lars var naturligvis Virtuos paa sit Instrument, som han blæste ret *con amore*. Det var dog engang nær blevet ham en dyr Spas. Det var en Vinteraften i et forrygende Vejr, da han kørte Posten gennem Randers Gade, at han fik det Indfald, at muntre sig selv og mange flere ved at blæse Dragonernes Allarmsignal. Man tænke sig Virkningen i den mørke Aften. Hvorledes Lars slap fra den Historie, er mig ubekendt, men hængt kan han da ikke være blevet, eftersom han endnu i mange Aar derefter kørte Posten mellem Randers og Viborg.

Byen havde to Barberer, hvoraf den ældste tillige drev andre smaa Næringsveje, saa at den yngre havde de løbende Forretninger, og han var tillige Teaterfrisør. Ja, for Viborg havde naturligvis sit Teater, saagar sin egen dertil opførte grundmurede Bygning. At det *dramatiske Selskab*¹⁾ i Viborg kunde bestaa med usvækket Deltagelse i mange Aar efter, at lignende Selskaber overalt i Landet var opløste, dertil gaves vistnok flere Grunde. En af de vigtigste turde være den, at der blandt saa mange dannede Mennesker altid fandtes enkelte virkelig dramatiske Talenter, som da holdt det hele sammen. I Viborg var der paa den omhandlede Tid en Kaptajn M., Fader til den nuværende kgl. *Skuespiller Mantzius*²⁾, der saaledes afgiver et blandt mange Eksempler paa, at Talentet nedarves. Valget af Stykkerne beroede ikke paa Direktionen in pleno, men hver af de fire Direktører lod opføre de Stykker, som han kunde bringe frem og faa besat, hvilket ofte ikke var saa let for den kvindelige Dels Vedkommende, og mangt et lille Intriguestykke maatte spilles udenom med de unge Piger og deres Forældre for at besejre Indvendinger og Betæneligheder, der vistnok undertiden kunde være rimelige især ved de Stykker, som Datidens Smag fandt Behag i, f. Eks. *Johanne Montfaucon*, *Ida von Tockenberg*, *Pigen fra Marienborg*, *Julius v. Lazen* o. s. v. En anden Vanskelighed laa i Stykkernes Udstyrelse. Der var ved Viborg Teater ansat et Par Ægtefolk, som ikke havde nogen bestemt Titel, men som ikke mere passende kunne kaldes andet end Skaffere, om end dette Ord ellers har en anden Betydning. Det paalaa dem nemlig at skaffe, det vil sige laane hos gode Mennesker alle de nød-

¹⁾ Selskabet blev stiftet i 1811 og opløstes 1832. ²⁾ *K. A. L. Mantzius* født i Viborg 1819, død 1879.

vendige Rekvizitter, som ikke fandtes blandt Teatrets fattige Inventarium og ikke hørte til de spillendes personlige Udstyr (thi derfor sørgede disse selv). At der derved skete mange højst komiske Misforstaaelser og Fejltagelser, forstaaer sig. Maskinmester og Regissør var Snedker B. saa og Censor eller Smagsdommer ved given Lejlighed. Om Oehlenschlägers „Palnatoke“ udtalte han sig saaledes: „Det Stykke maa jeg lide, for det er da ikke saa sørgeligt, men disse hersens Stykker, hvor de gaa og græde, fordi de skulde giftes, dem kan jeg for min Død ikke lide.“

Der var ikke skrevne Regler for Subordination og Respekt, og de kunde heller ikke overholdes, mindst i Punschesalen, hvor der førtes et temmelig frit Sprog. En Aften blev Talen saa højroret, at en Direktør i misforstaaet Tjenesteiver kaldte paa Politibetjenten, som hed *Brandt*. Dette blev af nogle blandt Tilskuerne opfattet som Brandraab, og en Dame fik ondt af Angst. Hendes nærmeste raabte nu paa Vand, hvilket maatte forøge Misforstaaelsen og Forvirringen. Biskoppen tog Fru Z[ahrtmann]s Hat og gik ud paa Gaden for at spørge, hvor Ilden var. Nu sagde den jourhavende Direktør: „Noget maa der gøres.“ Han lod Tæppet gaa op og traadte raskt frem (han var Militær). Men da han havde udtalt de Ord „Det er en Fejltagelse,“ gjorde han selv et Fejltrin og forsvandt i Souffleurhullet. Hermed endte Aftenens Forestilling til Tilskuernes fulde Tilfredshed.

At Viborgenserne holdt meget paa deres Teater, kom ogsaa deraf, at det var deres væsentligste Vinterfornøjelse, thi med Ballerne var det efter Garnisonens Afmarch,¹⁾ meget tarveligt, ikke saa meget af Mangel paa Dansere som af Mangel paa god Musik. Vel var der en Stadsmusikant, som trakterede flere Instrumenter og var et godt musikalsk Subjekt; men han evnede ikke at holde de fornødne Medhjælpere, for han sad i smaa Kaar. Hans visse Løn var liden og oversteg næppe de 3 Rdl., som han fik af — Justitiarius! Ja, det lyder unægtelig besynderligt, men var grundet i en Tradition fra Landstingets Tid, da Stadsmusikanten fik dette Honorar for at blæse i Trompet, naar Dhrr. Landsdommere begav sig til Tinget for at indtage deres Pladser ved det grønne Bord med dets buede Indskæringer for deres respektive Maver.

Om Sommeren drog Viborgenserne til Pindhus eller „*Krattet*“²⁾, eller, hvis man kunde naa saa langt, til Ruinerne af Hald Slot, hvor der var udmærket smukt. De, som var tilfods, nøjedes dog som oftest med at gaa over Vasen og den lange Bro til *Asmildklosters* smukke Have, som ved Ejerens³⁾ Liberalitet stod aaben for Viborgenserne. Nogle Aar senere kunde man ved at fortsætte Spadsereturen komme ud til en af de reformerte Kolonister og der faa sig en Portion dejlige Jordbær eller af de saa meget yndede reformerte Kartoffler⁴⁾. Endnu senere skal Reformationen have grebet betydelig videre om sig, men herom ved jeg ikke rigtig Besked og vil derfor slutte denne Skizze

1) 1816. 2) *Krathuset*, hvor der 1819 blev indrettet Traktorsted, som dog snart gik af Mode. 3) Justitsraad *Bertel Bruun* fra Fredericia. 4) Bl. a. „*Jordbærhuset*“ ved Stof Sø, som siden er brændt.

fra en Tid, som næppe vilde have behaget vore saakaldte Liberale, dersom det var sandt, hvad der taltes om, at Provstens Kør pligt-skyldigst gik af Vejen for Biskoppens, naar de mødtes paa Gaden.“

At *det dramatiske Selskab* spillede en ikke ringe Rolle i Byens og Omegnens Liv, fremgaar af forskellige Dokumenter og Overleveringer. Den 4. September 1812 takker Kongen det saaledes for et Bidrag paa 1580 Rdlr., som var: „Indtægten af 2de i Forening med Skuespiller og Dannebrogsmænd *Knudsen* givne Forestillinger til Bedste for de Krigsfangne i England og deres Efterladte“.

Det dramatiske Selskab i Viborg havde saaledes paa en smuk Maa-de givet sit Bidrag til det patriotiske Formaal. At Skuespiller *Hans Christian Knudsen*, (f. 1763 død 1816), havde været den Drivfjer, der satte Fart paa Tingene, kan ikke betvivles. Han havde oprindeligt været Pagetjener hos Arveprins *Frederik*; kom siden til det kongelige Teater og blev en af dettes ypperste Kunstnere, baade i humoristiske og alvorlige Roller. Han var i Privatlivet meget afholdt, og han var en god Patriot, der skrev Fædrelandssange og under Krigen med England med stor Energi indsamlede Penge til de danske Krigsfanger. Han hædredes med Medaillen *pro meritis* og blev i 1809 Dannebrogsmænd.

Hans Nærværelse i Viborg maatte være en Begivenhed i disse Tidens ensformige Liv — maaske har han selv spillet med Dilettanterne. I Familiearkivet findes et lille, haandskrevet Digt til hans Pris, som aabenbart har været sunget ved en Fest for ham.

At Selskabet formaaede at finde Tilslutning i vide Kredse fremgaar af følgende Familieoverlevering, som Gartner *Carl Preisler* i København (Student fra Viborg Latinskole) har meddelt Forfatteren heraf:

„I Aaret 1822 blev „*Axel og Valborg*“ opført paa Theatret i Viborg. Følgende 3 Herrer tog fra Stendalsgaard til Viborg i den Anledning: Skovrider *Bang*, *Steen Steensen Blicher* (dengang Præst i Thorning), som skulde spille Violin, og min Fader, daværende Snedker *Preisler* (senere Hotelejer i Viborg), som skulde synge i Musikkernes Kor.

Paa Vejen standsede Vognen ved Kirken i Lysgaard. *Blicher* sagde til de 2 Herrer: „Bliv I bare her. Jeg afgør det hurtigt.“ *Blicher* gik ind i Kirken, kom 20 Minutter efter tilbage. Dermed var den Gudstjeneste færdig.“

Man var iøvrigt i disse Tider en Del mere nøjsom end senere, og den indbyrdes Underholdning kunde give sig Udslag i Løjer, som i vore Dage næppe vilde blive anvendte mellem de højere Embedsmænd. Dette vil fremgaa af følgende:

Indbydelse fra Amtsprovst *Fog*¹⁾ til Byens bedste Mænd:

„I Gaarden paa Hiultorvet Nr. 246 sættes i Morgen den 11. April Efterm. Kl. 5 en Gæste Ret, i hvilken De Hrr. Justitiarius *Jespersen*

¹⁾ *R. Fog* var Amtsprovst fra 1812 til 1827.

og Greve *Ahlefeldt Laurvigen*¹⁾, beskikkedes som valgte Dommere, hvorved følgende Sager incamineres — exageres — judiceres og cito exsequeres.

1. Sagen mellem Hr. Overlærer *Dorph* og Hr. Advokat *Niels Lykke* — Menings Strid angaaende verbale Injurier.

2. Ditto mellem Hr. Captain *Undall*²⁾ og Hr. Overlærer *Dorph* — Jugements Feyl.

3. Ditto ditto mellem Hr. Adjunkt *Erslev* og Amts Provst *Fog*.

Til Bisiddere i Retten møde Hr. General Crigs Commissair v. *Schmidten*, H. H. Hr. Biskop *Bloch*. Hr. Justits Raad *Leth*.

Hr. Cancelli Raad *Gundelach*³⁾ fører Protokollen. Alle møde til bestemte Tid og Sted under Falsmaals Straf — NB. en Flaske Viin for hver Quarkeer over Kl. 5.

Udfærdiget paa Rets og Retfærdighedens Vegne.

Viborg, den 10. Apriil 1823 af

Fog. (Segl).

Mig forevist og efter Udstævningen skal jeg møde.

Bloch.

Ligeledes v. *Schmidten* og *Leth*.

Dorph.

Lovlig Forkyndelse modtaget paa egne og Herr. Adjunct *Erslevs* Vegne. *Ahlefeldt Laurvig*.

Ligerviis *Gundelach* med 4 Flasker Rødvin i Bøder, da han først kommer Kl. 6, til hvilken Tid en Skriver, hvis Retten tidligere sættes, behageligst constitueres.

Lovlig Forkyndelse og Møde vedtaget.

J. Jespersen.

Forkyndelse vedkjendes.

Undall.“

(Advokat *Niels Lykkes* Underskrift mangler).

BERTEL BRUUN FRA FREDERICIA KØBER ASMILDKLOSTER (1809) OG ANLÆGGER KLÆDE- FABRIKKEN BRUUNSHAAB (1821)

Hinsides Viborg, paa den modsatte, østlige Side af Viborg Sø laa i Middelalderen *Asmild Nonnekloster*, som opstod i sidste Halvdel af det 12. Aarhundrede, og som efterhaanden blev baade rigt og anset. Det hørte under Domkapitlet i Viborg, og Bispen havde sin Gaard derude, hvor han ofte residerede. Dette var saaledes Tilfældet med den berømte lovkyndige Biskop *Gunner*, som var den egentlige

1) F. W. F. Greve *Ahlefeldt Laurvigen*, Assessor i Landsoverr., siden Stiftamtmand i Viborg (1831—1843). 2) Inspektør ved Tugthuset. 3) Var fra 1815—1830 Borgmester i Viborg.

Forfatter til Kong Valdemar Sejrs jyske Lov. Han havde studeret i Paris og døde paa Gaarden den 25. August 1251, næsten 100 Aar gammel.

Ved Reformationen blev Klostergodset som saa meget andet af samme Slags inddraget under Kronen og gjort til kongeligt Len. Siden var det gerne Tilfældet, at den ældste Landsdommer i Jylland var forlenet med Asmildkloster. Efter Souverænitetens Indførelse købte Landsdommer *Villum Lange* Gaarden (1671), og fra den Tid har den været i Privateie, indtil Viborg By købte den i Aaret 1906.

Af det gamle Kloster staar nu kun *Kirken* tilbage; men dens Side-skib er forsvundne. De øvrige ældre Bygninger brændte i Aaret 1713.

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede bestod Hovedbygningerne, der var meget forfaldne, af tre Fløje, der var sammenbyggede med Kirken i en Firkant.

Vi nærmer os nu det Tidspunkt, da Gaarden kom i min Slægts Eje; forinden dette skete, var den i Løbet af faa Aar gaaet gennem flere Hænder; *Bertel Bruun* var af Regeringen i Begyndelsen af Aarhundredet bleven opfordret til at anlægge en Fabrik for Tilvirkning af militært Klæde ved Viborg, rimeligvis for at give Tugthusfan-gerne Beskæftigelse, og da han erklærede sig villig hertil, fik han sammen med Kammerraad *Tetens* Bevilling til en saadan Fabrik, og dermed var Begyndelsen gjort til den betydelige Klædefabrikation, Viborg-Egnen en Række af Aar blev Sæde for.

Bertel Bruun saa sig nu om efter Vandkraft, som kunde udnyttes ved Klædefabrikation i større Stil. — Til Hovedgaarden *Asmildkloster* hørte to Vandmøller, *Sønder Mølle* og *Aale Mølle*, begge ved Afløbet fra Viborg Sø, og sidstnævnte kort fra Søndermølleaaens Udløb i Nørreaa. Der var rigelig Vandkraft, og Bertel Bruun fandt, at Aale Mølle egnede sig for hans Planer. Lejligheden til Erhvervelse af disse Ejendomme bød sig just da Ejeren, Vicelandsdommer *Hoff's* talrige Jordegods gik til Auktion efter hans Fallit. Ved Auktionen, som afholdtes den 6. Oktober 1809, købte Kammerraad *Tetens* og Provst *Zahrtmann* i Viborg i Kommission for daværende Kancelliraad Bertel Bruun Asmildkloster Hovedgaard med tilhørende¹⁾. Aaret efter blev der udstedt Auctions-Skøde, og ved den Lejlighed „ønskede“ de „i Anledning af de ved Auktionen fremførte Protester, at ville indestaae ham for al Vanhiæmmel af de købte Eiendomme — dog at denne Vanhiæmmels Ansvar ikke overgaar 7,000 rdl., og at Hr. Cancelliraaden anmelder sine Pretentioner inden 2 Aar fra Dato“ (27. Juni 1810).

At de omtalte Protester hovedsagelig maa have angaaet *Aale Mølle*, der aabenbart havde været Fæstegods under Asmildkloster, synes at fremgaa af følgende:

Den 2. Juli 1810 skriver Kancelliraad B. Bruun nemlig til Kongens

¹⁾ Asmildkloster med Tiende, Søndermølle, Færgehuset og Aalemølle kostede paa Auktionen 37,000 Rdlr.

Foged Justitsraad *Wissing* i Viborg for at faa *Ca(r)sten Jensen* sat ud af Aale Mølle. Denne har nemlig, efter at Ejeren er død, og Enken er alene tilbage, bemægtiget sig Møllen. Bruun bemærker, at Aale Mølle, der var: „en Hovedaarsag for mit samlede Kiøb, er aldeles nødvendig for mig for at kunne realisere min Idee med et Klædefabriks Anlæg i Viborg og opfyldte de Forpligtelser, jeg i denne Henseende skylder min Konge.“

Skrivelsen har Paategning: „Forretningen kan foretages i Morgen Kl. 9.“

Den 5. Juli skete der imidlertid Forlig i ovennævnte Sag. At *Ca(r)sten Jensen* maatte falde til Føje, fremgaar af en Skrivelse af 27. Oktober 1810 fra ham til Provst *Zahrtnann*, i hvilken han beder Provsten udvirke hos Kancelliraad Bruun en Tilladelse til forlænget Ophold paa Mølle og Gaard. At Tilladelsen blev givet, tør antages for sikkert — og ligesaa sikkert synes det at være, at Hr. *Ca(r)sten Jensen* og Enken efter den afdøde Fæster handlede i paafaldende Samdrægtighed. Sagen ordnedes dog, ifølge de i Arkivet værende Dokumenter.

Bertel Bruun, som saaledes var bleven Jordegodsejer i større Stil, søgte nu ikke blot at udnytte den Vandkraft, han var kommen i Besiddelse af, i industrielle Øjemed; men han, der forud drev Landbrug ved Fredericia, og som ogsaa paa dette Omraade havde Praksis, fortsatte med Energi de af Hoff paabegyndte Forbedringer paa Asmildkloster. Ikke blot genopbyggede han de forfaldne Bygninger paa Hovedgaarden og udvidede de paabegyndte Haveanlæg og Plantninger; men han gennemførte 1812 Planen om en Dæmning over Viborg Sø med Bro, der fungerede lige til Randers Chausseen i Slutningen af Halvtredserne blev ført tværs over Søen¹⁾. Paa den af Bruun udførte Dæmning blev siden „*Salonen*“ opført. For Enden af denne gamle Dæmning ses endnu Rester af Broens Pæleværk ud for „*Brohuset*“. Da denne Dæmning blev anlagt, forkortedes Vejen til Viborg fra Asmildkloster og Egnen Øst for Viborg Sø meget betydeligt; tidligere maatte man køre rundt om Søen eller benytte Færgen over samme til og fra Brohuset. Han anlagde endvidere en Dæmning ved Randrup, over den til Asmildkloster hørende Eng, hvorved saavel Hovedgaarden Randrup, som Rind og Vinkel Byer fik en meget nærmere Vej til Viborg. Han virkede endvidere senere for, at Nørreaa blev gjort sejlbar for Pramme fra Bruunshaab til Randers.

Bertel Bruun, som i Fredericia havde gjort meget for Anlægget af en Havn, var under Krigen med England Realisations Commisair for de til Fredericia opbragte Priser, og han skaffede store Partier af Korn lykkelig til Norge. Ved hans Medvirken oprettedes i Fredericia en Skole, som dimitterede til Universitetet, han bidrog til Byens Forskønnelse ved Bygningers Opførelse og Haveanlæg. Den af ham ud-

¹⁾ 15. Marts 1814 erholdtes Bevilling til at opkræve Bropenge, og ved Reskript af 15. Okt. 1815 fik Rettigheden den sjældne Udvidelse, at ogsaa gaaende skulde betale. (Jvf. Ursin: „Stiftsstadn Viborg“).

videde og forskønnede Have paa Asmildkloster holdt han aaben for Viborg Bys Indvaanere. Men først og sidst prægede han Viborg-Egnen ved i 1821 at flytte sin Klædefabrik fra Fredericia til Aale Mølle, som han kaldte *Bruunshaab*. Her lod han, foruden Fabrikbygninger og Beboelseshuse, opføre Arbejderboliger til de Mennesker, for en Del af fransk Afstamning, som han fra Fredericia havde ladet komme hid. Han sørgede vel for dem paa forskellig Maade, ligesom han havde gjort i Fredericia for sine Arbejdere der.

Han havde iøvrigt, som det er sagt, altid Øjnene aabne for, hvad der kunde ophjælpe Landet. Han havde bl. a. ogsaa taget Initiativet til at faa Uldbinderiet fra Viborg Hedeegne, som vi kender fra Steen Steensen Blichers Fortælling „Æ Bindstouw“, indført andre Steder, bl. a. i Vejle Amt; men „Bindestuerne“ lod sig ikke omplante. Han var, som det ligeledes er sagt: „et fuldgyldigt Vidne om, at der kunde sættes noget betydeligt i Gang i danske Købstæder paa en Tid, da Landbruget ellers øvede en særlig dragende Magt over mange Mennesker.“

BERTEL BRUUNS SØNNER

Tre af Bertel Bruuns Søner kom til at spille en Rolle paa Viborg-Egnen; nemlig *Johanns Ivar*, *Peter Daniel* og *Mads Pagh Bruun*: Det blev førstnævnte, hvem det overdroges at føre den nye Virksomhed paa Bruunshaab frem. Han var født i Fredericia 28. Juni 1795, kom 16 Aar gammel, efter at være undervist hjemme og i Byens lærde Skole, til København, hvor han i 3 Aar studerede Kemi, Fysik, Botanik, Maskinbygning, Bogholderi og andre for ham, med Hensyn til hans fremtidige Bestemmelse, gavnlige Fag. Da han derpaa i 6 Aar havde gjort sig bekendt med Klædefabrikation ved Faderens Fabrik i Fredericia og Viborg samt deltaget i Bestyrelsen af Asmildkloster, foretog han en Rejse til Udlandet. Paa denne havde han gjort sig bekendt med nogle nye Maskiner, de Cockerillske, opkaldte efter den mærkelige Fabrikant Englænderen *John Cockerill*, som navnlig virkede i Belgien; nu blev saadanne Maskiner, for første Gang i Danmark, anvendte med Held paa Bruunshaab.

I Begyndelsen dreves denne Fabrik i Forbindelse med Virksomheden i Viborg Tugthus; men i Aaret 1824 løstes Forbindelsen, og allerede samme Aar tilvirkedes paa Bruunshaab 2,292 Alen fint og 13,200 Alen groft Klæde, og siden den Tid blev Klædefabrikationen udelukkende drevet paa Bruunshaab, som Bertel Bruun stadig lod sin dygtige Søn lede. Den 18. September 1821 havde han af Faderen faaet Generalfuldmagt til at bestyre samtlige Etablissementer, Fabrikker m. m. i Viborg-Egnen. Ved *Søndermølle* var der samtidig anlagt en Hørberedningsanstalt. Det skal endnu omtales, at et *Tegl-værk fra Asmildkloster* flyttedes til Bruunshaab.

Johannes Ivar Bruuns yngre Broder *Peter Daniel Bruun* var imidlertid bleven juridisk Kandidat og var derefter af Amtet bleven Til-

forordnet i Landsoverretten i Viborg. Han tog nu, som Ungkarl, Bolig paa Asmildkloster. Han var opkaldt efter sin Moders Stedfader, Pastor *Peter Daniel Blicher* i Spentrup¹⁾. Han beskrives som en statelig ung Mand, men ikke stærk af Helbred. Om hans Barndom og Ungdom findes Oplysninger i hans:

SELVBIOGRAFI

i Universitetsprogram 1820 (her oversat fra Latin).

„Jeg Peter Daniel Bruun er født den 18. December 1796 i Fredericia — — —

Da mine Forældre var meget omhyggelige for, at deres Børn skulde faa en god Opdragelse og erhverve gode Kundskaber, lod de mig tilligemed mine Brødre undervise af nuværende Sognepræst i Landsbyen Kallerup, ikke langt fra Vejle, *Arild Brøchner*, hvis store Ihærdighed og Arbejde med mig jeg stadig mindes med Taknemmelighed.

Min Fader havde stor Kærlighed til Borgersamfundet og til Staten og syntes, at han bedst kunde tjene disse ved at lade sine 7 Sønner gaa til Industrien, Økonomien og Handelen, og da min ovennævnte Lærer efter kongelig Udnævnelse var draget bort for at overtage de hellige Præsteembede, mente Fader, at det var bedst, at min ældre Broder og jeg, idet vi fulgte mine to ældre Brødres Exempel, drog udenlands for at lære de fremmede Sprog, men Gud vilde det anderledes, thi paa Grund af den Krig, som den Gang førtes i Udlandet, forhindredes jeg i at følge denne Plan.

Jeg havde en stærk indre Lyst til at studere Naturvidenskaberne, og for at jeg bedre og mere fuldkomment kunde studere disse, fulgte min kære Fader mig til København og overgav mig til den meget berømte Mand, Dr. *L. Engelstofts* Omsorg.

15 Aar gammel begyndte jeg mine Studier under hans Vejledning, men da jeg hidtil havde været aldeles uvidende i de gamle Sprog, saa hengav jeg mig helt til Studiet af dem, og blev heri vejledet af to Lærere, hvilke jeg bestandig mindes med Taknemmelighed, nemlig *I. Jungersen*, nu Sognepræst i Brønnum ikke langt fra Aalborg, af hvem jeg blev dimitteret, og *N. Fogtmann*, nu Adjunkt paa Herlufs-

¹⁾ *Søren Wedege* (1706—1793) g. m. *Magdalene Barbara Thestrup* (d. 1752)

Mette Marie Wedege (1750—1799)
gift ¹⁾ m. *H. P. Brøchner*, Præst (1720—1780)
²⁾ m. *Peter Daniel Blicher*, Præst (d. 1809)

(denne ægtede anden Gang 1808, altsaa Aaret før han døde, sit Plejebarn *Ernestine Juliane Berg*, som 11. Juni 1810 ægtede sin afdøde Mands Brodersøn, Digteren *Steen Steensen Blicher*.)

Datter af første Ægteskab: *Magdalene Barbara Brøchner* (1768—1831) g. m. Justitsraad *Bertel Bruun* (1767—1827)

Peter Daniel Bruun

holm, og saaledes blev jeg for en Tid tvungen til at opgive Studiet af Naturen.

Jeg var neppe 17 Aar gl., da jeg kom til Universitetet med en brændende Lyst til at gøre gode Fremskridt, og det lykkedes mig ogsaa, takket være den gode Vejledning, der blev givet mig, at absolvere den saakaldte filosofiske og filologiske Prøve med Udmærkelse. Jeg led imidlertid meget stærkt af Hjemvé, og denne Omstændighed i Forbindelse med overdrevent Studium, som ikke var heldigt for mit svagelige Helbred, havde svækket mig saa meget, at det blev anset for det sundeste, at jeg for at restituere mig opholdt mig hjemme om Sommeren for at nyde godt af den hjemlige Luft. Det blev saaledes kun om Vinteren, at jeg kunde hellige mig til Studierne, og aldrig kan jeg tænke tilbage paa denne Tid uden med dyb Taknemmelighed at mindes al den Venlighed og Godhed, jeg modtog fra Dr. *Engelstoft* og hans Hjem.

Da Universitetet 1815 udsatte det historiske Prisspørgsmaal: „Der ønskes en Udvikling af, naar og ved hvilken Lejlighed Folk af slavisk Oprindelse har bemægtiget sig Dele af Holsten og da hvilke, hvorlænge de har holdt dem besatte, hvorledes de er forsvundne i den senere Tid, og endelig, hvilke Spor der endnu findes i den omtalte Egn af disse Folk“, saa forsøgte jeg mine Kræfter paa denne Opgave (fra min tidligste Barndom har jeg haft saa megen Interesse for Historie), og det ungdommelige Forsøg var ikke forgæves, idet jeg erholdt Guldmedaljen derfor.

Derefter kastede jeg mig over Juraen og forsøgte, saa godt mit svagelige Helbred tillod mig, at trænge ind i denne Videnskab. Efter at have studeret under de udmærkede Mænd *Schlegel*, *Hurtigkarl*, *Brorson*, *Bornemann* og *Rosenvinge*, som er en Pryd for vort Universitet, bestod jeg 1818 den juridiske Prøve med *Laudabilis*, hvilken Karakter jeg ogsaa erholdt nogen Tid efter til den saakaldte praktiske Prøve.

Blandt de Mænd, som have hjulpet mig med det juridiske Studium, kan jeg ikke lade være med at nævne Kancelliraad *C. Lund*, hvem jeg vil mindes med Taknemmelighed.

Efter Eksamen hengav jeg mig mere frit til Juraen og blev med Raad og Daad vejledet af den udmærkede Mand, *M. H. Bornemann*, og hvormeget jeg skylder ham med Hensyn til de Undersøgelser, som jeg har dediceret ham som Førstegrøden, har jeg offentlig for søgt at tilkendegive.

Da jeg ikke har haft noget højere Ønske end at kunne beklæde et Embede saa godt som paa nogen Maade muligt, saa tillod Højesteretsadvokat, Justitsraad *I. L. Rottbøll* mig, der gerne vilde forene Teori og Praksis, at overtage visse af de Forretninger, som han havde. Medens jeg saaledes var sysselsat, begyndte jeg tillige paa en Licentiatdisputats i Jura: „Om Kontrakternes Natur og Væsen.“ Det var mig en stor Glæde, at den i det hele taget tilfredsstillende det høje Fakultet, idet jeg dog ikke er uvidende om, hvormeget der end-

nu staar tilbage for mig, som kun kan naas ved stadigt og ihærdigt Arbejde.“

Daniel Bruun elskede sit Hjem og sine Forældre og Sødskende, og i de Perioder, han var borte fra dette under sine Studier i København, længtes han, som han jo selv siger, efter det — saa meget større var Glæden, naar han gensaa det, hvorom følgende rørende Beskrivelse fra hans Fætter af en Hjemkomst bærer Vidnesbyrd.

Uddrag af et Brev, dateret Elbæk (i Jylland) den 28. Juni 1815. Afsenderen er Pastor *Hans Brøchner*, Justitsraadinde Bruuns Brodersøn og Broder til Købmand *Thøger Brøchner* i Fredericia, der omtales i Brevet. Dette er stilet til: S. T. Hr. *Pastor J. Bie*, Udbyneder Præstegaard pr. Randers, og omhandler en Oplevelse under Brevskri-
verens midlertidige Ophold i Fredericia:

— — — — —
„Daniel Bruun, den 4de af Justitsraad Br[*uuns*] Børn, kom, efterat have reist om Natten hjem just som vi vare ved at lave os til Reisen; hans Forældre og Sødskende sov, han løb da over til os hos Thøgers og fortalte just om hvordan han vilde overraske dem alle paa Sengen, da Christiane hans 3die Søster kom: „O nu veed de det“ sagde D. „nei ingen andre end jeg“ sagde Chr., hang i det samme om hans Hals og hulkede af Glæde; — det gjorde mig ret godt at være Vidne til ekte Søster-Kierligheds heftige Udbrud. — Vi fulgte med ham over til hans Fader, hvor vi havde lovet at tage Afsked. Chr[*istiane*] var forud og meldt [e] Diel (?) og mig; vi kom ind, talte om Reisen, Daniel var imidlertid kommen lige for Sengen; hans Moders Øine faldt paa ham, en heel Minut var det hende ei mueligt at sige et Ord, endelig fik hun et: „min Gud, Daniel“! frem, og tænk Dig nu at see en Moders Glæde — nu gik Toget op paa Søstrenes Kammer, det var let at komme ubemærket ind. D. vækkede *Marie*, hans 5te Søster med nogle Kys, og da hun nævnede hans Navn, vækkedes de andre; endnu med Sønnen i Øinene sagde *Magdalene*, den 4de Søster, „ak Daniel, jeg har saamæn drømt om Dig i Nat“ — og saaledes yttrede hver sin Glæde over at see ham, paa sin Viis — Efter 2de Aars Studering tog han Artium med Laud og nu Philol. og Philos. med Udmærkelse; men Skade at hans Helbred er saa saare svagt — — —“

I et andet Brev af 8. Julii 1818 — ligeledes fra Pastor *Hans Brøchner* til Pastor *Jacob Bie* — hedder det:

„ — — I Fredericia leve de vel, have nyelig havt megen Stads i Anledning af at den ældste Søn førte sin Kone, Datter af Biskop Plum, hjem fra Odense; den 4de af Bruuns Sønner¹⁾ har i denne Tid taget juridisk Attestats med Udmærkelse — ligesom hans øvrige Examina, — desuden vandt han i Fior en Præmie for en academisk Opgave, jeg husker ikke hvilken; Bruuns ere da ret at priise lykkelige, at der blandt deres 12 Børn ikke er eet, som jo [ikke] enten tegner godt

¹⁾ *Peter Daniel Bruun*.

eller har allerede viist at det kan blive til noget; med den omhyggeligste Fliid have de sørget for deres Opdragelse og hensigtsmæssige Uddannelse! — — —“

Fra Peter Daniel Bruuns sidste Studieaar i København er opbevaret et Brev, skrevet af hans ældste Broder *Hans Brøchner Bruun* under et Ophold der til Broderen Johannes Ivar, som dengang var i Fredericia hos Faderen. Det omhandler et Afsnit af Forfølgelserne mod Jøderne i Hovedstaden og vidner tillige om, at Bertel Bruun i sin Handelsvirksomhed benyttede sine Sønner.

„Kjøbenhavn den 7. Septbr. 1819.

Hvorfor er Du ikke allerede kommen, min kiære *Johannes!* De sidste Dages Hændelser har været meget interessante og givet Anledning til en Støi i Byen som er mageløs. — Jeg skrev til Fader sidst, at der paa Børsen læstes Skandskrift over Jøderne, og at disse syntes at trues med Forfølgelse; men drømte mindst om, at det ville komme til Udbrud. Men, hvad Pluraliteten befrygtede, gik i Opfyldelse, og Løverdags lagdes Haand paa Værket, dog indskrænkede Peubelen sig til Østergade, hvorfra de, efter at have ituslaaet Vinduerne hos de der boende Jøder, omsider bleve fortrængte af det tililende Militair og Politie. Den følgende Dag, Søndagen, bebudede strænge Plakater fra Øvrigheden den nødvendige Orden, og man troede alt betrygget ved at see 3 Regimenter Infanterie, foruden Cavaleriet, patrouillere i Gaderne; men nei, Peubelen strømmede frem i større Skarer, yderst opbragt, og spolerede de forbi passerende Jøders Huse, lod det end ikke en gang blive derved; men trængte ind i en ikke elsket Banquers Huus, røvede og mishandlede Folket — Efter at disse Sværme saaledes i flere Timer havde fortsadt deres Ødelæggelse, som sporedes paa alle Kanter i Byen, fik det Militaire omsider Oprøret standset, og siden den Tid er, naar ieg undtager enkelte Optøier i Gaar Aftes, intet forefald — At det i Gaar Aftes gik roelig af, kan man allene tilskrive de meget alvorlige og strænge Forholdsregler, Regieringen havde taget, alt Militair var paa Gaden med skarpladte Geværer, Borgerskabet under Gevær, og saaledes alt sadt i Bevægelse for at dæmpe Oprøret — En kongelig Bekiendgiørelse, som før Aftenen blev opslaaet, advarer Publikum ikke at staae mere end 3 sammen paa Gaden, da de ellers ville blive adspredte af det Militaire og i Tilfælde af Modstand, nedskudt — at en Commission var nedsadt (hvori *Etatsraad Aagesen* og *Knudsen* fra Bornholm har Sæde), som strax skulle undersøge de arresterede Personers Forhold, dømme dem og uden videre fuldbyrde Straffen — videre udlovedes en Douceur af 4000 Rd for Angivelse af Forfattere til Skandskrifterne og fra 200 indtil 1000 rd for Angivelse af Formændene for Aften Sværmene — Saaledes blev det igien noget roelig, og ieg glædede mig i Aftes til at ieg i denne Udkant roelig kunne lægge mig til Hvile; men som stor

BERTEL BRUUNS OG MAGDALENE
f. BRØCHNERS BØRN

Nr. 1. *Hans Brøchner Bruun* (1793—1863, kgl. Agent, R. af Dbg., Købmand i Assens, Ejer af Assens Færgævæsen og Transportforvalter, Stænderdeputeret i Roskilde, kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsfors., Borgerrepræsentant i Assens. Gift m. *Hanne Antonie Jacobine Christiane Plum* (1798—1878), Datter af Biskop Plum i Odense.

Nr. 2. *Søren Wedege Bruun* (1794—1826), kgl. Agent, Købmand i Assens. Gift m. *Oline Cecilie Plum* (1797—1875). Datter af Biskop Plum i Odense. En Datter blev gift med sin Farbroder M. P. Bruun (Nr. 13).

Nr. 3. *Johannes Ivar Bruun* (1795—1836), Ejer af Fabrikken Bruunshaab. Gift m. *Maren (Marie) Jacobsdatter (Hansen)* (1804—1882).

Nr. 4. *Peter Daniel Bruun* (1796—1864). C. Dbg. og Dbmd. Højesterets-assessor, Konferensraad, Præsident i Stænderfors. i Viborg, Medlem af den grundlov. Rigsfors., Formand i Landstinget, Ejer af Asmildkloster m. m. Gift m. *Reinholdine V. C. Schönheyder*, Datter af Rentekammerdirektør Schönheyder (1804—1883).

Nr. 5. *Maren (Marie) Bruun* (1797—1886). Gift m. Assessor i Landsoverretten i Viborg, senere Byskriver i Odense, Etatsraad *F. A. Schönheyder* (1801—1872). Søn af Rentekammerdirektør Schönheyder.

Nr. 6. *Mette Marie Bruun* (1798—1888). Gift m. Oberstløjtnant *N. C. Købke* (1793—1849).

Nr. 7. *Hans Christian Hansen Bruun* (1800—1871), kgl. Agent, Købmand i Nykøbing (F.), 1833 Ejer af Aarø Sund Færgegaard, Postmester og Transportforvalter sammesteds. Gift m. *Emilie N. C. Schiærning* (1804—1883).

Nr. 8. *Knud Bruun* (1801—1824), Farmaceut.

Nr. 9. *Christiane Bruun* (1802—1859), gift m. *Laurids Fog Muus* i Toldvæsenet (1795—1856). De havde ingen Børn og stiftede et Familielegat.

Nr. 10. *Magdalene Bartholine Bruun* (1803—1887), ugift. Stiftede et Familielegat.

Nr. 11. *Niels Bruun* (1805—1807).

Nr. 12. *Marie Christine Bruun* (1806—1864), gift m. Grosserer, svensk-norsk og britisk Vicekonsul *Elias Bendz Muus*, Kerteminde, Odense, København, (1805—1893). Af deres Børn lever endnu (1925), Vicekonsul *Laurids C. A. Bruun Muus* i Odense (f. 1837).

Nr. 13. *Mads Pagh Bruun* (1809—1884). C. Dbmd., Etatsraad, Stænderdeputeret, Medlem af den grundlovgivende Fors., Landstingsformand. En Tid Medejer af Bruunshaab Klædefabrik, Ejer af Sejlgaard. Gift m. sin Broderdatter *Magdalene Barbara Bruun* (1821—1901). De havde ingen Børn. Forøgede et Familielegat.

1

2

3

5

7

9

10

13

Nogle af Justitsraad BERTEL BRUUN'S Børn. 1816.

(Tallene refererer til Teksten)

Glæde aldrig varer længe, maatte ogsaa denne kuns være af kort Varighed; thi i Middags Kl. 12, ieg var da allerede gaaet til Børsen, blev den samme Banquier, som om Søndag Aften var bleven mishandlet, i Karet forfulgt ud i Bredgaden lige hen til Hospitalet hvor han ville tye ind; men Peubelen lod ham ikke Tiid til selv at stige ud, de slæbte ham ud af Vognen og med 2 Pistoler, som han førte hos sig, og som han ville affyre; men klikkede, blev han saa græselig forslaaet, at han er bleven en nødvendig Hospitalsgiæst — Efter at denne arme Dievel saaledes var bleven tildækket, spredte Sværmene sig ad, forinden de hertililende Husarer, kunne faae fat paa dem, og ikke en eneste blev arresteret. — Følgen af dette Oprin var naturligviis, at Hospitalets Porte bleve lukkede og Husarer placerede rundt omkring Hospitalets District — ieg vil ønske vi var denne Patient igien qvit, at vi i denne Ende af Byen kunne faae lidt Roe. Du kan troe ieg blev frapperet ved at komme hiem og finde Bredgaden fuld af Peubel og Militaire og neppe kunne trænge mig igiennem til mit Hotel — Ieg, som ellers aldrig kommer ud om Aftenen, var netop i Søndags gaaet til *Daniel* og spille der en *Boston* med *Mörck*, *Krabbe* og *Hohlenberg*; men Kl. 11 blev vores Partie forstyrret, da Vinduers Klirren og Sværmenes Hurraraab bebudede os, at Oprøret var nær — De andre Herrer tog derpaa Fod i Haand for at tilfredsstille deres Nysgierrighed, og ieg rullede i en Karet giennem de støiende Gader til mit Hospital —

Hvorledes Enden bliver paa alt dette, vil Tiden viise; men neppe tør man strax vente sig Roelighed oven paa denne Storm — Jeg var gaaet til Børsen i Dag for at see hvad Vending det ville tage med Coursen; i Begyndelsen blev lidet solgt til den Cours, som skulle noteres; men mod Slutning af Børsen var aldeles intet at faae — *Meyer* og *Trier* ville i Dag ikke sælge, og mig forekommer dette som Anledning nok til Coursens slettere Notering. De 10000 mark Bco, som Fader havde givet Ordre at købe, kunne saaledes ikke faaes; men *Tutein* lovede mig at være opmærksom, naar det var meest beleiligt — Hils Fader og siig ham dette, og lad mig faae at vide naar dette Banco skal bruges — før den nærværende Storm er forbi, kan man vel ikke vente, at Jøderne give Slip paa, hvad de have at afgive —

Paa Børsen i Dag traf ieg mange Liebhabere til Korn Licitationen i Morgen, alle mene at kunne levere under 10 R. S. og saaledes faae vi neppe noget deraf — ogsaa et Par Tobaksfabrikører fik vi fat paa, som paa Torsdag Formiddag skal møde mig i *Tuteins* Pakhus for at see paa Tobakkerne; men neppe gjør vi nogen Handel, da den slettere Cours atter her vil være i Veien — Lad mig endelig med næste Post faae Underretning om, hvormeget Tobak der er sendt mig, og med hvilken Skipper, for at ieg kan faae dette i Orden medens *Møller* er herovre. — At det vil være mig en stor Trøst i min Sultekuur at see Dig her, behøver ieg ikke at sige, lad det derfor ikke være for længe, inden vi see Dig her — Hils alle kierligt fra mig og meddeel

dine Omgivende, *Antonie*¹⁾ indbefattet, Indholden af dette, som vil interessere dem alle — *Daniel* og alle Dine Venner hilse Dig ved

Din hengivne

H. B. Bruun“

Da Peter Daniel Bruun i 1820 efter tilendebragt juridisk Eksamen og efter at have taget Licentiatgraden kom til Viborg som tilforordnet Landsoverretten sammesteds, indrettede han sig paa Asmildkloster, hvor han, som Tjener, havde en Tugthusfange fra Viborg Tugthus, en Vestindianer, som sonede Straf for Drab, og som hver Morgen blev lukket ud af Fængselet, hvor han igen mødte hver Aften — det var sandelig idylliske Tilstande. Hvordan det kunde lade sig gøre med de da gældende Reglementer for Tugthusstraf, vides ikke; men Sagen var vel den, at da Tugthusfangerne arbejdede for *Bertel Bruun* paa hans Klædefabrik i Tugthuset, har der vel fundet et Arrangement Sted med Tugthusets Inspektør, daværende Kaptajn *Undall*²⁾. Tjeneren var iøvrigt et fikst og fortræffeligt Individ, som Bedstefader holdt meget af, og som han havde fuld Tillid til — den Vestindianeren heller ikke skuffede.

Det var jo netop Pengekrisens Tid, og der maatte spares. Traditionen siger, at min Bedstefader i den første Tid red ned til *Bruuns-haab* og spiste til Middag hos Broderen Johannes Ivar, altsaa nogen egentlig Husholdning havde han ikke. — Asmildkloster var iøvrigt forpagtet ud.

Peter Daniel Bruun vedblev i hele 19 Aar at være knyttet til Landsoverretten i Viborg og boede stadig paa Asmildkloster, som han i 1830 blev Ejer af, og hvortil han, som vi skal høre, i 1824 havde ført sin Hustru.³⁾

To af Bertel Bruuns Søner var saaledes tidligt blevne knyttede til Viborg-Egnen, hertil kom endnu den yngste Søn, *Mads Pagh Bruun*; men først lidt senere, saaledes som der nedenfor vil blive gjort Rede for.

1) Brevskriverens Hustru. 2) *L. C. Undall*, senere kar. Major, Generalkrigs-kommissær, Kammerherre, død 1861 77 Aar gl. Gift med P. D. Bruuns Kusine, *Maren Staal*. 3) Ifølge de kortfattede, selvbiografiske Oplysninger, som findes i hans Kladde i Familiearkivet, og som aabenbart har været indgivne til det kgl. Ordenskapitel, kan følgende Data gives: „1820. Konstitueret af Amtet som Tilforordnet i den kgl. Landsoverret i Viborg. 1821. 15. Juni efter allernaadigst Commissorium indtraadt i den til at undersøge Kammerherre, Stiftamtmand Schifters Embedsførelse som Skifteforvalter og Overformyndet samt til at bestemme hans Ansvar nedsatte Commission. 1821. Juli 3. meddelt kgl. Constitution som Tilforordnet i Landsoverretten i Viborg. 1822. Marts 29, meddelt allernaadigst Commissorium til at undersøge Viborg Købstads (?) Regnskabsvæsen og det sammes Forstanderskab og Regnskabsfører paahvilende Ansvar. 1822. April 10, udnævnt til 2. surnumerair Assessor i Landsretten i Viborg. 1824 (18. Nov.) gift med Reinholdine Vilhelmine Christine Schönheyder, Datter af dav. Stiftamtmand, senere Rentekammerdirektør Schönheyder. 1826. 20. April udnævnt til 2. Assessor i Landsoverretten i Viborg, og 29. Nov. s. A. til 1. Assessor. 1830. Ejer af „Asmildkloster“.

BRUUN'ERNE PAA ASMILDKLOSTER
OG STIFTAMTMAND SCHØNHEYDERS
FAMILIE I VIBORG

Af og til kom Justitsraad *Bertel Bruun* fra Fredericia paa længere Besøg til *Asmildkloster*, ofte ledsaget af sin Familie. Dette var saaledes Tilfældet i Sommeren 1820, just paa et Tidspunkt, da Stiftamtmand *Blom* var bleven afskediget, og hans Eftermand var bleven udnævnt og ankom til Viborg for at overtage Embedet. Det var *Johan Franciscus Gottlieb Schönheyder*, en Søn af den bekendte Trondhjem-Biskop Dr. theol. *Johan Christian Schönheyder*, som i sin Ungdom havde ledsaget Kong Christian den 7de paa Udenlandsrejse, og som ogsaa vil erindres fra Johannes Ewalds sidste Dage.

Stiftamtmand *Schönheyder* havde allerede en smuk Løbebane at se tilbage paa: han havde saaledes været Justitiarius i Sørretten, Direktør i *Rigsbanken* og en kort Tid Assessor i Højesteret¹⁾.

I Schönheyders Levnedbeskrivelse²⁾ forfattet af hans Søn, *Frederik August* siges:

„Ved sin Indtræden i Rigsbankens Bestyrelse var *Schönheyder* kommen i nærmere Forhold til Geheimeraad *Møsting*, som havde lært at skatte Sch.

I 1820 foreslog *Møsting* Sch. at gaa som Stiftamtmand til Viborg, og Sch. troede ikke at burde undslaa sig herfor. Naar jeg siger Eder, at den daværende Stiftamtmand, som havde været der i 5 Aar, var en gammel Gardeofficer, og at dennes Forgænger var en Mand, om hvem der næppe var synderlig mere godt at sige, end at han havde et vittigt Hoved og en skarp Tunge, saa kan I let skønne, at der var noget at rydde op derovre. Men Sch. var ogsaa Manden dertil, hvorvel jeg tror, at nogen Strænghed (hvortil Sch. altid følte Ulyst) vilde have været vel anbragt; thi der var flere, mildest talt, maadelige Embedsmænd. Jeg skal her gøre den Bemærkning, at Sch.s skarpe Blik

1) Schönheyders Løbebane var i Korthed følgende: f. 11. Febr. 1773 i København. 1789 Student fra Trondhjems Latinskole. 1792 cand. jur., 1793 Læsesekretær i Højesteret, 1798 Protokolsekretær sammesteds, 1801 Justitiarius og Assessor i Sørretten i København, 1809 virkelig Justitsraad, 1813—1818 tillige Direktør i Rigsbanken. S. A. virkelig Etatsraad. 19. Jan. 1820 Assessor i Højesteret (havde allerede 16. Marts 1813 erholdt Denomination dertil), 27. Maj s. A. Stiftamtmand i Viborg Stift og Amtmand i Viborg Amt. 1824 R. af Dbg., 1826 Dbmd., 1828 Commandør af Dannebrog, 1831 24. Maj Direktør i Rentekammeret og anden Deputeret i Finanserne samt indtil Slutningen af 1843 Medlem af Direktionen for Stutterivæsenet og Veterinærskolen. 1836 Storkors af Dbg., 5. April 1845 afskediget og s. D. Gehejmekonferensraad. Død 11. April 1850 i København. 12. Maj 1799 gift m. *Engel Marie Smith*, f. 23. Febr. 1770, død 12. Maj 1847, Datter af Sognepræst til Ringsted og Benløse, Dr. theol. Morten Smith. 2) „*Johan Franciscus Gottlieb Schönheyder*, Gehejmekonferensraad, Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmænd, hans Liv og Levnet fortalt af hans Søn til hans Børnebørn o. s. v.“ (Manuskript i Familiearkivet).

dog ikke havde gjort ham til Menneskekender.“ — — Han kunde tage Feil i sin Dom og fattede Godhed for En og Anden, som ikke fortjente det.

Han beskrives fremdeles som en Mand under Middelhøjde, med kloge, lyse Øjne og hvælvet Pande. Han havde en smuk Fremtræden, var et lyst Hoved, i Besiddelse af ualmindelig stor Arbejdskraft, var en stor Dygtighed og en velvillig Mand med faste Principer og uden Ærgerrighed, men med stor Pligtfølelse. Skønt han hørte hjemme i de øvre Samfundslag og havde Tilknytning til de adelige Kredse og Diplomati: „var han ganske blottet for Snobberi,“ han havde iøvrigt mange Venner blandt de bedste og mest intelligente Mænd i Hovedstaden saasom *Jonas Collin, A. S. Ørsted, Aagesen, L. N. Hvidt* osv. Han var musikalsk interesseret og spillede selv Violin.

„Hans Hustru *Engel Marie, f. Smith*, medbragte fra Fædrenehjemmet i Ringsted en mangesidig Dannelse, et for alt godt og skønt aabent Øje, og da hun traadte ind i en større Omgangskreds ved sit Giftermaal, havde hun det sjældne Held endvidere at kunne uddanne sig ved Omgang med flere af Datidens mest begavede Mænd, blandt hvilke jeg, naar jeg skal udtale den hele Sandhed, ogsaa maa regne min Fader. Skønt trykket af svageligt Helbred bevarede hun en sjælden Aandsfriskhed og med ungdommelig Interesse og et varmt Hjærte omfattede hun til det sidste alle sine Kære.“

Ægteparret Schönheyder havde tre Børn, to Sønner og en Datter: *Christian*¹⁾ var et meget begavet ungt Menneske, der døde tidligt, og *August*²⁾ der ogsaa var vel begavet, noget sarkastisk og ejendommeligt, havde ikke saa lidt Talent som Maler. Han skrev som berørt siden sin Faders Biografi. Begge Brødrene studerede Jura. Datteren *Reinholdine*³⁾ var i 1820 en nydelig ung Pige paa seksten Aar. Hun havde ikke gaaet i Skole, men var bleven undervist af en cand. theol. *Tryde* (Broder til Stiftprovst T.) samt i Fransk af en Frøken *Mathilde Rogers*, der i 1819 blev gift med *Anders Sandøe Ørsted*⁴⁾ (som havde været gift i. Gang med *Sofie Øehlenschläger*), der var en Ven af Schönheyders Familie. Reinholdine Schönheyder blev konfirmeret af den senere Biskop *Mynster*. Hun var høj af Vækst; det havde hun arvet fra Moderens Familie, *Smith*, og disse igen fra den skotske Familie *Leigh*.

Frøken Reinholdine kom ofte paa Besøg hos Morbroderen Justitsraad *Michael Leigh Smith*, som ejede Herregaarden Bækkeskov paa Sjælland, og dennes Hustru *Caroline f. de Coninck*. Med denne Onkel og Tante havde hun været paa Gisselfeld, da Biskop *Tetens* fra Als var ovre for paa *Hertugen af Augustenborgs* Vegne at fri til Komtesse *Dannelskjold-Samsøe*.

1) *Christian Carl Schönheyder* (1800—1831) 1822 cand. jur. 2) *Frederik August Schönheyder* (1801—1872), 1823 cand. jur. 1825—1832 surnumerair Assessor i Lands-overretten i Viborg, 1832—1864 By- og Raadstueskriver i Odense, Etatsraad. 3) *Reinholdine Vilhelmine Christine Schönheyder* (1804—1883). 4) Jvr. *A. Heise: „Fra Peter Daniel Bruun's Familiearkiv“* I. Anders Sandøe Ørsted og Familien paa Asmild (i „Saml. til jydsk Historie og Topografi“, 4. Række 1. Bind).

I Huset hos Schönheyders var hans ugifte Søster *Vilhelmine*¹⁾, der 53 Aar efter døde i en Alder af 93 Aar efterat have været elsket, næsten forgudet, af fire Generationer, som hun med sit sprudlende, stadig ungdommelige Sind, sin store Opofrelse og Kærlighed havde værnet om og været til Glæde og Gavn. Ogsaa Udgiveren heraf har i sine Barneaar nydt godt af hendes Godhed og hørt hende fortælle om, da hun i 1787 tilsøs i et lille Sejlskib ledsagede Forældrene og Familien paa Rejsen til Trondhjem, hvor Faderen var bleven Biskop, — som og om da hun og Broderens Familie under Københavns Bombardement i Septbr. 1807 maatte flygte ud paa Christianshavn fra deres Bolig ved Frue Kirke, da der under Bombardementet gik Ild i Kirken og Husene deromkring. Længe blev den kække unge Pige sammen med Broderen i Lejligheden for om mulig at forhindre, at der gik Ild i samme. Hun hældte Vand paa Ruderne; men tilsidst var der intet at gøre, og alt brændte, da Schönheyder ikke vilde udmatte Soldaterne med at lade dem bære Bohave bort, eftersom han bestandig haabede, at der skulde blive et virksomt Forsvar af Byen, hvor de da maatte være friske. — Først da der kom en Bombe og tændte Trappen, forlod de alt og fik foreløbig Husly i et Fattighus paa Christianshavn. Indboet var ikke assureret og alt gik tabt. Venner og Bekendte, forærede da Familien et tarveligt Stue-Møblement af malet Træ, der — selv da bedre Tider oprandt — blev bevaret som en Helligdom. Enkelte Dele deraf kom i mit Eje og er nu i min ældste Søns Besiddelse.

Ligesom „Tante Manne“ i sine yngste Aar, da Brødrene sendtes fra Trondhjem ned til København for at studere, havde været hos dem og staaet dem bi — ja endog engang, da det kneb, solgt sine egne Smykker for at skaffe dem Penge — saaledes var hun nu Broderbørnernes gode Engel og gav sig fuldstændig hen for deres Skyld. Og da Christian og August, efter at Forældrene var flyttet til Viborg, fremdeles studerede i København, blev hun hos dem, og senere, da Reinholdine blev gift, kom hun i Huset hos hende og tog sig af hendes Børn — og sluttelig af deres Børn igen. Vi mindes hende med Taknemmelighed.

Ledsaget af sin 16 Aar gamle Datter *Reinholdine* og af Sønnen *Fr. August* ankom Stiftamtmand Schönheyder saa til Viborg i Sommeren 1820 for at indrette sig i Stiftamtsgaarden, medens Hustruen foreløbig blev i København. Et Brev, skrevet fra dette første Ophold i Viborg, skal her meddeles. Det er fra Sønnen til Moderen og er holdt i en ungdommelig, spøgende Tone:

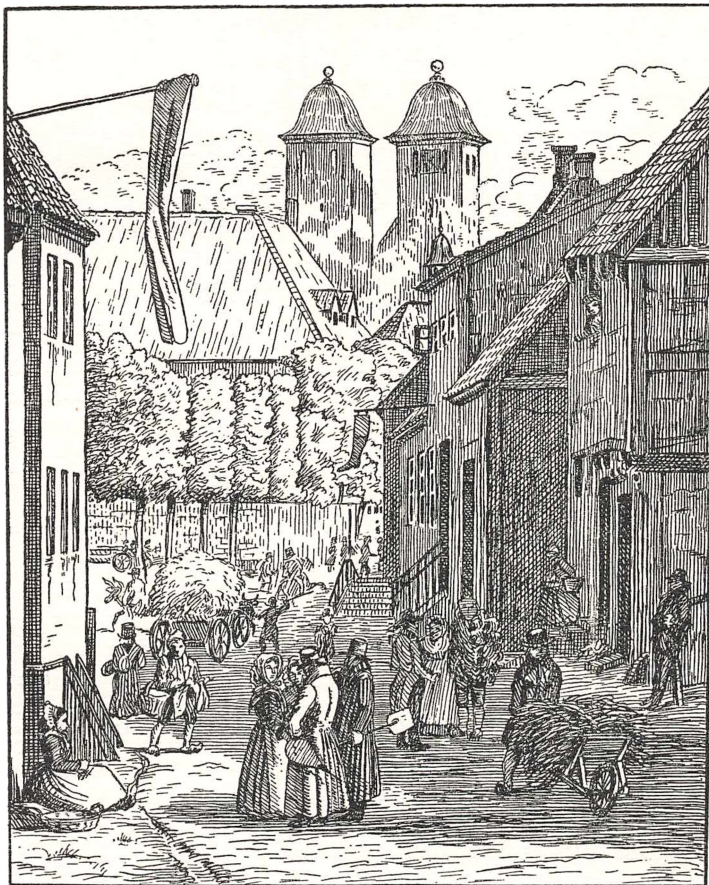
Kære Moder:

„Viborg Søndag Formiddag.

Fader vilde endelig, at jeg skulde begynde at skrive Eder til i Dag, — nu medens han er i Kirke for at høre Hr. Amtsprovst Fog, skal jeg gaa hen at maale Vinduerne [i Stiftamtmandsgaarden]

¹⁾ *Frederikke Vilhelmine Schönheyder*, „Tante Mine“, „Tante Manne“ eller „Misano“, (f. 13. Nov. 1778 i Københavnn, død 13. April 1871 i Søndermølle ved Viborg).

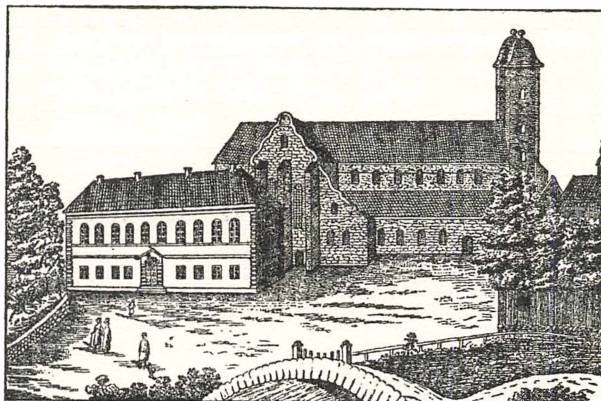
— — Det er utroligt, hvad Herligheder der er til den Gaard. Salen (Balsalen) er saa brillant som et Palais, med forgyldte Lister, Marmorconsolborde og en stor Lysekrone, [Bygningens Indre beskrives nøjere, men det siges, at Vandet ikke er godt — „men Byen selv har

Parti fra Viborg (St. Mathiasgade i Nærheden af Hjultorvet), 1831.
Efter M. Rørbye.

Overflødighed af Vand“]. Vi havde hidtil levet meget indgetogen og næsten ikke flyttet en Fod ud af Huset, naar jeg undtager et Par Eftermiddagsvisitter. I Dag skulde vi dog spise hos *Blom*, hvortil vi igaar bleve indbudne ved Stadens velagtbare Bedemand. Fader spurgte, om Folk dør kønt her i Byen? hvortil han svared meget alvorlig: „Aa jo, jeg takker, det gaar nok an“!!

Af andre Visitter maa især mærkes H.s Tapperhed Hr. Captain *Holophernes von Bendix* 7 Al og en lang quart høj, og saa tyk, at jeg ikke behøvede anden Motion den Formiddag end at gaa omkring

Ständerhuset og Domkirken i 19. Aarh.s første Halvdel.

langs Væggene for at betragte ham. Han er Chef for Borgergarden og var her tillige med en Captain og 2 Premierlieutenanter, hvoraf de første var klædte som Regimentsskrivere. Den ene Lieutenants Kjole havde efter Udseende at dømme været brugt til at presse Ribs i. Deres gule Buxer var alle kostelige. Armeen er ellers blaa og jeg tror, Tambourne grønne. — Naar jeg nu har været hos Bloms i Eftermiddag, haaber jeg at kunne fortælle Eder noget mere.

Mandag Eftermiddag.

Jeg — — — maa dog fortælle Eder lidt om, hvorledes vi havde det hos Bloms. Som jeg ikke uden Grund havde befrygtet, var der bare Mandfolk, det var nu rigtignok flout, men jeg morede mig dog taalelig, havde blandt andet den Fornøjelse, at da den gamle venlige Stiftamtmand formedelst sin Høflighed mod Gæsterne havde faaet en meget slet Plads, havde jeg den Dristighed at faa ham til at bytte med mig. Ellers var der en Amtsprovst *Fog*, som siden satte sig ned hos mig — — — . Efter Maaltidet kørte hele Selskabet ud i Charlottenlund, som her kaldes Viborg Krat og heller ikke er stort andet; vi kørte med Rector *Hasselbalch*, som er en meget artig Mand. Hans Eqvipage er den bedste, skønt de andre, hvad Hestene angik, næsten alle ere fortræffelige. Paa Hjemturen morede vi os over de Ridende (12 til 14), der ved Byens Port modtog os, som en Æresgarde og fulgte os i samme kvalitet hjem, hvorved vi rigtignok, især formedelst Anførerens *Gundelachs* røde Kjole, fik Udseende af Statsfanger.

Jeg skal ikke nægte, at jeg gerne havde været med som simpel Gardist, saa godt jeg ellers sad paa Vognen, og længes derfor meget efter at faa en Hest, som næppe vil ske saa snart. Saa (?) maa jeg hilse fra den unge *Bruun*, som er meget artig imod mig. — —“

Den „unge Bruun“ var den 24 Aar gamle Lic. juris *Peter Daniel Bruun*, Søn af *Bertel Bruun*, som nys var konstitueret, senere blev fast ansat som Assessor i Overlandsretten, og som fra nu af til Stadighed

Justitsraad Bruun og Kone
beder jeg den Ære af S. T. Hr.
Amtmand Schönheyders med Frues
og øvrige Families Nær-
værelse til Middag og Aften
Fredagen
d. 18. August - S. udb.
1820

Indbydelseskort.

boede paa Asmildkloster, hvor altsaa ogsaa Faderen, Moderen og en Datter f. T. havde Ophold.

Familierne Bruun og Schönheyder kom straks i nærmere Berøring. Blandt Familiepapirerne findes en Invitation, skrevet paa et Spillekort (Ruder Es), saaledes som det aabenbart dengang maa have været Skik og Brug. Paa Bagsiden er siden opgjort et Køkkenregnskab — men naar Kortet er blevet bevaret blandt daværende Frøken Reinholdine Schönheyders Papirer, er Grunden ikke vanskelig at gætte. Det var aabenbart den første Tilknytning for hende til Familien Bruun. — Hun kom derved i Berøring med sin tilkommende Mand.

Invitationen lyder:

„Justitsraad Bruun og Kone udbede sig den Ære af S. T. Hr. Stift Amtmand Schönheyders med Frues og øvrige Families Nær-
værelse til Middag og Aften Fredagen den 18. August 1820.

S. udb.“

Om Reinholdine Schönheyders første Indtryk af Familien paa Asmildkloster faar man Besked i et Brev, hun skrev til en Cousine Dagen før Middagen paa Asmildkloster:

„17. August Aar 1820.

— — Jeg talte sidst til Dig om Asmildkloster. Justitsraad Bruun med Familie, bestaaende af Frue, Datteren og Søn kom her i Fredags pour faire visite, vi fulgte dem hjem om Aftenen og fandt Asmild ganske dejlig. As. ligger paa en meget høj Bakke omgiven af Skov — nedenfor Søen, paa den anden Side det kære Viborg op af en Bakke, Domkirken øverst oppe. — Solen gik ned og Domkirken og hele Viborg spejled sig i Søen. — Det var saa smukt, jeg ønskede Dig

der, for at [Du] kunde se, at Dinia [Reinholdine, Brevskriverinden] havde det godt — —.

I Søndags kørte vi ud til Viborg Krat og fandt det ret vakkert. Vi traf der Etatsraad Jespersens Familie, som vi aldrig før havde set. — — — Vi drak der Thevand, spadserede, kørte hjem. I Mandags kørte vi Moder over til Kloster.

Jo tiere man ser Bruuns, jo bedre kan man lide dem. Datteren er en meget venlig, forstandig og smuk Pige. Jeg har megen Fornøjelse af at tale med hende, som er ogsaa særdeles venlig mod mig. — Det er ret tungt, at de rejse til Fredericia i Oktober Maaned. Jeg glæder mig ret til imorgen, vi ere inviterede der over —. Paa Løverdags skal vi til Jespersens. — Det er nok i Anledning af Bleckingbergs (?) Ankomst — Ser Du, vi kan ogsaa svire imellem paa københavnsk. Jeg priser dog Roligheden, man faar saameget bestilt. Jeg har øvet mig dygtig paa Fortepiano, det skal være mig en stor Trøst til Vinter. — Den gamle Blom er ganske henrykt over mit Spil: „De spiller ganske vist bedst i hele Stiftet“. — Der er ogsaa en Musikus Hald, som siger, at Dinia spiller godt. Du ser heraf, at det gaar mig ligesom August [Broderen] — gør jeg ikke Lykke hos de unge, saa gør jeg det hos de gamle.“

— —
„Her er vist megen Lykke i dette Huus, her er 2 Storke-reder. — —“

I Viborg fandt Reinholdine Schönheyder snart en trofast Veninde i Frøken *Jette* (Henriette) *Bloch*, en Datter af Biskoppen og som hele Livet blev hendes Fortrolige og som delte hendes Glæder og Sorger¹).

„Dinia“ gjorde, ikke længe efter, sin Lykke. Hun blev nemlig i Februar Maaned 1822 forlovet med den unge Assessor *Peter Daniel Bruun*.

I begge Familier var der stor Glæde over Forlovelsen, og Venner og Bekendte sluttede sig dertil. Sødskendekærligheden fornægtede sig ikke over for Daniel Bruun. Der sendtes ham de varmeste og inderligste Lykønskninger i et fælles Sendebrev, hvor hver især tolkede sin Glæde. „Du bringer os en Søster, hvilken Glæde for os alle“ hedder det fra denne Kreds, og en Kusine, Frøken *Pouline Hviid*, meddeler ham, at hun: „allerede har begyndt paa et Par Strømper“, for at forebygge, at han: „af Mangel herpaa skulde blive en Tyv“ paa sin Bryllupsdag²).

Efter Forlovelsen forløb der 2 Aar, inden Brylluppet blev holdt. I den Tid var Frøken Reinholdine gentagne Gange i Fredericia. Af en Række Smaabreve, som iøvrigt veksledes mellem hende og hendes Forlovede, naar de ikke var sammen i Stiftamtmandsgaarden, hvor Peter Daniel selvfølgelig var en meget jævnlig, næsten daglig Gæst,

¹) *Henriette Bloch* (1805—1882), gift 1838 med Pastor *Johannes Dorph* til Vigersted (1788—1873). ²) Jvf. „Kærlighed uden Strømper“ af Wessel.

faar man et Indtryk af de dybe Følelser, som bandt dem sammen, og som holdt hele Livet igennem.

En Embedsmands Gage, selv en saa højtstillet som en Stiftamtmands, var ikke stor i de Dage, og der maatte spares.

Den 2. Septbr. 1824 skriver Stiftamtmand Schönheyder fra Viborg til sin Hustru, der var i København bl. a. for at købe Udstyr til Datteren *Reinholdine*: „at der intet maa mangle Dig, *Christian* og *Misano* er min alvorligste Villie;“ men iøvrigt maa der spares paa Pengene, da han behøver Penge til: „nær forestaaende Udgifter i Anledning af Bygningen.“

Som Bolig for Stiftamtmanden var der nemlig paa Viborg Storetorv lejet en smuk Gaard, som havde tilhørt Generalkrigskommissær *Schuchardt*, og som nu skulde udstyres, hvilket foranledigede betydelige Udgifter. Gaarden blev iøvrigt, snart efter, af Staten købt til Stiftamtsgaard og er det endnu.

Reinholdine Schönheyder skriver i ovennævnte Brev selv til Moderen: „Jeg vil *ret inderlig* bede dig, at du endelig ikke køber andet end det *aller Nødvendigste* til mig — — — elskede Moder husk paa, at det er saa meget besværligt for den elskede Fader i dette Øjeblik at skaffe Penge, og at jeg med *Guds Hjælp* bliver lykkelig i Tarvelighed. Gid du var hjemme søde kære Moder, at du kunde trøste mig lidt! jeg er *virkelig inderlig bedrøvet* over, at jeg skal gøre Eder saamange Bekostninger!!“

Brylluppet holdtes i Viborg Domkirke den 18. Nov. 1824 og Ægteparret tog Bolig paa Asmildkloster.

Forbindelsen mellem *Reinholdine Schönheyder* og Assessor P. D. Bruun blev ikke den eneste mellem de to Slægter, idet nemlig Fru *Reinholdines* Broder *Frederik August Schönheyder*, som jo en Tid (1825—1832) var Assessor i Viborg Landsoverret, i Aaret 1826 blev gift med P. D. Bruuns ældste Søster *Marie* (Maren). Begge Par boede nu foreløbig paa Asmildkloster.

Paa Bruunshaab, hvor *Johannes Ivar Bruun* residerede og med Kraft drev Fabrikken frem, var nu ogsaa en Familie, idet han i 1826 havde giftet sig (herom nedenfor). Der var saaledes efterhaanden en hel Kreds af nære Slægtninge, som jævnlige omgikkes.

Om Assessor *Daniel Bruuns* Virksomhed i Landsoverretten er det sagt, at han gjorde sig gældende som en dygtig Jurist, hvis: „sjældne Kundskaber, store Skarpsindighed, utrættelige Flid og strenge Retssindighed“ er bleven fremhævet.

Ved Siden af denne sin Virksomhed fandt den flittige Mand Stunder til, indgaaende at beskæftige sig med Asmildkloster, som han, efter Faderens Død, overtog. Gaarden var, i alle Tilfælde en lang Tid, forpagtet ud, senere blev den drevet ved Forvalter. Tilhøst og tilfods færdedes P. D. Bruun paa sin Ejendom, og hans praktiske Sans gjorde sig paa mange Maader gældende ogsaa paa Landbrugets Omraade. Hertil kom endelig senere hans politiske Virksomhed i Stænderne i Viborg. At han, til Trods for sit hele Livet igennem skrøbelige Helbred — han led af gigtiske Anfald — desuagtet formaaede at vare-

tage alle disse forskellige Hverv, er et Vidnesbyrd om hans Arbejdsvillie og Energi. Han og hans Hustru var: „et meget smukt Par“. I deres Ægteskab fødtes under Opholdet paa „det skønne Asmildkloster“ alle deres fem Børn¹⁾ som her havde en prægtig Barn-dom, den de alle mindedes med Taknemmelighed. Et af Børnene, Datteren *Magdalene*, har givet en tiltalende Skildring af dette Barn-domshjem²⁾. Forunderlig nok, førte Livet med sig, at alle de fem Børn kom til at henleve deres meste Tid i den Egn, hvor de var fødte, og hvor de alle døde i en høj Alder.

Fru *Reinholdine Bruun* kom hurtigt til at indtage en for hende behagelig Stilling i Selskabslivet i Viborg, hvor der navnlig var mange Embedsmandsfamilier: Assessorer, Lærere ved Kathedralskolen m. fl. Hendes musikalske Begavelse og fintdannede Væsen blev meget skattet, ikke mindst i de Kredse, fra hvilke *det dramatiske Selskab* blev støttet. Adskillige Gange optraadte hun med Held i Smaastykker og fremsagde Prologer m. m. Da hendes ældste Broder Carl Christian efter at have absolveret sin juridiske Eksamen i 1822 kom til Viborg, hvor han iøvrigt i legemlig Forstand efterhaanden sygnede hen, medens han aandeligt set var i mærkværdig fuld Vigeur, hjalp han hende med smaa digteriske Vers, som hun fremsagde. Han var i det hele taget et lyst Hoved — sørgeligt, at han ikke havde legemlige Kræfter til at leve. Hans Sygdom var selvfølgelig til stor Bekymring for hans Nærmeste.

I Stiftamtmandsgaarden førtes et gæstfrit og hyggeligt Liv. Husmoderen, bistaaet af Datteren og Sønnen Christian, saa længe han evnede at holde sig oppe, gjorde deres bedste for at være noget for de Mennesker de nu var sat iblandt, og Stiftamtmanden arbejdede tidlig og sildig, rejste i sit Stift og søgte at gøre Gavn for Borger og Bonde. I August Schönheyders Levnetskildring hedder det om Faderen: „At han var særdeles yndet, saavel af Folk i Viborg, som af Fremmede, der kom i Besøg, behøver jeg ikke at fortælle. De fandt i hans tarvelige Hus en Omgang, som virkelig var vederkvægende. Men ogsaa af Bønderne var han meget yndet. Nu ja, det troer jeg nok, han elskede disse jyske Bønder. De har deres Fejl, det er sandt, men der er noget ærligt og forstandigt, en vis Soliditet i Karakteren hos den jyske Bonde, som udmærker ham fordelagtig, navnlig for den sjællandske, den eneste, som Schönheyder hidtil havde kendt noget til. Han gjorde alt, hvad der stod i hans Magt, for Amtets Bønder. Engang véd jeg, at han rejste 16 Mil for at bilægge en Tvist imellem nogle Bønder og deres Præst, hvis Berberishegn sagdes at frembringe Rust paa Rugen. Da Schönheyder forlod Amtet, kom flere Deputationer af Bønder til ham paa Vejen for at sige ham Farvel.“

1) *Gottlieb Franciscus Schönheyder Bruun*, f. 13. Decbr. 1825. *Magdalene Sørena Bruun*, f. 27. Marts 1827. *Bertel Bruun*, f. 28. Febr. 1828. *Christian Reinhold Anton Bruun*, f. 24. Juni 1832. *Engel Marie Reinholdine Bruun*, f. 26. Maj 1837. 2) Jvf.: „*Biskop Jørgen Swane og Hustru Magdalene, f. Bruun*“ (Jul. Clausen og P. Fr. Rist: „Memoirer og Breve“ Bd. XLIII. Kbh. 1925).

Datteren *Reinholdine* har føjet følgende Træk til Broderens Omtale af deres Fader:

„Hans venlige Tiltale til Menigmand glædede jo mange, og et lille Træk af hans Omsorg for dem maa her være paa sin Plads: Da han engang gik op af Brænderi-Bakken i Viborg, kom en gammel, svag Kone gaaende med 2 Rugbrød, som hun havde meget ondt ved at bære. I en Fart sprang Schönheyder til og bar Brødene op ad Bakken for hende. Alt med en venlig Spøg.“

August Schönheyder skriver fremdeles om Faderen:

Sch. „fattede Godhed for Viborg og bevarede den til sin Død og arbejdede som Stiftamtmand uafslædig paa at ramme Byens Bedste.“ Den havde siden Aaret 1818 ingen Garnison, og han skaffede den en Borgervæbning, som bl. a. gjorde Gavn under en Brand i Tugthuset, hvor Fangerne maatte flyttes — og ingen af dem undløb. Han tog sig af Fattigvæsenet, Skolevæsenet, Haandværkerne, Handelen, Byens Forskønnelse osv. Men mange af Sch.s Arbejder skulde først bære Frugt efter hans Afgang fra Embedet — andre bar slet ikke Frugt.

Hjarbak Havneanlæg blev først senere ført ud i Virkeligheden — Løgstør Grundens Uddybning for at fremme Sejlsadsen blev foreløbig til intet. Pramfarten i Skjern Aa interesserede han sig levende for og fik fremmet; men af Mangel paa Midler lykkedes det ikke at faa Prammene til at losse i Viborg Sø; Amtet blev forsynet med gode Veje. Men man maa erindre, at han først og fremmest maatte rette Skævheder, som var ældre end hans Embedstid.

Han var meget respekteret af de kongelige Kollegier, som ofte raadspurgte ham, ligesom Kongen personlig paa sin Rejse kunde overbevise sig om, at der i Viborg Amt blev arbejdet for Fremskridt.

Kong Frederik den Sjette besøgte flere Gange Viborg, saaledes 1824, 1826 og 1828, og han boede da i Stiftamtsgaarden hos Schönheyders. Herom finder man Oplysning i „Den Viborger Samler“ fra denne Tid.

Det var 22 Aar siden, Kongen havde været i Viborg, da han Torsdag den 22. Juni 1824 atter besøgte denne By. Stiftamtmand Schönheyder havde modtaget ham paa Stiftets nordre Grænse — „midtstrøms paa Limfjorden mellem Mors og Salling“, paa hvilket sidstes Grund han steg i Land Klokken 3 Em. Paa sin Vej mod Viborg skiftede Kongen Heste for sin Vogn $\frac{1}{4}$ Mil fra Skive, og her modtoges han med Sang af unge Bønderpiger, og et andet Sted strøede Smaapiger Blomster paa Kongens Vej. Klokken var 9 Aften, da Kongen naaede Viborg Mogensport, hvor Borgmesteren Kacelliraad *Gundelach* mødte op tillige med en stor Masse Mennesker. Paa Storetorv var der tændt Begkrandse, og hele Byen var illumineret og pyntet op: „blandt de private Huses Transparenter var flere sindrige og udmærkede, saasom hos Justitsraad *Leth*, Agent *Buchwaldt*, Apoteker *Valeur*“ o. s. v.

Stiftamtmandens Datter, daværende Frøken *Reinholdine*, min Farmor, var ung Pige, da dette Besøg første Gang fandt Sted (hun blev gift November s. A.), og hun har fortalt mig, hvorledes hun modtog Kongen paa Trappen, da han ret uventet kom kørende. Om Moderen ikke har været hjemme, skal jeg ikke kunne sige, Faderen ledsagede, som vi har hørt, Kongen paa hans Tur rundt i Stiftet, og jeg erindrer, at hun fremhævede, hvor snavset Kongen var. Hans dybe Rynker var fulde af Landevejsstøv, thi han yndede at køre rask til, og Bønderne, som maatte levere Heste til Kongens Vogne, var ikke vel fornøjede med, at disse blev saa haardt medtagne paa slige Ture. Kongen sprang raskt op ad Trappen og var yderst venlig mod den unge Pige, som nu maatte skynde sig at gøre det saa godt som muligt for Majestæten. Hun klarede dog, efter sin egen Mening, den vanskelige Situation helt godt. Hun erindrede, at Kongen til sit Toilette stedse brugte et Utal af Haandklæder, eftersom han tog kolde Bade hver Dag. Med Maden var han ikke vanskelig, tværtimod bad han om „dagligdags Retter“ og var i det hele taget nem at tilfredsstille.

Der blev selvfølgelig stor Staahej i Byen, Borgerkorpset blev, denne Gang som ellers, kaldt til og gjorde Vagt paa Stiftamtsgaarden, baade udenfor og paa Gangene indenfor.

Kongen undte sig ingen Ro paa slige Inspiceringer; han besaa alt i Byen, dens Institutioner og Bygninger og kørte efter nogle Dages Forløb bort igen i susende Fart, som han var kommen, stadig med Heste, der var opbudte.

Den 23. Juni var Kongen allerede paa Færde Klokken 6 Morgen for at bese de offentlige Protokoller o. l. — saa besøgte han Domkirken, Domhuset og Latinskolen, hvor han bl. a. hørte paa Undervisningen i Historie, og derefter besaa han en Kunst- og Industriudstilling fra Amtet, hvilken Schönheyder havde foranstaltet. — Det var maaske den første i sit Slags i Danmark. Den indeholdt jo ikke mange Sager, men Kongen fik dog derved en Idé om Viborg Amts Industri, som Schönheyder opmuntrede paa alle Maader. Ogsaa Klæde fra Bruunshaab var repræsenteret.

Kl. 10 var der Déjeuner hos Schönheyders, ved hvilken en Sang af Steen Blicher blev afsunget. Kl. 11³/₄: „Hs. Majestæt behagede at tage over *Asmildkloster* og bese Klædefabrikken paa *Bruunshaab*, der tilhørte Justitsraad, Ridder *Bruun*.“ Foran Kongen red endel af Byens Indvaanere. Der fortsattes over Rindsholm, Aunbjerg til Plantagerne paa Alheden og videre til Hagebro, hvor Stifts-Grænsen var. Hertil havde Schönheyder ledsaget Kongen. Klokken var nu 5 Em., og Kongen fortsatte ind i Ringkøbing Amt til Holstebro m. m.

Paa Vejen fra Klædefabrikken Bruunshaab til Rindsholm havde Kongen beset en Kæmpehøj med Gangbygning. Her traadte den 9 Aar gamle *Marie Bloch*, Datter af Biskoppen, frem og gav Kongen en Kurv med modne Kirsebær, ledsaget af følgende Vers:

Selv liden Ellepige
 I Høiens dybe Muld
 Maa op til Lyset stige
 At skue Danmarks Konge huld.
 O, hvis de Bær, hun dig mon byde,
 Idunnas Æbler ligned blot,
 Da skulde Danmark evigt fryde
 Sig ved sin evigelskte Drot!

Ved Ankomst og Afrejse til og fra Viborg kimedede Kirkeklokkerne, og der afskødes 3 Gange ni Kanonskud.

To Aar efter kom Kong Frederik igen til Viborg, denne Gang over Aarhus.

Den 17. Juni 1826 modtog Stiftamtmand Schönheyder Kongen ved Snorom paa Amtsgrænsen. De kørte da over Ulstrup, Hjerminde, hvor den bekendte Plantningsmand, Pastor *Hans Bjerregaard* fik Æren af et Kongebesøg, saa til Himmestrup, Viskum osv. Folk mødte overalt, og en Skare Ryttere ledsagede Kongetoget som en Slags Æresvagt. Om Aftenen Kl. 9 naaedes Asmildkloster Bro, hvor Borgmesteren mødte. Der var tændt Begfakler, Byen var pyntet og i Fest.

Søndag den 18. Juni overværede Kongen med Følge Gudstjeneren i Domkirken, hvor Biskoppen prædikede. Derefter gav han Kur paa Raadhuset. Der var Middags Taffel hos Schönheyders, ved hvilket der blev afsunget Sangen: „Sommersol i Østen smiler“ af *Steen Blicher*, hvem Schönheyder skattede højt som Digter og Personlighed, og som ved hans varme anbefaling først fik en Understøttelse af Kongen og derefter i 1825 Spentrup og Gassum Præstekald¹⁾.

Stiftamtmanden udbragte „under Paukers og Trompeters og Kanoners Lyd og de Forsamledes Fryderaab“, Kongens Skaal. Efter Tafflet gjordes en Udflugt til Søndermølle og Asmildkloster. Her modtog Stiftamtmandens Datter *Reinholdine*, nu jo bleven Fru *Bruun*, og hendes Mand Kongen, og der var gjort ikke lidt for at hædre og fornøje Majestæten — alt efter den Tids Skik.

Om dette Besøg siger „Den Viborger Samler“:

„I denne Have blev han modtaget med Musik, Fryderaab og Kæder af dansende Børn. Af en Løvhytte fremtraadte en *Blomsterpige*, bydende Majestæten Blomster med følgende Ord:

Modtag, o høje Drot, en Offergave —
 En Blomsterkost udaf din egen Have!
 Den milde As dit Danmark smykked huld
 Med Floras Diamanter, Sølv og Guld.

Derefter frembød en *Gartnerpige* Frugter, sigende:

Pomona glemte ej dit skønne Rige;
 Ej Foraarshaabet her skal Hjertet svige;
 Hvor Fugl i Vaaren mellem Blomster synger,
 Med Frugter Grenen hun i Høst betynger.

¹⁾ Jvfr. *Jeppes Aakjær*: „*Steen Steensen Blichers Livs Tragedie*“ (I Bd. Side: 250—57).

Derpaa fremsagde en Bondepige:

Den Danskes Sølvmine er hans Vænge,
Kornrige Marker og græsklædte Enge:
Med Plov og Le han graver Guld af Jorden —
Det gode Dannemark bespiser Norden.

Herefter kom en *Hedepige* med Bær, sigende:

Den jyske Hede selv, saa vild og mørk,
O Konge! er dog ei en frugtløs Ørk:
Saftrige Bær blandt Lyngens Buske rødme,
Og qvæge trætte Vandrer med sin Sødme.

Nu fremtren en *Fiskerpige* under følgende Ord:

Ej Himlen har beriget blot dit Land,
Velsignet ogsaa er det dybe Vand:
Thi Bælt og Flod og Søens Sølvbølge
Udi sit Skjød utalte Gaver dølge.

Omsider fremkom en *Alf* sigende:

Saa riigt en venlig Guddom haver
Udøst sin Fylde over Mark og Elv;
Men dog blandt alle gode Gaver,
Den bedste est du, gode Konge! selv!
Til dine Dage lægge Himlen Aar!
O, da sit første Ønske Danmark naær.

Disse Strofer er forfattede af Pastor *Steen Blicher*.

Siden blev, under Ledsagelse af Jubelhorn, firstemmigt afsungen
en af Overlærer *Dorph* forfattet Sang:

Velkommen til vor brune Hede
Fra Herthas grønne Bomsterstrand!
Velkommen! alle Hjerter bede,
Velkommen! jubler alle Mand.
Svagt toner Glæden fra vor Mund
Men brænder højt i Hjertets Grund o. s. v.

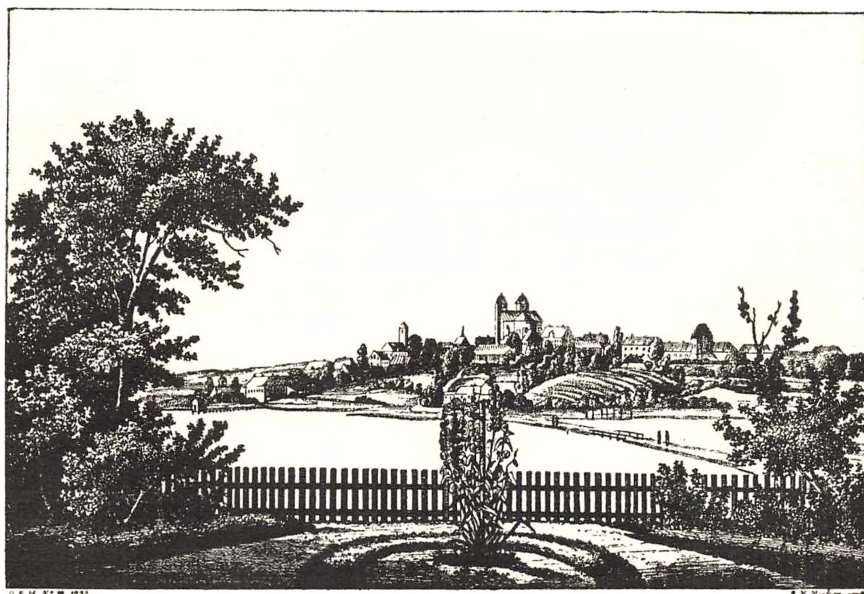
Efterat Hs. Majestæt havde beset Haven, vendte han tilbage til
det glade Viborg. Mandagen den 19. Juni om Morgenen Kl. 7, forlod
Hs. Majestæt, ledsaget af endel Embedsmænd og Indvaanere,
Byen, for videre at fortsætte sin Rejse, hvorfra Allerhøjstsamme den
22. dennes ventes her tilbage.“

Den 22. Juni var Kongen paa sin Tilbagerejse Kl. 2 kommet til
Hagebro, hvor *Schønheyder* var tilstede for at ledsage Kongen, der-
efter besøgte Sevel, Kalkgruberne i Daugbjerg og Mønsted. Pastor
Friis's Datter modtog Kongen med Vers ved Nedgangen til Skak-
terne, som Kongen besøgte. Derefter besaas en Kalkovn, og Maje-
stæten steg op paa den store Bakke Daugbjerg Daas. Klokken 7³/₄
Aften naaede Kongen Viborg, hvor der var Æreporte og blev illu-
mineret. Som sædvanlig tog Kongen ind hos Stiftamtmanden. *Fredag*
d. 23. Juni, allerede Kl. 7 Morgen, kørte Kongen afsted til Hald og
Kolonierne paa Alheden. Paa førstnævnte Sted besaa han bl. a. Rui-

1 2

Asmildkloster, set fra Viborg-Siden ca. 1825—1830.
Tegning efter Maleri af Landsoverretsassessor Fr. Aug. Schönheyder.
Nr. 1. Ass. Schönheyder, Nr. 2. Ass. P. D. Bruun.

Udsigt fra Asmildkloster til Viborg. 1835.

nerne paa Halvøen, hvor han hørte Frøken *Sophie Moltke*¹⁾ fremsige Stykker af en gammel utrykt Rimkrønike, og hvor han hilsendes med Kanonskud. Rejsen gik over Stanghede, Lysgaard til Stendalsgaard Plantage, hvor der var festlig Modtagelse hos Skovrider *Bang*²⁾ med Sang af *Steen Blicher*. Rejsen fortsattes herfra videre ud af Viborg Aint. 5 Dage havde Kongen saaledes opholdt sig paa Viborgegnen.

Atter forløb der to Aar, og den 15. Juni 1828, en Søndag, kom Kong Frederik igen til Viborg. Stiftamtmand *Schönheyder* havde hentet Kongen paa Grevskabet Frijsenborg, og de kørte nu, som sædvanlig, i strygende Fart afsted — der skulde jo aflægges Besøg mange Steder. Paa Herregaarden Ulstrup var man bl. a. inde. Saa gik det over Hjorthede, Lee, Vejrumbro, Tapdrup og Overlund til Viborg, der naaedes Kl. 9. Kancelliraad *Gundelach* mødte atter op ved Bygrænsen og førte Kongen op paa Storetorv, hvor bl. a. det borgerlige Militær under Kaptain *Harder* paraderede. Kongen boede atter hos Stiftamtmand *Schönheyder*. Om Aftenen var Byen illumineret. Mandag d. 16. Juni Kl. 8 $\frac{1}{2}$ eftersaa Kongen Embedsprotokoller o. l., hvorefter han inspicerede Borgervæbningen, „som maatte udføre Evolutioner og Manøvrer“ paa Storetorv. Derefter aflagdes Besøg i Latinskolen, hvor Rektor *Hasselbalch* modtog Kongen, Eleverne sang for Majestæten, som overværede deres Eksamination. Kong Frederik besøgte dernæst Hospitalet, inspicerede Brandkorpset m. m.

Ved Middagstaflet hos Schönheyders blev afsunget Sange af *Gundelach* og *Bloch*, og efter Taflet besaas Domkirken, hvis Krypt var oplyst. Her blev der afsunget en Sang af Pastor *Schjødte*. Om Aftenen bragtes der Kl. 9 Kongen et Hurra udenfor Stiftamtsgaarden, og Byen var illumineret.

Tirsdag d. 17. Juni Kl. 8 kørte Kongen ad Løgstør til. Det var, saavidt vides, sidste Gang Kong *Frederik den Sjette* besøgte Viborg; men Assessor *Bruuns* Familie kom, navnlig da Familien selv flyttede til København i 1837, flere Gange i Berøring med Kongefamilien og blev indbudt der. Sidste Gang, Fru Reinholdine saa Kong Frederik, var kort forinden han døde. Hun var, efter Dronningens Indbydelse, kommen paa Slottet med sine Børn, for at disse kunde blive forestillede, og Kongen kom da ind og var, som sædvanlig, venlig ogsaa imod Børnene; men han saa svag ud.

Ogsaa den senere Kong *Christian den 8de* aflagde, d. 31. Juli 1831, som Prins Besøg paa Asmildkloster, ved hvilken Lejlighed Husfruen musicerede for ham. Medens man drak Te i Havestuen, var det blevet mørkt, og fra Gaarden ned til Søen og over Vasen, som førte til Viborg, var der tændt Begfakler, som skulde lyse for den kongelige Gæst, naar han kørte hjem til Viborg. Fader, der var 5 Aar, kom nu styrtende ind i Havestuen og fløj hen til sin Moder med Udraabet: „Mor, Hestene er saa bange for Faklerne og stejler!“ Prinsen, som

¹⁾ Datter af Kmh. Generalkrigskommissær, Oberstløjtn. *A. G. A. Moltke* (1780—1846), der boede paa Hald (jvfr. Side 40 og 111). ²⁾ *Jens Bang* (1786—1862) var Skovrider paa Stendalsgaard og Alheden fra 1815 til sin Død.

hørte det, blev yderst altereret og vilde absolut gaa hjem. Det kostede en Del Møje at overvinde hans Ængstelighed, saa han tilsidst satte sig op i Vognen, efter at Hestene for Firspandet, der hørte til Gaarden, var bleven beroliget, og der var beordret Folk til at gaa ved Siden af Hestene, om det skulde hænde, at de atter blev bange. — Alt gik imidlertid godt. — Den 2. Aug. var Prinsen atter paa Asmildkloster (jvf. S. 45).

Livet paa Asmildkloster i de smukke landlige Omgivelser formede sig lyst og venligt, og der kom jævnlige Besøg, og ved særlige Lejligheder blev der givet Smaafester med tændte Lamper i Haven — for Tilrejsende, for Venner og Bekendte fra Viborg og Omegn. Dette var dog især Tilfældet i den senere Stændertid (fra 1836), da de „Deputerede“ var Genstand for Opmærksomhed. Fru Reinholdine udfoldede da ret sine selskabelige Egenskaber. Kun hendes Broders vedvarende Sygdom kastede i nogle Aar en Skygge over Tilværelsen for hende.

I et Brev, som Professor *Høyen*¹⁾ under et Ophold i Viborg skrev til sin Hustru, d. 30. August 1830 hedder det:

„Og hvad skal jeg fortælle Dig om Menneskene? Vil Du høre om den blege unge (30 Aar gamle) syge Mand, som jeg holder af? — Ja, han kan kun læse én Side ad Gangen, han kan kun gaa faa Skridt, han kan kun tale lidt ad Gangen, undertiden bliver han pludselig stum. Naar han kører, ligger han udstrakt i sin rullende Seng, thi anderledes kan jeg ei kalde hans Vogn. Og med al den Svaghed har han Liv og Aand og Interesse og Mod til at ville høre nye Ting og inderlig Lyst til at se og høre og nyde alt, hvad der forfrisker og hæver Aanden. Et underligt Særsyn: denne høje, slanke Figur — har forvokset sig, dette blyfarvede, langtrukne Ansigt, disse hule Øjne er Skærnbrædderne for den varmeste fyrigste Sjæl. Denne momentane Uro, der hvert Øjeblik søger Hvile paa en ny Maade, lader sig dog forene med den Stilhed og Ro, som en Adagio fordrer af en Violinspiller. — Nej, det er Dig vel sørgeligt at høre sligt om den unge Schönheyder; Du hører vist heller om hans Tante²⁾, „hans Amme“, hun, som han alt som yngre forundrede sig over, „at man ei saa hendes Englevinger.“ God maa hun være, thi hun har ganske opofret sig for ham; smuk er hun ej, ung er hun ej, dog ret ungdommelig, og er end Ansigtet falmet, er der ingen Spændkraft længer i Hudens Muskler, saa er Stemmen dog blid og Øiet livfuldt.

Igaar var jeg i *Hald: Fru Bruun*, Datter af Stiftamtmanden, gift med Assessor Bruun, Ejeren af Asmild Kloster, havde talt om at køre med, men hendes Vogn kom ej. Vi tog altsaa afsted, *Baron Dirckinck* (Søofficeren) og jeg i Stiftamtmandens Vogn. Da vi var derude og havde beset Ruinerne, kommer ogsaa Fru Bruuns Vogn. Hun var blevet forsinket, men alligevel, da hun var bange for, at vi ej

¹⁾ Jvfr.: *I. L. Ussing: „Niels Laurits Høyens Levned med Bilag og Breve“* (Kbh. 1872). ²⁾ Tanten, her er Tale om, var den tidligere omtalte Frøken *Fredrikke Vilhelmine Schönheyder*, Søster til Stiftamtmanden. Hun var den Gang 51 Aar gammel.

skulde faa Te, saafremt *Moltkes*¹⁾ ej var hjemme (og det var Tilfældet) kørte hun den Mil for at have den Fornøielse at lave The til os — Hvad siger I sjællandske Damer dertil? — —“

En sjælden Gang aflagde Ægteparret Bruun Besøg i Hovedstaden, hvor de begge havde mange Venner blandt Datidens indflydelsesrige og begavede Mænd.

En Rejse til København var den Gang ingen let Sag. I Reglen gik den vel med Vogn til Randers eller til Aarhus, hvorfra „Smakkèn“, senere Dampskib, gik til København. Familien kunde da i Randers besøge Stiftamtmand Schönheyders Broder, Pastor *Christian Frederik (Fritz) Schönheyder* (1782—1841), og Familie. Eller Rejsen gik over Land, syd paa, over Lillebælt, Fyn, Storebælt og gennem Sjælland. Der kunde da aflægges Besøg i Fredericia i det gamle Hjem, senere i Aarøsund, som Peter Daniel Bruuns Broder *Christian* købte i 1833, og hvor han blev Postmester og Transportforvalter for Færgevæsenet til Assens, hvor en anden Broder *Hans Bruun* var Købmand, saa maaske til Odense, hvor Fru Reinholdines Broder *August* og hans Hustru boede fra 1832 osv.

I København var der som sagt Slægtninge, Venner og Bekendte i Mængde.

Anders Sandøe Ørsted var saaledes en Ven af Stiftamtmand Schönheyder, og dennes Datter havde fra Ungdommen kendt Ørsted og stod paa en yderst venskabelig Fod med ham. Under et Besøg i København, den 23. September 1830, skrev hun et Brev til Faderen, som endnu dengang var i Viborg. Det viser den spøgefulde Fod, Brevskriveren da stod paa med Ørsted:

„Den herlige *Ørsted* var vi saa heldige at træffe i Gaar — han vilde probere at gøre mig jaloux, fordi Fader havde skrevet 4 Sider til ham, og jeg kuns havde faaet 4 Linier — men det lykkedes ham ikke — jeg sagde ogsaa til ham, at jeg var saa glad, saa taknemlig over de 4 Linier, saa det var ikke at tænke paa, at hans Ønske opfyldtes. — *Møsting* tog mig saa ofte i Haanden og sagde, at *Fader kun havde den Feil*, at han skrev ham saa sielden til.“

Stiftamtmand Schönheyder var imidlertid i Aaret 1831 bleven anmodet om at overtage Stillingen som Rentekammerdirektør, da *Møsting*, som var gammel og havde flere andre Embeder, ønskede at fra-træde denne Stilling. Atter lod Schönheyder sig, som Sønnen siger: „bestemme deraf, at han ventede at kunne udrette noget godt og forebygge adskillig galt. Havde han ladet sig bestemme af personlige Hensyn, saa var han uden Tvivl bleven i Viborg,“ hvor Stillingen som Stiftamtmand i høj Grad interesserede ham, og hvor han følte, at han havde udrettet og fremdeles kunde udrette meget godt.

Dertil kom jo desuden, at hans Datter *Reinholdine* og Sønnen *August* vedblivende var knyttet til Viborg. Men slige Hensyn maatte vige, og han rejste i April 1831 til København. Fem Maaneder efter

¹⁾ Hald ejedes af *J. E. Rosborg*, men beboedes af Generalkrigsk. *Moltke* (jvf. Side 38 og 111).

J. F. G. Schönheyder,
Stiftamtmand, Rentekammerdirektor,
Geheimkonferentsraad,
(1773—1850).
(Efter Maleri af Const. Hansen.)

Anders Sandøe Ørsted,
kgl. Commissarius i Stønderfors. i Viborg,
Geheimstatsminister,
(1778—1860).
(Efter Maleri af C. A. Jensen.)

P. D. Bruun,
Højesteretsassessor, Konferentsraad,
Politiker,
(1796—1864).
(Efter Const. Hansen.)

Reinholdine V. C. Bruun,
f. Schönheyder,
gift med P. D. Bruun,
(1804—1883).
(Efter Voksmaleri.)

havde han: „den Hjertesorg, at Gud hjemkaldte hans ældste Søn cand. jur. *Christian Carl Schönheyder*, hvis sjeldne ædle Karakter, vittige Lune og store musikalske Begavelse havde gjort ham elsket af alle, som kendte ham.“ Han døde ved Badestedet Eppendorff i Nærheden af Hamborg.

Ved Schönheyders Afrejse fik han i „Viborger Samler“ følgende Omtale:

„Flersidig Indsigt og Erfaring, gennemtrængende Skarpsind, udholdende Virksomhed og Gavnlyst, Lemfældighed i Embedsmyndigheds Udøvelse, deltagende Velvillie, og ufortrøden Beredvillighed mod alle grundede og billige Andragender, er Egenskaber, som han i de omtrent 11 Aar, i hvilke han beklædte sit høje Embede her, udviklede i mere end almindelig Grad, og som forhverved ham en udmærket Højagtelse, Hengivenhed og Taknemmelighed. Saadant yttrede sig ogsaa ved hans Afrejse i særdeles Deltagelse og Opmærksomhed fra alle Stænders Side.“

Schönheyder forlod Viborg under saavel Bybefolkningens som Landboernes Tilkendegivelse af deres Taknemmelighed for, hvad han havde været for Amtet og dets Befolkning, hvorom bl. a. „Den Viborger Samler“ giver Vidnesbyrd.

Den 30. Marts gaves i Viborg en „festlig Diner“ til hans Ære „af Byens og Omegnens Honoratiores“. Der blev sunget Sange og holdt Takketaler. „Efter Maaltidet, der varede til Aften, ledsagedes Hs. Højvelb. af de Tilstedeværende ved Fakkelskin til sit Hjem, hvor han rørt tog Afsked med Følget.“

Den 3. April afrejste han fra Viborg: „Forinden tog han Afsked med det paa Torvet opstillede Borgerkorps, der har nydt saa mange Beviser paa hans Godhed og Omsorg, og nu bragte ham et levende Vivat, da han forlod dem. Ved Bortrejsen ledsagedes Hs. Højvelb. til Rindsholm af et talrigt ridende og kørende Følge, blandt hvilke en Mængde Embedsmænd, Borgermilitærets Officerskorps og Byens eligerede Borgere. Her modtoges han af en Del af Beboerne af Middelsom og Sønderlyng Herreder, der havde opstillet sig *en haye* for at sige Bondens bortdragende, sande og trofaste, Ven det sidste Levvel. Hr. Rentekammerdirektøren tog nu Afsked med det ledsagende Følge, der stedse i deres taknemlige Hjerter vilde bevare Mindet om, hvad han har været for alle hans Undergivne. Et jublende Vivat fulgte ham.“

Efter Stiftamtmand Schönheyders Afrejse fra Viborg begyndte der en livlig Korrespondance mellem Datteren Reinholdine Bruun og Forældrene, af hvilken man faar oprullet det smukke Familieliv, som fandt Sted paa Asmildkloster, Datteren glæder sig ofte ved at kunne fortælle Faderen, at han stadig mindes med stor Kærlighed, ogsaa af andre end sine nærmeste. Man erfarer, at paa hans Fødselsdag, d. 11. Januar, kommer Viborgenserne over til Asmildkloster for at lykønske Datteren i den Anledning. Denne kan endvidere meddele, at Faderens Skaal blev drukket ved et stort Gilde, som afholdtes i anden Anledning. „Det er dog rørende“, siger hun (11. Jan. 1833).

Hun og hendes Mand aflægger Besøg i Stiftamtmandsgaarden hos Schönheyders Efterfølger (Jan. 1833), *F. V. F. Greve Ahlefeldt Laurvigen*, (som døde i Embedet 1843): „Vi var i Søndags at gratulere Ahlefeldts og fandt dem begge saa vakkre og lykkelige. Det var lidt trangt at komme i de Værelser, og dog vilde jeg saa gerne se mig lidt omkring og ventede bestandig paa et venligt Ord fra Væggene. Elskede Moder! tro mig, min Længsel er stor *efter* Eder — Sig mig, om Du virkelig kommer sidst i Mai. —“

I Krabbesholm ved Skive er Faderens Navnetræk plantet i Skoven (Brev 24. Juli 1838).

Morsom er følgende Meddelelse (27—12—1837):

„Her var forleden en Bonde fra Hammershøj, som talte med Bejstring om Dig — — og da jeg spurgte ham, om jeg skulde hilse Dig, sagde han: nei, det maa hun it, a er altfor bette til det.“

Fru Reinholdines Breve til Moderen viser, at hun vedblivende med ungdommelig Lyst deltog i Musiklivet og Selskabeligheden i Viborg.

„Asmildkloster d. 6. November 1832.

— — Vil Du fortælle Fader, at vi i forrige Uge havde en stor Fornøielse af at høre den lille, 11 aarige *Erik Simonsen* spille saa udmærket smukt paa Violin. Den lille, kære Dreng havde en *forunderlig* Færdighed og virkelig Udtryk i sit Spil — Hans 70 Aar gamle Bedstefader reiste med ham. De bor i Svendborg — Jeg havde den Glæde at spille med paa hans Concert og fik mig mangt et venligt Nik af ham, den kære Dreng. Han *lignede Gottlieb* meget og var ogsaa fortræffelig Cammerat med ham. Han var her to hele Dage og tumlede sig ret med Æselet i Haven — Gid det maa gaa ham godt i denne brogede Verden, den skikkelige Dreng. — — —“

Vi har tidligere hørt, at „*det Dramatiske Selskab*“ opløstes i 1832. Grunden dertil fremgaar af følgende Brev fra Fru Reinholdine til Moderen:

„Asmild den 22. November 1832.

Man har faaet den Idé her i Byen at holde hver Søndag en Soirée, bestaaende af 8 à 9 Familier, som da skulle skiftes. Det skulde være en lille Erstatning for, at det dramatiske Selskab er ophørt. Man har ogsaa proponeret os at tage Del deri, som vi jo ikke kunne undslaa os for. Du kan derfor, søde Moder, give gode Raad til os om lidt Morsomt at variere med.

Spørger den elskede Fader, hvorfor det dramatiske Selskab ophører, saa sig ham, at det er *religiøse Skrupler*, der trykker det, der er foraarsagede ved Frue Kirkes varme Talsmand Justitsraad *Vett*¹⁾.

1) Justitsraad *Vett* var Borgmester og Byfoged i Viborg fra 1830 til 1839.

JOHANNES IVAR BRUUN
PAA BRUUNSHAAB, HANS ÆGTESKAB
OG DØD

Ifølge Slægtstraditionen, der er bekræftet ved fortrolige Udtalelser af min Bedstemoder, Fru *Reinholdine Bruun f. Schönheyder*, var hun, det hjertensgode fine Menneske, hele Livet igennem vemodig stemt, hver Gang hun ledte Tankerne tilbage paa sin Ægtefælles lidt ældre Broder *Johannes Ivar Bruun*, der jo paa Faderens Vegne havde været med til at indrette Klædefabrikken ved Aalemølle, nu Bruunshaab, hvor han opholdt sig samtidig med, at Broderen boede paa Asmildkloster — begge foreløbig ugifte.

Sagen var den, at begge Brødre havde været indtagne i den unge Frøken Schönheyder, og Peter Daniel var gaaet af med Sejren. Johannes Ivar giftede sig nu halvandet Aar efter (12. Maj 1826) med en nydelig Bondepige *Maren (Marie) Jacobsdatter (Hansen)*¹⁾ fra Vejrum, en Mils Vej Øst for Viborg.

Hun blev en overmaade vakker, dygtig og statelig Kone, som Johannes Ivar var vel tjent med, og som han levede meget lykkeligt med. Hendes Sønnedatter, Fru *Magdalene Heise f. Bruun* skriver:

„Hun var af Bondeslægt, hvad der efter Datidens Syn gjorde, at hun ved sit Ægteskab maatte bryde med sin egen Familie.“

Det var dengang! — man kan jo, med de Anskuelser, man nu til Dags har, ikke vel forstaa, at det var nødvendigt. Iøvrigt forlyder det, at hun efter at være bleven gift en Gang imellem paa Bruunshaab saa sine nærmeste; men nogen Omgang med dem fandt iøvrigt ikke Sted.

Magdalene Heise skriver videre:

„Efter at være bleven forlovet med Bedstefader kom hun i Huset hos Pastor *Bruun*²⁾ i Spentrup Præstegaard ved Randers og forblev efter dennes Død hos Eftermanden *Steen Steensen Blicher*, som viede mine Bedsteforældre i Spentrup Kirke den 12. Mai 1826. Talen, som Blicher holdt ved denne Lejlighed, findes endnu i original Haandskrift og giver et Vidnesbyrd om Datidens Syn paa et saadant Forhold.“

Efter en længere Indledning udtaler Blicher:

„Den første Borgen for en lykkelig Fremtid er da Bevidstheden om en vel anvendt Ungdom. Denne Bevidsthed have de begge: begge opdragne og vante til Arbejde have de tidligt lært at hylde Sandheden af den viseste Konges Ord, naar han, der kjendte Livet, alle dets Glæder og Tomheden i de fleste af dem, naar han siger: „Jeg saae meget under Solen, men jeg saae intet bedre end et Menneske, som er glad

¹⁾ f. 25. Nov. 1824 i Vejrum, død 24. Nov. 1882 i København. Datter af Gaardejer, Sognefoged *Jacob Hansen* i Vejrum. ²⁾ Sognepræster i Spentrup: ¹³/₁₀ 1780 — ⁶/₁₀ 1809: *Peter Daniel Blicher*, som Johs. Ivar Bruuns Broder var opkaldt efter (jvf. ovenfor); ⁷/₂ 1810 — ²⁰/₆ 1825: *Niels Bruun g. m. Kirstine Marie Brøchner*; fra ¹⁴/₆ 1825 *Steen Steensen Blicher* til 1847.

i sin Gierning.“ Denne Glæde var deres; under gavnlige Flid, i hæderligt Arbejde henrandt deres første Ungdom; uden Blussel, uden Anger tør de mindes den; og af denne Erindring fødes Haabet om en vel-signet Fremtid.“

Til Bruden udtaler Blicher bl. a.:

„Elskværdige Brud! De vil sikkert stedse lige inderligt føle, hvad de skylder den Mand, som for Deres Skyld har sat sig ud over herskende Sædvaner og almenhyldede — skjøndt ofte af Fordomme ledede — Meninger. De vil ved klog og værdig Vandel, ved nøiagtig Opfyldelse af alle ægteskabelige og husmoderlige Pligter retfærdiggjøre hans Valg, krone hans Beslutning med Hæder og Lyksalighed. De vil med tillidsfuld Hengivenhed følge hans kjerlige Vejledning til hin højere Dannelse og Aandsforædling, og ved hans Vennehaand fuldende, hvad de saa lovende har begyndt. Da skal De med lige saa velgrundet Selvfølelse som med hjertevindende Ydmyghed betræde den nye og hidtil uvante Bane, Det alvise Forsyn har betegnet Dem.“

Og Brudgommen formaner Præsten i følgende Udtalelser:

„Og De, vakkre Brudgom, som har haft det Mod at lyde Hjertets Stemme, nedbeed Dem af Hjerternes Styrer, Standhaftighed og Viisdom til Fuldendelsen af en dristig men ædel Plan. Den blide Kvinde, som nu lægger sin Skjæbne i Deres Haand, hun er gandske Deres. For at følge Dem er hun traadt ud af hendes beskedne Ønskers snevre Kreds, har forladt Fader og Moder, Venner og Hjemstavn, har givet Afkald paa alt, hvad der i hendes forrige Stilling kunde være og vorde Gjenstanden for hendes Haab; og var end Maalet for Hendes Haab og Ønske lidet, da var det just derved desto nærmere og vissere. Hun har opgivet dette for Dem — for Dem allene, De allene er hendes Erstatning, hendes Haab, hendes Fader og Ven, hendes Leder og Raadgiver — hendes Alt paa Jorden. Vær det og bliv ved at være det! — —

O! De vil aldrig lade hende fortryde, at hun opløftedes af den Sphære, i hvilken Fødselen havde henstillet hende! at hun lærte at kjende en Livets højere, ædlere Betydning! De vil ikke have viist hende en skjønnere Lykke, for at hun allene skulde føle et desto dybere Savn! De vil ikke have formaaet hende til at løfte hendes Øjne fra den lønlige Fødeplet, kun for at skulle formørkes af utilfredsstillet Længsels Taarer! Nej! — thi De elsker hende. — —

O! vær da — hendes Støtte og Styrke! skjærm hende mod Stormene! vær hende for Farerne! let hende for Byrderne! leed hende ved Deres Klogskab! opmuntre hende ved Deres Venlighed! hæv og styrk og lyksaliggjør hende med Deres uforanderlige Kjerlighed, saa skal Kjerlighedens Gud velsigne Dem og hende! —“¹⁾.

Fru *Magdalene Heise* fortsætter:

„Bedstemoder har jeg kun kendt som ældre; hun blev i sine yngre Aar malet af Maleren *Jørgen Roed*, og efter alt at dømme har hun

¹⁾ Hele Talen er gengivet i: „*Steen Steensen Blichers Samlede Skrifter*“, udg. af *Jeppe Aakjær* og *Georg Christensen* (7. Bd. 1921).

været smuk og dertil i Besiddelse af en egen stilfærdig Ynde og Mildhed. Som Husmoder var hun en stor Dygtighed og gjorde fuldt ud Fyldest til de store Krav, som stilledes til Datidens Kvinder.“

Til sine Svigerforældre stod hun i et hjærteligt Forhold, hvad bl. a. fremgaar af Breve.

Livet paa Bruunshaab formede sig lykkeligt og arbejdsomt, og med Familien paa Asmildkloster havdes bl. a. jævnlige Samkvem. Paa begge Steder voksede en stor Børneflokk op, og Fættene og Kusiner higede hinanden i Møde og tumlede sig i idylliske landlige Omgivelser. Ogsaa med Folk i Viborg omgikkes Familieme; der fandt hyppige Køre- og Rideture Sted. Dertil kom, at Slægten fra andre Egne af Landet af og til kom paa Besøg. Dette var saaledes Tilfældet i Sommeren 1830, da Arvingerne efter Justitsraad Bertel Bruun, der var død 1827, samlede paa Bruunshaab for at sætte Boets Ejendomme til Værdi og for at underhandle om sammes Afhændelse. Foruden *Johannes Bruun* paa Bruunshaab, Assessor *Peter Daniel Bruun* fra Asmildkloster, Assessor *Schønheyder* fra Viborg, var Agent *Hans Bruun* fra Assens, Fuldmægtig *Laurids Muus* fra København, Kaptain *Købke* fra Fredericia og Agent *Chr. Bruun* fra Nykøbing p. F. komne til Stede, og de enedes da om Ejendommens Prisansættelser efter Skøn. Det drejede sig om Asmildkloster, Søndermølle, Bruunshaab, Gaarde og Fabriksbygninger i Fredericia, et Kalkbrænderi sammesteds, Veilby Kirke og Skov, hvortil kom Parter i Skibe, udestaaende Fordringer og andre Værdier, som ialt, efter Fradrag af Gæld, vurderedes til 124,000 Rigsdaler.

Imidlertid døde Justitsraadinde Bruun i 1831, og der nedsattes en Skiftekommission. Efter en, den 15. Juli 1833, tagen Skiftebeslutning indvarsledes til en ny Skiftesamling den 14. Maj 1835.

Asmildkloster tilfaldt Assessor *P. D. Bruun* for 16,000 Rdlr. medens *Johannes Ivar Bruun* fik *Søndermølle* for 9,000 Rdlr. og *Bruunshaab* for 16,000 Rdlr.

Et andet Besøg modtog Familien paa Bruunshaab, den 2. August 1831, idet *Prins Christian Frederik* (Christian 8.) kom fra Viborg over Asmildkloster, „hvor endel Honoratiorenes af begge Køn havde samlet sig“, Prinsen besaa bl. a. Klædefabrikken, Arbejdshusene, Vibæk, hvor der var anlagt en Filialfabrik, og Pramfarten paa Nørreaa, hvorefter han kørte videre over Viskum og Fussingø til Randers.

Efter at Johannes Bruun var bleven Ejer af Bruunshaab og Søndermølle, havde han udvidet Virksomheden, idet han købte den nærliggende Hovedgaard *Skovsgaard*¹⁾, paa hvilken Ejendom han, som antydtes, ved *Vibæk* anlagde en Filialfabrik, ogsaa Vandkraften ved Silkeborg tænkte han paa at erhverve.

Fru *Magdalene Heise* skriver:

„Han skildres som en meget dygtig og elskværdig Mand, energisk og flittig. Han var altid tidlig paa Færde for at varetage sit store

1) Skovsgaard blev siden solgt igen, og Vibæk overgik i en *Vistofts* Eje.

Arbejde; allerede Klokken 6, fortælles det, at han stod med Stok i Haanden for at gaa til Vibæk, for ogsaa der at sætte Arbejdet paa Fabrikken i Gang. Han var en beskeden og fordringsfri Mand, meget afholdt og agtet i sin Kreds, hvad Talen ved hans Begravelse ogsaa viser.

En trofast Medhjælp fandt han i sin Hustru, som saa helt gik op i hans Arbejde med utrættelig Flid.“

Aarene gik — kun alt for hurtigt — for den driftige Mand, og da Stændertiden oprandt, var der Tale om, at han skulde stille sig til Valg som Deputeret; men han holdt sig tilbage.

Desværre blev Johannes Bruuns og Marie Hansens Ægteskab kun kort: Efter 10 Aars lykkeligt Ægteskab blev han alvorlig syg, just i et Øjeblik da den norske Regering havde paakaldt hans Hjælp. Om det Indtryk, hans pludselige Sygdom gjorde paa hans Nærmeste, faar man et Begreb i et Brev, som hans Svigerinde, Fru Reinholdine Bruun den 20. Januar 1836 fra Asmildkloster skrev til Moderen. Der havde været Privatkomedie i Viborg, ved hvilken Brevskriverinden have spillet med i „Rescententen og Dyret“, som gaves i vel-dædigt Øjemed. Hun havde klaret sig godt, skønt hun havde været mindre oplagt. „Hvad der ogsaa meget bidrog til at forstemme mit Hjerte, var, at vor kære Johannes den Aften var bleven syg, og desværre, Dagen efter var det værre; det har været Begyndelsen til Inflammation i Måven. — — — Den elskede *utrættelige*, virksomme Johannes! Gud holde sin Haand over ham! — — —

— — Fader har vel hørt, at Johannes har i Sinde at forlade Danmark, er det ikke tungt. Den norske Regering har gjort ham saadant *meget fordelagtige* Tilbud, og da der staar en Fabrik ledig ved *Kongsberg*, har han nok meget Lyst at entrere med den. *Mads Pagh* skal da forestaa Bruunshaab. Gud ved, om alle disse Spekulationer ikke har virket skadeligt paa den kære, kære Johannes.“

Dennes Liv stod ikke til at redde, og efter ialt ni Dages Sygeleje udaandede han, den 26. September 1836, paa Bruunshaab. Paa Dødslejet lagde han Broderen, Peter Daniel paa Hjerte at være hans Efterladte en Støtte og tage sig af dem.

Den 1. Februar fandt Begravelsen Sted fra Asmild Kirke. Herom hedder det i „Den Viborger Samler“: „Fra Bruunshaab bragtes hans Lig til sit Bestemmelsessted ($\frac{1}{2}$ Mil) i de Taknemlige Arme, hvilke den Afdøde havde paa adskillige Maade sat i Virksomhed ved sin omfattende Fabrik, og hvilke han ved sin Godhed og sin Velvillie havde knyttet til sig. Da Liget bares forbi Asmildkloster, sluttede sig til Følget en hæderlig Forsamling af denne Bys Embedsmænd, Købmænd og Borgere. Derpaa bares det ind i Asmild Kirke.“ Her holdt Stiftsprovst *Schjødt* Mindetalen og henpegede særlig paa, at den Afdøde havde skabt en Virksomhed, hvor mange Arbejdere havde kunnet finde deres Brød. Kisten blev nu baaret ud til den ny indrettede Familiebegravelse, hvor han var den første Person af Slægten,

som nedsænkedes. Forinden dette skete, blev Stedet indviet. Siden da er der her bleven begravet næsten alle afdøde Medlemmer af Slægten Bruun og deres Paarørende, hvilke havde Tilknytning til Viborg-Egnen.

Den Omtale, den Afdøde fik i Datidens Presse¹⁾, var overordentlig anerkendende. Hans „lyse Hoved, sjældne Kundskaber og redelige Færd“, ligesom „hans heldbringende Driftighed, virksomme Interesse for det Almindeliges Vel, hans Velvillie og Retskaffenhed“ fremhævedes: Han vil derfor „længe ihukømmes i den Egn, hvor han paa den gamle Hede samlede en Mængde lykkelige Mennesker omkring sig.“

„Hans utrættelige Virksomhed bragte Fabrikken dertil, at den i de sidste 4 á 5 Aar frembragte aarligen omtrent 30,000 Alen Klæde; siden dens Begyndelse er der ialt frembragt 240,000 Alen. Endnu en betydelig Udvidelse forestod Fabrikken, idet den skulde forbindes med et lignende Anlæg paa *Kongsberg* i Norge, thi et Par Postdage efter Bruuns Død indløb det endelige Svar fra det norske Finans-Departement, hvorved den ophævede *Kongsbergske Klædefabriks* Bygninger med Inventarium blev ham paa visse Vilkaar overladte.“

Fru Magdalene Heise skriver:

„Bedstemoder stod tilbage med 5 Børn²⁾, som hun i sin unge Alder opdrog med sjælden Dygtighed og Troskab. Som Enke flyttede hun til København, og Hjemmet i Bredgade blev et lykkeligt og godt Hjem for Børnene og Slægten, som hun gæstfrit modtog der. Vi ser jo (S. 72) af Maleren *Const. Hansens* Skitse, hvordan „Tante Marie“ sidder omgivet af Familiens unge Kusiner. Da Børnene fløj ud af Reden, flyttede Bedstemoder til sin Datter, gift med *Peter Købke* (Generalintendanten), og her fra har vi smukke Minder om hendes milde, fredfyldte Alderdom. Bedstemoder var meget flittig, og blandt de mange Beviser herpaa findes endnu mange af de store, strikkede Sengetæpper, som ejes af hendes Børn og Børnebørn.“

Reinholdine Bruun og hendes Mand viste altid Svigerinden den største Opmærksomhed, ligesom de tog dem meget af hendes Børn. — Det endte med, at Joh.s Ivar Bruuns og Marie Hansens Søn *Bertel* blev gift med Peter Daniel Bruuns og Reinholdine Schönheyders Datter *Engel*. — Da syntes min Bedstemoder, som hun en Gang har udtalt, at hun havde: „givet Joh.s Ivar noget af sig selv.“

¹⁾ Nekrolog ved M. R. Ursin i „Dansk Almenlæsning“ 1836, Nr. 13, jvfr. samstedes 1835, Nr. 30, „Dagen“ 1836, Nr. 37; Tale over ham i L. Schiødtes „Ny Samling af Prædikener“ S. 406—14. Brev fra Berlin i Nyerups „Magazin for Reiseiagttagelser“ Bd. I, S. 222—29. — Om Uldvaskning i N. Landoecon. Tid. IV, 90—93. ²⁾ *Magdalene* Barbara Bruun (f. 1827, d. 1914), gift med Generalmajor Carl Thorvald Jørgensen (1819—1902). ³⁾ *Kirstine* Marie Bruun (1828—1919), gift m. Generalintendant, Generalmajor *Johan Peter Købke* (1824—1898). ⁴⁾ *Bertel* Bruun (1830—1913), Ejer af Bruunshaab Klædefabrik, g. m. *Engel* Marie Reinholdine Bruun (1837—1915). ⁵⁾ *Christiane* Bruun (1833—1907), g. m. *Frederik Plum Bruun* (1824—1863), Medejer af Bruunshaab Klædefabrik. ⁶⁾ *Reinholdine* Vilhelmine Christine Bruun (1835—1851).

Fru Marie Bruun levede i 46 Aar som Enke i København. Da hun døde, d. 24. November 1882, blev hun begravet paa Asmild Kirkegaard ved sin Mands Side. Hun fulgtes til Jorden af en stor Skare, blandt hvilken der ogsaa var nære Slægtninge af hende fra Vejrum, dem hun i levende Live, efter sit Ægteskab, havde set saa lidt til.

FRA STÆNDERTIDEN I VIBORG

A. S. ØRSTED OG FAMILIEN PAA ASMILDKLOSTER

Den gamle By Viborg skulde atter blive Genstand for Folkets Opmærksomhed, da Jydernes kaarne Mænd paa ny mødtes her til Forhandling om Rigets og Indvaanernes Vel — dog ikke for at give Love, men for at „raadgive“. — Det var et Resultat af Frihedsbevægelsen i Folket — et foreløbigt.

Den 15. Maj 1834 var der for Kongeriget udstedt to Forordninger, ved hvilke der for Østifterne og Nørrejyland indførtes to *raadgivende Stænderforsamlinger*. Den første bestod af 70 Medlemmer og skulde samles i *Roskilde*, den anden ansattes til et Medlemsantal af 55 og skulde samles i *Viborg*.

I sidstnævnte skulde Købstæderne repræsenteres af 14 Deputerede, de komplette Sædegaarde af 12 og de mindre Landejendomsbesiddere af 22, hertil kom 7 kongevalgte Deputerede — alle valgte for et Tidsrum af 6 Aar.

Ret til at vælge havde enhver hæderlig, fuldmyndig Mand, enten naar han i en Købstad ejede et Hus eller en Gaard til en Assuranceværdi af 1,000 Rdlr., eller naar han paa Landet besad en Selvejendom paa mindst 4 Tønder Hartkorn. Baade Valgretten og Valgbarhed var knyttede til Besiddelse af Ejendom — ogsaa Gaardfæstere, der var i Besiddelse af mindst 5 Tønder Hartkorn, havde Valgret.

Det var i den lange Tid, der hengik, forinden Stænderforsamlingerne skulde aabnes, at den danske Presse for første Gang begyndte at vinde Indflydelse paa den offentlige Mening¹⁾. Bevægelsen greb mægtigt ind i Folks Sjæleliv — ogsaa paa Viborgegnen, og *Peter Daniel Bruun* hørte til dem, der arbejdede for Folkets Sag. Broderen *Johannes Ivar Bruun* paa Bruunshaab var aabenbart ikke mindre interesseret; men holdt sig personlig noget tilbage og søgte ikke Valg som Deputeret, hvad derimod hans Broder gjorde.

Slutningen af Aaret 1834 var en meget bevæget Tid i politisk Henseende; ikke blot traadte den konservative og liberale Retning i Brydning med hinanden; men samtidig foregik Valgene til Provincialstænderne. Ved Aarets Udgang var samtlige Valg i Østifterne tilendbragt, og i Begyndelsen af 1835 afsluttedes Valghandlingerne i Nørrejyland — altsaa ogsaa paa Viborg-Eggen.

¹⁾ Dr. *Alex. Thorsøe*: „*Den danske Stats Historie 1814—1848* eller fra Freden i Kiel til Kong Kristian den Ottendes Død“ (Kbh. 1879).

Efterfølgende udaterede Brev fra *Johannes Ivar Bruun*, hvilket vistnok er skrevet til en af hans Brødre, og sikkert under Valget, viser, at man i Industri- og Fabrikantkredse ikke mente, at der var taget Hensyn til deres Næringsvej:

„I dette Øjeblik modtog jeg dit kjærkomne af 28. dennes.

Endskjønt Valget af Deputeret her i Distriktet ikke endnu er tilendebragt, saa ses dog allerede af Stemmeantallet, at det faar et maadeligt Udfald, som man ogsaa af Distriktsdelingen kunde befrygte — Man har nemlig revet vore tvende Sogne ud af Herredet og lagt til Distriktet hinsides Viborg; dog vilde dette heller ikke have hjulpen meget, da man ingen Hensyn har taget til Hede-Egnens mindre Hartkorn, og i hele Herredet saaledes neppe finder flere Valgberettigede, end i én Landsby under samme Distrikt ved Randerskanten.

I denne By under Ulstrup Gods blev da en Fæstebonde valgt, fordi han er Tilsynsmand ved Høveriet paa Godset, der er kongeligt, og en Brodersøn af en meget formaaende Sognefoged der, hvilken ikke er valgbar, men med hvem han efter Sigende skal dele de 4 rd. Salær. —

Hvor lidet skikket Manden er, vil Du dømme af, at han, da han havde modtaget Valget, sagde til Suppleanten, Proptr. *Paulsen*: „Ja nu stoler A paa ham,“ hvortil denne svarede: „Stol han paa sig selv.“ Han troede nemlig, at Suppleanten skulde være hans Secretær eller Assistent. Ogsaa yttrede han først at ville sørge for, at *Rønge By*, hvor han er fra, blev sat ned i Hartkorn, og at Bønderne blev Selvejere. Bønderne dér har foretrukket Tilsynsmanden ved Høveriet, som den de troede kunde gøre dem mere Nytte end Rentekammerdirektørens Svigersøn.

Af flere Grunde, hvoriblandt ogsaa den, at jeg ansaa *Daniel* dertil mere skikket, og kun én af os kunde paa nogen Maade vente at blive valgt, har jeg tidligere erklæret ikke at ville modtage Valg. *Daniel* havde igaar 80 Stemmer, Proprietær *Bay* til Sædal 109 og en Selveier *Skov*¹⁾, der har staaet i Boutique i Randers, men nu eier en lille Gaard og driver Landprang og Smuglerier en gros, havde 130, saa han formodentlig bliver Manden i det Distrikt, hvortil vi er henlagte, der kan have den Nytte, at man rigtig kan blive oplyst om, hvorledes man paa Landet bedst undgaar Lovens Straf i den Næringsvei, han driver, altsaa bliver Deputeret i vores Herred, men i tilstødende Distrikt Fæstebonde *Laust Pind*¹⁾ — — — et maadeligt Resultat i det hele.

De større Fabrikanter som *Drewsen*, *Modeveg K.* . . [?], *Walther* og jeg har forøvrigt Grund til at klage over, at man ganske har tilsidesat Fabrikker og Industri, idet man kun har tilladt Assurance Sum at være gældende for de mindre Eiendomme, hvor Valgene

¹⁾ „*Kristen Skov*“ og „*Laur's Pind*“ blev valgte som Stænderdeputerede.

styres af Folk uden Interesse for disse — Min Assurance Sum her allene er 52,000 Rdlr. og mine aarlige Skatter 670 Rdlr., der er meget mere end de fleste større Sædegaardseiere uden Gods svarer.

Fabrikker og Industri i det hele vil saaledes slet ikke blive repræsenteret.

Daniel vil ved Valgenes Slutning give Dig nærmere Underretning.

Du med Dine hilses
hengivenst.

Joh. Bruun.“

De nørrejydske Stænder skulde træde sammen i Viborg i Foraaret 1836; men da var Brevskriveren ikke mere. Han døde, som vi tidligere har hørt, i Aarets første Maaned.

Skønt Broderen *Peter Daniel Bruun* ikke var bleven valgt til Stænderdeputeret i 1836, opgav han derfor ikke det Maal, han aabenbart havde sat sig, — ved Siden af sin Virksomhed som Jurist — at blive Politiker.

Østifternes Stænderforsamling, ved hvilken hans ældste Broder *Hans B. Bruun* var Deputeret, var imidlertid bleven aabnet den 1. Oktober 1835 i Roskilde med den berømte Jurist *Anders Sandøe Ørsted* som kongelig Kommissarius, og da den var sluttet, ved Aarets Udgang, kom Turen til den *første nørrejydske Stænderforsamling*, som traadte sammen den 11. April 1836 i *Viborg*. Ørsted blev ogsaa her kgl. Kommissarius.

I det daværende, — senere nedrevne, — „*Stænderhus*“ eller „*Domhus*“; nord for Domkirken — hvor der nu er rejst en lille Høj med Mindestene over Mænd fra Stændertiden — var indrettet Lokaler for Forsamlingen. Her samledes de Deputerede og gik herfra i Procession til Domkirken, hvor Biskop *Øllgaard* prædikede. Efter Gudstjenesten vendte de Deputerede tilbage til Stændersalen, og under højtidelig Spænding aabnedes det første Møde, hvor Professor *J. F. Schouw* enstemmig valgtes til Præsident.

I Roskilde havde Fremskridtspartiet i Stænderforsamlingen slaaet paa en Udvidelse af Stændernes Myndighed, og *Ørsted* indledede nu Mødet i Viborg med en Tale, hvori han bl. a. sagde: „Det vil være dem klart, at Kongen, der sørgede saa vel for sit Folks Fremtid ved det, han gav, ikke sørgede mindre vel for samme, ved ikke at gaa videre i sin Gave.“

Dermed var tydelig udtalt, hvorledes Kongemagten stillede sig til Spørgsmaalet om Friheden, og i denne og de følgende Stænderforsamlinger i Viborg kunde det derfor ikke undgaas, at *Ørsted* af og til kom i Modsætning til de Deputeredes Ønsker og Fordringer.

Vi vil komme til at høre om, hvorledes *Ørsted* og *Familien* paa Asmildkloster blev knyttet nær sammen ved Venskabs Baand, som dog ikke sønderreves, da de to Mænd senere forfægtede modsatte politiske Anskuelser i Stændersalen i Viborg. —

Om Forholdet mellem *A. S. Ørsted* og Familien paa Asmildkloster foreligger der i Familiearkivet en Række Oplysninger i Breve, hvilke Historikeren Dr. phil. *A. Heise* tidligere har benyttet i sin udførlige og smukke Redegørelse¹⁾, som ogsaa her er benyttet i Forbindelse med andet skriftligt i Familiearkivet.

Da Ørsted kom til Viborg, fandt han, siger Heise, Fru *Reinholdine Bruun*, som han havde kendt som 16 aarig ung Pige og maaske senere set under kortvarige Besøg i København, som en fuldt udviklet Kvinde, Moder til 4 Børn, ved sin Aandslivlighed Midtpunktet i en ogsaa i hans Øjne interessant Kreds. I hendes Ægtefælle traf han en dygtig Jurist, der beundrede ham som den nyere Retsvidenskabs Mester og saa op til ham som Menneske.

Forbindelsen med Vennens Datter blev straks atter knyttet. Efter Familietraditionen lagde Ørsted paa sine daglige Spaseretoure Vejen over den lange Dæmning over Søen op forbi Asmild og gjorde et Besøg hos Familien — Spaserevejen førte den Gang lige forbi Havestuen og var paa den Tid omtrent den eneste Spaserevej. „Onkel Anders“ modtoges altid med Glæde baade af Store og af Smaa.

Familien paa Asmildkloster bestod foruden af Assessor Bruun og Hustru af deres 4 Børn, hvortil i 1837 endnu kom en Datter; Reinholdine Bruuns Tante, *Frøken Vilhelmine Schønheyder* („*Tante Manne*“) var til Stadighed i Huset og højst skattet af alle. Paa Bruunshaab boede foreløbig Johannes Bruuns Enke og Børn, og Fabrikken bestyredes af *Mads Pagh Bruun*.

Fru *Reinholdine Bruun* viste straks baade Ørsted og hans to Broderdøtre, som ledsagede ham til Viborg, megen Venlighed.

Den midlertidige Bolig, de havde faaet i Mogensgade, var ikke god og bekvem, og Ørsted „var lidt ked af de Vanskeligheder, der var for ham i Hjemmet“, skriver Fru Reinholdine den 19. April 1836 til Moderen. Hun havde derfor lovet de unge Piger „at komme over i Dag og hjælpe dem lidt“. — — „Fra *Ørsted*, som var her igaar, skal jeg hilse saa kærligt. Vi ser ham næsten hver Dag paa en eller anden Maade, og Pigerne [5: Broderdøtrene] har været her hver Dag. Jeg tror, at Ørsted er meget vel tilfreds i Viborg, naar jeg undtager, at Lejligheden ikke er saa god. Han møder jo ogsaa stor Venlighed overalt og er ude hver Dag næsten — Paa Torsdag skal der være stor Diner paa Klubben for ham, som jeg tror er ham til Fornøjelse. Han maa jo ellers savne overordentlig alle hans Venner i København, især i den første Tid, da han ikke har saa meget at bestille. — — — I Dag skal Ø. have den første Diner og Retterne er: Suppe, Østers, kogt Kalkun, Karudser, Dyresteg, Kage. Ørsted faar Østers hver Dag, som nok smager ham godt. Jomfruen gør sine Sager godt.“

I Hjemmet paa Asmildkloster modtoges ikke sjældent Besøg af Stænderdeputerede. Den 3. Maj skriver Fru Reinholdine til Foræl-

¹⁾ *A. Heise*: „*Fra Peter Daniel Bruuns Familiearkiv*“. I: *Anders Sandoe Ørsted og Familien paa Asmild*; II: „*P. D. Bruun og A. S. Ørsted*“ (i „Samlinger til jydsk Historie og Topografi“ 4. Række I og Særtryk).

drene, som aabenbart har faaet Brev fra Ørsted: „Det er rart, at Ørsted er fornøjet med os her“ — og hun siger, at han „længes meget efter Breve“ fra Faderen. „Han trænger til Brev fra sine Venner.“

Professor Schouw er syg, Brystet er ikke stærkt. Hun forskaffer ham Lektüre (Bulwers Romaner). Vicepræsidenten, Stiftamtmand C. G. *Rosenørn* besøger Familien og sender Hilsener til Rentekammerdirektøren, ligesaa Oberst *Broch* fra Randers: „Han har 2 søde Døtre med sig, som ret har indtaget os alle. De besøgte os med Faderen et Par Timers Tid; det er ret saa rørende at se disse 2, smukke, unge Piger lede den gamle, blinde Fader. — —

— — —
Naar jeg ret er træt og mat og lidt beklemmt om Hjertet for mange Ting, tænker jeg paa, at *Du* og *Fader* komme, og saa synes jeg, alt kan gaa, I kan ikke nænne at blive borte fra Eders eneste gamle Pige, (nu fortsættes med „Mannes“ Skrift) som man gerne vilde skaffe en ret stærk og god Hverdagsklædning til det meget Slid, som Tiderne og hendes altid vaagne Sind fører med sig — — — —“ Fru Bruuns kæreste Veninde, *Jette Bloch* er rejst til København, hvad der: „gik hendes Hjærte nær.“

Et fornøjeligt lille Billede af den Hyldest, som ydedes Ørsted i Viborg under hans Ophold der, er givet af den dengang ni Aar gamle *Magdalene Bruun*, Datter af Assessor P. D. Bruun og Fru Reinholdine, som i en Stil fortalte om:

Fakkeltøget for Anders Sandøe Ørsted.

„I Aften gik vi til Viborg for at se Fakkeltøget i Anledning af Ørsted. De oplyste Gader saa nydelige ud. Vi stod hos *Ørsted*s for at se Fakkeltøget. Fru *Schouw* tilligemed *Georgia* var der. Fakkeltøget gik forbi Vinduerne, og lige paa den anden Side kastede de Faklerne, og der opstod en dejlig Lue, og de raabte Hurra flere Gange for *Ørsted*. Han var meget rørt, han stod midt imellem Faklerne med Hatten i Haanden. Da han gik op, raabte de igen flere Gange Hurra for ham. Faklerne slukkedes i en dejlig Flamme. *Ørsted* gik flere Gange op og ned af Gulvet og tørrede sine Øjne; da Moder kom hen til ham, sagde han: „Det var altfor meget.“ Før Fakkeltøget havde der været *Diner*. Moder var meget bevæget, da hun derved kom til at tænke paa den Gang, Bedstefader drog her fra Byen. Jeg samlede noget Aske i mit Lommetørklæde til Moder — Nu er min Fortælling endt. —“

At Ørsted satte megen Pris paa Fru Reinholdine ses bl. a. af et næsten romantisk Brev, han fra Viborg sendte hende paa hendes Fødselsdag, d. 18. Juli 1836, tilligemed en Gave (En tysk Oversættelse af William Shakespeares Værker): „De Ønsker og Bønner for Dem og Deres kære Kreds, som i dette Øjeblik rører sig i mit Indre, formaar jeg ikke at give Ord. Jeg skal derfor indskrænke mig til at

udtrykke den egennyttige Del af samme, at nemlig Forsynet snart vil føre det saaledes, at De kommer til at fortsætte Deres skønne og lykkelige Liv paa et Sted, der stadigen giver mig Adgang til den Nydelse, der nu for nogen Tid er faldet i min Lod, ideliget at kunne slutte mig til denne ædle Kreds.

Anders Sandøe Ørsted.“

Den 30. Juli 1836 sluttede de nørrejdyske Stænder deres Møde, og Ørsted rejste hjem til Hovedstaden.

Den 20. August s. A. sendte han Fru Bruun et meget langt Brev med en Beskrivelse af den Hjemrejse, han havde foretaget gennem Jylland ned til Haderslev og derfra over Fyen og Langeland hjem til København, som han naaede den 19. August, Kl. 2 Nat. Det blev en Slags Triumfrejse for „Kongens og Folkets Ven“, især paa Fyen og Langeland, hvor han, efter 22 Aars Forløb, gæstede sin Fødeby Rudkøbing. Baade den talrige *Schønheyder-Bruunske* Familie og de forskellige Stænderdeputerede havde modtaget Selskabet med aabne Arme, hvor han kom hen. Han traf bl. a. Fru *Købke* fra Fredericia og hendes Mand i Vejle. De indbød ham og hans til Frokost paa Traktørstedet Højnehule. I Aarø Sund modtoges de af *Agent Chr. Bruun* og Hustru sammesteds, og her traf de *Fru Schønheyder* fra Odense med Børn og *Agent Hans Bruun* fra Assens, med hvem de fulgte hjem til Assens, hvor de ogsaa traf afdøde *Agent Søren Wedege Bruuns* Enke. Disse fulgte næste Dag paa Vej.

I senere Breve til Bruun og hans Hustru udtaler Ørsted sin Glæde over Opholdet i Viborg. — Det hører til hans: „kæreste Udsigter“ atter at skulle gense dem paa Asmildkloster.

Til Ørsteds Fødselsdag, d. 21. December 1836, sendte Fru Bruun i spøgefuld Form en Lykønskning og en Gave, og han svarer med varme Ord:

„Ja i Sandhed, uagtet al den Kærlighed og Venlighed, som ogsaa her omgiver mig, føler jeg idelig Savnet af Asmildkloster og sammes hele elskværdige Befolkning, saa vel de ældre som de ganske unge.“

Juleaften kommer, og „Tante Manne“ opruller en smuk Julestemning fra Dagligstuen paa Asmildkloster med Børnene rundt om Moderen. „Bruun er hos *Schiønning*¹⁾ til Konference, efter at han først har glædet sig med Børnene“ — Fru Reinholdine, som har været syg, skriver ogsaa:

„— er det ikke dejligt, at jeg denne hellige Juleaften kan være inde i Stuen og se og nyde al den Glæde og Taknemlighed fra Store og Smaa.“

I Begyndelsen af Aaret 1837 hærger „La Grippe“ (Influenza) baade i København og i Viborg; men den 19. Februar skriver Fru Reinholdine, at nu har hun det bedre:

¹⁾ N. L. *Schiønning* (1783—1862), fra 1829 til 1859 Justitiarius i Landsoverretten i Viborg.

„I Solskin og Selskab med alle Børnene og Manne“ gik hun til Viborg for at gratulere til Sølvbryllup hos Bredsgaards: „Det gjorde mig saa usigelig godt at indaande den friske Luft, og jeg synes, jeg blev et andet Menneske. Hvor ubeskrivelig taknemlig jeg var derfor, behøver jeg ikke at sige — — I Aften vover jeg mig til Ahlefeldts til *declamatorisk Soirée* — Jeg længes ogsaa forunderlig inderlig efter de Værelser, og var jeg ene der, kunde jeg ret have det godt —

— — —

Eders taknemlige Barn!“

Fru Bruuns Helbred var i denne Periode ret skrøbeligt, og Ørsted udtrykker, (3. Juni 1837) sin og Broderdøtrenes levende Deltagelse og Ønsker overfor Manden, og til Fru Bruuns Fødselsdag, den 13. Juni, sender han hende et varmt Brev og siger, at selv om Asmildkloster blev øde og tomt, naar han igen kom til Viborg, vilde han „under en vis Betingelse“ gerne underkaste sig Skæbnen — Han tænker aabenbart paa Bruuns Ønske om at blive Højesteretsassessor; „men Udsigten til, at hin Betingelse skal gaa i Opfyldelse, er ikke rykket nærmere, siden vi skiltes ad.“

I Slutningen af Aaret (27. Decbr.) meddeler Assessor Daniel Bruun Svigerfaderen, at han ikke, som der har været Tale om, vil søge det ledige Amtmandskab i Skanderborg, dels fordi denne Tanke: „ikke syntes at behage mine nærmeste og kæreste“, dels fordi han ikke vil: „træde i Konkurrence med de opgivne Kandidater, da jeg maatte, efter min Embedsstilling anse det som en Tilsidesættelse, hvis jeg skulde komme til at vige Pladsen for nogen af dem, Justitsraad *Holm* maaske undtaget.“

Aaret 1838 aabnes som sædvanlig med varme Lykønskninger til Rentekammerdirektørens Fødselsdag (11. Jan.), og man faar oprullet et smukt Familiebillede fra Asmildkloster samtidig.

Assessor *P. D. Bruuns* Ønsker om at komme ind i Stænderforsamlingen blev til Virkelighed, da han, 30. Januar, udnævntes til, som jydsk Sædegaardsejer, at være kongevalgt Deputeret for Valgperioden 1838 og 1840 (2. og 3. Samling). Dermed begyndte han sin politiske Virksomhed, som skulde faa saa indgribende Betydning for hele hans Liv.

„Til Politikken medbragte *P. D. Bruun* i sine Kundskaber og Talenter store Skatte, men disse vilde for Folkets og Frihedens Sag have været værdiløse eller endog skadelige, hvis de ikke havde været forenet med en mandig, ægte frisindet og human Karakter og et varmt dansk Hjærte. Hans store Besindighed og Maadehold holdt ham fjern fra enhver voldsom Optræden, men derfor stod han ikke mindre bestemt paa den gode Sags Side, og netop de nævnte Egenskaber gav hans Dadel en knusende Vægt, som den ikke vilde have haft i en mindre anset eller mere hidsig Talers Mund“¹⁾.

Ørstedes venskabelige Forhold til Familien paa Asmildkloster fort-

1) „Folkets Avis“ d. 10. Juni 1864.

sattes under Stændersamlingen i Viborg 1838 (21. Maj—23. Aug.). Man hører i Brevene atter om hyppige Besøg, og da i Juli Kammerraad *Drewsen* fra en Udenlandsrejse kommer paa Besøg hos Professor *Schoww* i Viborg, modtages han baade paa Asmildkloster og Bruunshaab, og Ørsted deltager i Samværet.

Der blev iøvrigt straks lagt stærkt Beslag paa P. D. Bruun, som holdt Komité-Møder i sit Hjem. Det hedder herom:

„Den kære Daniel har i dette Øjeblik Comithee Samling af *Estrup, Holm, Fleischer, Møller*¹⁾. De arbejde i den nye Forordning om Tyvssager. De har først nu faaet Frokost og Portvin og siden Kaffe, saa jeg haaber, de faar noget godt ud af den Forsamling“²⁾.

Den 24. Juli 1838 skriver Fru Reinholdine til Moderen:

„*Bruun* sidder i Papirer fra Morgen til Aften, men er endnu rask — og altid venlig og god mod os. Gud lade hans Bestræbelser lykkes, men det er ikke denne Verdens Gang. I Gaar vilde vi gerne have *Ørsted* herover til et lille Partie, men da han ikke følte sig vel i Gaar Morges, afslog han Bruuns Indbydelse. Han kom dog alligevel af sig selv, men var ikke i godt Humeur, en Følge af, at Blodet stod ham til Hovedet, og han havde ogsaa lidt Mundkrampe, men, Gud ske Lov, det lykkedes mig at muntre ham lidt op — jeg fik Spilleborde sat frem, laante ham 2 Mk., da han ingen Penge havde hos sig, og han spillede da en lille Timestid L'hombre med *Bruun, Henrik og Dahlstrøm*³⁾ — spiste lidt kold Kyllingesteg og en Portion Jordbær og blev i det bedste Humeur, inden han kørte hjem — var det ikke rart —

Du skal ikke tale om dette Ildebefindende, elskede Moder, da det saa let kunde blive gjort til noget alvorligt — Gud bevare ham her fremdeles.

Min elskede Fader! nu kommer jeg da snart til Dig — — og skal da gøre Rede for mine 2 lange Aar, jeg ikke har set Dig — Alt hvad mærkeligt, jeg har oplevet, vilde jeg gerne gemme til mundtlig Meddelelse.“

Fra denne Sommer foreligger endnu et Brev til Forældrene (uda-teret), der bl. a. fortæller om en Fest paa Asmildkloster:

„I Lørdags Aftes havde vi da vort store Selskab for *Ørsted*, og som var meget i Smag med det, Du saa ifjor søde Moder! Alt gik godt og *ugenert* og muntert. Vejret var deiligt, Musik i Haven og godt oplyste Væelser e. c. t., *Ørsted* var i godt Humeur, og det lod til, at han dog var glad over sit lysende Navn i det store Træ og Lamperne. Det er rart, man kan fornøje ham med saa lidt; Selskabet var meget talrigt paa 64 Personer, da vi havde alle de Deputerede med,

¹⁾ Justitsraad, Borgm. C. *Estrup*, Kolding; Justitsraad, Herredsfoged *Holm*; Justitsraad *Fleischer*, Aarhus, og Landsoverretsprøkurator *Møller*, Viborg. ²⁾ I Stændersamlingen 1838 vedtoges Udkast til en Lov angaaende Straf for Tyveri. Jvf. Alex. Thorsøe: Den danske Stats Historie 1814—1848, S. 317. ³⁾ *Henrik Bloch*, Biskoppens Søn og *Dahlstrøm*, Sekretær hos den kgl. Kommissarius og Ørsteds Svigersøn, senere Stiftamtmand i Aalborg.

som havde gjort Visit. Med *Brinck-Seidelin*¹⁾ talte jeg saa godt en lille Stund om vores elskede Fader (Tak, elskede Fader, fordi man kan tale saadan om Dig, som han gjorde!), og det gav mig rigtig Kraft til at bære det særlig anstrengende Værtinde Liv saadan Aften. *Manne*, den velsignede, — — hialp mig da godt, og den kære *Jette Zahrtmann*²⁾ da ogsaa, saa det gik dog ret godt med Kræfterne! Dog er jeg nu saa let over, at det er overstaaet — *Engel*³⁾ gjorde *megen Lykke* den Aften!! og *Madelons*⁴⁾ nyeste Stykke [ligesaa]. Nu havde vi da ogsaa ret Ro til paa Torsdag til at sørge for vores Tøj⁵⁾, da der saa kommer nogle fra Randers⁶⁾ og Allingskovgaard⁷⁾. Onkel *Fritz* vil dog hilse paa Ørsted, og lille *Mine* skal paa Bal paa Søndag her i Byen, og naar de saa er reiste, pakker jeg bestemt ind og lukker mig inde. — Da jeg fortalte *Ørsted* i Gaar, at jeg ventede Onkel *Fritz*, sagde han, at det var ikke smukt af mig, at jeg ikke havde bedt ham komme til en af Dinéerne, men nu haabede han, at han kom til Soirée paa Fredag. — — —

Den kære *Daniel*, er saa ophængt med Arbeide, at han tror, at han i næste Uge ikke kan komme i Seng nogen Nat, da han skal referere hver Dag og saa, naar han kommer hjem, skal han skrive op alt, hvad han har sagt. Det er det samme som en heel *Disputats* — sige alle — det er den lange alvorlige Tyvssag — Gid det nu maa gaa ham lidt godt, det er svært saadan i 7 Dage at staa og sige *Ørsted* imod. Jeg er virkelig bekymret for ham, den elskede Mand. — — — Reinholdine.“

Besøget hos Fru Reinholdines Forældre fandt nu Sted, og Gen-synet var hjerteligt, men Afskeden trang:

„Det var svært at køre ud af Porten — jeg havde nær sagt til Lars, at jeg kunde ikke rejse.“ Rejsen gik hjem over Fyn.

Efter Hjemkomsten var der atter Selskabelighed. Vi hører om Besøg paa Asmildkloster af Brettons fra Helsingør, Grev Ahlefeldts, Biskop Øllgaards osv.

Saa svandt Aaret. —

De første Maaneder af *Aaret 1839* var usædvanlig kolde, og baade P. D. Bruun og hans Hustru blev upasselige, han af sine sædvanlige gigtiske Anfald; men for Børnene var det er herlig Tid, de muntrede sig i Sneen; men havde den Sorg, at deres Legekammerat, et Æsel, døde — men de fik et nyt.

I Marts Maaned bedredes Situationen: Den 18. Marts skriver Fru Reinholdine til Moderen og fortæller, at Manden er oppe: „Endnu tænker han ikke paa at gaa ud, men føler sig ret rask. Han har i de sidste Aftener faaet et lille l'hombre-Parti med begge de Herr. *van Deurs*⁸⁾).

1) Etatsraad C. *Brinck-Seidelin*, Amtsforvalter i Hjørring, landøkonomisk Forfatter. 2) Frøken *Henriette Zahrtmann*, Datter af da afdøde Provst Z. 3) Datteren *Engel*. 4) Datteren *Magdalene*. 5) Der forestod en Rejse til København for at besøge Forældrene. 6) Præsten i Randers *Fritz Schönheyder* og Familie. 7) *Herman van Deurs*, Ejer af Allingskovgaard og Forpagter af Asmild Kloster. 8) *Vilhelm van Deurs* til Palstrup og forannævnte *Herman van Deurs*.

van Deurs fra Allingskovgaard er indesneet her i disse Dage, og kan nok ikke tænke paa at komme saa snart hjem, da Sneen ligger saa overordentlig højt rundt omkring. De kan hverken køre eller ride i Viborg Gader og næppe gaa. Det er rigtignok et altfor alvorligt Eftersmæk, vi har haft i disse Dage. Naar jeg tænker paa, at Lærken gratulerede mig paa den velsignede 23. Februar, og nu, den 18. Marts, er Naturen ligesom død — Naar vi kan blive fri for Kighoste (som der ogsaa er her i Viborg), kunde vi med saadan Glæde tænke paa Fremtiden, ja den lykkelige Fremtid, som om 3-4 Maaneder bringer os de *dyrebare Forældre!*"

Fra København har Familien paa Asmildkloster faaet sendt Lektüre, og Fru Reinholdine skriver den 3. Maj 1839:

„Vi maa ret takke Dig elskede Moder for Bekendskab med „Ernst Maltravers“ og „Alice“. — „Alice“ er dog den bedste. Den har gjort os saa godt at læse i disse Dage. Vi venter nu, ligesom Du, med Længsel den anden Del. *Bulwer* skal være blevet saa meget dadlet for de 2 første Dele. Man har ment, at de var saa *umoralske og fordærlige*, og dette har været Aarsag i, at han har skrevet Alice (som han ellers ikke havde tænkt paa) for at retfærdiggøre sig — og det er da rigtignok lykkedes ham godt. En anden Nydelse havde jeg i Søndags ved at høre *en Mester* spille paa Harpe. Det var en *Hr. Langballe* fra København. Han spillede saa henrivende og gav os et helt Orchester paa dette ene Instrument — ja Flageolet Toner etc. var let for ham. Naar jeg lukker mine Øjne, hører jeg endnu hans himmelske Toner — Den stakkels Kunstner havde Tab ved denne Concert — De skønne Kunster kan ikke ret trives frem desværre — det er ikke som i gamle *Dage elskede Fader!!!*

Jeg saa i Dag i Avisen, at Konferentsraad *Meyer* er død. Giver det ingen Avancement i Højesteret? Elskede Moder *hver Gang Posten* kommer, tror jeg, det melder denne Lykke, som Du nok veed — Tror Fader, at jeg behøver at gøre *Prindsesse Caroline*¹⁾ min Opvartning i Aarhus med Børnene — Kunde Fader ikke lidt net sige, at hendes venlige Indbydelse til, at Drengene den Gang skulde komme og se Vognen, vilde jeg gerne have benyttet mig [af] og kommet med Børnene til Aarhus — men at de nu havde Kighoste. — — —

Sig os endelig, om Du tror, at *Prinds Christian*²⁾ kommer til Viborg — Man tror det her —“

Fru Reinholdine Bruun til Moderen:

„Asmildkloster den 13. Maj 1839.

Bruun kommer i dette Øjeblik hjem fra Retten og fortæller mig at *Lassen* i Cancelliet er død, og at man mener, at *Holm* i Høiesteret skal følge ham til Cancelliet. Du kan da begribe, hvordan jeg blev tilmode ved dette *salige Haab!* Bruun var saa *velsignet kærlig* mod mig, og taler blot nu om, at man vist vil foretrække *Kofoed* for ham der —

1) Gift med Arveprins *Frederik Ferdinand*, som aarlig kom til Aarhus paa militær Inspektion. 2) Snart efter, Kong *Christian VIII.*

dog troer jeg bestemt i dette Øjeblik, at jeg til Efteraaret skal have den næsten mere end jordiske Lykke at sætte Bo i København. Jeg tror nu ogsaa, Børnene vilde have godt deraf e. c. t. — Ja jeg tror i dette Øjeblik, at jeg en Gang skal kunne gengælde Eder Elskede lidt af det Uendelige, jeg skylder Eder!! — — Nu har *Bruun* været 19 Aar her i Retten — — Du kan da vide, jeg længes usigelig efter Posten i Morgen!“

Imidlertid gik det længe nærrede Ønske for P. D. Bruun om at komme ind i Højesteret i Opfyldelse i Sommeren 1839, da han fik Tilsigelse til at aflægge Prøve. Den 8. Juni, just som *Ørsted* er parat til en Rejse til Norge, sender han Fru Bruun et Brev i Anledning af Mandens Udnævnelse til Højesteretsassessor og giver Bruun gode Raad om at auskultere i Højesteret nogle Dage i Forveien:

„Jeg ved ikke, om De kan bringe Bruun min Hilsen, men er han endnu hos Dem, saa bring ham den varm og hjertelig; er han alt paa Rejsen, naar De modtager disse Linier, saa faar jeg uden Tvivl Lejlighed til selv at bringe den. Deres søde Børn maa De og hilse paa det hjerteligste. Det glæder mig at kunne fortsætte de venlige Forhold, hvori nedarvet Kærlighed har bragt mig til disse kære Væsener. Pigebørnene [s: H. C. Ørsteds Døtre] glæde sig og af Hjertet til snart at kunne samles med Dem og Deres.“ Dette Brev sendte Fru Bruun sin Mand.

Den 6. Juli 1839 blev Bruun efter foregaaende Prøve udnævnt til Assessor i Højesteret.

Fru Reinholdine skrev, efter at Prøven var overstaet, til Moderen:

„Asmild den 29. Juni 1839.

— — Gud ske Lov jeg nu kan vente den kære *Daniel* paa Mandag! Jeg haaber nu, han kan trække Vejret lettere, den kære stakkels Mand. Han var rigtignok bevæget, da han rejste. Det er jo herligt, at han har været saa rask hele Tiden — — Vil Gud nu det saa, er der ret kun 3 Maaneder til, vi samles!! Jeg vaagner mange Gange op om Natten og kan ikke forstaa min Lykke! Gud give I nu ikke maa blive skuffede, elskede Forældre, hvad mig angaar — jeg synes saa ofte, jeg er en ussel Stakkel og kan ikke gøre nogen Glæde, det eneste, der saa kan trøste mig, er, at jeg føler, jeg *elsker Eder* over alt.“ — —

„I næste Uge begynder vi for Alvor med Tilberedelsen til Rejsen, nemlig den store Vadsk. Saa kommer Snedkeren og pakker ind, og saa, om 4 Uger, med Guds Hjælp, er vi paa Lille Købmagergade — — Hvor er det dejligt at lugte Maatter og se de henrivende Kasser. Vore Møbler er jo simple, men der er Lykke ved dem, det véd jeg.“

„Asmild 20 August 1839.

Elskede Moder! I Dag for et Aar siden kom jeg til Eder Dyrebare! Hvor lidt drømte jeg om, da jeg saa inderlig bedrøvet sagde Dig

„Far vel“, at jeg maaske den samme Dag, Aaret efter, skulde være saa lykkelig — ja saa ubeskrivelig lykkelig at sige Dig — — „God Dag.“

Forinden Opbruddet kommer der adskillige Sommergæster paa Besøg, saaledes Fru Reinholdines Fættre, de to Løjtnanter i Søetaten *Christian og Gottlieb Schönheyder* og *Christian Møller* — endelig Pastor *N. M. Plum* fra Rødding osv.

„Asmild d. 27. August 1839.

Elskede Moder! — — Igaar var vi paa Thiele¹⁾ til Afskeds Selskab. Vi havde det rart — — Vort store Afskeds Selskab stod i Fredags til alles Tilfredshed. Vi havde gjort alt saa godt, vi kunde. Det var jo rart, at det lykkedes saa godt. Runddelen uden for Døren behængt med Lamper med de Ord af Oehlenschläger:

„Frit Tankerne kan sammenile
Dem skiller intet Tal af Mile“ — —

I Morgen skal vi vadske stor Vadske, og saa i næste Uge skal noget af Tøjet afsted, og saa, og saa snart, ved Guds Hiælp i Dine kærlige Arme.

Din

Reinholdine.“

Efter at være kommen til København fik Familien først Bolig paa Lille Købmagergade Nr. 189, hvor man var vel fornøjet; men ikke længe efter flyttede den til Kulturvet paa Hjørnet af Frederiksborggade, hvor man blev i 25 Aar. „*Marie Bruunshaab*“ var ogsaa flyttet over til København med sine Børn og boede i Bredgade; hun kunde vanskelig glemme Bruunshaab.

Nu stod Asmildkloster øde og tomt; men det varede ikke længe, forinden *Oline Bruun* f. Plum, Enken efter *Søren Wedege Bruun* fra Assens, kom til at bebo Hovedfløjen ud mod Haven, efterat hendes Datter *Magdalene* 1840 var bleven gift med sin Farbroder *M. P. Bruun*, paa Bruunshaab.

Som Regel tilbragte P. D. Bruun og Familie Højesteretsferien og Sommermaanederne paa Asmildkloster og beboede da en Del af den søndre Fløj, ligesom ellers, naar P. D. Bruun skulde give Møde i Viborg Stænderforsamling (1840, 42, 44, 46 og 48).

Foreløbig lagde Stillingen som Højesteretsassessor stærkt Beslag paa hans Tid:

◦ 17. Nov. 1839 skrev han til Broderen paa Bruunshaab:

„Jeg har stræng Tjeneste i Højesteret, og ikkun Lørdag og Søndag undes mig nogen Ro, der stundom kun er liden nok; Vi har haft adskillige interessante Sager, der har vakt megen Interesse i Publicum; jeg har havt den Fornøjelse, at min Mening er gaaet igennem i disse vigtige Sager — — det er imidlertid en egen Spænding, man er stedt

¹⁾ Tjele var Slægten *Lüttichaus* Stamhus, beliggende c. 2 Mil øst for Viborg. Den daværende Besidder var Hofjægermester *H. H. Lüttichau*.

i, i slige vigtige Sager, hvor den enkeltes Mening faar saa megen Betydning, og hvor Resultatet staar uforanderligt. I min Stilling i Overretten tænkte jeg, hvor der kunde være nogen Tvivl om, hvad der var det rette, at vedkommende kunde faa Sagen prøvet i Højesteret, men saadant Raisonnement er ikke anvendelig længere for mig.“

Frihedsbølgerne gik højt i Hovedstaden paa denne Tid, og Politikerne var ikke altid beherskede:

14. Marts 1840 skriver *P. D. Bruun* til Broderen *M. P. Bruun*:

„I Anledning af den usande Beretning i „Fædrelandet“ min Svigerfader vedrørende, som jeg foranledigede berigtiget, havde jeg nogle Sammenstød med Redaktørerne *David*¹⁾ og *Lehmann*²⁾, hvoraf den med sidstnævnte var ganske mærkelig. Et saa uforskammet og rasende Menneske har jeg ikke tidligere mødt. Du véd, jeg har altid taget ham og hvad jeg troede, han virkede for, i Forsvar.“

Brevene fra *P. D. Bruun* til Broderen *M. P. Bruun* fra den følgende Tid indeholder Beretning om Begivenhederne i Hovedstaden. 24. Maj berettes, at Ægteparret har deltaget i Kongeparrets Sølvbryllupsfest d. 22. og Balparéen paa Christiansborg. Der fortælles om Optøjer, som har fundet Sted, navnlig den 2. Bryllupsdag — uden for deres Bolig, i hvis Nærhed *Lehmann* boede, og hvem der bragtes „et Hoch“.

I Begyndelsen af Juli tænker *P. D. Bruun* at komme til Asmildkloster med Familien paa Sommerbesøg — og dette fandt vistnok Sted.

Hen paa Efteraaret rejste han atter til Asmildkloster for at kunne give Møde som Stænderdeputeret.

Fra 14. Oktober til 17. Decemb. 1840 holdtes nemlig atter Stændermøde i Viborg. Under dette foregik der næppe noget mærkeligt i Forholdet mellem *Ørsted*, der igen var Kommissarius, og *P. D. Bruun*, som atter var kongevalgt Medlem. En af Hovedbegivenhederne i denne Session var Sammenstødet mellem *Ørsted* og Forsamlingens Præsident *Schoww* i Anledning af Spørgsmaalet om Minoritetens Ret til at indgive Vota i private Sager — — Kong *Christian VIII* afgjorde Sagen ved et Reskript af 4. Nov. 1840, hvori han gav Klagen Medhold og fastslog Minoriteternes Ret til ogsaa i private Petitioner at indgive Minoritetsvota.

Denne Afgørelse, siger *Heise*, vakte stor Forbitrelse i det liberale Parti; og Bankbestyrer *Otterstrøm* fra Aarhus foreslog at indgive et Andragende til Kongen om, at Reskriptet atter maatte tages tilbage eller forelægges Stænderne. Sagen kom til Behandling d. 18. Novem-

¹⁾ *C. G. N. David*, dansk Politiker (1793—1874), stiftede 1834 Ugeskriftet „Fædrelandet“, der senere blev Dagblad. Blev senere Finansminister. ²⁾ Den bekendte Frihedsmand, Politikeren *Orla Lehmann* (1810—1870), en Tid Medlem af „Fædrelandet“s Redaktion. I Bladet Nr. 79 havde staaet, at Schönheyders Tjener var bleven Forstbetjent i Jægersborg Dyrehave med Forbigaaelse af Forstmænd. Det sidste var ganske urigtigt og berigtigedes i Nr. 85.

ber (Bruuns Bryllupsdag) og omtales nærmere af ham i et Brev til Hustruen fra Asmildkloster, d. 22. Nov. 1840. Otterstrøms Andragende blev overgivet til en Komité med 41 Stemmer mod 1.

I et Brev fra Asmildkloster af 29. Nov. s. a. kommer *Bruun* tilbage til Minoritetssagen og giver samtidig en ret interessant Udtalelse om den jydsk Stænderforsamling i det hele m. m.:

„Jeg søger nu fra mit Arbejde en Vederkvægelse ved en Underholdning med Dig. — — Tak for dit sidste Brev, jeg kunde heller ikke godt undvære det; vi have nu paa det nærmeste været 2 Maaneder adskilte, og jeg har i den Tid maattet undvære Din kærlige Omgang og alle de Goder, som en elsket Viv og gode Børn medbringe i et lykkeligt Hjem; min Erstatning herfor har været Slid og Slæb, muligen til liden Nytte, irriterende Sammenstød med enkelte og ikke forstaaet af flere; Du kan nu selv vurdere Erstatningen. De Lovtaler, man holder over den jydsk Forsamling, hidrører sikkert fra, at den ses i Frastand; den har vist nok ikke mange konservative Elementer; men for flere Afstemninger kan jeg slet ikke rose den, da Pluraliteten gaar i Blinde; jeg er ogsaa ganske anderledes vant til at høre Grunde for og imod i min nuværende og tidligere Stilling end dem, man byder mig i Stændersalen — —.“ Klokken er snart 1, og det er blevet koldt i Værelset. Efter en varm Taksigelse til Hustruen for al hans Lykke, fortsætter han den næste Aften, den 30. Nov; han har hørt Kammermusikus *Kellermann*, som har grebet ham stærkt, hvorfor hans Hustru opfordres til at høre Kunstneren, naar denne fra Viborg kommer til København; derpaa tilføjer han om Minoritetssagen:

„— dersom Sagen havde været forelagt Stænderne, kunde det jo gerne være, at man havde fundet, at Minoritets-Votum ikke bør udelukkes, skønt jeg ikke tror det, da det svækker Petitionens Kraft og leder til mange Synderligheder.“

Den endelige Behandling af Minoritetssagen fandt først Sted den 19. December, hvorefter der holdtes Slutningsmøde. *Ørsted* takkede Forsamlingen for Velvillie, og Præsidenten *Schoww* ytrede i sin Svar-tale sin Glæde over, at det netop var *Ørsted*, „der har bragt og skal bringe vort Budskab (til Kongen); der var ingen, hvem vi hellere ønskede dette Hverv.“

I Aaret 1841 blev *P. D. Bruun* af de mindre Landejendomsbesiddere valgt til Deputeret for 8. Valgkreds (Mols, Sønder- og Østerlisberg Herreder i Randers Amt). Som Deputeret herfor gav han Møde i den mindeværdige Samling fra 12. Oktober til 20. December 1842.

Han havde i Mellemtiden mellem Stænderforsamlingerne i Viborg stadig Tilknytning til sine Venner og Bekendte derovre fra.

18. Maj 1841 skriver han til Broderen *M. P. Bruun*: „Jeg har i min Sygdom forøvrigt haft den Opmuntring, at mine Venner og Bekendte har vist mig saa megen Deltagelse, og navnlig har *Ørsted*' og *Schoww* hyppigen besøgt mig.“

Blandt politiske Interesserede havde der rejst sig en Stemning for,

at *Schouw* absolut maatte bevares for Østifternes Stænderforsamling ved at gøre ham valgbar.

D. 26. Decbr. 1841 skriver *P. D. Bruun* til Broderen paa Bruunshaab, at Professor *H. N. Clausen* og *P. A. J. Tutein* (til Marienborg) havde opfordret ham til, i Forening med Dampmøller *Bang*, at stille sig i Spidsen for en Indbydelse til Subscription til Valgbarhed for *Schouw* „hvilken Indbydelse skulde være ganske almindelig, og Bidraget derfor beregnes til 1 Rdlr. pro persona“ — —, men *Bruun* afslaa det, bl. a. fordi en saadan almindelig Indsamling vilde være *Schouw* ubehagelig — og fordi den, efter hans Mening, ikke behøvedes, eftersom *Ørsted* holdt paa *Schouw*.

„Men Kong *Christian d. 8.* havde en anden Mening end *Ørsted*. Ved de nye Udnævnelser af Stænderdeputerede (1842) blev *Schouw*, meget mod *Ørsteds* Ønske, forbigaaet som kgl. udnævnt Repræsentant for Universitetet og var saaledes udelukket fra Stænderforsamlingen. Det var i den Anledning, at man i 1842 skænkede *Schouw* en Gaard i Viborg, en gammel Klosterbygning, den nu saakaldte *Karnapgaard* i Skt. Mogensgade, for at han som Grundejer kunde blive valgt til Deputeret i Nørrejylland. Dette skete ogsaa ved de nye Valg i Jylland 1847“ (*Heise*). Vi kommer nu til *Stænderforsamlingen 1842* (12. Oktbr.—20. Decbr.). Atter mødte *A. S. Ørsted* som kgl. Kommissarius. —

Hvor stor en Anerkendelse *P. D. Bruun* havde vundet i Stænderforsamlingen i de forløbne Aar, navnlig som Ordfører (Referent) for flere juridiske og lignende Sager, viser sig nu, siger *Heise*: Med 48 Stemmer mod 3, der faldt paa Kammerjunker *Lüttichau* til Store Grundet, (den senere Krigsminister og i 1864 Chef for Artilleriet i Dannevirkestillingen) blev han valgt til Forsamlingens Præsident, hvorpaa *Lüttichau* med 33 Stemmer valgtes til Vicepræsident.

Bruun selv takkede for Forsamlingens Tillid og viste snart som *Schouws* Efterfølger de samme Egenskaber, der ogsaa senere udmærkede ham som Landstingsformand, og som af en politisk Tilhænger, der kendte hans Færd nøje, skildres med følgende Ord: „en skarp formel Sans, grundigt Kendskab til Lovgivningen og den politiske Udvikling, urokkelig Retsindighed og stor Humanitet, og en sikker, om end i de mildeste Former klædt Bestemthed i sin Afgørelse“¹⁾

A. Heise skriver:

„Da *P. D. Bruun* i 1838 var bleven kongevalgt Stænderdeputeret, hed det om ham i den satiriske Stændervise:

Fra Klosteret en Mand vi fik,
Som vistnok meget vejer,
Han kender grant den fine Skik,
Han hilser, smiler, nejjer.

Verset er lavet af den som Selskabsmand bekendte Stiftsprovst *Hald* i Aalborg. Stændervisens anden Forfatter, Herredsfoged [*J. P.*]

¹⁾ *C. St. A. Bille*: „Biogr. Leksikon“ III.

With, oplyser, at Grunden var, at Bruun, da han første Gang var i Stænderne, forekom os noget for zierlig“ —

Man lærte imidlertid snart, at P. D. Bruun havde Egenskaber, „som i høj Grad gjorde ham egnet til at spille en Rolle som Præsident i Stænderforsamlingen.“

Han havde sluttet sig til det nationalliberale Parti og da navnlig til den Fløj, der repræsenteredes af *I. Fr. Schouw* og *H. N. Clausen*, og i dette Partis Rækker vedblev han at staa.

Den 12. Oktober 1842 indtog Bruun sit Sæde som Præsident.

27. s. M. skriver han til Hustruen: „— — Jeg har i Aften undskyldt mig hos *Schiønnings* fornemmeligen for at skrive til Dig; det er vistnok ogsaa den Undskyldnings Grund, Vedkommende vil finde antageligst.

Jeg har det med Undtagelse af mit Savn og Længsel efter Dig og Vore ganske godt, og kan vel med den anførte Undtagelse sige, meget godt; naar jeg kommer hjem om Aftenen i min lille Stue med en snurrende The-Maskine paa Bordet, kan jeg ikke nægte, at ofte det Ønske paatrænges mig at have Dig — — — ved min Side og Børnerne omkring mig, men jeg gaar da over til mine Forretninger. — Det er vistnok en høist interessant Stilling, Præsident i en Stænderforsamling; gid jeg ogsaa maa sige det til Enden; det at lede og styre en Forsamling af 52 Mand, der lyde Lyden af den lille Klokke, har noget meget imposant hos sig, men at lede Gangen i Forhandlingerne og at iagttage, at i Forretnings-Ordenen Intet gaar tabt, kræver ogsaa en Agtpaagivenhed og en Umsicht, som jeg ikke kan nægte stundom gør mig noget ængstelig. Mit Herredømme bruger jeg, som Du vel kan forudsætte, med Mildhed og Moderation, og om end nogle kunde mene, at jeg skulde regere noget mere, saa er jeg dog vis paa, at hvis Regimentet skulde komme til Anvendelse paa dem, vilde de dermed kun være lidet tilfredse.

Endnu har jeg ikke besøgt alle mine Venner i Viborg, jeg har kun en Timestid at anvende dertil om Eftermiddagen, og den er snart forløben — — —

Det glæder mig, at Din Fader er fornøjet med de faa Ord, jeg sagde ved mit Valg til Præsident; lange Taler, ved Du, jeg holder ikke af — — —“

Heise siger:

„Alt syntes saaledes at skulle gaa godt og fredeligt. Da kom pludselig, som et Lyn fra en klar Himmel, Sammenstødet med *Ørsted*, den 21. November 1842, der skulde faa vidtrækkende Følger og berøve *Ørsted* for stedse hans Folkeyndest.“

I den sønderjydske Stænderforsamling havde *Peter Hiort Lorenzens* Optræden og hans Hævden af sin Ret til at tale Dansk vakt en voldsom Storm. Selve den kongelige Kommissarius¹⁾, saavel som Præsidenten²⁾ var imod ham, og man truede ham endog med „phy-

1) Greve *J. Rewentlow Criminil.* 2) Professor *N. N. Falck* fra Kiel.

sisk Magt“. Lorenzen klagede til Kongen, og samtidig sendte han sin prøvede Ven i Viborg Stænderforsamling, Herredsfoged, Justitsraad *I. P. With* en Afskrift af Klagen.

With androg i Stændermødet den 21. November paa, at de jydsk Stænder skulde indgaa med en Petition til Kongen. Den kongelige Kommissarius A. S. Ørsted, maatte: „paa det alvorligste protestere“ mod et saadant Skridt, hvortil Stænderforsamlingen var: „aldeles uberettiget“. Ja, han: „maatte finde det *uværdigt* at understøtte et saadant Forhold, som det, der er brugt af den Deputerede Lorenzen.“ —

Da *With* imidlertid begrundede sit Forslag med: „et i den danske Nationalitets Interesse begrundet Forslag til en Petition til Hs. Majestæt om, at drage Omsorg for, at de danske Sprogforhold og den danske Nationalitet i Slesvig beskyttes“ — fandt *P. D. Bruun* ikke nogen „tilstrækkelig Grund til at afvise Andragendet“ — og han hævdede sejrrig Stændernes Ret ligeoverfor den kgl. Kommissarius A. S. Ørsted: „den Mand, i hvis Skole han ret egentlig var opvokset og udviklet, den Mand, han i saa Mangt og Meget stod saa personlig, saa hjertelig nær, den Mand, for hvem han altid havde baaret og indtil sin Død vedblev at bære en uskrømtet Pietet“ (Heise). Ørsted var udtømmelig og utrættelig i at bekæmpe *Withs* Andragende, men *Bruun* lod sig, er det sagt, „hverken skræmme af Trudslere eller vildlede af Sophismer. Den viborgske Stænderforsamling indgav et Andragende, der visselig blev sørgelig skamskændet af den Ørstedeske Censur, og som heller ikke udøvede nogen kendelig Indflydelse paa selve Regeringen; men des kendeligere var dets Indflydelse paa Folket, som følte dybt, hvad det skyldte Stænderforsamlingen og skyldte dens stille og rolige, men sandhedskærlige, samvittighedsfulde, frygtløse Præsident — Hine Kampens Dage var *P. D. Bruuns* Hædersdage, og i dem maa han kortelig være skildret som Deputeret og Præsident.“¹⁾

Sagen havde vakt umaadelig Opsigt og ogsaa kaldt de københavnske Liberale frem. *I. Fr. Schouw* korresponderede med *Bruun*, anerkendte dennes Optræden og udtalte Sorg over Ørstedes Holdning.

P. D. Bruun skriver til Hustruen:

„Asmildkloster d. 2. Decbr. 1842.

— — Jeg benytter et Brev til *Schouw* til at vedlægge en liden Bilet til Dig for at sige Dig, at jeg i Dag igen har været i Ilden, men reddet mig, i det mindste til Forsamlingens Tilfredshed; *Schouw* har tilskrevet mig, at den Maade, jeg har taget Sagen paa, finder han fuldkommen rigtig, hvorpaa jeg naturligvis sætter megen Pris. — Tak for dit velsignede Brev og glem ikke mig, fordi Du sjeldnere vil faa noget at se fra min Haand — *Ørsted* er i en meget ubehagelig Stilling, da han er uden Svar fra Kbhvn; da jeg frem for alt mener, at der mellem en Kommissarius som *Ørsted* og Præsidenten maa finde

¹⁾ „Conferentsraad Peter Daniel Bruun“ i „Illustreret Tidende“ 26. Juni 1864 Nr. 248 af „II. 4. 7.“

Koster. Schytte. Jespersen. Funder. Otterstrøm. Brinck-Seidelin. Fleischer.
 Kirk. With. Larsen. Bruun. Schouw. Nyholm. Roulund.

Danske Folkerepræsentanter i Viborg.

(L. A. Smith, Tegn. 1840.)

Oprigtighed Sted, har jeg vist ham, hvad der i disse Dage er bleven mig meddelt fra København. — — —

Du maa ikke være ængstelig for mig, min elskede Reinholdine; naar kun Din gode Aand følger mig, vil jeg vel blive ledet over alle Skær og med Ære naa Havn — Amen“ —

I den nørrejydske Stænderforsamlings Adresse til Kongen, som endelig vedtoges, den 17. December, udtaltes det:

„at det danske Folk med den inderligste Taknemmelighed vil modtage Efterretningen om enhver Forholdsregel, som Deres Majestæt maatte anordne til Opretholdelsen af dets Nationalitet og Statens Enhed, og at det endrægtigen vil slutte sig til Deres Majestæt og understøtte Deres Idrætter for at hævde disse magtpaaliggende Goder.“

Den 20. Decbr. holdt Stænderne Slutningsmøde, i hvilket *Ørsted* bevæget tog Afsked, da han tænkte sig, det var sidste Gang, han gav Møde som Kommissarius¹⁾ — han takkede Bruun i varme Ord for: „trofast Venskab“. Han fremhævede dennes Indsigt, Nidkærlighed, Upartiskhed, og Bruun udtalte sin „Beundring, Ærefrygt og Højagtelse“, og han sluttede: „Tør jeg berøre min egen Person, da hører det til et blandt mit Livs lykkeligste Øjeblikke, der bragte mig i Forhold til denne Mand, der — hvad jeg med inderlig Paaskønnelse bevarer — har bæret mig med saa megen Velvilje og Godhed.“

Heise siger:

„Forholdet til *Ørsted* personlig var saaledes tilsyneladende uforandret. Bruun havde under en lempelig Form vist en fast og rolig Holdning, uden at ænse de Ubehageligheder, han som Embedsmand maaske kunde være udsat for, — hvis Kongen skulde fatte Vilje imod ham. Dette var dog ingenlunde Tilfældet, som det fremgaar af et Brev, som Bruun efter sin Hjemkomst til København, d. 3. Januar 1843 skrev til sin Broder paa Bruunshaab, *Mads Pagh Bruun*, hvori han omtaler Kongens Ytringer til ham og i det hele udtaler sig om Folkets Stemning for ham, om sit personlige Indtryk af *P. H. Lorenzen* m. m.“ Brevet lyder:

„København den 3. Januar 1843.

Jeg modtager her mange Forsikringer om Tilfredsheden med mit Præsidentskab og det af Folk, som ellers er strenge Kritikere — — Besynderligt er det — Kongen tilkendegav mig sin Tilfredshed for den Beredvillighed og Assistance, jeg havde ydet *Ørsted*, der derom havde tilskrevet ham, medens Bladene tale om min faste og værdige Holdning mod *Ørsted*; Kmhr. *Benson*²⁾ udbasuner min Ros i Odense, medens de første Ultraer i den jydske Forsamling tilkendegive mig dens Tilfredshed og Højagtelse. Jeg kan ikke svare andet

¹⁾ Dette blev ikke Tilfældet, endnu 1844 modtog han Stillingen som kgl. Kommissarius. ²⁾ *C. F. O. Benson* til Christiansdal paa Fyn og Skjærvad i Jylland, kongevalgt nørrejydsk Deputeret.

herpaa end, er dette virkeligen alt fortjent, da er det kun en Frugt af min Stræben efter at være retfærdig, og at dette dog tilsidst seirer. *Nathansen*¹⁾ — Berlingeren — traf jeg forleden i et Selskab; han tiltalte mig straks: „nu De er sku en født Præsident“; jeg svarede ham, at det var min Debut, hvortil han svarede: „nu havde der været noget at sige paa Dem, jeg skulde sku ikke have glemmt Dem.“ — *Lorenzen*²⁾ fra Haderslev besøgte mig Dagen efter, at jeg var kommen hertil. Han viser sig ganske som en Partimand; han har haft Audiens hos Kongen, og blandt det, der passerede, fortalte han mig, at K [ongen] havde *sagt*, at han var dansk Konge, og at han ikke vilde give Slip paa Slesvig; jeg har senere oftere truffet sammen med ham; man har meget trængt paa, at jeg skulde deltage i Gildet for ham, men jeg har afslaaet det, jeg maa ikke forglemme den neutrale Karakter, hvorfor man har tillagt mit Præsidentskab *saa* megen og *for* megen Ros.“

M. P. Bruun skrev til Broderen *P. D. Bruun*:

„Bruunshaab 15. Jan. 1843.

— — —
Det er en stor Tilfredsstillelse for os alle, Dine nærmeste, at Din hæderlige Præsidentvirksomhed finder saamegen Paaskønnelse, Du ved jo nok, at den Hæder, der bliver Ens Slægt og Venner til Del, vil man gerne tage lidt til Indtægt for sig selv.

Tilkendegivelsen af hans Majestæts Tilfredshed har vel forundret mig, men jeg kan dog nok forklare mig det, thi det forekommer mig virkeligt, at Ørsted maa føle, at han skylder Dig adskilligt, paa samme Tid som det liberale Parti jo var, kunde han tælle Dig blandt Sine — hans Majestæts Tilfredshed er Forløberen for et Ridderkors for Dig, hvilket skal være mig ret kært, skønt jeg ved, at Du ikke sætter videre Pris derpaa.

Beretningen om Føten for *Lorenzen* har vi haft i Bladene, jeg kan godt tænke mig, at Du, af flere Grunde, ikke havde Lyst til at deltage deri; men jeg kan ikke lade „den neutrale Karakter“, hvilken Du anfører som Grund, gælde. Paa Præsidentstolen er Du upartisk, men ikke neutral, og i al Fald er Du kun Præsident, saalænge Forsamlingen varer. Jeg vilde meget nødig i Fædrelandets mest afgørende Spørgsmaal have Dig neutral, thi det har ingen Lov til at være, og Neutralitet bliver da Indifferentisme. Du ved, jeg bliver let varm i disse Anliggender, og jeg er ligesaa varm i min Interesse for, at Din hæderlige politiske Stilling ikke i mindste Maade skal udsættes for Dadel — Dette er Grunden til, min kære Broder, at jeg ikke kan lade Din Ytring hengaa upaatalt.“

Senere paa Aaret traf *P. D. Bruun* andre af de slesvigske Politikere.

20. Nov. 1843 skriver han til Broderen *M. P. Bruun*:

¹⁾ *M. L. Nathansen*, nationaløkonomisk Forfatter, Redaktør (1780—1868). ²⁾ *Peter Hiort Lorenzen* (1791—1845).

„Af de 3 slesvigske Deputerede havde jeg et Besøg. *Laurids Skou* er virkelig en mærkelig Mand.“¹⁾

Forholdet til Ørsted var fremdeies venskabeligt. 16. Jan. 1844 skriver *P. D. Bruun* til Broderen *M. P. B.* „At Ørsted møder som Kommissarius, anser jeg for utvivlsomt. Han besøgte os forleden som Nytaarsbesøg og gjorde mig til Skamme, som ikke havde gjort ham et saadant Besøg, hvilket dog hidrørte fra, at jeg vilde have *Reinholdine* med, som i de første Dage af Aaret har været upasselig.“

I *Stænderforsamlingen 1844* (9. Juli—11. Septbr.) var Forholdene bleven endnu mere spændte end tidligere. Ørsted var stadig Kommissarius og *P. D. Bruun* paa ny Præsident.

Kongen havde, paavirket af sine holstenske Raadgivere, indskrænket Retten til at tale Dansk i den slesvigske Forsamling til de Medlemmer, der ikke kunde tale Tysk; hvilket faktisk udelukkede *Peter Hjort Lorenzen*, der før Begivenhederne i 1842 havde talt Tysk i Forsamlingen, i at deltage i Diskussionerne og ogsaa medførte hans Nedlæggelse af Mandat. —

I et Forslag til en Adresse til Kongen vedrørende Statsenheden og Nationalitetsforholdene i Slesvig udtaltes i Viborg Stænderforsamling skarpe Ytringer mod Kongens Raadgivere, til hvilke Befolkningen havde tabt Tilliden. Ørsted tog sig dette meget nær.

Et skarpt Sammenstød i Stænderforsamlingen mellem Ørsted og *Bruun* endte dog med en, i al Fald tilsyneladende, Forsoning, der ikke medførte nogen Ændring i det personlige Forhold, og i Slutningsmødet, d. 11. September 1844, udtalte Ørsted først sin Beklagelse af, at Forsamlingen og Regeringen ikke længere befandt sig i Forstaaelse med hinanden, dernæst, at han for sit personlige Vedkommende ikke vilde dølgge, at han følte, han langtfra var i Besiddelse af den udelte Velvillie, han tidligere havde mødt hos Forsamlingen — han bragte dog sin: „inderlige Tak til Forsamlingens højagtede Formand. Har han Krav paa Forsamlingens Erkendelse af den Indsigt og Nidkærhed, hvormed han har varetaget det Kald, den havde nedlagt i hans Hænder, saa har han ikke mindre Krav paa min Erkendelse af det venskabelige Sindelag mod mig, som han stedse har bevaret“ — *Bruun* takkede i passende Vendinger.

Stemningen i Hertugdømmerne var paa dette Tidspunkt overmaade ophidset paa begge Sider, og som Udtryk for den Slesvig-Holstenske Bevægelse fremkom Kampsangen „*Schleswig-Holstein meerumschlungen*“, der paa et Grundlag, som Kreisjustitsrath *Heinrich Strauss* havde givet, blev digtet af Advokat *Friedrich Chemnitz* (siden Amtsrichter i Altona, død 1870), hvortil Kantor i Slesvig, *Carl Gothard Bellmann* († 1861) havde komponeret Musik.

Denne Sang fremkom i Sommeren 1844, og Eksemplarer af samme sendtes anonymt til Præsidenten for Viborg Stænderforsamling af „ein Schleswig-Holsteiner“, tilligemed et i høj Grad spydigt Brev, som forefindes mellem de Bruunske Familiepapirer. Det lyder:

1) Jvfr. *P. Lauridsen*: „*Da Sønderjylland vaagnede*“, Kbh. 1920.

„P. D. C.¹⁾)

Aus den Verhandlungen Einer hochverehrlichen Provinzialstän-
deversammlung für Nordjütland haben die Bewohner Schleswig-Hol-
steins mit Rührung ersehen, dass hochdieselbe einen bedeutenden
Theil Ihrer kostbaren Zeit und Ihrer Kräfte auf Propositionen und
Discussionen verwendet, deren Gegenstand einzig und allein die In-
teressen und Verhältnisse der Herzogthümer betrifft, und die daher
einen unzweideutigen und klaren Beweis davon geben, wie sehr Einer
hochverehrlichen Ständeversammlung unser Wohl am Herzen liegt.

Da eine hochverehrliche Versammlung jedoch ab und zu darüber
im Zweifel gewesen zu seyn scheint, wie hochderselben verdienstvolle
und uneigennützigte Bestrebungen der gedachten Art von uns Schles-
wig-Holsteinern aufgenommen würden, eine genaue Kenntniss der bey
uns im Volke herrschenden Stimmung für Sie aber unter den obwal-
tenden Umständen höchst nützlich und nothwendig zu seyn scheint,
so hat Unterzeichneter sich hiedurch die Freiheit nehmen wollen, hoch-
derselben hiemittelst einige Exemplare des Schleswig-Holsteinischen
Volksliedes „Wanke nicht mein Vaterland!“ zu überreichen.

Dieses Lied spricht unsere Gesinnungen und Empfindungen aufs
Beste und Kräftigste aus, woher es sich denn auch erklärt, dass das-
selbe der grössten Anklang gefunden hat und schon jetzt, wenige
Wochen nach seinem Entstehen, in ganz Schleswig-Holstein von
Jung und Alt, Vornehmen und Geringen, von den Landleuten auf
dem Felde und den Handwerkern in ihren Werkstätten gesungen
wird.

Da die Melodie sehr leicht und fasslich ist, das gedachte Lied aber
nur gesungen seinen vollen Eindruck macht, so werden die musica-
lischen Mitglieder Einer hochverehrlichen Ständeversammlung sich
gewiss gern bereit finden lassen, dasselbe den übrigen Herren vorzu-
tragen, wobey aber natürlich Alle in den Chor einstimmen müssen.

Auf diese Weise wird Eine hochverehrliche Ständeversammlung
Sich am Besten von dem Geiste überzeugen, der das Schleswig-Hol-
steinische Volk durchdringt, und Sich zugleich durch einen Kunst-
genuss von Ihren schweren Arbeiten und Ihren Sorgen über die ge-
fährdete Staatseinheit und die „statsopløsende Tendentser“ erholen
können

Ehrfurchtsvoll ein Schleswig-Holsteiner.

An

Die hochverehrliche Provinzialstän-
deversammlung für Nordjütland
in Wiburg.“

Man kan jo sikkert gaa ud fra, at Sangen ikke blev sun-
gen i Stænderforsamlingen i Viborg.

Ved *Stænderforsamlingen i Viborg* i 1846 (21. Oktbr.—22.
Decbr.) blev *Ørsted*, tildels paa Grund af Sygdom, ikke paa ny kgl.

¹⁾ Ifølge Overbibliotekar Sofus Larsens Formodning: „*Patres domestici con-*
scripti“, hvoraf det første og sidste Ord var Tiltalen til det romerske Senat.

Kommissarius. Dette Hverv overdroges Rentekammerdeputeret *P. G. Bang*, medens *P. D. Bruun* paa ny blev valgt til Præsident.

Ved Aabningsmødet rettede han nu paa Stændernes Vegne en Afskeds-Tak til Ørsted. Iøvrigt forefaldt der ikke i dette Aar større Begivenheder: Præsidenten indhøstede dog som oftest stor Anerkendelse for sin Virksomhed. Dette gav sig yderligere Udslag i, at de Stænderdeputerede den 18. December hyldede ham ved en smuk Fest, der faldt paa hans 50 aarige Fødselsdag.

Herom skrev han bl. a. til Hustruen, som var bleven i København:

„Mit Fødselsdags Jubilæum blev rigtig nok med al Inderlighed og Hjertelighed fejret, dog uden nogen Antydning af Dagen — jeg havde søgt, som Du kan begribe, at undgaa hele Festen, navnlig som Fødselsdagsfest, men kunde ikke undgaa den, uden for saa vidt man forbigik Dagen og holdt sig til Præsidenten — jeg havde aldrig drømt om at se mit 50de Aar fejret af Mænd fra alle Kanter af Provindsen. *Gottlieb*¹⁾ og Rektor *Olsen*²⁾, som Dagens Digter, var de eneste, der var med uden for Stænderne, hvilket forøvrigt flere i Byen tog ilde op, da de havde saa meget tilovers for mig, at de gerne vilde deltage, men som sagt, det var ingen Fødselsdagsfest. — 2de Sange til Dagen blev afsungne, den ene til mig — særdeles smuk af Rektor Olsen — den anden til „Præsidentens Viv“ med Melodi: „Mack, Mack, Mack“.

*Skeel*³⁾ udbragte min Skaal, *With*⁴⁾ Din — — — De Deputeredes gode Stemning for mig var saa udelt, saa vel denne Aften som ved Slutnings-Dinéren. Med Slutningstalen og Bordtalen gik det godt. *Schønning*⁵⁾ sagde om de sidste: Udmærket godt, og fandt mine Ord til *Bang*⁶⁾ indholdsrige og smukke. Det er jo altid en Fornøjelse at høre denne Dom af *Schønning*, da saadant foregaar for 80 Vidner — Begge Festerne var forøvrigt meget muntre — — —

Jeg tror, *Bang* har været meget glad ved mig, og han har ogsaa havt Grund dertil. Han vil straks besøge Dig, naar han kommer tilbage; men han bliver nogle Dage i Randers. Derimod vil Du først høre en personlig Hilsen fra mig gennem *Dahlstrøm*⁷⁾. — — —

Det personlige Forhold til den ørstedske Familiekreds fortsattes fremdeles bl. a. med Fødselsdagslykønskninger og Besøg; men det kunde vel næppe undgaaes, at der dog indtraadte et noget køligere personligt Forhold mellem Bruun og Ørsted. Bruun havde bedt sin Hustru, medens han i December Maaned 1846 var paa Asmildkloster i Stændertiden, om at tale med Ørsted om en Sag — og hun havde gjort, som han bad hende, men skrev tilbage: „Det var temlig meget forlangt af Dig, elskede Daniel; men nu er det overstaet.“

Herpaa svarede Manden og indrømmede, at hun havde Ret „men

1) P. D. Bruuns ældste Søn, senere Etatsraad, Ejer af Asmildkloster. 2) F. C. Olsen, Viborg Kathedralskoles Rektor — bekendt Politiker og Forfatter (Poul Møllers Biograf). 3) Den Stænderdeputerede Kammerherre *Skeel* til Birkelse. 4) Herredsfoged *With*, Justitsraad. 5) *Schønning*, Justitiarius i Overretten. 6) P. G. Bang. 7) Sekretær hos den kgl. Kommissarius, H. C. Ørstedes Sviger søn, senere Stiftamtmand i Aalborg.

V. bad mig saa meget, og jeg var saa ophængt, at jeg ikke selv kunde skrive til Ø., og dels vidste jeg jo, at det egentlig er Dig, der binder ham til os, ikke mig — Du tilgiver mig jo nok. — —“

Sommeren 1847 tilbragte Familien Bruun som sædvanlig paa Asmildkloster, hvor Enkefru *Oline Bruun* f. Plum stadig boede, og hvor hendes Datter *Maries* Bryllup, fejredes d. 17. August med dav. Overlærer *G. S. Jørgensen*¹⁾. De flyttede til Sorø, hvor Hustruen døde ikke to Aar senere.

Om de politiske Begivenheder i 1848, da *Stænderforsamlingen* i Viborg havde en kort Session fra 13. Juni til 23. Juni, er der ikke meget at sige (jvfr. iøvrigt det følgende Afsnit). Toldkammerdeputeret Greve *Sponneck* var kgl. Kommissarius, medens Professor *J. F. Schouw* valgtes til Præsident og *P. D. Bruun* til Vicepræsident.

Stadig lige til Ørsteds Død, siger *Heise*, lykønskede ogsaa Bruun og hans Familie ham paa hans Fødselsdag, d. 21. December, skøndt det politiske Forhold stadig blev mere spændt, og det efter Familietraditionen — vel snarest i de senere Aar — generede Bruun ved denne Lejlighed at træffe sammen med saa mange „Helstatsmænd“, ligesom ogsaa Fru *Reinholdine* skal have bestræbt sig for at hindre, at Venskabsforholdet opløstes. Imidlertid kom de store Begivenheder i 1848, den grundlovgivende Rigsdag, hvor Vedtagelsen af *det Bruun-Jespersenske* Forslag om Landstingets Sæmmensætning endelig medførte Vedtagelsen af selve Grundloven, medens *Ørsted* stemte imod denne. Beundringen for den store Jurist opgav Bruun aldrig. Hans Navn findes derfor ogsaa under den Opfordring, som af Jurister og andre, deriblandt *F. C. Sibbern* og Boghandler *Jakob Deichmann*, men *ikke Clausen* og *Schouw*, udstedtes om at lade forfærdige en Erindringsmedaille i Anledning af Ørsteds 50 aarige Embedsjubilæum den 21. Maj 1851. — Endelig kom Helstatsforfatningen, det Ørstedske Ministerium, under hvilket Bruun var Medlem af Landstinget og dettes Formand (1853—1862), og endelig den store Rigsretssag mod det Ørstedske Ministerium, hvorom ogsaa Familiearkivet indeholder nogle Oplysninger.

Oversigt over De jyske Provinsialstænder i Viborg.

1. Valg-Periode:

Varighed	Kgl. Commissarius	Præsident
1836. 10. April—30. Juli	Geheimstatsminister	Prof. <i>J. Fr. Schouw</i>
1. Samling	<i>A. S. Ørsted</i>	(P. D. Bruun ikke Deputeret).
1838. 21. Maj—25. Aug.	<i>A. S. Ørsted</i>	Prof. <i>J. Fr. Schouw</i>
2. Samling		(P. D. Bruun kongevalgt Deputeret).
1840. 14. Okt.—17. Dec.	<i>A. S. Ørsted</i>	Prof. <i>J. Fr. Schouw</i>
3. Samling		(P. D. Bruun kongevalgt Deput.)

¹⁾ *Marie Sophie Bruun* (f. 21. April 1823, død i Sorø 24. Marts 1849), gift m. senere Rektor Professor *G. S. Jørgensen* (1814—1884).

2. Valg-Periode:		
Varighed	Kgl. Commissarius	Præsident
1842. 12. Okt.—20. Dec.	A. S. Ørsted	Højesteretsassessor P. D. Bruun
		(folkevalgt Deputeret).
1844. 9. Juli—11. Septbr.	A. S. Ørsted	P. D. Bruun
		(folkevalgt Deputeret).
1846. 21. Okt.—22. Dec.	Rentekammerdeputeret P. G. Bang	P. D. Bruun
		(folkevalgt Deputeret).
3. Valg-Periode:		
1848. 13. Juni—23. Juni	Toldkammerdeputeret W. C. E. Greve Spønneck	Prof. J. Fr. Schouw (P. D. Bruun Vicepræsident, folkevalgt Deputeret.)

MADS PAGH BRUUN

P A A BRUUNSHAAB (1836—1856)

Efter Johannes Iver Bruuns Død i 1836 blev *Bruunshaab* Klædefabrik drevet videre af et Interessentskab under Firmanavn „*Joh. s Ivar Bruun, Bruunshaab*“. I dette blev den afdødes Enke og hans Broder *Mads Pagh Bruun* Deltagere, medens sidstnævnte styrede Bedriften.

Mads Pagh var som det yngste af Bertel Bruuns Børn (Nr. 13) født i Fredericia 5. September 1809. Han fik som alle sine Sødskende en fortrinlig Opdragelse, gik i Skole i Fredericia og blev 17 Aar gammel Student derfra i 1826, og Aaret efter cand phil. ved Universitetet; men derefter vendte han sig til praktisk Handelsvirksomhed, var en kortere Tid paa Kontor i Assens, hvor hans Broder, *S. W. Bruun*, havde haft en Forretning, som efter hans Død den ældste Broder *Hans B. Bruun* overtog og drev. Mads Pagh rejste nu udenlands for at se sig om i Verden og for at uddanne sig som Forretningsmand. Det var navnlig i Holland og England, at han opholdt sig længst — han var borte 7—8 Aar i det hele. Han besøgte ogsaa andre Lande, ja gjorde gennem Frankrig og Spanien en Rejse, som strakte sig til Marokko. Det var hans Agt at ride helt hjem fra Spanien, og i Marokko købte han sig en Hest af Race, paa hvilken han agtede at holde sit Indtog i Hjemmet; men det gik anderledes. Da Hesten i Tanger skulde indlades i Skib for at føres over til Spanien, brast det Tov, i hvilket den haledes ombord; den styrtede ned og knækkede Halsen — til Trods for den Amulet, den bar om samme, og som blev det eneste Minde om den Ridetur, som Mads Pagh hjembragte. —

Han havde nu set Livet, som det formede sig ude i den store Verden, og gjort sine Erfaringer, vundet Sprogkundskaber og Evne til at omgaas Folk. Man kunde have ventet, at han vilde være bleven knyttet til eller have begyndt paa en Virksomhed, som drog Fordel af hans Erfaringer og Forbindelser i Udlandet — og han endte som sagt paa den jydsk Hede.

*Marie og Magdalene Bruunshaab
 Magdalene Jørgensen. Bertha Aarøsa
 Magdalene Asmild. -*

i a b d

FRU MARIE BRUUN (BRUUNSHAAB)

Skitse, tegnet af Maleren C. C. CONSTANTIN

Figurerne er formentlig følgende:

- a—b » Marie og Magdalene Bruunshaab ◁ :
 Maren (Marie) Jacobsdatter (Hansen) (f. 1804—d. 1882), gift 1826 med Johannes Ivar Bruun, Fabriksejer af Bruunshaab. Magdalene Barbara Bruun (f. 1821—d. 1901), gift 1840 med Farbroderen Mads Pagh Bruun (f. 1809—d. 1884), Eier af Bruunshaab 1836—56, siden Etatsraad.
- c » Magdalene Asmild ◁ :
 Magdalene Sorena Bruun (f. 1827—d. 1909), Datter af Højesteretsassessor P. D. Bruun til Asmild Kloster, gift 1850 med H. J. Swane (f. 1821—d. 1903), siden Biskop i Viborg.
- d » Magdalene Const. ◁ :
 Magdalene Barbara Købke (f. 1826—d. 1898), Datter af Oberstløjtnant N. C. Købke, gift 1846 med C. C. Constantin Hansen (f. 1804—d. 1880), Historiemaler, Professor, Etatsraad.
- e » Magdalene Jørgensen
 Magdalene Barbara Ivar Bruun (f. 1827 C. Th. Jørgensen, si Deres ældste Barn, 5. Oktober 1847 og
- f » Bertha Aarøund ◁ :
 Bertha Bruun (f. 18 sen Bruun, Aarøund —d. 1877), siden C

Magdalens Armiel *Magdalene Coust*
Angelica Schönheyde *Bertha Muus.*

e

g

f

h

VET AF FAMILIENS UNGE KVINDER.

EN formentlig i første Halvdel af Aaret 1849.

ødt d. 21. Marts 1847 og
stantin-Hansen (født d. 16.
er formentlig sidstnævnte

atter af ovennævnte Johs.
i), gift 1. Jan. 1847 med
almajor (f. 1819—d. 1902).
Johanne Marie, var født
Oktober 1850.

52), Datter af H. C. Han-
51 med J. V. Salto (f. 1823
Jdskrivningschef.

g »Angelica Schönheyder« :

Marie Angelica Schönheyder (f. 1829—d. 1875), Datter
af Maren Bruun (f. 1797—d. 1886) og Etatsraad F. A.
Schönheyder (f. 1801—d. 1872), gift 29. Novbr. 1849
m. Departementschef C. M. *Weis* (f. 1807—d. 1872).

h »Bertha Muus« :

Bertha Magdalene Bruun Muus (f. 1832—d. 1916), Datter
af Marie Christine Bruun (f. 1806—d. 1864) og E. B.
Muus (f. 1805—d. 1893), Grosserer, gift 1853 med Ad-
junkt C. G. *V. Faber* (f. 1822—d. 1883).

i »Magdalene Assens« :

Magdalene Barbara Bruun (f. 1827—d. 1853), Datter af
H. B. Bruun, Assens, gift 1850 med Købmand i Stock-
holm *Theodor Johns* (f. 1820—d. 1907).

Men han blev en Mand, som kom til at betyde ikke saa lidt, baade paa den Egn, hvor han boede i en Snes Aar (1836—1856), og i Jylland i det hele taget, ligesom hans politiske Virksomhed kom hele Landet tilgode.

Han var ganske vel begavet, men kunde dog, som det er sagt, ikke staa Maal f. Eks. med Broderen Peter Daniel, men hans mangesidige Interesser, hans Initiativ, Arbejdskraft og Indsigt skaffede ham Indflydelse i vide Kredse. Medens han i sine økonomiske Foretagender stundom led Skuffelse, maaske fordi han var ikke saa lidt af en Optimist, — der blev overmandet af Uheld og Vanskeligheder, han ikke havde forudsét, eller kunnet forudsé, bevirkede hans glødende Fædrelandskærlighed, at han med ikke ringe Held kæmpede for Frihedssagen, hvortil kom, at hans Erfaringer og Indsigt i Forretningslivet og paa det økonomiske Omraade i flere Henseender kom det offentlige tilgode.

Han sluttede sin Virksomhed som en anset Politiker inden for de nationalliberales Rækker og i en fremskudt Stilling (Landstingsformand), og, trods alt, blev han en meget holden Mand, navnlig takket være Værdien af de Grunde, han ejede paa *Jægergaarden* i Aarhus, hvor han iøvrigt døde, og som ved Byens Udvidelse blev højt betalte.

Han var en lille Mand at se til, og hans Fremtræden var vel ikke imponerende, men han var taktfuld og korrekt; han havde dog sine Særheder, saa han ikke for de nærmeste altid var let at omgaas.

Hans Broderkone, Fru *Reinholdine Bruun* lader dette gentagne Gange komme frem i Breve til Sønnen *Gottlieb*. Den 24. Maj 1849 skriver hun saaledes fra København:

„— — Naar man ved, hvordan Onkel Mads Pagh skal omgaas, saa er han jo ogsaa meget rar. Han kan ikke lide, at man fortæller ham noget; det har jeg ofte følt i Vinter, og saa bliver man jo saa klog kun at svare ham, saa maa han jo finde sig i, at man er stille og tavs. —“

Men stundom kunde han til sine Omgivelsers Fornøjelse dog selv tage fejl. Den 31. April 1849 skriver Svigerinden til sin Søn *Gottlieb*:

„Det var dog rart, at det Opløb i Viborg ikke var saa alvorligt, som vi først hørte fra Onkel Mads Pagh. Det har i Grunden mere os meget, at han, som aldrig vil tro noget, og som er saa *hemmelighedsfuld*, fortalte, hvad Kyhle har skrevet, som stor Vigtighed, og det var den største Overdrivelse af Historien —“

I korte skematiske Træk kom Livet til at forme sig paa følgende Maade for *Mads Pagh Bruun*:

Han var i nogle Aar (1842—45) Medlem af Viborg Amtsraad, var 1844 Stændersuppleant, 1845—54 Medejer af Sejlgaard ved Silkeborg, blev 1846 Medstifter af Viborg Amts landøkonomiske Forening, valgtes 1846 til Medlem af Stænderforsamlingen i Viborg for 16. Kreds og 1848 for 17. Kreds

af mindre Landejendomsbesiddere og „spillede en ikke ringe Rolle som frisindet og national Politiker“ og blev 22. Marts s. A. valgt til Medlem af de erfarne Mænds Forsamling af de Deputerede for de mindre Landejendomsbesiddere, s. A. Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling for Viborg Amts 3. Valgkreds (Levring), 9. Febr. 1849 Medlem af den store Landbokommission, faldt 4. Decbr. s. A. ved Folketingsvalget i Levring, 1849—52 Medlem af Landstinget for 9. Kreds, stiftede 28. Juni 1850 den jydsk Kreditforening og var Meddirektør til sin Død, 1851 Medlem af Kommissionen angaaende Usserød Fabrik, 6. Oktbr. s. A. R., 1854 Medlem af Folketinget for Viborg Amts 4. Valgkreds (Sønderving) 1856—74 Medlem af Landstinget for 10. Kreds og Tingets Formand fra 1862—70.

1856—63 Medlem af Rigsraadet for 3. Kreds, købte 1857 Jægergaarden ved Aarhus, 1. Juni 1859 Dbmd., 1862 paany Ejer af Sejlggaard, 1862—74 Medlem af Rigsretten, 1863—67 Medlem af Rigsraadets Landsting for 9. Kreds og Tingets Formand, 26. Maj 1867 C', 18. Oktbr. 1869 virk. Etatsraad, solgte 1884 Jægergaarden. Død den 23. Septbr. 1884.

Gift 10. Septbr. 1840 i København m. *Magdalene Barbara Bruun* f. 15. Juli 1821 i Assens (Datter af *Agent Søren Wedege Bruun* og Hustru *Oline Cecilie Plum*). Nekrologer i „Berl. Tid.“ 25.—9.—1884 og i „Dagbladet“ 26.—9. s. A.

„Uddrag af Mads Pagh Bruuns Dagbøger 1856—1874“ skrevne af ham selv, findes i Universitetsbibliotekets Haandskriftsamling. De er benyttede af flere Historikere¹⁾.

Paa *Brunshaab* arbejdede Mads Pagh Bruun ufortrødent i sin afdøde Broders Spor, og Fabrikken trivedes.

I Juli 1838 skrev Fru *Reinholdine Bruun* til Moderen, just da Stænderne er samlede i Viborg med *A. S. Ørsted* som kgl. Kammissarius og *I. Fr. Schouw* som Præsident:

„Vi har haft i disse Dage et interessant Besøg af Kammerraad *Drewsen* med Kone, som kommer ligefra Paris til Viborg. De er hos Professor *Schouw* og bliver her nok 8 Dage. I Eftermiddag skal vi til *Brunshaab* i stort Selskab med dem, hvor *Ørsted* ogsaa kommer. *Drewsen* saa Fabrikken i Lørdags og var meget frapperet over den store Entreprise og over Klædet. Paa Torsdag kommer de nok her — enten det bliver stort eller lille, ved jeg endnu ikke.“

I 1839, da *P. D. Bruun* blev udnævnt til Højesteretssassessor og derfor flyttede til København, følte *M. P. Bruun* sig noget ene paa *Brunshaab*; og netop nu var han optaget af Planer om Fabrikkens Udvidelse, hvorom han altsaa kun skriftligt kunde konferere med Broderen — det drejede sig om Erhvervelse af *Vandkraften ved Silkeborg*:

11. Oktober 1839 skriver *M. P. Bruun* herom til Broderen *P. D. Bruun*:

„Denne Sag bliver stedse mere magtpaaliggende for mig, jo mere jeg kommer til den Overbevisning, at jeg til en forbedret, om ikke udvidet Drift behøver mere Kraft og et større og bedre Locale, og

¹⁾ Jvfr. a) *H. R. Hiort-Lorenzen*: „*De Fredericia Bruun'ers Slægtbog*“ (2. Udg. 1880). b) do.: „*Danske patriciske Slægter. Første Samling*“ (1891), (Bruun fra *Fredericia*). c) Artikler i „*Biografisk Leksikon*“ og „*Dansk Biografisk Haandleksikon*“.

begge Dele kan jeg have billigere i Silkeborg, hvor Bygningsmateriale maa være meget billigere end her — —

At Rejsen med alle dens Fataliteter er nu vel overstaaet, har glædet mig og alle her; det er i Sandhed ingen Spøg at rykke op med saa stort et Følge, det er da godt, det ikke behøver at ske oftere. — —

For mit eget Vedkommende fører jeg mit vante Liv, — om Aftenen er det lidt ensomt, og om Søndagen savner jeg den venlige Modtagelse paa Asmild — Din og *Reinholdines* Godhed mod mig har jeg altid erkendt og paaskønnet, baade da jeg kunde benytte den, og nu jeg føler Savnet deraf, jeg takker Eder ofte af Hjertet for Eders Kærlighed.“

P. D. Bruun gjorde i København Undersøgelser for at faa Situationen med Hensyn til Silkeborg klargjort, ligesom han konfererede med Svigerinden Enkefru *Marie Bruun* herom.

Den 16. Nov. 1839 skrev han til Broderen efter at have været i Statsgældsdirektionen: „Kongen var utilbøielig til at skille sig ved Silkeborg“; imidlertid finder *Schønheyder*, *Collin* og *Lund*¹⁾ det urimeligt at beholde den og derved lade saa betydelige Kræfter blive ubenyttede — Der har iøvrigt været Tale om et Anlæg af et Jernværk sammesteds.

Den 25. Novbr. 1839 skriver *M. P. Bruun* atter til Broderen angaaende Silkeborg og vedlægger Kopi af den Ansøgning, han paa Firmaet *Johs. I. Bruuns* Vegne har indgivet til den kgl. Direktion, og hvoraf det fremgaar, at allerede afdøde *Johs. I. Bruun* havde, i 1835, gjort Forslag om at købe Silkeborg Gaard og Mølle af Staten. Men Forhandlingerne afbrødes, da han fik Tilbud om at overtage *Kongsberg* i Norge, og da han heller ikke billigede visse Betingelser. *M. P. B.* anfører, at Vandkraften ved Bruunshaab, uagtet Vandværkerne er forøgede, ikke er tilstrækkelige, hvad derimod Silkeborg vil være, „paa Grund af den overordentlige Vandkraft“.

Den 30. Decbr. meddeler *P. D. Bruun* Broderen, at Sagen, vedrørende Silkeborg, har været for i Statsgældsdirektionen, hvor det besluttedes at gøre Forestilling til Kongen om *M. P. Bruuns* Forslag. Sagen trækker dog i Langdrag, og imidlertid er *M. P. Bruun*: „ikke mere saa passioneret Liebhaber til Silkeborg“ (29. Febr. 1840). Spørgsmaalets Afgørelse staar dog stadig hen, og der bliver Tale om at modtage Silkeborg: „som Arvefæste“ (10. Marts), samtidig med at det forlyder, at *Classon* fra Hamborg har været i Silkeborg og derfra vilde rejse til Kongen for at opnaa Ret til der at anlægge en stor Uldfabrik — for al Uld, som Jylland kunde leverc. Derom bliver der dog ikke Tale: I April 1840 skriver *M. P. Bruun* saaledes til Broderen angaaende Silkeborg: „Vandværket vil blive mig tilbudt“ *Classon* har ikke reusseret.

I Slutningen af Aaret 1839 forlovede *M. P. Bruun* sig med sin Broderdatter *Magdalene Barbara Bruun* fra Assens. Hun var 12 Aar

¹⁾ henholdsvis Rentekammerdirektør, Deputeret i den kgl. Finantsdeputation og Deputeret i Rentekammeret.

ynge end han og hendes Fader, *Agent Søren Wedege Bruun*, var allerede død 1826, medens Moderen *Oline Cecilie f. Plum* levede.

Af Familiebrevene fremgaar det, at Efterretningen om denne Forbindelse — til Trods for det nære Slægtskab — fra alle Sider blev modtaget med Tilfredshed. Den 29. Febr. 1840 skrev *M. P. B.* saaledes til Broderen *P. D. B.* — „herligt at hun er saa elsket af Eder alle. Jeg har i Sandhed Grund til at være stolt af hendes Fortrin;“ og den 14. Marts skriver *P. D. B.* til Broderen om dennes Forlovede og hendes Moder, som f. T. var i København: „Fra Din *Magdalene* skal jeg hilse Dig. Jeg besøgte hende og Oline igaar Aftes, og Bruunshaab og Asmild — det kære Asmild — var naturligvis Genstand for vore Samtaler, Oline er usædvanlig oprømt og lykkelig; jeg har ikke før kendt hende saa vel tilmode.“

Den 10. September 1840 fandt Brylluppet Sted i København, og de Nygifte flyttede til *Bruunshaab*, medens hendes Moder fik Bolig paa Asmildkloster, hvis Hovedbygning jo stod ledig, efter at *P. D. Bruun* og Familie var flyttet til København og kun om Sommeren behøvede en Del af den ene Fløj. Gaarden bestyredes af *August Schönheyder* for Proprietær *Herman van Deurs*, som nogle Aar (1838—1842) havde Asmildkloster i Forpagtning. Af Brevene for den følgende Række af Aar, der har været vekslede mellem de to Brødre, Peter Daniel og Mads Pagh, fremgaar det, hvor nøje forbundne de stadig var; de hjalp hinanden, saavel naar det drejede sig om de praktiske Forhold, vedrørende Asmildkloster og Bruunshaab m. m., som naar det gjaldt Valg til Stænderforsamling, Sogneraad, Amtsraad osv. En Gang imellem hændte det, som det vil fremgaa af det følgende, at de ikke delte hinandens Anskuelse; da udtalte de sig uforbeholdent og aabent, selv om det kunde fremkalde lidt Misstemning, der dog hurtig vejredes bort.

9. Jan. 1842 skriver *M. P. Bruun* til Broderen *P. D. Bruun* angaaende Interessentskontrakten og om sin Stilling til samme. Han var aabenbart ikke helt fornøjet med, at han, der drev Fabrikken, ikke havde den pekuniære Overmagt i Interessentskabet. Iøvrigt handler Brevet om Valg til Stænderne: „Gaarden i Fredericia *haaber* jeg snart at sælge, men i modsat Fald kunde der jo senere gives Skøde paa Halvdelen deri. Jeg nævner dette, fordi jeg, dersom et nyt Valg fandt Sted, vilde have langt mere Chance i Viborg By end i Landdistriktet — Enkelte af de formaaende Borgere i Viborg har i det mindste yttret sig for mig i denne Retning, men jeg lærte rigtignok ved sidste Valg, hvorlidet men kan regne paa slige Yttringer: uden dem havde det aldrig faldet mig [ind] at sætte mig selv paa det Punkt i det almindelige Omdømme. — I det hele taget har jeg vel nu aldeles slaaet den Tand ud, men jeg finder dog, at jeg ikke ved en formel Forsømmelse bør afskære Muligheden.“

M. P. Bruun kom ikke ind i Viborg Stænderforsamling som Deputeret før i 1846 og i 1848. I 1844 maatte han nøjes med at være Suppleant.

Paa Bruunshaab førte *M. P. Bruun* og hans Hustru *Magdalene* et gæstfrit Hus og modtog gerne Slægt og Venner i kortere og længere Besøg.

Paa Asmildkloster, hvor jo Fru Oline Bruun boede med sin ugifte Datter, kom hvert Aar *Peter Daniel Bruun* med Familie om Sommeren, og da levede de to Familier meget sammen. Iøvrigt omgikkes Familierne Folk i Viborg og paa Egnen, og vi hører om Udflugter til Himmelbjerg, Skagen (i Anledning af en Stranding, hvor der skal holdes Auktion) o. s. fr.

M. P. Bruun var en flittig Mand, som søgte at forbedre Fabrikken ved Udvidelser og nye Maskiner, og til at begynde med gaar alt glat; men ikke uden Anspændelse af alle Kræfter.

Den 9. Jan. 1842 hedder det: „For at indhente det sidst forsømte arbejder vi nu om Natten, og for rigtig at fremme har jeg i det begyndte Aar givet — — Akkord — — for at vi skal høste Frugterne af de store Forbedringer ved Maskinerne og Udgifterne ved Bygningen.“ Den 3. Febr. 1842 meddeles, at Aarsresultatet for f. Aar er „meget godt“ —

Det var efterhaanden bleven en stor Bedrift, som det paalaa *M. P. Bruun* at varetage. De Ejendomme, som tilhørte Interessentskabet for Bruunshaab, ses af et Brev af 1. Maj 1842 at være: „*Bruunshaab* med Huse, *Holmsgaard* og *Søndermølle*, der er overdragne ved *et Skøde* af 27. Decbr. 1830. Skødet paa *Søegaard* er af 19. Febr. 1825. — Desforuden haves Skødet paa *Viborg Veirmølle* og *Skovgaard* samt de mindre Parceller af Moser o. s. v.“ — —

„Værdien efter *Bøgerne* var og er:

	1836	1842
Bruunshaab med Holmsgaard og Huse (uden Dalsgaard).	16000	20000
Søndermølle, med Veirmølle og Søegaard.....	10000	10000
Vibæk.....	3900	3000*

Paa dette Tidspunkt kom *M. P. Bruun* „ind i Sogneraadet ved næsten enstemmigt Valg,“ og d. 1. Maj 1842 meddeler han Broderen, at han: „kom ind i Amtsraadet efter et temmelig stormende Valg og kun med 1 Stemmes Overvægt.“

De store Forbedringer paa Bruunshaab havde ikke, saa hurtigt som formodet, givet Resultat, og om Aaret 1842 hedder det: „Resultatet bliver over Forventning slet, saa at jeg har maattet benytte den mig i Kontrakten hjemlede Ret til ikke at beregne Renter af Interessenternes Kapital,“ og Aaret 1843 synes ikke at skulle blive bedre.

15. Marts 1843 siges: „Et saa daarligt Aar som det nærværende har vi endnu ikke haft, siden jeg kom til Fabrikken — der sælges Intet, og ingen Penge kommer i Kassen, hvorimod Udgifterne er de sædvanlige og mere til — Jeg ser snart ikke, hvad Enden skal blive, og uagtet jeg mere og mere kommer til den Overbevisning, at der endnu er mangen en Bekostning at gøre, inden at vor Fabrikation er, hvad den bør være, saa trykker jeg mig dog ved de fornødne kontante Udlæg paa en Tid, da Konjunkturerne er saa slette, og jeg

kun ved maanedlig Omsætning af min Vekselkredit kan gøre Udvej for de daglige Udbetalinger.

Jeg fik for kort Tid siden en stor Ruemaskine af en ganske ny Konstruktion, den koster 1500 à 1600 Rdlr., den dyreste Maskine, vi har, men af en fortrinlig Effekt. Opfinderen fulgte uopfordret med for at stille den op, og det bedste er, at vi har faaet mangan en nyttig Vejledning af ham med Hensyn til Appreturen, som han er nøie kendt med. Vort Fabrikat, antager jeg, vil vinde derved, men der fordres atter forøget Arbejde og følgelig Arbejdskraft og Bekostning. — Maskinvævene er i Gang, men jeg har endnu ikke bestemt mig til at tage Flere. Til den militære Leverance har jeg erklæret mig for 40 St., men jeg ved endnu ikke, om mit Tilbud er antaget.“

Projektet med Silkeborg er dog, trods Modgangen paa Bruunshaab, ikke ude af *M. P. Bruuns* Tanker:

2. Septbr. 1843 skriver han til Broderen *P. D. B.* angaaende Silkeborg:

„*Drewsen* faar vel nu Arvefæste paa Møllen for en Bagatel, og det glæder mig, at det dog kommer i hans Hænder; havde det været en Konkurrent, vilde jeg ikke uden videre have givet slip. Af flere Grunde maatte jeg jo fornuftigvis komme til det Resultat; men jeg kan ikke nægte, at det var med *Beklagelse*, at jeg gav Afkald paa en tidligere kær Plan. — Havde vi faaet Silkeborg 1836, eller endog 1840, da havde meget været anderledes hos os, og jeg tror bedre — for Tiden er der i ingen Henseende Anledning til vidtløftige Planer, allermindst med Hensyn til vore precaire politiske Forhold. — Jeg havde Brev fra *Drewsen* selv idag. Ved Du, hvilken af Sønnerne, der kommer til Jylland?¹⁾ den ene af dem skal være en vakker Mand — Naar Du igen skriver, vil jeg takke Dig for nærmere Underretning om, hvilke Vilkaar *Drewsen* opnaar? om han faar hele Vandkraften osv.

Det er dog i Grunden det slemme Jernprojekt, der maaske var Skyld i, at der ikke blev taget Hensyn til mit sidste Tilbud, at tage Møllen allene i Arvefæste.“

M. P. Bruun.

M. P. Bruun havde dog stadig det Synspunkt, at der burde gøres noget større for at fremme Klædefabrikationen, og paa Interessentskabet „*Joh.s Ivar Bruun*“s Vegne købte han da i 1845 for 30,000 Rdlr. Gaarden *Sejlgård* ved Silkeborg, her mente han ved Opstemning af et Aaløb at kunne faa god Vandkraft. Arbejdet blev paa-begyndt og ført ret langt frem; men mislykkedes komplet, da Dæmningen skyllede bort — og Foretagendet opgaves — med betydeligt Tab. *Sejlgård* solgtes nu i 1854 for 31,000 Rdlr. til Hr. *A. Neumann*, men blev ved Auktionen i 1862 udlagt til Firmaet *Joh.s Ivar Bruun*“ og overtoges nu af *M. P. Bruun* personlig for 40,700 Rdlr.

¹⁾ *Michael Drewsen*, 1804—1874, anlagde 1844 Papirfabrikken ved Silkeborg, om hvilken Byen rejste sig.

Det kan endnu her anføres, at Gaarden 1900 ved Arv gik over til Fabrikejer *Bertel Bruun* til Bruunshaab, efter hvis Død 1913 den solgtes. Gaarden dreves i denne Periode udelukkende som Landejendom enten ved Forpagter eller Forvalter. Paa dens Grund rejstes *Lejren ved Funder*, hvor der aarlig samledes Troppeafdelinger for at foretage Skydeøvelser i det dertil egnede store Hedeterræn.

M. P. Bruun havde i Aarenes Løb formaaet at opretholde Fabrikken Bruunshaabs gode Renommé, og selv om det til Tider havde været vanskeligt, var der dog i andre Perioder saa god Gang i Tingene, at der var rigeligt Overskud og Driftskapital til Raadighed. 4. Marts 1848 skriver *P. D. Bruun* saaledes til Broderen: „At Udbyttet paa Bruunshaab i Aar er 8000 Rdlr. foruden Renter til Interessenterne, synes mig meget plausibelt.“ Nogle Gange havde *M. P. Bruun* endog rejst Spørgsmaalet om at udbetale Enkefru *Marie Bruun* Kapital, hvorved han selv vilde blive Parthaver i Fabrikken efter større Maalestok; men det ønskede hun ikke. Da det havde vist sig, at Vandkraften ved Bruunshaab ikke var tilstrækkelig til at føre Bedriften frem i det Omfang, som formentes at være formaalstjenligt, blev der tilsidst i *Aarhus anlagt en Anneksfabrik*, og Klædet blev paabegyndt paa Bruunshaab og derefter kørt til Aarhus paa Vogn, hvor det saa blev gjort færdigt paa Fabrikken der.

M. P. Bruun var i det hele taget i disse Henseender en underlig Blanding: Samtidig med, at hans Pung til Tider stod aaben, naar hans Brødre kom i Bekneb — og det var, i alle Tilfælde enkelte Gange, ikke Smaasummer, det drejede sig om, kunde han til andre Tider se meget nøje paa sin egen Fordel, selv om han derved kom i Modsætning til dem, der stod ham nær.

Navnlig Broderen Peter Daniel følte han sig, som tidligere anført, nær knyttet til, og deres Breve til hinanden vidner herom. *P. D. Bruun* skriver f. Eks. den 13. Januar 1848 til *M. P. Bruun*: „Min ældste og min yngste Broder, til hvem jeg i Særdeleshed føler mig knyttet ved et kærligt Broderbaand — — osv.“

Senere paa Aaret, da Krigen er udbrudt, skriver *P. D. B.* til *M. P. B.*, d. 8. April 1848 angaaende „Broder *Hans* i Assens“, der har Pengevanskeligheder paa Grund af Arrangement i Hamborg: „Der har været et godt Sammenhold blandt os Brødre, og Du er vist nok istand til nu at komme til Hjælp, hvis fornødent gøres — en saadan Hjælp vil jo v. G. kun være foreløbig, og de 20,000, som jo ikke fortiden bruges, sætte istand til Assistance. Jeg henstiller til Dig, min kære Broder, om Du vil skrive til H. og sige ham, at jeg om denne Genstand har korresponderet med Dig — — —“

Saavidt vides blev Sagen ordnet som foreslaet.

Saa meget mere studser man lidt ved *M. P. Bruuns* Adfærd, nogle Aar senere, da det drejer sig om at ordne Forholdene paa Bruunshaab.

Johannes Bruuns Søn, *Bertel*, var nu voksen og snart parat til at kunne overtage Fabrikken. Der blev Tale om at affatte en ny Inter-

M. P. Bruun,
Etatsraad, Fabrikeier, Politiker,
Ejer af Sejlgaard,
(1809—1884).
(Fot.)

Magdalene B. Bruun,
f. *Bruun,*
gift med M. P. Bruun,
(1821—1901).
(Maleri af Fru. Jerichau-Baumann.)

Marie (Maren) Bruun,
f. *Hansen (Jacobsdatter),*
gift med Johs. Ivar Bruun, Bruunshaab,
(1804—1882).
(Maleri af Jorgen Roed.)

August C. Schonheyder,
(1817—1890),
som Herregaardsskytte i 1848.
(Skitse af Frits Schonheyder van Deurs.)

essentskabskontrakt. *P. D. Bruun* havde givet sin Mening derom tilkende og derpaa faaet et afvisende Svar fra Broderen *M. P. Bruun*, hvorpaa han, d. 31 August 1854, skrev følgende Brev til samme: „Du vil undskyldte, min kære Broder, at jeg med nogle faa Ord, som jeg vil ønske maa være de sidste, kommer tilbage til den Genstand, hvis Omtale jeg vistnok helst ønsker afsluttet, men en Bemærkning fra Dig — *skylder jeg mig selv* en Berigtigelse, som passende Lejlighed og Din Rejse til Aarhus hindrede mig i at fremkomme med, og som jeg under den Gang, den tidligere Samtale til Slutningen tog, helst ønskede at tilbageholde.

Jeg sigter i saa Henseende til Dine Yttringer, at jeg var uberettiget i det omhandlede Anliggende; og at dette ikke vedkom mig, at Interessentskabskontrakten ikke var, som den burde være.

Naar vor afdøde Broder paa sit Dødsleje lagde mig paa Hjerte at være hans Efterlevende en Støtte og at tage mig af dem, saa vil Du vist nok, min kære Broder, ved nogen Eftertanke indsé, i hvor høj Grad en Yttring særlig *fra Dig*, at jeg var uberettiget i hans Efterladdes Anliggende, og at disse var mig uvedkommende, maatte bedrøve mig. Og hvorved har jeg fortjent en slig Yttring fra Din Side? Har jeg nogensinde indtrængt mig i disse Anliggender, eller i mindste Maade fortrædiget? Jeg har haft en væsentlig Del i Ordn. af det Forhold, som indtraadte efter vor Broders Død, og derved har jeg troet at komme min Broders Ord ihu. — Du maa ikke tro, at jeg noget Øjeblik har glemt, hvad min afdøde Broders Efterladte skylder Dig, og at jeg ikke paaskønner, at deres Velfærdsanliggender ganske blev lagte i Dine Hænder — Jeg har med fuldkommen Grund — dette er ikke tomme Ord — stolet paa Din Dygtighed, Indsigt og Retskaffenhed samt Din broderlige Kærlighed og stoler med samme Tillid fremdeles paa Din Omsorg for dem, og herved har jeg fundet mig fuldkommen beroliget i mit moralske Ansvar, hvilket jeg i Gerningen tror at have vist; men berettiget at gøre det og berettiget at vise min Interesse derfor m. v. er jeg ogsaa.

Naar nu en ny Ordn. skal finde Sted af det Anliggende, hvori jeg har haft væsentlig Del, saa var vel det naturlige det, at søge det ordnet i Forening med mig i Henhold til dens hele Fortid. Jeg kan sige *Dig* det; til en Fremmed vilde jeg aldrig omtale en uforskyldt Forbigaaelse, men vel føle den; men Du kan vel begribe, min kære Broder, at jeg nu, da saadant er Dig imod, ikke *engang kan ønske det*. Jeg kan bedrøve mig over, at saadant er Dig imod, men jeg kan ikke engang ønske at vide, hvorfor — Jeg kan finde mig beroliget ved, at Anliggendernes Ordn. er i Dine Hænder; men — Du undskylder, jeg siger det — det er for meget forlangt af Dig, naar Du forlanger, at jeg ikke engang maa tale om denne Genstand; mit eget Forhold kan kræve det; jeg *ønsker naturligvis at være befriet derfor*.

Hvad Interessentskabet ang., da vil Du erindre, at det *dengang* var Opgaven at arbejde hen til at conservere Faderens Virksomhed for Sønnen, dertil har Du fremfor nogen bidraget — og Du har vist nok,

min kære Broder, ikke Grund til at fortryde, hverken for Din egen Skyld eller for deres, for hvem Du har virket, at en slig Ordn. af Anliggenderne fandt Sted — Du vil derfor kunne finde, at det nu maa være mig behageligt, at den da stillede Opgave har fundet sin udtrykkelige Udtalelse i selve Kontr.: — At hvad der dengang var Opgaven, kan efter Aars Forløb kræve Modificationer, er vist nok, men derfor bliver *Bestemmelsen paa, den Tid* den skete, ikke mindre vigtig. — Naar jeg nu har sagt dette, og jeg beder Dig modtage det Sagte med det broderlige Sindelag, hvormed jeg oprigtigt har troet at burde udtale mig for Dig, saa haaber jeg, at denne Genstand ikke mere skal blive berørt mellem os.“

Om hvad der iøvrigt er passeret i denne Sag, foreligger Intet i Breve; men Resultatet blev, at *M. P. Bruun* — da Joh.s Bruuns Søn, *Bertel Bruun*¹⁾, var bleven voksen og uddannet som Klædefabrikant, og da samtidig Datteren *Christiane* var bleven gift med Fætteren *Frederik Bruun*²⁾ fra Assens — fratraadte Driften, og Interessentskabet førtes da videre af Bertel Bruun og Frederik Bruun i Forening, fra 1856.

M. P. Bruuns Virksomhed paa Viborgeggen, hvad angaar Bruuns-haab, hørte dermed op. Som Medlem af Bestyrelsen eller Direktør i *den jydsk Kreditforening*, som han havde været Medstifter af (28. Juni 1850), og hvis Sæde var Viborg, havde han vel Tilknytning til denne By; men hans Bolig var *Jægergaarden* paa Aarhus Bys Grund.

Det ligger udenfor den Opgave, vi her har stillet os, at gøre rede for hans øvrige offentlige og politiske Virksomhed. Kun saa meget skal siges, at han var gennemtrængt af nationale Følelser, der, som vi senere skal se, bl. a. under Krigen 1848—50 og under Frihedsbevægelsen i disse Aar gjorde sig stærkt gældende, og hans Virksomhed i saa Henseende bar Frugt. Han stod i de nationalliberales Rækker ligesom Broderen *P. D. Bruun* og blev, da denne i 1862 fratraadte Formandsskabet i Landstinget, hans Efterfølger. Han var vel, er det sagt: „ikke nogen fremragende Kraft i Tinget, men var almindelig agtet for sine personlige Egenskaber.“³⁾

ETATSRAAD G. F. S. BRUUNS BARNDOM OG UNGDOM

Min Fader, *Gottlieb Bruuns* Barndom og Ungdom hengled, — som han ofte sagde — lykkeligt, til Trods for, at han tidligt var noget svagelig; men ved omhyggelig Pleje voksede han sig dog nogenlunde frisk og blev, som det er sagt mig, en tiltalende, høj ung Mand med et mildt Udtryk i de blaa-graa Øjne og med lyst Haar. Allerede som ganske ung var de Karaktertræk, som prægede hele hans Liv, frem-

¹⁾ *Bertel Bruun* (1830—1913), gift m. Kusinen Engel Marie Reinholdine Bruun (1837—1915). ²⁾ *Frederik Plum Bruun* (1824—1863), gift 30. Juli 1853 i Aarhus med *Christiane Bruun* (1833—1907). ³⁾ *P. Engelstoft* i „Dansk biogr. Haandleksikon“.

trædende hos ham: Han havde — som det af andre er angivet — et sundt Syn paa Livet, et i høj Grad rettænkende Sind, var retlinet i alle Forhold, havde en fast og mandig Karakter, ligesom sin Faders, parret med Mildhed og Vennesælhed, dertil et fint og nobelt Væsen mod alle uden Undtagelse, og han var i Besiddelse af en sjælden Arbejdskraft — naar ikke Sygdom, til Tider, holdt ham nede — endelig havde han et ikke ringe administrativt Talent.

Om sin Barndom og Ungdom har han givet følgende Oplysninger i sin:

SELV BIOGRAFI¹⁾

„Jeg underskrevne *Gottlieb Franciscus Schönheyder Bruun* er født her paa Asmildkloster d. 13. December 1825, og min Daab publiceret i Asmildkloster Kirke d. 14. Mai 1826. Min Fader var den i 1864 afdøde Conferentsraad Højesteretsassessor Peter Daniel Bruun og min Moder, der endnu lever, er Reinholdine Wilhelmine Christine Schönheyder, Datter af den i 1850 afdøde Geheimeraad, forhenværende Directeur for Rentekammeret I. F. G. Schönheyder.

Min Barndom tilbragte jeg her paa Gaarden, undervist af forskellige Time- og Huslærere — deriblandt af nuværende Professor *Rasmus Nielsen*, medens han var Discipel i Viborg Skole — indtil mine Forældre ved min Faders Udnævnelse til Højesteretsassessor i 1839 flyttede til København. Efter at være kommen dertil blev jeg fremdeles privat undervist, indtil jeg, efter d. 4. Oktober 1840 at være konfirmeret i Trinitatis Kirke af den senere Biskop *Gad*, efter Sommerferien 1841 sattes i v. Vestens Skole for at forberedes til Universitetet.

Som Dreng var jeg imidlertid vokset meget stærkt og var derfor temmelig svag. Jeg kunde derfor ikke taale den lange Stillesidde i Skolen, men maatte efter $\frac{1}{4}$ Aars Forløb atter udtræde af den. Min Fader havde bestemt mig for den studerende Vei, og jeg blev derfor ogsaa i nogle Aar forberedt til Universitetet, men paa Grund af mit Helbred maatte jeg tilsidst opgive Studeringerne og tage fat paa Landvæsenet.

Men forinden jeg tog paa Landet, ønskede jeg dog at erhverve mig nogle Kundskaber i Landmaaling etc. og tog derfor i 1845 den theoretiske Del, hvorefter jeg i Marts 1847 erholdt Kg!. Bestalling som Landmaaler. Skøndt jeg aldrig har praktiseret som Landmaaler, og Eksamen saaledes aldrig har givet mig noget directe Udbytte, saa har jeg dog i de forskellige Stillinger, hvori jeg som Landvæsens- og Tiendekommissair senere kom, havt særdeles megen Nytte af den.

Tiden fra Efteraaret 1845 til Efteraaret 1846 tilbragte jeg paa Hofmangave Landvæsensinstitut og skal altid med Taknemmelighed erindre den Flid, Institutets Forstander, nuværende Etatsraad *Hofmann Bang*, gjorde sig for at aabne Elevernes Øjne for, at Theori og Praksis i Landvæsenet bør gaae Haand i Haand.

Vinteren 1846—47 gik jeg paa Veterinairskolen i København og

1) Indgivet til Ordenskapitlet i 1874 (efter hans efterladte Kladder).

kom derefter i April 1847 her tilbage til Asmildkloster, hvor jeg siden har henlevet hele mit øvrige Liv.

Det første Aar, jeg var her, var nærmest som Elev; men da Gaardens Bestyrer i 1848 gik i Felten med de jydsk Herregaardsskytter, maatte jeg overtage Gaardens Bestyrelse.“

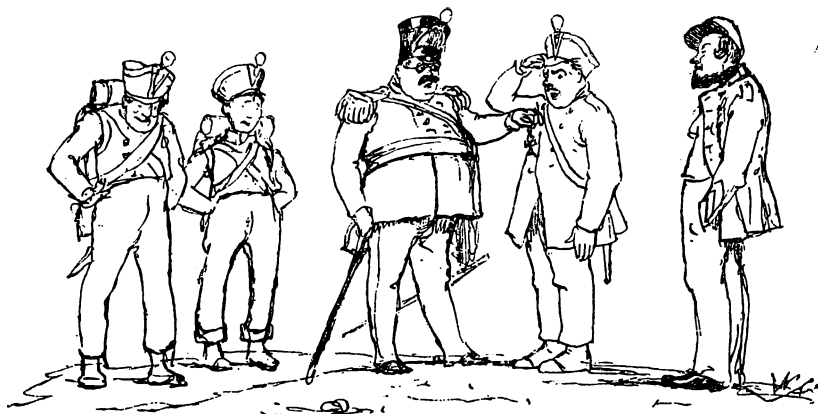
Min Fader havde ikke saa lidt Talent for Tegning, og i sine unge Dage anvendte han nogen Tid paa at uddanne sig i saa Henseende. De bekendte Malere, *Lorenz Frølich*¹⁾ og *I. T. Lundbye*²⁾ kom som unge Mennesker i Forældrenes Hus, og sidstnævnte gav en Tid min Fader nogen Vejledning i Tegning og Akvarelmaling, hvorom nogle Billeder, som Fader har udført — aabenbart hjulpet af sin Lærer og Ven, bærer Vidnesbyrd. Lundbye, som jo faldt i 1848 som Frivillig, har foræret min Fader en pragtfuld Akvarel („Heste i Storm“ — et Billedé, han har gentaget) — Han yndede at høre min Farmoder spille Klaver, medens den yngste Datter *Engel* sang for ham. Til denne tegnede han som Tak et Billede af Moder og Datter ved Klaveret (sé Side 197), ligesom han gav hende et Hefte med Skitser (jvfr. Bilag). En anden ung Kunstner kom ligeledes i Familien; det var *N. F. Habbe*³⁾, der siden drog til Australien, og fra ham foreligger der ogsaa nogle Skitser.

Det Talent, som min Fader havde for Tegning, havde han sandsynligvis arvet gennem *Schønheyderne*. Hans Morbroder, August malede ikke saa faa Billeder i Olie, af hvilke flere endnu er i Familien; og *Schønheyderne* havde rimeligvis Kunstner-Talentet fra *Smith'erne*, en oprindelig skotsk Familie, der kom til Norge, hvor en af dem f. Eks. skar den snukke Prædikestol i Stavanger Domkirke. Senere i Livet benyttede min Fader aldrig sit Tegnetalent, dertil blev han for optaget af andre Forhold.

Opholdet paa *Hofmangave* Landbrugsskole stod altid for ham som et smukt Ungdomsminde. Han vedblev hele Livet at staa i Venskabsforhold til den senere Etatsraad *Hofman Bang*⁴⁾, som han højagtede, og som ogsaa besøgte min Fader paa Asmildkloster, bl. a. under Landmandsforsamlingen i Viborg i 1875, hvor min Fader havde en ledende Stilling.

Paa *Hofmangave* var min Fader Elev sammen med den senere Digter *H. F. Ewald*⁵⁾, som jo fra først var Landmand, endvidere med Nordmanden, Baron *Leopold Løvenskjold*⁶⁾, der faldt paa Dybbøl-

1) *Lorenz Frølich* (1826—1908). 2) *Johan Thomas Lundbye* (1818—1848). 3) *N. F. Habbe* (1801—1885), Søn af en russisk Konsul i Helsingør. Dansk Maler. 4) *N. E. Hofman Bang* (1803—1886). Hans landøkonomiske Lærestalt uddannede i 10 Aar 64 Elever og 70 Lærlinge i praktisk Landbrug med theoretisk Undervisning. 5) *H. F. Ewald* (1821—1908). 6) *Leopold Løvenskjold*, f. 1813 paa Fossum Jærnværk, Søn af Norges Statholder Severin L. og Komtesse Sofie Hedvig Knuth, dædelig saaret 5. Juni 1848 ved Nybøl som Frivillig ved 10. lette Betaillon. Han havde maattet købe et Hus i København for at faa Ret til, som dansk Grundejer, at indtræde i Armeen som Menig. Paa Grund af Tapperhed udnævntes han snart til Løjtnant

Søren Beenløse trues med at blive degraderet: „En Dannebrogsmænd maa ingen Drengestregere gøre“.
Tegning af N. F. Habbe, 1850.

bjerg som frivillig Menig i dansk Tjeneste 1848 — foruden flere andre.

Da nu min Fader i Foraaret 1847 kom til Asmildkloster, blev Gaarden dreven for Faderens Regning. Fra 1838 til 1842 havde den været forpagtet ud til Proprietær *Herman van Deurs* paa Allingskovgaard, der siden købte Bøstrup ved Slagelse, og som lod Asmildkloster bestyre ved sin Søstersøn *August Schönheyder*¹⁾, der tillige var Slægtning af Ejerens Hustru. Da min Farfader igen overtog Driften, vedblev Schönheyder at bestyre Gaarden.

Dennes Agerjorder var gode, Skov var der dog næsten ingen af, men der plantedes lidt paa Hedebackkerne, som hørte til Gaarden. Engene laa $\frac{1}{2}$ Mil fra denne i Nørreadalene, nær Bruunshaab; men paa Grund af, at Søndermølle Aa opstemmedes ved Bruunshaab, var der ikke Vand nok til deres Overrisling; men her kom M. P. Bruun Broderen til Hjælp, hvilket ses af et Brev fra denne:

„5. Sept. 1845. — Som jeg sagde Dig, min gode Broder — ligger det mig meget paa Hjerte at bringe min Ejendom til det Punkt, at jeg dermed retablerer mine pecuniaire Forhold baade for mig selv og min Familie, navnlig for *Gottliebs* Vedkommende — jeg er Dig derfor meget forbunden for Din Assistance i at naa det Maal, hvortil jeg stræber, og frem for alt erkender jeg Dit væsentlige Bidrag dertil ved at komme til Hjælp ved Vandingen af *Ingenskiær*: Udførelse af denne Plan, indser jeg, maa give Ejendommen et særdeles betydeligt Opsving.“

¹⁾ *August Christian Schönheyder*, Søn af Christian Frederik (Frits) Schönheyder, Præst i Randers og Broder til Stiftamtmand Schönheyder i Viborg, den senere Rentekammerdirektør, var født 1817, blev 1838 Student og derefter Landmand. Han døde 1890. Hans Fader var anden Gang gift med en Frøken *van Deurs* fra Bøstrup, Søster til *Herman van Deurs* og *Vilhelm van Deurs*.

Det drejede sig om Afbenyttelsen til Vanding af *Ingenskiær* af det Vand, som fra Mølledammen ved Bruunshaab Valkeværk ikke benyttes til Valkeværkets Drift, og som kunde undværes fra Vandingen af Bruunshaabs nedenfor liggende Enge. —

P. D. Bruun ønsker samtidig at udtale, at denne „Afbenyttelse af Vandet til min Eng ikke sker i Kraft af nogen Ret, jeg har eller Pligt, der paahviler Bruunshaabs Eiendomme, men som kun hidrørende fra Bruunshaab Ejers gode Villie.“

Da *Bertel Bruun* fra Fredericia i sin Tid købte Asmildkloster med Aale Mølle (siden Bruunshaab), var det fornemste for ham at sikre sig Vandkraften til Fabriksanlæg — at Engene (*Ingenskiær*) kom til at lide derved, kom i anden Række. *Schönheyder* drev altsaa Gaarden, og i April 1847 kom *Gottlieb Bruun* over til ham for at faa videre praktisk Uddannelse som Landmand, og her maatte han, allerede 23 Aar gammel, da Krigen udbrød 1848, overtage Styrelsen, eftersom *Schönheyder* drog i Felten. At han ikke selv kunde melde sig i Hærens Rækker, var ham med hans udpræget nationale Følelser en Sorg; dels tillod hans Helbred ham det ikke, dels bød Pligten ham ikke at forlade Asmildkloster.

GEORG MORVILLE OG AUGUST SCHÖNHEYDER TO JÆGERE

En af min Faders gode Venner fra Tiden før Krigen var den siden saa bekendte *Georg Morville*, der blev Medlem af Hedeselskabets Bestyrelse og selv var en af de første Hedeplantere i større Stil. Han var født i København 1817, men alt som Dreng kommen til Viborg, hvor hans Fader blev Amtsforvalter og god Ven af Familien Bruun paa Asmildkloster. *Georg Morville* blev cand. jur. i 1841 og Overretsprokurator i Viborg 1852. Han var et Friluftsmenneske, som hele sin Ungdom igennem gennemstrejfede den Blicherske Hedeegn omkring Viborg med Bøsse i Haand og med Øjet aabent for Hedens ejendommelige Skønhed.

En af hans bedste Jagtvenner var ovenomtalte *August Schönheyder*, som ogsaa drev Fiskeri i Søer og Aaer med Ruser og Næt, som han selv filerede. De to var altid fulde af Løjer og havde mange Historier at fortælle om hinanden, og selv om Fader, der var af et mere stilfærdigt Gemyt, og kun sjældent deltog i Jagterne, ikke selv var med i disse Løjer, kunde han dog ikke undgaa at more sig over Vennernes Færd, som han stundom, ogsaa i sine senere Aar, kom tilbage til.

Georg Morville kaldte sin Jagtfælle „*Knuseren*“ og, som han siden overfor mig paastod, med god Grund —: Satte „*Knuseren*“ sig nemlig paa en Stol, — gik den itu; — tog han i en Laas — ligesaa. Fik han fat i en Kniv — skar han i Alting osv. Første Gang Morville saa

„Knuseren“, var en Dag i Slutningen af August Maaned før Jagten gik ind. Han bar laadden Hue, havde Briller paa, som han saa ud over — var i Skjortearmer og Træsko. I den ene Haand holdt han Bøssen, i Fingrene paa den anden dinglede fem Agerhøns, som han havde skudt.

I et lignende pragtfuldt Kostume har jeg selv set ham, mange Aar efter. „Knuseren“ kunde, naar han havde Gevær i Haand, ikke lade være at skyde — omtrent ligemeget paa hvad. Var det Regnvejr, skød han til Skive, staaende i Læ af Porten, efter Fugerne i en Skorsten, saa den til sidst drattede ned, — og han fik Morville med til den Spas. Øsede det Vande ned, kunde det ogsaa hænde, at de skød til Skive efter Tørv inde i Salen paa Asmildkloster. — Ellers maatte ofte en gammel Ask i Haven holde for. Paa den var ophængt en Skive, og naar Morville skød, stod Schönheyder lige ved Træet for at kontrollere — og omvendt. De var gensidig sikre paa hinandens Skydefærdighed. En Dag prøvede de at skyde med grønne Solbær — de gik lige igennem en Solsort.

Schönheyder havde en Hund, der hed „Chasseur“, men som altid blev kaldt „Chassøren“ eller blot „Søren“. Den var, sagde Morville, „lunefuld som sin Herre.“ — En Dag løb den efter Viberne og gæde i vilden Sky — en anden Dag holdt den brillant. Stundom blev Sch. rasende paa den og skød da „Søren“ i Halen og Benene, saa den haltede længe efter.

„Søren“ holdt meget af at more sig med tørre „Kokasser“, naar de kunde flyve i Vinden. Saa drillede „Knuseren“ den med at tage dem fra den — hvorpaa den bed ham. Saadan morede „Knuseren“ sig stadig med sin Hund. —

En Dag havde „Søren“ i en Mødding faaet fat i en Kotarm, der var meget lang — indtil 20 Al. Hunden begyndte fra en Ende at slubbre Tarmen i sig, medens „Knuseren“ en Stund saa til — saa styrtede han hen, da der kun var en lille Stump tilbage, greb fat i den og halede til saa længe, til han mærkede, det var nær ved Enden — saa gav han slip, og „Søren“ begyndte paa ny at slubbre i sig — og saadan morede „Knuseren“ sig en Tid; „men at se Hundens Ansigt ved den Lejlighed, — det var et Syn for Guder,“ bemærkede Morville. Naar Høstakkene blev kørt ind, var „Søren“ altid parat, thi den vidste, at der plejede at være Mus i Mængde under de sidste Neg. Saa lagde den sig ned paa Maven og trak den ene Mus frem efter den anden „af Spisekammeret“ — medens „Knuseren“ saa beundrende og interesseret til. Efter en Jagtdag forsvandt „Søren“ altid op i Halmen et eller andet Sted, og først næste Morgen kom den hjem. Det var et morsomt Syn at se „Knuseren“ og „Søren“ køre paa Jagt. De sad altid sammen paa Sædet, „Knuseren“ med bøjet Hoved, eftersom han — som altid — saa ud over Brillerne, — medens „Søren“ ved hans Side sad med Næsen højt i Sky. —

Men som Kusk var „Knuseren“ ikke altid paalidelig. — En Dag

paa „Kloster-Hede“ væltede han sin Ven Morville, to Minutter efter at han havde taget Tøjlerne.

„I Sæsonen var „Knuseren“ paa Jagt hver Dag, og hver Aften spillede han Kort —, og begge Dele gjorde han nok godt.“

Morville og „Knuseren“ kappedes om at have de dygtigste Hunde. — En Jagthund var alene Sneppehund, alt andet brød den sig ikke om. Det var en ægte „Rapporterhund“. — Den kom tilbage og meldte. — En Dag var man paa Snepetræk, og der kom uventet en Ræv for. — Morville kom Mikkell paa 20 Skridt nær — eftersom den var optaget af at se efter Hunden og ikke passede paa Jægeren. Følgen blev, at Morville skød den, saa den faldt stendød om. „Hunden, som hører Skud, kommer tilbage, ser Kadaveret ligge, løfter det ene Ben og sender det en Straale — for igen at forsvinde paa Snepetræk“ — fortalte Morville.

En tidlig Morgen gik Morville over til Asmildkloster. Der var Sporsne. „Knuseren“ stod og ventede ved Søen. Da ser de Mikkell komme slæbende med noget. Øjeblikkelig styrter de ind efter en Bøsse, og „Knuseren“ faar Støvler paa i en Hast, saa gik det op ad Bakke, ned ad Bakke, frem over Sneen efter Sporene — og de haler ind paa Mikkell — men bliver trætte og er ved at opgive det hele — skønt de kun er paa 150 Alens Afstand. — „Naar vi nu kommer op paa Bakken, brænder vi begge Løb af paa en Gang,“ blev der sagt. De saa derfra noget sort i Sneen og brændte løs — og løb til. — Der laa et stivfrossent Kalvehoved; men Mikkell var borte, — saadan kunde det gaa, naar de havde Uheld; men det var ikke ofte; i Reglen havde de godt Udbytte, men herom taltes der ikke saa ofte som om, naar der var noget at le af. „Knuseren“ og Morville havde mangan Spas sammen, f. Eks. følgende: En Gang kom de kørende og skulde over Vasen til Viborg — selvfølgelig betalte Bestyreren af Asmildkloster ingen Bropenge, eftersom Dæmningen (Vasen) blev anlagt af Asmildklostrets Ejer, afdøde Justitsraad Bruun. De mødte Told- og Konsumsionsforvalter *C. F. Walsøe*, som de tog op at køre. — „Nu sparer jeg 5 Skilling i Bompengene“ bemærkede Tolderen. — Men aldrig saa snart var de komne indenfor Bommen, før „Knuseren“ trak 5 Agerhøns op af Rummet i Sædet og holdt dem triumferende i Vejret. — Saa maatte Walsøe betale for dem.

Stundom benyttede Schönheyder og Morville en Baad paa Viborg Sø. M.s Søster havde til den broderet en Vimpel. For fulde Sejl gik det en Dag afsted mod Boyes Sønder Teglgård. „Knuseren“ sad dækket for de andre, der var med, af Sejlene — da lød der pludselig et Skud — og Vimplen fløj af —! Nytaarsaften var „Knuseren“ altid paa Færde. Ved en saadan Lejlighed skød han sin Doublet af paa 1 Alens Afstand mod Kirkemuren paa Asmildkloster, for at det ret skulde dundre — men han selv blev smidt tilbage af Luftrykket. Som Regel skete der ingen Ulykker for „Knuseren“; men én Gang var det nær gaaet galt — og det endogsaa meget galt: Der holdtes en Fødselsdag paa Asmildkloster, og paa Terrassen udenfor Havestuen

Asmildkloster
i Begyndelsen af Halvtredsene i forrige Aarhundrede.
(Malet af Frits Schönheyder van Deurs.)

var der samlet en Mængde Herrer og Damer. „Knuseren“ havde faaet anbragt en gammel Kanon, der i sin Tid, sammen med en anden af samme Slags, var kommen op fra Fredericia, hvor Justitsraad *Bertel Bruun* under Krigen med Englænderne havde haft med Priserne at gøre — de var aabenbart engelske. Den ene laa endnu paa Asmildkloster, da jeg blev voksen; men den anden endte saaledes: „Knuseren“, som vilde affyre en Salut, havde ladet Kanonen lige til Mundingen med Græstørv, saa disse hængte helt ud over samme. Derpaa fyrede han af, og under et vældigt Brag sprang Kanonen bogstavelig i Luften. Stykker fandtes senere nogle hundrede Alen borte, ude paa Marken. — Det Indtryk, Selskabet fik af denne Salut, behøver næppe at udmales — „Knuseren“ blev et Øjeblik lidt betænkelig, men det drev snart over, da det viste sig, at — mærkværdigt nok — ingen var kommen til Skade. Men Laurbær høstede han ikke som Artillerist. — Saameget mere som Herregaardsskytte. Han meldte sig øjeblikkelig, da der i 1848 var Udsigt til at komme til at skyde paa et nyt Slags Vildt — Mennesker, men sikkert ogsaa af patriotiske Grunde. Han drog i Felten med en liden kort Bøsse og gjorde god Fyldest, var med i Overfaldet paa tyske Kyrasserer ved *Steppinge*, hvor han hørte sin Kugle dundre mod en fjendtlig Rytters Kyras; men det fik kun en Bule. Dog blev der gjort adskillige Fanger, og „Knuseren“ kom hjem med en stor Rytterpallask, mærket „2^e K. R. K.“ (∴ 2. Kyrassier Regiment Königin), som han forærede Fader, og som jeg nu er i Besiddelse af.

Et for ham stolt Øjeblik maa det have været, da han gjorde sine Skydekunster for General Hedemann. Herom berettes i et Brev fra Fru *Reinholdine Bruun* til Tanten *Vilhelmine Schönheyder*:

„Emma Morvilles Kæreste Løjtnant *Jensen*¹⁾ er her et Par Dage. Han har fortalt *Gottlieb*, at da Skarpskytter havde Skiveskydning for Hedemann, traf *August* bedst, og at han derefter blev prøvet ved at der blev kastet Stene op i Luften, som han ogsaa traf til stor *Beundring*. Bønderne i Overlund²⁾ savne ham meget, da Ræven hver Nat tager Faar og Lam hos dem, — før tog *Schönheyder Ræven*. Samme Ræv har i Dag ude paa Kirkegaarden taget een af vore deilige kalunske Haner, som Jomfruen tager sig meget nær. —“

„Knuseren“ blev siden Bestyrer paa forskellige Gaarde.

Jeg husker ham som en stor Børneven, der altid var parat til Løjer, navnlig ved Nytaarstid, naar han hjalp mine Fætttere og Kusiner i Søndermølle, — hvor han i sine senere Aar boede hos sin Halvsøster og hendes Mand, Farbroder Christian — med at „slaa Potter paa Dørene“ oppe hos os paa „Kloster“ eller nede paa Bruunshaab.

Om Georg Morville vil senere blive berettet mere.

1) *H. L. C. Jenssen-Tusch*, død som Oberst (f. 1815, d. 1894), bekendt som Botaniker, blev gift med Frøken *Emma Morville*, Søster til Georg M. 2) Landsbyen nærmest ved Asmildkloster.

UNDER DEN FØRSTE SLESVIGSKE KRIG
1848

Stemningen i Hovedstaden var i Januar Maaned 1848 ret trykket som Følge af Kong *Christian den Ottendes* Sygdom. Man forudsaa, at der vilde komme meget vanskelige Tider i politisk Henseende, om han døde. Ogsaa i *Provinserne* blev Stemningen trist, da man erfarede, at Kongen var alvorlig syg.

Den 13. Januar 1848 skrev *P. D. Bruun* fra København til Broderen *M. P. Bruun* paa Bruunshaab:

„Hvad det nye Aar vil byde os i Henseende til vore Statsforhold, er uvist, og Udsigterne høist betænkelige; Øieblikket er skæbnesvangert — Ved at holde Tale paa Korvetten „Valkyrien“ med blottet Hoved paadrog K[ongen] sig en Forkølelse; den næste Dag paakom ham en Hjerteraffection med Blodstrømning til Hjertet, saa at han bevidstløs faldt overende. Lægen *Bang* har i Anledning af dette Tilfælde yttret til ham: „at Døden havde havt fat paa ham.“ En Aareladning hævede dette Tilfælde, saaledes at han 2. Dagen efter — uheldigvis — gav en Audients med Kjole, der trykkede Armen. Det hed sig, at der var gaaet Rosen i Armen, men som det nu viser sig, er det en Aareinflammation, og den er høist betænkelig; det at Inflammationen gaar ned ad istedet for opad er vel et glædeligt Phænomen, men man kan dog ikke holde hans særegne Constitution uden for Beregningen af Følgerne af det Tilfælde, der i Almindelighed af Lægerne ansees for farligt; medens dette foregaar, har min Familie i Dag hørt, [at] Krp. [Kronprinsen] rider over Torvet i Snefog med *Lolla de la Montes*¹⁾; det er et stærkt Stykke! —“

„14. Jan. Det hedder i Dag, at Kongen har sovet noget i Nat, og at det synes bedre; imidlertid frygtes der meget for Inflammationen i Blodet.“

P. D. Bruun til Sønnen Gottlieb:

„København den 20. Januar 1848.

— — I Aftes blev det almindeligvis angivet, at han [3: Kongen] var død, hvilket dog i Morges befandtes urigtigt, og Bulletinerne var til Vitterlighed underskrevet af *Levetzau*²⁾ og Prins *Glücksborg*³⁾ — som fortællers — for at modarbejde den Mening, at hans Død holdtes skjult. Efterretningen i Formiddag var imidlertid af den Beskaffenhed, at der intet Haab var om hans Liv. Professor *Clausen*⁴⁾, som for et Par Timer siden var hos mig, paastod med Bestemthed, at han var

¹⁾ Der hentydes sikkert til den senere Grevinde *Danner*, som sammenlignes med den spanske Danserinde *Lola Montes*, Kong Ludvig af Bayerns Elskerinde, som foranledigede Kongens Abdikation i Marts 1848. ²⁾ Hofmarschal *I. G. Levetzau*. ³⁾ Prins *Christian af G.* (Chr. IX). ⁴⁾ *H. N. Clausen*.

død Kl. 2 Middag. Jeg har nu Bud ude for at faa nogenlunde Vished, inden Postens Afgang. Inflammationen var gaet over i Blodet, og en tyføs Feber indtraadt; det vil sige den egentlige Forraadningsfeber.

— — Stemningen er her mørk, alvorlig og bekymret. Det hedder, at der er gaet Bud efter *Bardenfleth*¹⁾ i Odense.

Kongen er endnu ikke død, men der er intet Haab om hans Liv, saaledes lyder den sidste Efterretning. Posten gaar Kl. 6¹/₂."

Om Aftenen Klokkeren 10 udaandede *Kong Christian VIII* paa Amalienborg, — *Frederik den VII* besteg Tronen; og de store politiske Begivenheder begyndte. Det varede ikke længe, inden Kongemagten lod høre fra sig: Den 28. Januar 1848 udkom saaledes et kongeligt Reskript om, at *en ny Fællesforfatning* for hele Monarkiet skulde indføres, og til at give Betænkning over det dertil sigtende Lovudkast skulde *indsigtsfulde og erfarne Mænd* sammenkaldes, valgte af Provinsialstænderne i Kongeriget Danmark og Hertugdømmerne Slesvig og Holsten.

P. D. Bruun var i 1847 (11. Maj) bleven genvalgt som Stænderdeputeret i 8. jydsk Valgkreds (samtidig i 16. Kreds, hvilket Valg han ikke modtog) og senere, d. 22. Marts, valgte han til „de erfarne Mænds Forsamling“.

Samme Dag som Reskriptet udkom, altsaa den 28. Januar, skrev *P. D. Bruun til Broderen M. P. Bruun* angaaende Forfatningssagen:

— — „Du vil saaledes se, at m. H. t. Lovgivningen, naar den ikke angaar de fælles Statsanliggender, er ingen besluttende Myndighed givet, — — heller ikke udtrykkeligt ang. Initiativet, ligesom, hvad der er det vigtigste, ingen Ansvarlighed for Ministrene; det kommer nu an paa, hvad de udvalgte Mænd kunne udrette, hvis ikke for meget er afstukket under faste Grændser.“

Den 4. Marts skriver *P. D. Bruun til Broderen*: „*For Øjeblikket er der næsten in re politica* intet andet at gøre end *temporisere* — *in re militare* vil man dog nok her begynde at være *ad bellum paratum*, dog i de bekjendte Størrelser.

— — — *Stemann*²⁾ og *Ørsted*³⁾ ere traadte ud af Cancelliet, *Bardenfleth* Præsident⁴⁾ *Ussing*⁵⁾ Generalprokureur; det gør mig ondt for Ø.; en nedtrykkende Tanke for ham at se sig som Generalprokureur fortrængt af U., der i sin Tid som ung Mand temmelig ubeskeden traadte op med Forsøg paa at plukke Bladene af Ø.s Laurbærkrands.

Hvad de forestaaende Valg i Jylland angaar, da nævner man her som noget, hvorom der ingen Tvivl i det mindste burde være, Dig og mig — saaledes *Bang*, *Sponneck* osv. Valgene ville sikkert falde paa tidligere Stænderdeputerede, og deres Anskuelser ere tidligere lagte for Dagen, og *det har mere at betyde end øjeblikkelige Meningsytringer*. Jeg gad dog nok vide — dette sagt mellem Brødre — om nogen

1) Stiftamtmand i Odense Kammerherre *C. E. v. Bardenfleth*. 2) *Poul Chr. v. Stemann*, Geheimestatsminister. 3) *A. S. Ørsted*, Geheimestatsminister. 4) *C. E. v. Bardenfleth*, Geheimestatsminister (fra 24. Jan.), nu Justitsminister og Præsident i Cancelliet. 5) Etatsraad *T. Allgreen-Ussing*.

Deputeret har i *Gerningen* vist en bestemtere og fastere Holdning i de politiske Spørgsmaal, hvorom der er Spørgsmaal, end jeg i min Stilling som Deputeret, — eller fornemmeligen som Præsident; uden for min Stilling som Deputeret, har jeg, efter Pligt, afholdt mig fra Yttringer. — Jeg tror, at *Gerningen* har noget andet at betyde end Ord og Phraser; jeg henviser til 1842 og 1844, da man fordrøede Handling af mig, medens de andre indskrænkede og maatte indskrænke dem til at føre Tale. Jeg gad se en eneste Paavisning, hvor jeg som Præsident har tabt min Holdning, navnlig i Hoved-Spørgsmaalene; det maatte derfor være synderligt, om jeg derfor skulde have nødig at kundgøre mine Anskuelse for mulig en ca. 20 Mennesker, som [for] største Delen ere Bønder.

Vil man vide min Mening m. H. t. de internationale Forhold, da er det den: 1) Vil man Statsenheden med Underkastelse af *Udsættelse for Tilbagegang* af det danske Sprog og derved dansk Navn, da den foreslaaede Gesamtstaat. — 2) Vil man dansk Sprog og derved den danske Sag fremfor Statsenheden, da Danmark indtil Ejderen; men: 3) paa ingen Maade Opgivelsen af Slesvig; i *det danske Sprogs og Sags Interesse*. —

Med Hensyn til Nr. 1 og 2 — bør man ikke nægte de mødende Omstændigheder deres Indflydelse paa Afgjørelsen. Nr. 3, efter min Formening aldeles forkastelig.

— — Hvad der i denne Sag i højeste Grad har bedrøvet mig, det var de københavnske Deputeredes ikke vel beregnede Erklæring¹⁾.

— — Strax efter at jeg havde modaget denne Erklæring, ilede jeg til *Schouw* og gjorde ham kraftige Modforestillinger, hvori jeg havde ondt ved at tilbageholde min Forundring over denne Adfærd. *Schouw* blev vankelmødig, og da jeg spurgte ham, om den kunde forandres, svarede han, at den allerede var afsendt til de jyske Deputerede — disse til Efterretning — og til Østifternes — (Sædegaardsejerne nok ikke).

Der var derfor for mig i Sagens Interesse Intet andet at gøre end at arbejde paa, at Erklæringen ikke maatte blive virksom; det vil sige, at fri Discussion om alt blev tilstædet i Forsamlingen — — — — — Det glæder mig, at jeg i denne min Virksomhed blev beroliget, idet der ingenlunde har været tænkt paa at unddrage *noget* Discussionen — entre nous — og jeg har ikke undladt, og skal ikke undlade, Forestillinger for at forhindre, at der skal blive tænkt paa noget saadant — Begivenhederne tilstæder heller ikke saadant; men i alt Fald skal man protestere, ikke vige Pladsen, det har hidtil været min Grundsætning i Stænderne. — — — Da jeg i Gaar bragte *Schouw* den Beroligelse, jeg havde erholdt, blev han meget glad, tilsyneladende frygtsom for Følgerne af egen *Gerning*. V[il] G[ud],

¹⁾ I Erklæringen fastsloges de Forudsætninger, under hvilke man vilde modtage Valg til de erfarne Mænds Fors.; men man havde ingen Sikkerhed for, at Regeringen vilde gaa ind paa Fordringerne bl. a. om fri Diskussion ang. Reskriptet af 28. Jan., og gjorde den det ikke, var man valgt under fejle Forudsætninger.

er jeg paa Asmild Mandagen den 20. ds., el. Søndag den 19. eftersom „Iris“ gaar eller ikke, og eftersom jeg kan vente at have Udfaldet af det Passerede den 17de i Roskilde [Valget af Erfarne Mænd]; derom tilskriver jeg nærmere *Gottlieb*.

Det interesserede mig særdeles meget forleden at se den Klosterprobst *Rewentlow-Preetz*¹⁾, han sad ved Bordet lige over for mig og *Bang* — det er et høist interessant ædelt Physiognomie med en adelig Holdning og Charakter-Fasthed i Udtrykket, en tilsyneladende ung Mand. Du ved, at han selvanden er herovre med Ridderkabets Adresse: denne skal være meget loyal — *Moltke-Nytschau*²⁾ førte Repræsentationen til Kongen, og denne indlod sig ikke videre, end at han svarede, at han skulde lade sig Sagen referere af hans Minister og derefter meddele Svar.

Lieutenant *Raasløff*³⁾ skulde i disse Dage have været til Paris for at købe 36,000 Geværer; — — nu har de vist selv Brug for dem i Frankrig, og vi maa da se at arbejde selv — —“

Ogsaa i *Jylland* og ikke mindst paa *Viborgegnen* havde Ønsket og Haabet om en fri Forfatning grebet Befolkningen, saaledes som Historikeren *A. Heise* saa træffende har gjort Rede for⁴⁾.

Allerede den 29. Januar var der i Randers af 26 Stænderdeputerede og Suppleanter bleven afholdt et politisk Møde, hvortil bl. a. *M. P. Bruun*, Købmand *S. A. M. Buchwaldt* fra Viborg og Lands-overrettsprokurator *C. M. Jespersen* (fra do.) havde indbudt.

Den 1. Februar skulde en Adresse oversendes til *P. D. Bruun* og *J. F. Schouw* i København for at gives til Kongen. Men da den kgl. Kundgørelse af 28. Januar blev bekendt, vedrørende de erfarne Mænds Sammenkaldelse, var Stillingen forandret, og de fleste blev dybt skuffede — man fandt, det hele smagte for meget af det gamle System, og i Adressen udtaltes Forventningen om en virkelig fri, folkelig Forfatning: „med ansvarlige og folkeligsindede Ministre“

Adressen var bleven sendt til *P. D. Bruun* og *J. F. Schouw*, for at de skulde give Kongen den; men da *Frederik den Syvende* ikke endnu modtog Adresser, blev den indsendt til Kabinetsekretæren. Den 10. Februar blev den derpaa offentliggjort i „Fædrelandet“ og gjorde en ikke ringe Opsigt.

Den 14. Febr. skriver *P. D. Bruun til Broderen M. P. Bruun*:

1) *F. Rewentlow-Preetz*, siden Medlem af den provisoriske Regering. 2) *Carl Greve Moltke-Nytschau*, Præsident for det slesvig-holstenske Kancelli, derpaa Minister. 3) *Waldemar Rudolph v. Raasløff* (1815—1883), den senere Generaløjtnant og Krigsminister, gift 1842 med *Marie Anne Smith* (1815—1891), Datter af Justitsraad Michael Leigh Smith til Bækkeskov, Broder til Reinholdine Bruun f. Schönheyders Moder. Raasløff havde tjent i den franske Armé i Algier og der udmærket sig. 4) Rektor Dr. phil. A. Heise: „Folkemødet i Viborg den 22. og 23. Marts 1848“ („Samlinger til jydsk Historie og Topografi“ 3. Række V Bd. 1907). En interessant psykologisk Skildring af Stemninger i Viborg i Marts 1848 er givet af: „Dr. xx“ (o: Overlærer E. Wolle) i: „Brudstykker af en jydsk Borgermands Dagbøger fra 1848, fundne i en gammel Skuffe“ (København 1873).

„Du har visseligen Ret i, at de 8 Dage til 28. Januar har været rige paa Begivenheder, fornemmeligen i det politiske Liv o. s. v. Hvad den sidste store Begivenhed angaar, da indskrænker jeg mig til at udhæve det Hovedgode, at Kongeloven er ophævet, og vi faar da nu fremdeles at se, hvorledes Udkastet til Forfatningsloven bliver, og hvad der kan være at gøre. — — — Hvorledes Eders Adresse er bleven besørget, vil Du have erfaret fra „Randers Avis“; jeg foreslog paa den Maade at gøre de adskilte Deputerede dermed bekendt.“

Frihedsbevægelsen blandt Jyderne var, siger *Heise*, stadig levende, selv om en absolutistisk-helstatlig Retning ogsaa havde Talsmænd. Og i Hovedstaden gik Bølgerne højt.

Den 11. Marts afholdtes offentligt *Møde i Casino* i Kbh. for at modvirke det slesvig-holstenske Partis statsopløsende Bestræbelser. Iøvrigt paaskyndes Rustningerne, og Frivillige indtræder i Hærens Rækker. Begivenhederne udviklede sig nu hurtigt:

Den 18. Marts. En Forsamling af slesvigske og holstenske Stænderdeputerede i *Rendsborg* besluttede at sende en Deputation til Kongen for at fordre Slesvigs og Holstens Forening ved en fælles fri Forfatning og Slesvigs Indlemmelse i det tyske Forbund o. s. v.

20. Marts andet Casino-Møde. Det besluttedes, Dagen efter, at forebringe Kongen Folkets Ønske, at Majestæten uopholdelig vil omgive Tronen med Mænd, der besidder Folkets Tillid.

21. Marts. Folketoget med Københavns Magistrat og Borgerrepræsentanter — flere Tusinde Mennesker — drager til Christiansborg, hvor *Hvidt* overbringer Kongen en Adresse — Denne svarer, at han allerede har opløst det gamle Ministerium og lover, at naar Folket vil have samme Tillid til ham, som han har til det, vil han være det en tro Leder til Ære og Frihed.

22. Marts. Den slesvig-holstenske Deputation ankommer til København.

24. Marts. En provisorisk Regering for „*Schleswig Holstein*“ stiller sig i Spidsen for Oprøret og overrumpler Garnisonen i Rendsborg med det i Kiel garnisonerede 5. Jægerkorps og under Foregivende af, at Kongen var ufri og i Pøbelens Vold.

Kongen svarer den sl. holst. Deputation, at Slesvigs uopløselige Forbindelse med Danmark skal styrkes ved en fælles fri Forfatning. —

De nye Ministre udnævnes. —

A. V. Moltke, Bardenfleth, Knuth, Bluhme, Monrad, Tschierning, samt *Hvidt* og *Lehmann*.

28. Marts. De første Tropper afgaar fra København med Bane til Roskilde og videre med Vogne eller paa March. Begejstringen i Hovedstaden er stor, og Kongen tager paa Rosenborg Eksercerplads Afsked med hver Troppeafdeling. Studenterne og Borgerne gør

Vagttjeneste, og Frivillige melder sig til Hæren. Der proklameres Pressefrihed.

P. D. Bruun til Broderen M. P. Bruun:

„København den 20. Januar 1848.

De bevægede Tider berøre alle — min *Bertel* exercerer 6 Timer om Dagen — *inter arma silent musæ* — vores vakre Husven *Fibiger* er udskreven som Menig ved 6 Bataillon; paa Kultorvet og i vor — Gaard er opstillede Slibesten, der uafbrudt [benyttes] af Soldaterne til Slibning af deres Vaaben.

Ved Kongens Taffel skal være oplæst — det siges ogsaa ved Parolen, men dette kan vel ligefrem benægtes — et Brev fra *Hertugen af Augustenborg*¹⁾ til den svenske Konge, hvori han opfordrede denne, nu da Sjælland er blottet for Tropper, at tage denne Ø, hvilket Brev *Kong Oscar* har sendt i Konvolut til vores Konge; herpaa vilde vel heller ikke den svenske Nation indlade sig.

For Paalideligheden heraf tør jeg ikke ganske indestaa, imidlertid er mine Kilder gode, Du ved, jeg ikke gerne vil meddele Rygter herfra. Papiret vilde da heller ikke slaa til.

Dog det maa jeg nævne, som karakteriserer *Prinsen af Augustenborg*²⁾; det fortælleres for vist, at han har ladet „Berlingske Tidende“ omtrykke i Hamburg og fingeret et helt Oprør i Kbhv., der holdt Kongen fangen og gjorde ham villieløs for derved at bringe en Stemning tilveje, der kunde tjene hans Planer. *Hertuginde af Glücksborgs*³⁾ Appanage skal være inddragen — *Bille*⁴⁾ indfandt sig hos hende i Kiel for at tilbyde hende Asyl i Kbhvn.

Reglementet, det provisoriske, for de nye Ministre kan vist interessere Dig, det er endnu ikke officielt bekendt, men jeg har det fra paalidelig Haand; det lyder korteligen saa:

„Titlen paa Statsraadets Medlemmer er „Minister“ — *Dem tillægges ingen Rang* (: egen Begæring). Ministrene ere ansvarlige for Regeringshandling og de af dem parapherede kgl. Resolutioner — I Tilfælde af Forseelser tiltales de for Høiesteret, indtil Forfatningsloven derom fastsætter det Fornødne. Ministernes Gage skal være 2400 rd aarlig (egen Bestemmelse), dog at Ingen, som tidligere har større Gage eller Pension, erholder nogen forhøjet Gage som Minister.“

Tschernings Kone yttrede, efter Sigende, da han var bleven Minister: „nu kan Du da faa Dig en Hat,“ hvortil han svarede „og Du Dig en Pige,“ for den normerede Gage skal han imidlertid ikke købe mange Hatte.

1) Hertug *Christian af Augustenborg* (1708—1869) og 2) Prins *Frederik af Augustenborg (Noer)* (1800—1865), Brødre til Enkedronning *Caroline Amalie* (1796—1881), gift m. Kong *Christian* den 8. 3) Prinsesse *Wilhelmine* (1808—1891), Datter af Kong *Frederik* d. 6te, gift 1. Gang med Kong *Frederik* den 7de som Prins og 2. Gang med Hertug *Carl af Glücksborg* (1813—1878), Broder til Kong *Christian* den 9de. Ægteparret boede i 1848 paa Slottet i Kiel. 4) *Steen Andersen Bille* (1797—1883), Kaptajn i 1848 og fg. Næstkommmanderende i Eskadren ved Hertugdommernes Østkyst; død som Viceadmiral.

Det frapperer her at se Studenter og andre pæne Herrer gaa her paa Gaden i Soldatertrøje osv., saaledes at de kun kunne skelnes fra Soldater i Almindelighed ved deres finere Huer og Vest samt Væsen.

I dette Øjeblik kommer mine Damer hjem efter at have set Hestgarden tage afsted paa Touren til Hertugdømmerne. Holstenerne er tilbageholdte — meget rigtigt — men at *Hertugen af Glücksborg*¹⁾, der er Ritmester ved Garden, uagtet hans Broder commanderer den ene fjendtlige Brigade, ikke har villet blive hjemme, har gjort mig ondt. Damerne var ganske rørende stemte ved at se den Fortvivlelse, hvormed han gengældte Folkets ham og Garden tiljubede Hurra.“ — — Det er aabenbart, at Brevskriveren, som selv var gennemtrængt af de varmeste Følelser for sine Sødskende, ikke kunde forstaa, at en Mand vilde kæmpe mod sin Broder.

Tropperne blev overalt paa deres Vej modtagne med Begejstring. Et Billede fra en saadan Modtagelse findes i et Brev, som Fru Reinholdine Bruun i København modtog fra sin Svigerinde og Broder, Justitsraad *August Schönheyder*, der jo var Byskriver og Raadmand i Odense. Han havde som Medlem af Magistraten, m. fl. andre, været med til i Slutningen af Marts at virke for Oprettelsen af et „*Odense Frikorps*“ for at: „imødekomme det almindelige Ønske hos alle vaabydygtige at deltage i Fædrelandets Forsvar.“

Hans Hustru begynder Brevet:

„Odense den 1. April 1848.

I denne for os alle saa interessante Tid maa jeg tale lidt med Dig, elskede *Reinholdine*! Vi leve her midt i Bevægelsen, idet baade Tropper, Flygtninge og Stafetter passere vor By — Stemningen her er fortræffelig — ja man næsten rives om Tropperne for at gøre dem tilgode, Vi have stadig Indquartering, Nat og Dag. I Gaar, da Eders Infanteri skulde komme og kun opholde sig her 2 Timer, gik *August*²⁾ som sædvanlig paa Torvet, hvor de samles, sendte mig derfra Bud, at jeg maatte dække baade til Officerer og Menige. *Angelica*³⁾ og jeg fik da travlt og havde snart et pynteligt Bord heroppe i Spisestuen til Officererne og i Havestuen til de Menige — (2 Retter varm Mad er jeg i denne Tid altid beredt paa at byde). Officererne blev optagne paa Klubben, saa Sch. kom selv i Spidsen for de Menige, som da ret gjorde sig tilgode. Det var en Lyst at høre dem tale om Kongen og hans Afsked til dem ved Jernbanen. Een af dem trak op af Lommen „Opraabet“ og gav lille *Christian*⁴⁾ det med de Ord „det har Kongen selv givet mig.“ Chr. har nu klistret det paa Væggen i vor Dagligstue. De love da alle at bringe Forræderens Hoved, ham som har sagt, at vor Konge ikke er fri. Alle er de begejstrede af det Løfte Kongen har givet dem at samles med dem i Holsten. „Men bare han ikke er for rask paa det og vil med ind i Rendsborg, det maa vi passe

1) Ikke Hertugen af G.; men: *Prins Christian af Glücksborg*, senere Kong Christian IX. 2) Byskriveren Justitsraad Schönheyder. 3) Datteren. 4) Sønnen.

Frederikke Vilhelmine Schönheyder,
Datter af Biskop Schönheyder,
(1778—1871).

Reinholdine V. C. Bruun,
f. Schönheyder,
(1804—1883),
gift med Højesteretsassessor,
Konferentsraad P. D. Bruun.

Fr. August Schönheyder,
Landsverretsassessor i Viborg,
siden Byskriver i Odense,
Etatsraad.
(1801—1872).

Maren (Marie) Schönheyder,
f. Bruun,
gift med Fr. August Schönheyder,
(1797—1886).

(Fotografi)

paa," sagde deres Ordfører — Du kan tro, det er en Glæde for Drenge: forleden Dag, da *Sjællandske Dragoner* skulde komme, havde Skolen faaet fri, og *Christian* var da med sine Kammerater gaaet dem over 1 Miil imøde. Vi havde dengang 1 Officer med Frue, 2 Menige og 8 Heste, og da hele Escadronen fouragerede her i Gaarden, hvor Magasinet er, var *Christian* iblandt dem; paa engang trak han ud i Byen i Spidsen for dem og hvorhen? til Smedene for at faa deres Sabler slebne — dette til *Engels*¹⁾ Efterretning. Her er en uafslædig Tummel i Gaderne — alt Fodfolk bliver befordret paa Vogne. Det vilde glæde dig at se *August* i denne Tid, han er saa virksom i Fædrelandets Sag, baade med gode Raad, Befordring og Penge, dertil saa omgængelig og splendid mod de Menige, giver dem Vin at styrke sig paa. Da de i Gaar paa Afmarchen passerede her forbi, gav de os et rungende Hurra med gentagne Raab „her have vi levet godt“ — I Gaar Eftermiddag havde vi 2de Bataillon [Escadroner?] af Cavalleriet — — — *Lillienskjold*²⁾ besøgte os her. „Det er ikke Krig men et Triumftog, vi gør i Holsten,“ udrød han. Historien skal nævne Danmark som det eneste Land paa dette Tidspunkt, hvor Konge og Folk kæmpede for en fælles retfærdig Sag“ — — — „Hrr. Lieutenant tror De nu ikke, min Sabel kan tage 5 tyske Hunde, sagde en af Dragonerne, da han havde slebet den.“ En vilde bringe Prindsens Hoved i sin Tournister.

Her i Byen er man og meget activ. *Vort Fodjægercorps* øver sig daglig, men da det ikke vil forlade Provinsen, har Oberstlieutenant *Hindenburg*³⁾ tilbudt at anføre et *Fricorps*; dette kommer nu og uniformeres af Byen: sort, kort Frakke med en rød Krave og spidse Huer — Det bestaar mest af Haandværkere. En Polak, som er her i denne Tid, har tilbudt at anføre Bønderne i Schleswig og lære dem Angrebet med Leer. Til den Ende sendes han i Morgen med en agtet Borger heraf Byen med 300 Leer, som Byen skænker, over til det Sleswigske. Det skal være et meget ødelæggende Vaaben — især mod Cavalleri. Bladet af Leen bliver sat opreist paa Skaftet.

Man havde i Aftes Brev fra flere af vore Officerer, dat.: Torsdag Eftermiddag Haderslev — de havde dengang endnu ej faaet Ordre til at [rykke] frem. „Stemningen er fortræffelig, alle Mand raske ikke en Hest brudt.“

I Dag fortæltes, at Aabenraa er vundet, og at *vort Regiment* er rykket derind, det gaar forud, Held følge det! — To af Disciplene i Latinskolen er gaaet ind i Jægercompagniet, den Ene, Søn af afdøde *Poul Møller* var i 7de Classe, men havde ikke megen Lyst til Studering, den Anden en Skrædersøn heraf Byen. I Middag kom de 40 Mand, som ere flygtede fra Schleswig anført af Lieut. *Mörck*⁴⁾ —

1) Datter af Brevets Modtagerinde. 2) Vistnok Prmlt. C. A. F. *Lillienskjold* af 4. Drag. Regt. 3) F. L. *Hindenburg*, 1843 Oberstløjtnant og Chef for 2. Drag. Regt. i Itzeho — afsk. ifølge Krigsretsdom. Meldte sig frivillig i 1848 i „Odense frivillige Korps“ — jvfr. „Odense frivillige Korps 1848 af Korpsets Fourer“ (Særtryk af „Fyens Stiftstidende“ 1898). 4) Ritmester J. H. v. *Mörck* af 1. Drag. Regt.

da de tog fra Schl. var der 3 Escadroner, men overtalt af Officererne vendte de alle tilbage inden de naaede Colding, paa disse 40 Mand nær. Nogle var civil klædte, andre i Uniform; de havde saa pludselig forladt Byen, at deres Koner og Børn ikke kunne vide, hvor de er blevne af — deres Ønske er jo strax at vende tilbage under Kongens Comm.; men der siges, at de for det første skulle blive i Fyen eller Sjælland, de have gjort en lang Reise vesten om Byerne, hvor de naturligvis ikke turde vise sig. —

[Marie]

Kæreste Gone!¹⁾

Marie er kommen mig i Forkøbet med at skrive til vor kære Søster idag, og hun har jo leveret en temmelig nøiagtig Fortælling, men vil dog, at jeg skal sige dig noget mere om de 40 tro *Holstenere*. Det er meget vakkre Folk. Alle Underofficererne have Ærestegnet paa Armen. Jeg talte nylig med en Overvagtmester et temmelig ungt og meget smukt Menneske, som jeg gav nogle attraaede Oplysninger ang. Nyborg, hvor de indtil videre skulle gøre Tjeneste tilfods, da de have maattet afgive deres Heste i Colding til Artilleriets Underofficerer, „som gaa til Rendsborg;“ da han sagde disse Ord, blev jeg bange for, at Hestene var tagne af Insurgenterne, men det var en Misforstaaelse, alt vort Militair omtaler Rendsborg som deres nærmeste Maal. At disse brave Folk have medbragt 1700 rdl til Colding, er mig sagt af Andre. Da jeg traf dem, langt fra mit Hjem, og ikke i en Hast vidste at gøre dem tilgode paa anden Maade, fyldte jeg strax deres Lommer i en Boutik med Cigarer, hvorover de var meget glade. Imorgen vil jeg bede Fru *Schøller*²⁾ om at foreslaae hendes Mand at skaffe dem Ansættelse i Garden, hvilken synes mig at være en passende Maade at belønne deres Troskab mod Kongen [paa] — naar du skriver, som jeg haaber bliver snart, saa sig mig noget om *Kirstein*³⁾ og Oncle *Antons*⁴⁾ Sønner, dog mest om Dig selv.

[Fr. August]

Frihedsbevægelsen blandt Folket havde gjort sin Virkning: Ved kgl. Kundgørelse af 4. April blev nu Reskriptet af 28. Januar 1848 og de i Kraft deraf stedfundne Valg af indsigtfulde og erfarne Mænd ophævet, og der skulde indkaldes en *Rigsforsamling*, for hvilken der skulde forelægges et Lovudkast til en konstitutionel Forfatning⁵⁾.

Prøjsiske Tropper rykkede imidlertid s. D. ind i Holsten og besatte Rendsborg.

1) ♀: Reinholdine Bruun, f. Schönheyder. 2) *Magdalene Dorothea Staal* (1798—1863), gift m. *T. G. Schøller*, Generaladjutant, Oberst, senere Generalløjtnant (1793—1863). 3) *P. L. Kirstein*, Konferentsraad, Generaldecisor. 4) Admiral *Ulrik Anton Schönheyder* (1775—1858) havde to Sønner, der var Løjtnanter i Søetaten. 5) P. D. Bruun valgtes siden til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling for Randers Amts 4. Valgkreds (Ebeltoft). Han blev en af Forsamlingens Viceformænd og Medlem af Grundlovsudvalget.

D. 5. April. Det kongelige danske Cancelli ophævedes, og Kongen afrejste til Hæren.

Vi vender os nu til *Viborg-Eggen*, hvor de politiske Bølger stadig gik højt.

Efter et Møde i Aarhus, hvor et Femmandsudvalg fra Randers-Mødet havde været samlet med andre Deputerede, indbød man samtlige Stænderdeputerede for Nørrejyland til at *samles i Viborg Dagen før Valget af erfarne Mænd*; nemlig *Tirsdag den 21. Marts*. Tillige opfordredes alle Deputerede og Mænd, som maatte ønske at deltage, til et Møde i Viborg Onsdag den 22. Marts efter Valg-handlingens Afslutning.

Idet vi henvise til Dr. phil. *A. Heises* foran omtalte Artikel, hvori gøres Rede for de politiske Stemninger, Møder, Adresser m. m. navnlig for Jyllands Vedkommende, skal her kun gøres opmærksom paa, at foruden vidtgaaende demokratiske Reformere var ogsaa *Almenvæbningstanken* paa Tale.

Da de Stænderdeputerede d. 21. Marts indfandt sig i Viborg, vidste man Besked med de forskellige Møder og Udtalelser vedrørende Forfatningen, som var komme frem i København og Hertugdømmerne, og man havde ligeledes erfaret, at det frisindede Parti havde sejret i Roskilde ved Valget af „erfarne Mænd“ den 17., derimod var man ikke klar over, at Oprøret i Virkeligheden var begyndt ved Rendsborgmødet d. 18., saalidt som man vidste om Casino Mødets Afholdelse den 20. om Aften. Forskellige Rygter cirkulerede om Uorden, Mord og Plyndringer Syd paa. *For Jyderne blev derfor Folkevæbningen en Forsvarssag.*

Tirsdag den 21. Marts var der livlig Tilstømning til Viborg. De Stænderdeputerede holdt om Eftermiddagen Prøvevalg og for de liberale Deputeredes Vedkommende vel ogsaa med Forberedelser til „Folkemøder“. Rundt om i Byen var indkvarteret Mænd fra forskellige Egne i Jylland. Aftenen tilbragtes i private Selskaber, navnlig var en stor Del af de liberale Deputerede samlede hos deres Kollega Købmand *S. Buchwaldt* paa Storetorv (min Morfader).

Onsdag den 22. Marts foregik Valghandlingen i Stændersalen i det saakaldte Stænderhus. Valget blev en stor Sejr for det liberale Parti. Valgte blev 1) af Købstæderne: *Schouw* og *Jespersen*, 2) af Sædegaardsejere *Nyholm* og Kammerherre, Major *v. Lüttichau*, 3) af de mindre Landejendomsbesiddere Brødrene *P. D. Bruun* og *M. P. Bruun*.

Af mere konservative Elementer var der kun *Lüttichau*.

Efter Valghandlingen holdtes det store *Folkemøde*, ligeledes i Stændersalen (jvf. Heise), paa hvilket der vedtoges en Adresse til Kongen, i hvilken man opfordrede ham til uopholdelig at lade indkalde til en: „*Nationalforsamling* for Danmark og Slesvig,“ dannet efter en liberal Valgreform uden Klassehensyn, for i Forening med Kongen at vedtage: „en fælles konstitutionel Forfatning for Dan-

mark og Slesvig, som tillige sikrer Slesvig en egen Landdag.“ — Adressen blev underskrevet af 177 Mand, hvorefter der fandt en selskabelig Sammenkomst Sted, der blev en begejstret „Diner“.

Næste Dag, *Torsdag den 23. Marts* Kl. 9 Form samledes man atter til Møde i Stændersalen; men da var Situationen helt forandret! Posten var kommen med Efterretninger fra København fra den 20. og 21. Marts om Casinomødet, Folketoget d. 21., og det gamle Ministeriums Afgang, Indkaldelse af de sidste 5 Aars værnepligtige Mandskab — og dertil „foruroligende Efterretninger fra Hertugdømmerne“ om Rendsborgmødet d. 18., en provisorisk Regering, samt Meddelelse om, at Friskarer optraadte i Hertugdømmerne osv.

Spørgsmaalet var nu, om Adressen burde afsendes til Kongen eller ikke? Det blev bestemt, at den skulde indsendes, men man gjorde en Tilføjelse, i hvilken man opfordrede Kongen til at samle de mest frisindede, kraftige danske Mænd om Tronen.

Min Fader *Gottlieb Bruun*, som i saa ung en Alder maatte tage Styret paa Asmildkloster, da Krigen stod for Døren, og de for Landet saa betydningsfulde Begivenheder begyndte at oprulles, var gennemtrængt af Villien til at gøre sit yderste for at udfylde det Hverv, der var ham overdraget, samtidig med at hans varme Fædrelands-sind bragte ham til at blive en i højeste Grad interesseret Deltager i den Frihedsbevægelse, som var vakt paa Viborg-Egnen. Efter det store Folkemøde i Stændersalen i Viborg gav Folks patriotiske Stemning sig Udslag i, at en Del unge Mænd straks begyndte paa frivillige Vaabenøvelser under en Kaptain *Gedde*, og efterhaanden vandt denne Form for Offervillighed stor Tilslutning. Det værnepligtige Mandskab var indkaldt under Fanerne, man vilde ikke staa tilbage, selv om man ikke, ifølge Loven, skulde give Møde som Soldat — *Væbningsstanken* fandt overalt Genklang, og Mænd som *M. P. Bruun* indvarslede til et stort *Væbningsmøde* i Viborg, den 29. Marts, hvortil Viborg Amts samtlige Sogneforstanderskaber fik Opfordring om at sende Repræsentanter. Stiftamtmanden i Viborg Amt, *L. P. Baron de Bretton*, der var et Stemningsmenneske i højeste Grad, var Fyr og Flamme for at støtte Regeringen ved frivillig Hjælp.

Den 25. Marts var der udgaaet et kgl. Reskript om, at der af Jylland og Fyn skulde udskrives 2000 Heste mod Betaling. Da dette, d. 27. om Morgenen, naaede Viborg, indrykkede Stiftamtmand *Bretton* samme Aften følgende Opfordring i „Viborg Stiftstidende“:

„Medborgere! Kongen udskriver 2000 Heste til sin Tjeneste til Forsvar af Rigets Ære og Selvstændighed. Hs. Maj. byder *Betaling* for samme. Jeg opfordrer Eder til at stille disse Heste *uden Betaling* til vor ophøjede Konges og Fædrelandets Tjeneste, og for at give *Eksemplet*, har jeg idag bedt Hs. Majestæt om allernaadigst at modtage til Kavalleri-Tjeneste mine tvende skønneste, til mit eget Brug anskaffede Heste.“

Opfordringen fandt stærkt Genklang; og allerede Dagen efter kunde Bladet f. Eks. meddele, at *M. P. Bruun* havde tegnet sig for tre Heste.

Min Bedstefader *P. D. Bruun*, som nys havde været i Jylland, men atter var i Hovedstaden, og som jo saaledes var paa Afstand af Begivenhederne, var rede til at gøre som andre, hvorom han den 1. April tilskrev Broderen paa Bruunshaab: „Jeg har straks haft isinde at stille en Hest for Asmildkloster. *Brettons* pralende Opfordring er det mig imod at følge, hvorimod jeg hellere følger den offentlige Opfordring at aflevere til Depotet i Randers.“

Den 29. Marts holdtes nu det store *Væbningsmøde i Viborg Stænderhus*, hvor Bønder, Udsendinge fra Sogneraad, Bybeboere, Landejendomsbesiddere mødtes, og her vedtoges det, at enhver vaabenfør Mand fra det 16. til det 60. Aar, naar han var villig dertil, straks skulde væbnes med Gevær eller hvad andet Vaaben, der kunde skaffes tilveje, navnlig Landser og Dolke m. m. Beboerne skulde selv vælge Befalingsmænd til at lede Øvelserne. En Komite for hele Amtet blev valgt til at forestaa Væbningstankens Udførelse i Praxis. Den kom til at bestaa af *M. P. Bruun*, Landsoverretsassessor *L. N. Bregendahl*, Hofjægermester *H. H. Lüttichau* til Stamhuset Tjele, Købmand *Hagemann*, Købmand *S. A. M. Buchwaldt* og Herredsfoged for Sønderlyng og Middelsom Herreder *A. C. Eberlin* i Viborg.

M. P. Bruun og *Buchwaldt* afrejste til København for at fremskynde, at der sendtes Officerer over til Amtet for at uddanne Folk og for at organisere Landstormen, til hvis Brug man ønskede Skydevaaben udleveret. Men da de i Aarhus erfarede, at Regeringen paa-tænkte at udnævne Officerer til at forestaa Ledelsen af Væbningen, vendte de om. Under 29. Marts havde Regeringen nemlig overdraget Generalmajor *F. Moltke* at organisere Folkevæbningen for Fodfolket og Generalmajor *Castenschiold* for de beredne Korps Vedkommen-
de. — Disse Mænd udstedte ogsaa i den følgende Tid Proklamatio-
ner om Dannelsen af Frikorps, der skulde slutte sig til Hæren.

Overalt i Viborg Amt smededes der nu Vaaben: Høleblade blev sat paa Spydstager, hvor man ikke kunde skaffe Skydevaaben, og iøvrigt havde Smedene travlt med at forme Spyd, Sabler o. s. v. af hjemligt Materiale. Det blev en højst uensartet Væbning, baade hvad Klæde-
dragt og Vaaben angik; men Aanden var fortræffelig, og man troede paa sig selv; nogle (mest forhenværende) Officerer hjalp til, saa man i alle Tilfælde blev i Stand til at manøvrere lidt med disse Smaa-
korps.

Min Fader stod i Spidsen for et slikt, der bestod af Mandskab fra Asmild og Tapdrup Sogne. Han fortalte siden om, hvorledes han, til Hest i Spidsen for sin Væbning, marcherede af Sted til Viskum, hvor der var Samling af lignende Væbningstropper. Staldkarlen fra „Kloster“, *Per Gabriel*, som jeg meget godt har kendt, marcherede — i Træsko — foran det hele og spillede paa Klarinet.

Min Fader trak jo nok lidt paa Smilebaandet, naar han senere dvælede ved de Dage; men han fremhævede altid, at Stemningen i Folket var fortræffelig, og Offervilligheden stor; man gav Heste, Vogne og Penge til Forsvaret — og man stillede sig selv.

Stiftamtmand Kammerherre Baron *de Bretton* var stadig lige ivrig; men hans Bestræbelser faldt jo nærmest i det Latterlige, naar han ogsaa opfordrede: „mandhaftige Kvinder“ til at stille sig til Raadighed, og det blev ikke derved, som vi straks skal erfare.

Imidlertid udbrød den saakaldte „*Slavekrig*“, og en panikagtig Rejsning bredte sig paa falske Rygter om, at Friskarer, udbrudte Fanger, Vagabonder o. l. i store Masser brød ind over Jylland. Den 29. *Marts* opstod denne Stemning i Vejleegnen, og den 30. kom Efterretningen til Viborg, og alt kom her, som andetsteds, i den stærkeste Bevægelse.

Et Billede af Stemninger og Tilstande fra denne Periode faar man af et Brev, som min Fader skrev til Moderen:

„Asmildkloster den 14. April 1848.

Elskede Moder. — — *August* [*Schönheyder*, Herregaardsskytten] rejste da i Mandags tilligemed 5 andre, og der har igaar været Brev fra ham til Onkel *Mads Pagh*; han er fortiden i Horsens, hvor han gaar en Exercerskole igennem. Hvor det dog er rart, at vore Tropper have saa god Fremgang, maaske nu det hele er endt, thi der tales jo om en Mægling mellem Preussen og Danmark, og da jeg antager, at D[anmark] ei modtager nogen Mægling uden Rendsborg og Holstens Rømmelse af preussiske Tropper, saa maa man vel antage et saadant Udfald, dersom det overhovedet er sandt, at Underhandlingene ere indledte — Dersom der er hørt noget fra *Myhre*¹⁾, maa du endelig skrive mig til derom; han har da rimeligvis været med i Ilden ved Bov og Flensburg. Nu have I da faaet Fanger nok til Kbhvn., de blive dog vel ei insulterede af Pøbelen? Her gaar det meget ivrigt til med Exercits etc. Jeg er bleven commanderende Officer!!! i Asmild Sogn og maaskee Tapdrup (dog har Bruunshaab sin egen Armé, hvori Onkel *M. P.* er Menig og exercerer paa Kraft). Den ivrigste her paa Egnen er forøvrigt Kammerraad *Koch* paa Ulstrup, som har et Corps paa 240 Mand, som han kommanderer, tilhest med 2 Pistoler i Sadlen, grøn Frakke — — og grøn Hue med en bred Sølvtridse om og en lang Sabel ved Siden (Dette for *Bertel* og *Kochs* Skyld). *Neergaard* paa Viskum exercerer ogsaa med sine Sognefolk, og saaledes overalt. For at kunne exercere med dem i Asmild Sogn har jeg exerceret med Lieutenant *Teicht* i Viborg. Oberst *Renouard*²⁾ og Lieutenant *Baller* (?) ere ankomne her i disse Dage for at blive her en 3 Maaneder for at danne Landstormen i Viborg Amt. De omtalte Røverskarer, der satte Viborgenserne etc. i saa stor

¹⁾ *A. C. J. Myhre* (f. 1817, d. 1894), 1840 Landmaaler, død som Oberst og Landinspektør i Aalborg. ²⁾ *L. P. de Renouard*, d. 1857 som Generalmajor, 77 Aar gl.

Forskrækkelse, have da givet Anledning til, at Mange have prostitueret sig, men dog ingen som Kammerherre *Bretton*; Du kan tænke Dig, han udstedte et Circulære hele Amtet over, at hver tydsk Haandværkssvend, der fandtes, skulde slaes ihjel — uden Pardon og maatte ikke fanges; heldigvis er dog nok ingen bleven dræbt, men det er da ikke hans Skyld. Her var igaar Aftes et stort Gilde af Klubbens Medlemmer i Anledning af de 2 ovennævnte Officerer. *Sophus Neergaard*¹⁾ har været med i Slaget og har faaet en stor Bule slaet i sin Hjelm af et Stykke af en Granat.

Den 17. Proprietair *Pind* fra Tustrup er i disse Dage kommen fra Flensborg og har overværet Slaget, han sagde, at det egentlig var Nyborg Jægerens Skyld, at vi ej fik Prinsen, thi da *Hegermann*²⁾ faldt, bleve de som rasende og avancerede alt for hurtig og fortrængte deres Modstandere [mere] tilbage, end det var bestemt; derved flygtede Prinsen, førend vort Cavallerie havde faaet slaet Kreds om Flensborg. Han sagde, at [?] være saa nær ved P [rindsen], at de kunde se ham gallopere ud af Byen; men da han ingen Oppakning havde, og vore Heste havde været med fuld Oppakning under Sadel i 36 Timer, var det umuligt at indhente ham. Man fortæller her, at Major *du Plats*³⁾ Tjener skulde være kommen til sin Hjemstavn *Louens* (3 Mil herfra); han skulde være flygtet med sin Herre fra Rendsborg og af denne blevet beordret til at gaa til sin Hjemstavn med de Ord: „jeg er ulykkelig for mit hele Liv, se Du at komme hjem;“ han havde derpaa givet ham et Slags Pas og 20 Specier. Man har ei kunnet faa fat paa Karlen, da han er gaaet tilbage til 13. Bataillon. Han sagde forøvrigt (den Mand der kørte for ham til Viborg), at der var stor Splid og Uro i Rendsborg, at der var stor Mangel paa Levnedsmidler etc. De Flygtede fra Flensborg var komne i saadan Fart ind i Fæstningen, at de havde overrendt Folk paa Gaden —

Din hengivne Søn

G. F. S. Bruun!“

„Slavekrigen“ havde gjort de Ledende i København betænkelige ved Væbningsbevægelsen under de Former, den fik.

P. D. Bruun skrev til *Broderen* fra Kbh. d. 8. April:

„Episoden, som den blinde Allarm i Jylland, var virkelig tragicomisk, jeg har tænkt mig, at *Reisz* [Overlærer ved Latinskolen] har siddet i Skorstenen. Paa *Voergaard*⁴⁾ maatte vi beværte 200 Mand, som kom for at frelse Landet. Familier skulle være flygtede til Læssø, og det uagtet Limfjorden ligger imellem. Man ser heraf, hvor

1) *Sophus J. Neergaard* (f. 1820, d. 1892), Rytterofficer, død som Oberst. 2) *Johan Frederik Hegermann-Lindencrone* af 3. Jægerkorps, dødelig saaret ved Bov, død 10. April 1848. 3) Major *C. R. S. F. du Plat* af Generalstaben forblev i Hertugdømmerne. 4) Af Herregaarden *Voergaard* i Vendsyssel blev *P. D. Bruun* Med-ejer sammen med *Ernst Emil Rosenørn* (siden Kultusminister) i 1848.

nødvendigt det er at have ordnende og styrende Elementer, hvortil haves Tillid.“ „Slavekrigen“ havde vist Jydernes Villighed til at rejse sig, men ogsaa Umuligheden af en „Folkevæbning“ uden ordentlig Indøvelse.

Krigsministeren, Oberst *Tscherning*, havde imidlertid arbejdet med Dygtighed paa at stille en brugbar Hær paa Benene, og hans Bestræbelser var lykkedes; men ogsaa han var bleven betænkelig ved den jydsk Væbning, som vel var af stor Betydning som et moralsk Middel til at holde Stemningen i Folket oppe; men som let kunde vende sig til det modsatte, hvis man virkelig i Praksis skulde vist, hvad den duede til over for blot nogenlunde vel bevæbnede og indøksererede, regulære Tropper.

Paa et Møde i Viborg, den 11. April, var der imidlertid bleven dannet „den fædrelandske Association“, eller som den i daglig Tale kaldtes „Velfærdskomiteen“. Man hørte dog længe intet til dennes Virksomhed, da alles Tanker optoges af Krigsbegivenhederne. I Virkeligheden træder den først atter frem i August—September under Kampen om Valgene til Rigsforsamlingen.

Fra København holdt *P. D. Bruun* stadig Broderen paa Bruunshaab underrettet om Begivenhederne, saaledes som man opfattede dem i Hovedstadskredse, og han søgte af og til at dæmpe lidt paa M. P. Bruuns Ilterhed — som i visse Retninger forekom ham gik for vidt.

8. April skriver *P. D. Bruun til M. P. Bruun*:

„Det er en mærkelig Kraft og Dygtighed, *Tscherning* har udviklet; men dette var heller ikke uventet. Han rejser idag til Hovedkvarteret; nu er her kun 1 Bataillon tilbage.“

Dagen efter, den 9. April, fandt *Kampen ved Bov Sted*, hvor Oprørerne blev slaet.

„Solen begynder virkelig at skinne for os!“

Da M. P. Bruun aabenbart i sin Iver for Væbningsagen har udtalt sin Misfornøjelse med, at Væbningskomiteen ikke holdes underrettet om Begivenhederne, skriver *P. D. B.*: 15. April:

„Du er ellers, min gode Broder, i al Din forøvrigt prisværdige Iver vel hidsig paa det. Krigsministeriet er her i flere Dage aldeles uden officiel Efterretning fra Hæren, noget saadant kan da og hænde Eder i Viborg. Jeg tror, man har al Grund til at have Tillid til Bestyrelsen, og den bør [ikke svækkes?] ved alt for megen Ilterhed. *Tscherning* har, efter min Mening, virkelig [Ret?] i hans Tale om at nedstemme Gemytternes Bevægelighed.“ — — „Jeg finder, at Eders Iver trænger mere til at bringes i Ro end at opflammes.“

Saa kom Efterretningen om *Slaget ved Slesvig*, d. 23. April.

Faderen til Gottlieb Bruun:

„København den 28. April 1848.

— —
Sørgelige Begivenheder afløse hinanden. Vore Venner og Forsvarere i Slesvig have kæmpet mere end hæderligt. Den hannoveranske General *Halkett* har erklæret, at han har været i mange Slag, men aldrig truffet paa et saadant Mod og Udholdenhed. —“

Langfredag skriver *Bertel Bruun til Broderen Gottlieb:*

„*Lundbye*¹⁾ er gaaet med som Frivillig — — Frikorpset af Studenter bliver der intet af, og Krigsministeren vil ikke modtage en eneste Student mere som frivillig til Bataillonerne, hvorimod han vil have dem anvendt til Officerer og Underofficerer i Krigsreserven —“

Christian Bruun skriver, ligeledes *til Broderen Gottlieb:*

„Jeg har nu begyndt at eksercere, saa at jeg, naar jeg kommer over til Sommer, kan bruges i samme Hensigt. — — I disse Dage er flere Nordmænd ankomne hertil og som Frivillige gaaet ind i Hæren.“

P. D. Bruun havde paa Grund af sine gigtigske Anfald stundom et ret tungt Sind, hvilket gav sig Udtryk i Breve:

1. Maj 1848 skrev han *til Sønnen Gottlieb paa Asmildkloster:*

„Forsynet har lagt os tunge Byrder paa — vi maa berede os paa at bære dem. Fra det Øjeblik af, at man har stillet i Udsigt Jyllands Okkupation af fjendtlig Magt, har min Tillid og Begejstring tabt en Del. — — Vi maa gøre os fortrolige med at blive afskaarne. Det er i en ung Alder, Du bliver prøvet, men vi maa føje os i Forsynets Styrelse — jeg maa i dette Tilfælde, som vi vil bede til Gud ikke maa indtræde, overlade Ejendommen ganske til Din Styrelse; jeg er overbevist om, at Du vil udføre dette Hverv med al Besindighed og Iver —

Enhver maa ikke glemme at virke i sin Stilling, og navnlig maa Agerbrugerne heller ikke glemme, at Høsten ogsaa er nødvendig. Til Jyllands indre Kræfter, ikke understøttet af militær regulær Magt, sætter jeg ingen Lid; det er, som Krigsministeren siger, kun at overgive Fjenden Vaaben, naar man uddeler disse til Almuen, under saadanne Omstændigheder kan Du begribe, at jeg ikke sætter megen Pris paa den Væbning, som sker i Asmild og omliggende Sogne — —.“

Gottliebs Moder skriver samme Dag til Sønnen:

„Min elskede Gottlieb! Det skal nok være Din Moder, der skal være *den Modige*. Vores kære Fader er altfor forsagt. Jeg har nu virkelig ikke den Tro, at det bliver saa *mærkt* og trist, som han tror. Dog anbefaler jeg Dig al mulig *Forsigtighed*, min elskede, min dyre-

¹⁾ Maleren *J. Th. Lundbye* (1818—1848).

bare Gottlieb. Jeg er blevet meget beroliget ved at høre, at for regulære Tropper ville I ikke gøre nogen Slags Modstand. Vi maa jo give vores elskede Gottlieb i Guds Haand og stole paa Din Conduitte og Din ædle Character. Jeg kan heller ikke tro andet, end at Dit venlige Ansigt maa tale [for sig]. Vi ere jo alle i Dag meget triste over den ædle *Lundbyes*¹⁾ Død, og paa saadan en Maade!

Den 2. Maj rykkede Prøjserne og Oprørerne ind i Jylland og besatte Kolding, Fredericia og Vejle.

Da Jylland saaledes nu truedes af en fjendtlig Besættelse under General *Wrangel*, turde Regeringen selv ikke lade de uøvede Skarer, der ikke var indlemmede i Hæren, komme i Kamp med Fjenden. Under sin Rejse i Jylland som Regeringskommisær lagde *Orla Lehmann* derfor en stor Dæmper paa Bevægelsen og tillod kun i Nord- og Midtjylland, at Øvelserne fortsattes: „som et godt Middel til at holde Folket i Humør.“ Han saa derfor med Betænkelighed paa Stiftamtmand *Brettons* „*Landstorm*“, og han tillod den kun „at fylde Horizonten med Vaabengny, naar han kun sørgede for, at hans Hær ikke kom Fjenden for Øje — — —.“

12. Maj, *Moderen til Gottlieb Bruun:*

„Jeg har i Dag været samlet i mit Asyl med Dronning *Caroline Amalie*. Hun saa saa ulykkelig ud, at man maatte have den inderligste Medlidenhed med hende — —“

Af Breve fra mine Bedsteforældre til min Fader og af lignende fra Bedstefader til Broderen paa Bruunshaab kan man nogenlunde følge, baade de Stemninger, som hersker i Hovedstaden, og de Efterretninger, som indløber fra Krigsskuepladsen, bl. a. ogsaa om Slægt og Venner, unge Frivillige, som er dragne i Krigen osv.

Paa Asmildkloster klarer min Fader sig til Faderens Tilfredshed. Den 12. Maj skriver denne saaledes til Sønnen:

„Det glæder mig, at Du er bleven færdig med Bygsæden“, og at Engenes Vanding bliver udført. „Efter Græsningen her at dømme antager jeg, at Køerne snart vil blive sat paa Græs o. s. v. — — Det falder mig noget kedeligt at skrive om alle disse Ting, nu da Sindet er optaget af saa megen Alvor og anden Gerning; men det er jo netop det, man maa ønske Sjælsstyrke til, nemlig at udføre sin Dont og sin Gerning under alle Forhold. Din Gerning har og det tiltrækkende for sig, at den er adspredende, medens min Aktlæsning o. s. v. ikke har den Egenskab at sprede Sindet. — Det overordentlig smukke Foraar maa da have haft nogen gavnlige Indflydelse paa Vintersæden.“

¹⁾ Maleren *J. Th. Lundbye* blev som frivillig Menig dræbt ved et Vaadeskud, d. 26. April 1848 ved Bested.

P. D. Bruun til Broderen M. P. Bruun:

„København den 12. Maj 1848.

Hvor dog dette Foraar er ubeskrivelig deilig; men det er neppe istand til at opfriske Sindet. — — Det er et stort Ansvar, Styrelsen har paadraget sig mod Jyderne, ligesom 1814 — og det gaaer mig ikke bedre end Dig, ved at jeg har Vanskelighed ved at fatte Nødvendigheden af det, der er paalagt Jyderne — Forskellen er kun, at jeg allerede yttrede mig derom, medens Du var her, men blev kun paa visse Stæder modtaget med Haan for Yttringer af den Art.

Du har vistnok i alle Henseender Ret i, at det vilde se ganske syndeligt ud, om de ikke okkuperede Distrikter bragte Levnetsmidler til den fjendtlige Armee, og jeg haaber derfor og, at det Svar, Du vilde give — „lad dem selv komme og tage!“ er bleven givet, hvor strengt det end kan være at tage mod slige Gæster — En Bonde i *Erritsø* skal alene have 100 Mand i Indquartering. Søster *Mine*¹⁾ med en af Døttrene er bleven i Fredericia — jeg holder ikke af, at Indvaanerne forlade Byerne, hvor de have Hus og Hjem, og kan derfor godt lide af *Marie*, at hun lader Manden reise og selv bliver, imidlertid vil jeg dog haabe, at hun fremtidig maa have Adgang til at forlade Byen; thi ville Preusserne sætte sig fast der, og der mueligen skal udhungres til Overgivelse eller bliver bombarderet, saa kan man kun ønske alt, hvad man har kært, fjernet derfra — i første Tilfælde kan jeg da heller ikke indsee rettere, end at det maa være [i Forsvarets] Tarv, at Indvaanerne forlade Byen for at spare paa Levnetsmidlerne.

Da I intet høre fra Fyen uden heroverfra, er det Eder maaske endnu ej bekendt, at Tante *Hviid*²⁾ med sine 2 Døttre ved Fjendens Nærmelse til Fredericia søgte, uden videre, til *Muus* i Odense, og at første, 2 Dage efter at hun var kommen der, døde; den gamle Kone kunde gerne have blevet i sin Rede.

For det Tilfælde, at Fjenden skulde komme op til Eder, da haaber jeg, at Du er saa god at være min *Gottlieb* til Veiledning, det er i saa Fald i en ung Alder, at han kommer til at prøve Verdens Tryk, et Brev fra ham til os gjorde os godt, da det røbede saa megen Resignation paa at modtage, hvad der maatte kunne møde.“

Moderen til Sønnen Gottlieb.

„København den 17. Maj 1848.

— — Nu gør Studenter Vagt. Bertel blev nu tilsagt til Vagt i Morgen paa Toldboden eller ved Børsen — —“

Myhre er paa Als og takker for Pakken med Strømper til hans Soldater og for Cigarer, *Fibiger* er Frivillig i 6. Bataillon, *Peter Købke* har det godt paa Als, „*Erik Siboni*“³⁾, nylig hjemkommen fra

1) Gift m. Oberstl. Købke, Fredericia. 2) *Anne Kirstine Bruun* (f. 1770, d. 4. Maj 1848 i Odense), g. m. Oberst *P. M. Hviid* (1748—1830). 3) Musiker *Erik Siboni*.

Leipzig, gaaer med i Morgen ved *Sørens* Bataillon som Menig. Søren er blevet Corporal og seer net ud —“

P. D. Bruun til Broderen M. P. Bruun:

„Kbh. 23. Maj 1848.

De norske Frivillige blive nu eksercerede her, men jeg tror slet ikke, at Vedkommende¹⁾ er meget glad ved disse, ligesom der overhovedet af Vedkommende ikke sættes stor Pris paa Frivillige, hvad de dog selv kunne fordre —“

Den 28. Maj trak de præjsiske og oprørske Tropper sig ud af Jylland, og samme Dag angreb de Danske ved Nybøl i Sundeved.

Den 30. Maj skrev *P. D. Bruun til Sønnen Gottlieb:*

„Det er under andre og glædeligere Forhold, at jeg i Dag skriver Dig til.“

Moderen skriver samtidig: „— „Aa nu, da vi vide Jylland ude af fjendtlige Hænder“ — — — „*Muus's* lille Søn i Odense er døbt *Oskar Hakon Waldemar*²⁾. En svensk og en dansk Officer stode Faddere, det bliver vel et Skandinavisk Barn. — —

De russiske Matroser, som er her i Byen, gør megen Lykke, især hos Damerne. Du ved, at alle preussiske Havne blive blokerede af Russerne.“

Stændertiden nærmer sig: Den 3. Juni faar *Gottlieb Bruun* det Hverv af Faderen at skaffe *Prof. Schouw* en Bolig i Viborg under Stændermøderne samt Meddelelse om, at Faderen vil komme over Kallundborg til Aarhus med „*Iris*“.

Stændermødet i Viborg var kun af kort Varighed, fra 13. til 23. Juni. Deputeret i Toldkammeret, Kammerherre, Greve Vilh. *E. v. Spønneck* var kgl. Kommissarius, og *J. Fr. Schouw* blev atter en Gang Præsident; medens *P. D. Bruun* blev Vicepræsident. Der vedtoges Takkeadresser til Kongen og til Hæren, og iøvrigt behandles Sager af forholdsvis mindre Betydning.

Heise udtaler: „Man ligesom mærker under Forhandlingerne, at den frejdige Begejstring fra d. 22. og 23. Marts var ved at fortage sig. Den jyske Forsamling kom til at staa som den rolige og besindige, og det stemmede vel ogsaa bedst med dens Karakter“ — —

— — „Rolig og sindig fik Forsamlingen Ros for at have været, og det kan vel heller ikke nægtes, at det er det Karaktertræk, der i det væsentlige følger de her omtalte Mænd i deres fortsatte politiske Færd under de nye Forhold. De havde maaske ikke Øboernes og Københavnernes Livlighed og Idérigdom. Det er derfor karakteristisk, at adskillige af den jyske Frihedsbevægelses ledende Mænd kommer til at spille en Rolle som Formænd — Brødrene *Bruun* i Lands-

¹⁾ Formodentlig Krigsministeren. ²⁾ *Oskar Hakon Valdemar Bruun Muus*, f. 24. Novbr. 1847, d. 12. Decbr. 1918 i København, Grosserer, forhenværende Handelsminister.

tinget, *Bregendahl* i Folketinget; *Nyholm* i den forenede Rigsdag 1853 — og i lignende Hverv, men ikke én eneste af dem opnaaede en Ministerplads; men netop ved de her nævnte Egenskaber havde den jydsk Stænderforsamling i de forløbne 12 Aar indlagt sig ikke ringe Fortjeneste baade i den nationale Sag og ikke mindst i *Friedssagen*.“

Efter Stændermødet rejste *P. D. Bruun* tilbage til København; men kom med Familie tilbage i Begyndelsen af August og tilbragte Sommerferien paa Asmildkloster. Under Opholdet her fik man Meddelelse om, at i *Malmø* var sluttet en *Vaabenstilstand* ved *Kong Oscars* Mellemkomst — for 7 Maaneder.

Den 5. Oktober fandt der nu *Valg Sted* i hele Kongeriget til *Rigsforsamlingen* (*Den grundlovgivende*). *P. D. Bruun* valgtes i *Randers Amts* 4. Valgkreds (*Ebeltoft*), *M. P. Bruun* i *Viborg Amts* 3. Valgkreds (*Levring*), og deres ældste Broder *Hans Brøchner Bruun* blev kongevalgt Medlem. De var saaledes tre Brødre samlede som Grundlovgivere. Det skal endnu nævnes, at dav. Købmand *S. A. M. Buchwaldt* (min Morfar) var kongevalgt Medlem af samme Forsamling.

Den 23. Oktober aabnedes den grundlovgivende Rigsforsamling paa *Christiansborg Slot*. *J. Fr. Schouw* valgtes til Præsident og *P. D. Bruun* til Vicepræsident og Medlem af Grundlovsudvalget.

Dagen efter skrev *Moderen til Gottlieb Bruun*: „Du vil glæde Dig over, at den ædle *Schouw* blev Præsident. Han sad ved Taflet igaar mellem *Kongen* og *Prins Ferdinand* og saa saa rar ud. Der blev spist i den store Riddersal paa Slottet, og alt var meget smukt, og deilig Taffelmusik. Det maa have været meget mærkeligt for Bønderne at sidde der ved *Kongens Bord* i al den Herlighed — — Vi skulle i Aften samles med Familien hos Tante *Marie* [Bruun]. Jeg tror, at de 3 Brødre Bruun har det meget godt sammen. — —“

Fra Asmildkloster er der bleven sendt Vildt og Fisk over til Familien paa Kultorvet, og man hører atter om, at Bruun'erne er samlede. Den 18. Nov. skriver *Moderen til Gottlieb*:

„Paa Mandag Aften skulle vi maaske have et lille Spilleparti for de 4 Bruun'er¹⁾, og saa skal da Eders Herlighed ret gøre Lykke.“

D. 15. November opløses *Martsministeriet*; *Bluhme*, *Knuth*, *Monrad*, *Tscherning* og *Lehmann* udtræde (*Hvidt* var allerede udtraadt i *November*).

D. 16. November bliver *Moltke*, *Hansen*, *Greve Spønneck*, *Dr. jur. Bang* og *Madvig* *Ministre* og *Dr. Clausen* *Minister* uden *Portefeuille*.

Moderen til Gottlieb Bruun:

¹⁾ Foruden de 3 foran nævnte Brødre har mulig Broderen *Christian* fra *Aarø-sund* været i *Hovedstaden*. Han havde maattet forlade sit Hjem og rejste til *Fyn*, da *Fjenden* i 1848 besatte *Eggen* der.

„København den 18. Novbr. 1848.

„Du har da læst af Avisen, hvorledes det staar sig med de nye Ministre.

Den ædle *Clausen* har ikke villet være Kultusminister, da han arbejdede lige til det sidste for at formaae *Monrad* til at blive som Minister, men det lykkedes ham jo ikke. Clausen vil ikke være det selv, da han haaber, naar denne farefulde Tid er overstaaet, da at komme tilbage til sit kære Professorat. Det har jo været lagt i hans Hænder at skabe et nyt Ministerium, og det har jo taget meget paa ham. *Magdalene* var samlet med ham i Gaar Aftes hos *Swanes*, og hun fandt, han saa saa meget angreben ud. Han var mild og kærlig som altid.“

1849

Da den Korrespondance, som min Bedstefader *P. D. Bruun* førte med Broderen *M. P. Bruun* paa Bruunshaab, selvfølgelig ophørte, naar de begge var i København i „den grundlovgivende Rigsdag“, indeholder Familiearkivet for denne Periode ikke meget til Oplysning om, hvad der foregik i Rigsdagen. Men det ligger ogsaa udenfor den Opgave, vi her har stillet os, at komme dybere ind herpaa.

Af nogle Breve fra min Bedstemoder, Fru *Reinholdine Bruun* til Sønnen *Gottlieb* paa Asmildkloster faar man derimod Oplysninger om Familieforhold og tillige af og til om Krigen.

Datteren *Magdalene* var bleven forlovet med cand. theol. *Jørgen Swane*, medens denne var i Rom, og nu var han (17. Decbr. 1848) kommen hjem, og Forlovelsen blev deklareret. Denne Begivenhed greb naturligt dybt ind i Familielivet. Vi hører desuden om Dødsfald i Familien, om Slægtninge, der deltager i Krigen m. m.

Den 9. Februar skriver Moderen:

„Her ekserceres da paa Kraft her i Byen; man siger ogsaa om Natten i Eksercerhuset ved Lys. Den 13. Marts skal alle Skibene være i Søn.“

Den franske General *Fabvier*, som det en Tid var Meningens skulde overtage Kommandoen over den danske Hær, ankom til Hovedstaden og gav Raad om Operationerne¹).

Student Bertel Bruun til Broderen Gottlieb:

„København Onsd. 15. Marts 1849.

Den franske General *Fabvier* var igaar ude og se Hestgarden og Ordene „magnifique“, „superbe“, „charmant“, flød fra hans Læber over det smukke Korps.“

Christian Bruun til Broderen Gottlieb (udateret):

„Du har vist læst i „Fædrelandet“, at *Raasløff*²) skulde være Adjutant hos *Fabvier*, men dette er kun et Rygte, som *Zahrtmanns*

¹) General *Ch. Nic. Fabvier* (1785—1855). ²) Premierløjtnant *Raasløff* beskyldtes — sikkert med Urette — for at nære slesvig-holstenske Sympatier.

Fjender have udspredd, idet de har tilføjet, at ovennævnte Minister udtrykkelig skulde have forlangt det¹). Minister *Clausen* har været hos *Hansen*²) og erkyndiget sig herom —

Nu begynder Tropperne at forlade Byen, *Sørens*³) Bataillon reiste imorges, jeg fulgte ham ud til Jernbanen, hvorpaa de toge til Roskilde. Imorgen skal nok den 2den Reserve reise. Borgerne have overtaget Vagterne, og man taler om, at Studenterne igen skulde begynde herpaa. Forresten er det ved det Gamle.“

21. Marts Moderen til *Gottlieb Bruun*:

„De 8 Dages Udsættelse af Vaabenstilstanden kommer ikke aldeles uventet, og dog hørte man det ikke gerne i Dag. I det hemmelige Møde i Dag i Rigsforsamlingen meddelte *Moltke* Forsamlingen denne Beslutning, som Ministeriet havde taget. *Grundtvig*⁴) var meget *grov* mod Ministeren, saa Fader ret var vred paa ham. Du har vel set af Avisen, at der var sand Kamp for at faa Fader til Viceformand, den utaalelige *Bjerring*⁵) — —“

Den 3. April begyndte Fjendtlighederne paa ny, og den danske Hær rykkede frem til Haderslev og Aabenraa. Saa fulgte den sørgelige *Eckernførde Affaire*, den 5. April, og Dagen efter kæmpedes der ved *Ullerup* i Sundeved, og den 13. s. M. paa *Dybbøl*.

Den 20. April rykkede Oprørerne ind i Nørrejylland til *Kolding*, hvor der kæmpedes den 23. April.

Moderen til Sønnen *Gottlieb Bruun*:

„Mandag Aften den 31. April [1. Mai?] 1849.

Min elskede *Gottlieb*! Tak for Dit Brev, Gud ske Lov de kom godt hjem! Da vi gik hjem fra Postgaarden den Aften, hørte vi paa Gaarden, at de Fjendtlige var gaaede over Kongeaaen. Det var ret noget uhyggeligt, og jeg kom øjeblikkelig til at græde. — Den *Bataille* ved *Kolding* har jo ogsaa kostet mange ædle Menneskers Liv. Det har jo gaaet os alle saa nær med Major *Schindel*⁶). Tænk Dig, *Gusta Moltke* mistede sin eneste lille Pige om Tirsdagen, som Efterretninge kom her om Onsdagen, at *Schindel* var falden. De var ogsaa ganske sønderknust, de Stakler —

Du ved vel nu allerede, at Onkel *Købke* i Fredericia er død i Torsdags og allerede begravet i Løverdags, da de ventede Fjenden hvert Øjeblik. Det har været en alvorlig, sørgelig Tid for den stakkels

1) C. C. *Zahrtmann*, Marineminister. 2) C. F. *Hansen*, Krigsminister. 3) *Søren* var Tjener hos Gehejmekonferentsraad J. F. G. *Schönheyder*, Fru *Reinholdine Bruuns* Fader, og var indkaldt som Soldat. 4) Pastor, siden Biskop N. F. S. *Grundtvig*. 5) Professor, Lærer ved Landkadetkorpset *W. Bjerring*, kongevalgt Medlem af Rigsfors. 6) *Conrad Ferdinand Schindel*, f. 1800. Efter Slaget ved Slesvig i 1848 udnævnt til Major. I Felittoget 1849 Kommandør for 5. Linie-Bataillon, faldt i Slaget ved *Kolding* d. 23. April i selve Byen, gift 1823 med *Sofie Moltke* (1807—1892), Datter af den i 1846 afdøde Kammerherre, Generalkrigskommissær *Moltke*; han efterlod Enke og 2 Børn. En Søster til Fru *Schindel*, *Augusta* („*Gusta*“) *Moltke* var gift m. Kammerh. Overførster *Vilhelm Moltke*. Deres Datter døde d. 23. April 1849. (Jvf. Side 38 og 40).

Mine. Nu er hun i Odense, hvor hele den flygtende Familie samler sig. — —“

7. Mai. *Kamp ved Gudsø.*

7.—9. Maj. *Ryes Brigade* gaar tilbage til Horsens, Vejle.

Moderen skriver til Sønnen Gottlieb Bruun:

„København d. 12. Maj 1849.

Min elskede Gottlieb! Det er med en vis Uro, jeg skriver dette til Dig, Du elskede Barn, da jeg dog tror paa den Anskuelse, at Du og den yndige *Asmild* heller ikke forskaanes for Besøg af Fjenden! Gud bevare Dig, min elskede Gottlieb! Hvor jeg vilde unde Dig den Glæde at vederqvæge og pleie vore egne Folk, og dersom vor Helt, *Ryes Brigade* kommer til Viborg, vil I vel gøre Alt for ham, den *herlige* Mand og hans *herlige* Folk. Det er et blodigt Foraar, som staar i saa stor Modsætning ved, at Alt er smukt og grønt og yndigt; man har jo ingen Glæde deraf. Din elskede Fader er ret meget medtaget af al den Anstrængelse, han i den sidste Tid har havt i Rigsdagen, og saa tilmed Sorg over al den Uro og Krig. Alle de Steder, som har saamange smukke Barndomsminder for ham, ere nu saa medtagne af Fjenden, som *Krybily, Igeskov, Taulov* etc.

Stemningen her i København er jo kun daarlig. Det ser jo ogsaa lidt mørkt ud — dog haaber jeg bestandig paa, at der kommer en pludselig Ændring som ifjor. *Bretton* [Stiftamtmanden fra Viborg] var her forleden, men han er nu saa modfalden, at man snart kunde blive modløs, troede man Noget paa hans mørke Udsigter. Gud ske Lov at *Myhre* har det godt, efter hvad hans Moder sagde i Onsdags; da hun just har faaet Brev. I et af hans Breve havde han sagt, at Slaget ved Bov og Slesvig var Intet imod det ved *Kolding* — Vi have haft et rart Brev fra *Søren*. Han er i god Behold paa Als og skriver fornøjeligt og [er], som det lader til, ved ypperligt Mod. Fader er meget tilfreds med, at Du har solgt Dit Korn. Gid Du havde faaet mere solgt, førend der kommer ubudne Giæster at spise det.

Vi er nu alle meget spændte paa, hvorledes det skal gaae Fæstningen *Fredericia*! Ja hvor dog den Krig er frygtelig! *Rye*, siger man, atter har udmærket sig saameget ved den sidste Affaire. *With* har havt Brev fra sin Broder, der er — — under *Rye*. Han fortæller, at det var ganske mageløst, som *Rye* var i den *Retraite*, og som Alt gik fortræffeligt. Fader gaar nu i Rigsdagen og beder mig at hilse Dig — —“

13. Maj *Udfald fra Fredericia.*

16. Maj *Fjenden begynder at bombardere Fredericia.*

17. Maj *Christi Himmelfartsdag — Sønderborg og Als beskydes.*

Foraaret var smukt, og man hører om, at Familien i København spredes i Pinsen for at forfriskes. Anden Pinsedag er saaledes *P. D. Bruun* og hans Broder *Hans* kørt til Fredensborg og Frederiksborg, nogle er i Vigersted hos Pastor *Dorþs*, atter andre paa Bøstrup ved Slagelse o. s. v.

Moderen skriver herom til Sønnen *Gottlieb* 24. Maj og tilføjer:

„Hvor der maa være himmelsk paa Asmild i disse Dage.“ Hun haaber han: „har det lidt godt med *Bertel*¹⁾ Bruunshaab og *Magdalene*²⁾. „— — det var rart Du fik den Tour med *Morville*³⁾. Skade, at Du ikke har været til *Ryes* Taffel. — — Jeg er vis paa, at dersom vore Tropper komme til Viborg, vil Du gøre for dem, hvad Du kan.“

31. Maj fandt *Kavalleriføgtningen* Sted ved Aarhus.

Den 5. Juni. Blev Grundloven givet paa Christiansborg Slot. — Det Arbejde, som *Bruun'erne* havde nedlagt for Frihedssagen, havde været af Betydning for denne, og med Tilfredsstillelse kunde de se baade tilbage og fremad. Nye Opgaver vinkede allerede.

„Som aktiv Politiker har Bruun udøvet en betydelig direkte Indflydelse; det vil saaledes erindres, at det var et Forslag af ham og *C. M. Jespersen*, der under den store og farlige Adspaltelse mellem Partierne i den grundlovgivende Rigsforsamling samlede Flertallet om sig og gav Danmarks Riges Grundlov sin Afslutning“ („Folkets Avis“ 1864).

„Motsat Regeringsforslagets to ved direkte Valg fremgaaede Ting, indførtes ved dette Forslag et konservativt Landsting med middelbare Valg og en Valgbarhedscensus.“ (Dansk biogr. Haandleks.“)

21. Juni. *Fjenden* besatte Aarhus.

24. Juni skriver *Faderen* til *Gottlieb* i Anledning af *Fjendens Oprykning i Jylland*, hvorom der er kommet Efterretning, og meddeler Sønnen sine Anskuelse om, hvorledes denne bør forholde sig — idet han iøvrigt, som Aaret før, ganske overlader ham at handle efter Omstændighederne:

„Den Freidighed, hvormed Du altid ser en saadan Begivenhed i Møde, og den Besindighed, som Du besidder, og som Du vil stræbe efter at conservere“, har meget „beroliget Dine Forældre.“

— — „Skulde der i yderste Øjeblik være Spørgsmaal [om] at sende Kreaturer bort, kunde det dog kun gælde Studene; men det er dog altid et Spørgsmaal, om dette bør ske; deres Brug bliver jo ogsaa nødvendig, naar Hestene skal bruges til de militaire Kørsler o. s. v. — — Hvad der m. H. t. Asmild ligger mig paa Hjerte, det er, at vi dog maa se til at faa Kornet i Hus til Vinter — — Gud være med Dig.

Din kærlige Fader

P. D. Bruun.“

Heldigvis blev Asmildkloster sparet for Krigens Ulemper, da Fjenden i 1849 rykkede op i Jylland; men længe holdt Frygten for, at det skulde ske, sig.

Efterretningerne fra Krigsskuepladsen — sande eller kun Rygter

1) *Bertel Bruun*, Søn af Johs. Ivar Bruu, f. T. paa Bruunshaab. 2) *Magdalene*, M. P. Bruuns Hustru. 3) *N. C. Morville* var Amtsforsvalter i Viborg, god Ven at Familien paa Asmildkloster. Turen gik til *Ryes* Korps.

kom selvfølgelig til Viborgegnen med nogen Forsinkelse paa Grund af de ret vanskelige Kommunikationsmidler. Kun en enkelt Gang blev man direkte averteret om, at der fandt et Slag Sted, men hvor, det vidste man ikke:

Den 6. Juli 1849 arbejdedes der i en af Gaardens Tørvemoser, og da Folkene kom hjem fra Arbejdet, fortalte de, at de næsten hele Formiddagen eller Morgenen havde hørt en Lyd, som ikke kunde være andet end Kanonskud. Der maatte staa et stort Slag. Det var den første Efterretning om *Slaget ved Fredericia*, som snart efter bekræftedes ved en Stafet. — De Danskes Sejr vakte selvfølgelig uendelig Glæde og Jubel blandt Folk.

Over København kom nærmere Meddelelser om Slaget.

P. D. Bruun til Broderen M. P. Bruun:

„København den 10. Juli 1849.

Jeg forudsætter, at det kan interessere Dig at høre noget herfra i disse Dage; derfor disse Linier. — Alle vore nærmeste Slægt og Venner ere uskadte gaaede ud af Kampen. Kun med een Undtagelse, en Fætter af Reinholdine (: *Jens Smith*) et meget elskværdigt ungt Menneske, der med Livslyst og Kamplyst, Dagen før Slaget, som 23-aarig blev indregistreret i det tapre 2. Jægercorps, han ligger nu paa Lazarethet i Odense med en Kugle i Brystet, betegnet „dødelig saaret“¹⁾. — — — Uagtet den fuldstændige Sejr kan jeg ikke nægte, det var dog med blandede Følelser, jeg modtog Efterretningen om den, for de blodige Spor, den har efterladt, *Rye* o. s. v. Imidlertid har den Stemning, hvori de Militaire selv forlod Kamppladsen, meget lettet Sindet hos mig. *Myhre* begynder sit Brev med „Hurra Hurra, aldrig har jeg levet saa glad en Dag“ — en anden Officers Brev har Overskrift „Victoria Victoria“ og saa fremdeles. — — forøvrigt er jeg meget misfornøiet med den Maade, hvorpaa Bladene „Fædrelandet“ og „Berlingske“ optog Efterretningen — første med et: „Endeligen er da noget sket“ o. s. v.; i et saadant Øjeblik har man vist nok mere end Lov til at slaa Oppositionen ihjel; „Berlingske“ optraadte først overmodig og senere vil den søge en Forsoningsact med Slesvig-holstenerne i vores Sejr. „Flyveposten“ har været den manerligste. — — —

Uagtet den første Transport af Fanger hertil forsætteligen indbragtes om Natten, saa var dog en stor Forsamling af Mennesker forblevet hele Natten paa Toldboden for at hilse paa dem, paa deres Vis, og desværre er dette ikke sket uden Forhaanelser, hvortil de Fangnes Forhold vel har givet nogen Anledning; det hedder, at en „Justitsraad“ spyttede en af de fangne S. H. Officerer lige i Øjnene. De Fangne skulde nu flyttes ud paa Linieskibene — der tales om, at de fangne Menige endog skulle have slaaet Vagten hos dem; er dette Tilfældet, kan jeg ikke forstaa, at man ikke strax ved Krigs-

1) Han døde nogle Dage efter.

ret lader de vedkomne dømmes til at skydes eller anvender en anden følelig Correction. — —

— — Det menes, at dette vundne Slag vil være af yderste Vigtighed for vore politiske Forhold: (thi den Schl. Holst. Armee er i det mindste betydelig reduceret). Den russiske Minister yttrede strax ved Efterretningen, at det var Danmarks Redningdag, og han havde strax sendt Courerere til sit Hof og til andre Hoffer — — — Man kunde ved have ønsket, at vi havde forfulgt vores Seir mod de flygtende og aldeles nedslaaede Fjender; men vor Landarmee har godtgjort alt, hvad der kunde fordres, og de mange Fanger have ikke optaget liden Tid; jeg vilde kun, at ikke en eneste slesvigsk Officer burde have været fanget, men nedskudt paa Stedet. Broder *Hans* var i Fredericia under Slaget eller ved dets Slutning. — —

P. D. Bruun.“

Den 10. Juli blev der afsluttet *Vaabenstilstandskonvention* tilligemed *Freds-Præliminaries* med Prøjsen i Berlin paa 6 Maaneder, og den 24. Juli brød de prøjsiske Tropper op fra Aarhus. Den 2. August forlod de sidste prøjsiske Tropper Kolding og Nørrejylland — man aandede atter frit!

Sommerferien tilbragte *P. D. Bruun* og hans Familie paa Asmildkloster i August—September Maaned, og min Bedstefader besøgte ogsaa Voergaard i Vendsyssel, som han jo var blevet Medejer af. Efter Hjemkomsten til København takkede han sin Søn for den dejlige Tid paa Asmildkloster.

Min Fader erhvervede mange Venner blandt Officererne, naar de kom til Viborg under Vaabenhvilen, og han talte ofte med Glæde om den Udflugt, han havde gjort i 1849 til Ryes Brigade i Egnen ved Skanderborg. Løjtnanterne *Bramhelft*, *Holsøe*, *Zeilau* og *Myhre* og mange andre blev hans gode Venner. Ogsaa den senere saa bekendte Skuespiller *Johan Wiehe*, ved 9. Bataillon, som blev udnævnt til Løjtnant, medens han laa i Viborg, kom meget paa Asmildkloster. Fader kunde godt lide ham; men han trak jo lidt paa Smilebaandet, naar han fortalte om Johan Wiehes Forfængelighed, der gik saa vidt, at han gik uden Strømper i Støvlerne, fordi han havde købt dem saa smaa som muligt for ikke at præsentere for store Fødder.

Den 18. November holdt *P. D. Bruun* og Hustru deres *Sølvbryllup* i København, og bl. a. var Sønnen *Gottlieb* derovre. Moderen skrev forinden til ham:

„Det ængster mig jo noget med dette Sølvbryllup, og at man skal være en vigtig Person den Dag — dog det overstaas vel ogsaa.“

10. Novbr. 1849.

„Jeg glæder mig naturligvis meget til Dit Komme, Du mit eget kære, gode Barn — — nu maa Du ønske for mig, at den Søndag var

overstaaet, og at vi havde ogsaa overstaaet de andre Gratulationsdage.“ — —

„Imorgen Aften skulle vi se Familien“ —

Til Sølvbryllupsdagen modtog Reinholdine Bruun følgende smukke Brev fra sin Ungdomsveninde *Jette Dorph f. Bloch*:

„Den 15. November 1849.

Min elskede Dine. Jeg takker Dig inderlig for Dit Brev. Det er mit Ønske, at jeg selv havde kunnet bringe Eder mine Lykønskninger, men da *Anna* desværre er saa medtaget i denne Tid, har jeg dog ikke ret Mod til at tro, at jeg bestemmer mig dertil. Gud ske Lov, at jeg da i Tankene kan naa Eder. Hvor kan man opbygges ved at tænke paa Eders 25 Aars skønne Samliv og al den Velsignelse deraf har udfoldet sig. Tak for den store Del jeg har nydt af denne Hjemstavns Fred og sande Lykke, Gud lade den længe blomstre!

Du kan tro Dine, at jeg husker den 18. for 25 Aar siden, ogsaa Aftenen forud i det lille Kammer, hvor de store Stole stod, ogsaa Dagen efter, tidlig om Morgenen var jeg oppe hos Din Moder, da kom et Brev til hende fra Dig, vi læste det sammen, og jeg ønskede at kunne vise *Magdalene* det paa hendes Bryllupsdag.

Min elskede Tantemine, nu er Du saa glad ved at gennemløbe Din Dines smukke og saa vel beskærmede Liv, vi to staa som Vidner og takke Gud for, hvad vi saa.

Gud velsigne Eder begge, det er en stor Lykke paa sin Sølvbryllupsdag at være omgivet af alle sine kærlige forstandige, sunde Børn, ikke En mangler ikke engang ved en kort Afstand.

Din tro hengivne Jette.“

Den 4. Decbr. foretoges *Valg* i samtlige Valgkredse i Kongeriget paa Medlemmer til *Folketinget*. *M. P. Bruun* stillede sig i *Levring*, men blev ikke valgt.

Den 29. Decbr. var der *Valg til Landstinget*. *P. D. Bruun* valgtes i 1. Landstingskreds og *M. P. Bruun* samtidig i 9. Landstingskreds.

1850.

Familiebrevene fra dette Aar ere faa og indeholde nærmest rene Familieanliggender. Den 9. April skriver Moderen til Gottlieb paa *Asmildkloster*: „Den elskede Bedstefader [Geh. Konf. Schönheyder] har det mindre godt i disse Dage; han har temmelig stærk Feber.“ Den 11. s. M. indtræffer *Dødsfaldet*. Den 21. Maj finder *Magdalene Bruuns* og *Jørgen Swanes* Bryllup Sted. — De flytter til *Sorø*, hvor han er bleven Adjunkt, og hvor bl. a. Digteren *B. S. Ingemann*, *Swanes* Onkel, og dennes Hustru bliver deres Omgang. Den 23. Maj be-

søger Moderen sin Datter her og omtaler i et Brev til Sønnen Gottlieb Hjemmet og de nye Venner der — hun hilste paa „vores herlige Ven *Hindenburg*, som drog forbi med sin Bataillon.“

Sommeren synes Familien fra Kultorvet, dels at have tilbragt i Hovedstaden, dels paa *Asmildkloster*. Her naaede Efterretningen om *Sejren ved Isted*, (24.—25. Juli) dem. Hvad Indtryk denne Meddelelse gjorde, behøver næppe at skildres. En Maanedstid senere, efter at man er kommet tilbage til Hovedstaden, meddeles der Nyt om saarede Venner og Bekendte. Gennem Oberstinde *Købke*, som efter Mandens Død boede i København, hørte Slægten om Istedslaget, i hvilke Sønnen *Johan Peter Købke*, en fortræffelig dygtig og fædrelandssindet ung Ingeniørofficer havde deltaget, og hvorom han tilskrev hende:

„Slesvig, 26. Juli 1850

Morgen Kl. 8^{1/2}.

Min elskede Moder!

Sund og frisk skriver jeg til dig fra Slesvig, hvorhen vi kun kom ved Udgydelse af vort Hjerteblod. *Jørgensen*¹⁾ er frisk. Fra igaar Morges Kl. 3 til Eftermiddag Kl. 1 sloges vi varmt; Fjenden var overmaade tapper; men han blev slaget; vi have vistnok henved 1000 Fanger og 5 erobrede Kanoner; men vi have selv lidt uhyre, navnlig derved, at mange af vore bedste Officerer ere bortskudte; *Schleppegrell*, *Læssøe*, *Trepka*, *Kapt. Kranold*, min gode Ven *Kall*, ere bl. A. faldne.

Affæren er kortelig Følgende:

Kl. 3 Morgen forlod vi Smeddeby, Havetoft og nærliggende Byer for at gaa mod Fjenden, der stod ved Vedelspang, langs Langsøen, Skoven ved Istedkro og Arnholt Søen. — Ad Hoved-Landevejen til Slesvig rykkede frem: *Brigaderne Ræder* (i Spidsen), *Thestrup* og *Irminger*, *Reserveartilleriet* (40 Kanoner); ad Vejen til Havetoft og Missunde rykkede under *Schleppegrell* frem: *Brigaderne Krabbe* og *Baggesen*.

Reservekavalleriet havde Ordre til at gaa Øst for Hovedchausseen og ved Engbro passere Helligbæk. *Schepelerns* Brigade var 3 Timer før afmarcheret for at gaa vesten om Fjenden, passere Tren ved Sollbro og falde Fjenden i Flanken. Planen var da, at Vedelspang-Passet skulde angribes af *Schleppegrell* samtidig med, at Hovedstyrken og Kavalleriet angreb Passet mellem Arnholt og Langsøen, og *Schepelern* fra Jüdbæk faldt Fjenden i Flanken. Dette var Planen, men den blev ej effektueret. Ræder angreb nemlig Fjenden for tidligt, det vil sige, før *Schleppegrell* havde indtaget sin Stilling; derved kunde Fjenden kaste sin Styrke samlet mod ham, og Fægtningen blev varm; det syntes at tage en betænkelig Vending, da en stærk Regn i Forbindelse med Krudtdamp forhindrede alt Overblik. Fjenden benyttede sig deraf til at samle sig mere paa enkelte Punkter, hvor vi ej ventede ham. En uhyggelig Uvished herskede, da alle Meldinger fra *Schepelern* og *Reservekavalleriet* udebleve, og endnu ej Melding fra *Schleppegrell* om, at han var ankommet i sin Stilling, var indtruffen. Endelig hørte vi *Schleppegrells* Kanoner; men ej længe efter kom Melding, at *Schleppegrell* var omgaaet af en betydelig Styrke, 2 Eskadroner af 4. Dragonregiment nedsablet og Infanteriet i Uorden. Meldingen var falsk; Sagen forholdt sig nemlig saaledes: *Schleppegrell* var rykket frem ad Missunde Vejen og drejet fra Landevejen ned igjennem Stolk; den Bataillon, der havde Teten, havde forsømt tilbørlig at afsøge Byen, og da 2. Reservebataillon og 12. Bat. vare komne gjennem, og 13. Bataillon var midt i Byen, aabnedes Lader og Huse, og det viste sig, at 2—3 fjendtlige Batailloner laa i Baghold. Her faldt *Trepka*, *Kall* og de fleste af 13. Bataillons Officerer. Forskrækkede ved pludselig at se 3 Batailloner i

1) Svogeren C. T. *Jørgensen*, Ingeniørkaptajn.

Ryggen, trykkede 12. Bataillon og 2. Reservebataillon sig lidt, Schleppegrell opfordrede dem til at rykke frem, og da de endnu (tøvede?), sprængte han selv frem og faldt. Derpaa trængte Bataillonerne (12. og 2. Reservebataillon) frem; her faldt *Læssøe*, Løjtn. *G. Carstensen* af Artilleriet og Løjtn. *Møller* af Artilleriet og mange Flere. Et Kavalleriindhug gjorde, at ogsaa Dragonerne lede en Del: 2 Kanoner af vore erobredes; men Enden blev dog, at en Masse Fjender nedsabledes, Kanonerne og Fangerne tilbageerobredes. 2 fjendtlige Kanoner erobredes, og henved 500 Fanger gjordes. Saaledes forholdt Sagerne sig, da vi fik Melding om, at Schleppegrell var omgaaet og han selv falden. Man lod da Hovedstyrken rykke lidt tilbage, udviklede en stærk Artillerikamp og sendte Schleppegrell Undsætning. Sagerne vare nu temmelig stillestaaende saa længe, vi ordnede os til et Hovedangreb paa Fjendens Stilling. Angrebet foretoges Kl. 12. Himlen var nu klar. Kl. 1 var Fjenden i fuld Retræte, forfulgt af vort Kavalleri. Han er nu marcheret til Rendsborg. Kl. 10 drog vi ind i Slesvig By, idet vi anvendte Forsigtighed under Afsøgningen af denne *fjendtlige* By.

Saaledes endte denne skæbnsvangre Dag, den alvorligste, jeg har oplevet; vi have bragt uhyre Ofre, men vi have sejret, dog vare(?) vi alle beredte paa at yde Offeret, og de, som det ikke er afkrævet, ere glade ved Resultatet, idet Offeret ansaas som nødvendigt. *Willisen* er en dygig General, det fremgaar af Slaget; vi have aldrig havt med en saadan Modstander at gjøre.

Begge *Schøllerne* ere vel, ligeledes General og Løjtnant *Moltke*; Løjtnant *Blom* af Generalstaben er saaret, ligeledes Kammerherre *Johan Bülow*. Oberst *Irminger* er frisk. Lev vel min elskede Moder, hils venskabeligst *Muus* og Søster og *Konstantin*¹⁾

fra din Søn Peter“

Sommeropholdet paa *Asmildkloster* havde for Familien *Bruun* været meget behageligt.

7. September skriver *P. D. Bruun fra Kbh. til Sønnen Gottlieb*, at han har været beskæftiget siden sin Hjemkomst: „Det har været et særdeles behageligt Ophold, Familien i Sommer havde paa *Asmild* — — for Moder, efter alt hvad jeg erfarer, det behageligste hun har havt; for mig ogsaa, naar man kun kunde skyde Pengetrykkene tilside. — Tak min kære *Gottlieb*, fordi Du delte dem med mig, og Tak for alt, hvad Du i saa fuld Maade har bidraget til Behageligheden af Opholdet hos Dig.“

Den 2. Oktober skriver Moderen fra København til samme:

„— — Hvad der vist meget har glædet Dig er, at Fader er blevet Præsident i *Landstinget*. I Førstningen blev jeg meget *bedrøvet* derover, men da jeg syntes, hans Humeur er blevet bedre, og han i det Hele taget lader tilfreds, maa jeg jo vel ogsaa være det — Vi have været oppe at besøge ham i hans smukke Værelse paa *Christiansborg Slot*, og der har han det meget hyggeligt og fint. 2 Tjenere til Opvartning og al mulig Opmærksomhed, den søde, elskede Fader. Gid det maa lykkes ham!“

Sejrene ved *Mysunde* (12. Septbr.) og *Frederiksstad* (4. Oktober) bragte, til Slutning, Freden.

1) Maleren *Konstantin Hansen*, der var gift med Købkes Søster.

PETER DANIEL BRUUN
SOM POLITIKER OG LANDEJENDOMSBESIDDER
(1851—1864)

Den slesvigske Treaarskrig var forbi, og Fjendtlighederne op-
hørte (11. Jan. 1851). Tropperne kom hjem og modtoges i deres Gar-
nisoner med store Ovationer, medens den danske Regering igen over-
tog Styret i Hertugdømmerne. Det gjaldt nu at finde en Regerings-
form, som i Fremtiden kunde betrygge Ro og Orden indenfor Mo-
narkiet.

I *P. D. Bruuns* kortfattede *Selvbiografi* (indgivet 1851 til Ordens-
kapitlet i Anledning af Udnævnelsen som Dannebrogsmænd), hedder
det: „Ifølge kgl. Resolution af 28. April 1851 valgt til Medlem for
Kongeriget Danmarks Vedkommende af den *Notabelforsamling*, der,
i Henhold til Manifestet af 14. Juli 1850 skulde sammenkaldes for at
afgive Betænkning over Ordningen af Hertugdømmet Slesvigs For-
hold til Kongeriget Danmark paa den ene Side og til Hertugdømmet
Holsten paa den anden Side — —.“

Notabelforsamlingen holdt sine Møder i *Flensborg*. Diplomaten
Henrik Greve Bille-Brahe, som var vor Minister i Wien, var bleven
hjemkaldt for at møde som kgl. Kommissarius ved *Notabelforsam-*
lingen.

Geheimekonferentsraad *F. F. Tillisch*, som efter Vaabenstilstanden
i 1849 var bleven Medlem af Regeringskommissionen for Slesvig
sammen med den præjsiske Grev *Eulenburg* og den engelske Oberst
Hodges, — som derpaa efter Freden i Berlin, i Juli 1850, alene havde
overtaget Styrelsen som Kongens overordentlige Kommissær med
enevældig Myndighed, havde med haard Haand foretaget Udrens-
ninger af Tyskere i Embedsklassen og udfærdiget de saa omtalte
„*Sprogreskripter*“, som navnlig i tyske Kredse vakte Bitterhed; men
som ogsaa havde fremkaldt Udtalelser fra den russiske Regering om,
at han var gaaet for vidt. *Tillisch* var derpaa, den 5. Marts 1851, fra-
traadt sin Stilling som Kommissær og var bleven Minister for Sles-
vig. Han afrejste nu fra København til Flensborg, ledsaget af den
senere Stiftamtmand *Th. A. J. Regenburg*, som havde været hans
højre Haand i Slesvig, og som ogsaa vedblivende var det.

Notabelforsamlingen i Flensborg bestod iøvrigt af 21 Mænd, 6 fra
Kongeriget, 9 fra Slesvig og 6 fra Holsten:

a) Mændene fra Kongeriget var Folketingets Formand Major
C. C. G. Andraë og Landstingets Formand *P. D. Bruun*, dav. Over-
auditor Lic. jur. *C. C. Hall*, Professor juris *A. F. Krieger*, General-
auditor *A. V. Scheele* og Stiftamtmand *M. V. S. Greve Sponeck*.

b) For Slesvig mødte: Købmand *I. C. Christiansen*, fra Flensborg,
Amtmand *M. Davids* i Gottorp og Hütten Amter, Agent *H. C. Jensen*
fra Flensborg, Gaardejer *H. Krüger*, Overlæge *C. Manicus*, Profes-

sor *P. D. C. Poulsen*, Gaardejer *Laurids Skou*, Godsejer *M. Hagemann* samt Landkommissær i Holsten Etatsraad *Th. Prehn*.

c) Holsten var repræsenteret af: „*J. F. C. Greve Baudissin*, *A. B. V. E. Greve Moltke*, *Ernst Greve Rantzau*, Købmand *Th. Reincke*, Gaardejer *J. Scharmer* og Etatsraad Dr. jur. *Th. F. Wiese* fra Overappellationsretten i Kiel.

Notablerne fra Danmark samt *Tillisch* kom fra Hovedstaden. — Kl. 8 Aften, den 13. Maj, dampede „Geyser“ med dem ind i Flensborg Havn, hilst med Salutskud og af en stor Menneskemasse. I Dagens Løb var de fleste slesvigske Medlemmer allerede ankomne, og Holstenerne ventedes. Fra tysk Side var der i Pressen agiteret imod denne „danske“ Forsamling, som ikke havde megen Udsigt til at blive resultatrig.

P. D. Bruun skrev til Hustruen, Dagen efter Ankomsten:

„Flensborg den 14. Maj 1851.

Min kære Reinholdine. Tak for Dit kærlige Blik til Farvel, det skal længe gøre mig godt. Vi ankom først hertil i Aftes Kl. 8. Natten paa Skibet var mindre behagelig, vi maatte for Storm og Vejr gaa sønden om Lolland og Falster og gøre en Tilbagegang til Svendborg for at afhente Grev *Bille-Brahe*. Indsejlingen til Svendborg er jo meget smuk, men dog Intet — saa forekommer mig — mod Indsejlingen til Flensborg med sine grandiose Højder. — — — Paa Broen her traf jeg *Leerbeck*¹⁾, *de Coninck*²⁾, Lieutenant *Muus*³⁾, og hvad der var Hovedsagen, der Polizeimeister — *Garlieb*⁴⁾, der tog *Andræ*, *Krieger* og mig paa Slæbetoug for at skaffe os Kvarter —“ [*P. D. Bruun* blev indkvarteret hos en Bankassistent. Manden var dansk, Konen tysk].

„I Morgen Indledningsmødet, i Dag gøres Visitter til *Tillisch* og *Bille-Brahe* o. s. v. Paa Dampskibet talte jeg meget med *Regenburg* og *Tillisch*. Første bragte mig en lille Pakke af *Christians*⁵⁾ fine Cigarer, som hun vilde have rakt mig selv paa Toldboden, men kom for sildigt dertil. Vil Du takke hende ret meget for denne Venlighed. Vi kunde gerne have givet os noget bedre Tid, og det gjorde mig ondt for den Uro, hvori Du befandt Dig, og som heller ikke var fjern fra mig.

Jeg har alt haft Besøg paa Sengen af *Andræ* og *Krieger*.

Det morede mig fra Skibet at se paa Rheden ved Kbhvn. 2 Notabiliteter, hver i sin Baad, forlade Dampskibet: *Tschierning* i den ene og — vores kære *Christian* [Sønnen] i den anden. Sidste takker jeg

1) *J. E. Leerbeck*, Inspektør for Gensdarmerikorpset i Hertugdømmet Slesvig.

2) *W. F. de Coninck*, Sekretær hos Ministeren for Hertugdømmet Slesvig.

3) *L. H. L. Muus* var Kaptajn paa det her omhandlede Tidspunkt. Død som Oberst i Forstærkningen. 4) *K. W. Garlieb*, Politimester og Raadmand i Flensborg.

5) *P. D. Bruuns* Søster *Christiane*, gift med *Laurids Muus* i Toldvæsenet.

P. D. Bruun.

Højesteretsassessor, Konferentsraad, Politiker, Ejer af Asmildkloster, Søndermølle og Rindsholm ved Viborg. Medejer af Voergaard, Vendsyssel.
(1796—1864.)
(Fot.)

meget for hans Besøg, det var snildt af ham. Gud være med Dig og alle mine kære, min elskede *Reinholdine* frem for alle. Hilsen til alle, *Engel, Christian, Tante Mine* o. s. v. o. s. v.

Din gandske

P. D. Bruun.“

Fra P. D. Bruun til Broderen M. P. Bruun:

„Flensborg den 20. Maj 1851.

Min kære Broder: — — — — — Vi ere da nu her allerede 8 Dage, Stoffet paatrænger, jeg skal se at samle for Dig Forholdene i et sammentrængt Billede. De slesvigske Notabler ere i deres Charakterer i Majoriteten (6 mod 3) *anti* Holstenerne; men *alle* med stor Tilbøjelighed til at slutte sig til de danske Forhold, dog kan herfra noget undtages *Prehn*, der efter hans egen Yttring til mig er aldeles indifferent in politica; han har i sin Tid studeret i Berlin med Broder *Knud* og [var] god Ven af ham. Vi Danske staa næsten som mæglende mellem Slesvigere og Holstenerne, og hidtil have saa godt som udelukkende de Danske og Holstenerne ført Ordet; men paa en høist urban og ridderlig — ikke ritterschaftlig — Maade, saa at Slesvigerne ikke just er saa ganske tilfredse med, at vi alle slaa med Kraft. Rigtignok have vi kun hidtil dvælet ved, hvad der skal være fælles for hele Monarkiet, og vor Tilbøjelighed til at indskrænke dette synes Holstenerne ikke at være imod; det vil nu vise sig, hvorledes Dhrr. agte at forholde dem, naar vi komme til Forbindelsen mellem D[anmark] og S[lesvig] og Adskillelsen fra Holsten. Jeg tog imidlertid Lejlighed til i Gaar skarpt og gentagende at udtale, at den danske Rigsdag, naar den i Planen omtales, er den *af Kongeriget og Slesvigs Deputerede sammensatte Rigsdag*, uden at Holstenerne derimod toge til Genmæle. Slesvigerne ville have Forbindelsen med D[anmark] bragt videre end foreslaaet, og deri ere alle, saa vidt jeg har erfaret, enige, at Kultus bliver fælles, og at al Forbindelse med Kiel ophører. Høiskolen i Kbhvn. — Adskillelsen med H[olsten] saa godt som uindskrænket — de vil give H[olsten] Glückstadt Tugthus, og selv beholde Døvstummeinstituttet o. s. v.; de sige, hvad kan det nytte, at vi faae de Paagældende forbedrede i een Henseende i Straffeanstalten, naar de komme politisk fordærvede ud, og hvad kan det nytte, at de Døvstumme lære at tale, naar de kun bruge Talen paa slesvigholstensk. Ordførerne for H[olsten] var *Wiese* og *Rantzau*. Toldlinien ved Ejderen vilde Slesvigerne ikke give Slip paa. Agent *Jensen* holder i Særdeleshed paa den. — — —

Det var tvivlsomt, om Holstenerne vilde gøre *Tillisch* Visit — Visiter bleve imidlertid aflagte; men de nægtede en paafølgende Indbydelse til Middag. T[illisch] gjorde dem igjen Visiter, og paa den Yttring, at det gjorde ham ondt, at han ikke kunde have den Fornøjelse at se dem, svarede *Rantzau*: „ich kann nicht“. Gensvar: „Sie können nicht?“ „Aber auf Ehre ich kann nicht.“ — — — — Da Holstenerne først kom sildigt om Aftenen, før Middagen, kun-

de der ikke være Tale om at vexe Besøg, hvilket vi ogsaa fordrede først aflagt af dem, som sidst ankomne; man var derfor noget spændt over, hvorledes man i Forsamlingssalen vilde komme hinanden imøde; mit ritterschaftlicher Anstrøg traadte de samlede ind. Jeg gjorde strax min rapport til *Wiese*, *Moltke* og *Reincke* — med hvem *E. Muus* [P. D. B.'s Svoger] er opdragen i hans Faders Huus, gældende, og saa fulgte man efterhaanden mit Exempel. *Wiese* mødte mig med: „Ach, hätten wir die alten Zeiten zurück, daran müssen wir arbeiten“. Jeg svarede: „Ja, paa saadanne Tider, som ikke ere skikkede til at fremkalde paa ny, hvad vi i de tre sidste Aar have oplevet“ — et Skuldertræk var hans Svar. Han fik sig i Gaar hos mig en god Cigar og en gemytlig Samtale om „die alten Ständezeiten“ o. s. v.

Holstenerne ere forøvrigt udtømmelige i deres Ros over det „Arcadien“, hvor de før 1848 have levet; de kunne vel sige: „gebohren“ og „gelebt“, men ikke „geliebet“.

Vor Kommissarius kompromitterer sig — entre nous — hver Dag; men fornemmelig dog ved hans første Tale, hvor han lovede Slesvigere og Holstenerne Provinsialstænderforfatningen igen til at afgøre Forholdene, baade ingen „Inkorporation“ af Slesvig og andet saadant mere, taget af eget Hoved og uden al Hjælp og i Modstrid med alle danske *Desideria*. Vi maatte da sørge for, at den Tale ikke kom til Protokollen, og dette havde Indflydelse paa Protokollens fremtidige Form.

Dog maa jeg fortælle Dig, fordi dette nemlig fra hans Mund kan være sandt, at han meddelte, at Rusland var gaaet ind paa det danske Forslag angaaende Arvefølgens Ordning — *Glücksborgs* Søn adopteret — og at Forslaget derefter stilledes til Englands og Frankrigs Afgørelse; jeg anmærker dette, fordi de tyske Blade have anført, at Rusland havde afvist Forslaget.

Jeg kunde vedblive med Meddelelser; men maa gøre Holdt — et Besøg af *van Deurs* og *August Schönheyder* har derfor afbrudt mig. — Vil Du hilse Din Kone og *Gottlieb* og *Bertel*.

Din

Dig inderlig hengivne Broder

P. D. Bruun.“

Notabelforsamlingen i Flensborg bragte intet gunstigt Resultat. Den endte med, at der, den 17. Juli 1851, forelaa en Majoritetsresolution fra danske og slesvigske Notabler, i hvilken det foresloges, at Holsten skulde træde ud af Forbindelsen med Monarkiets danske Lande; kun Kongehus, Diplomati og Flaaden skulde være fælles. Kongeriget og Slesvig skulde saaledes staa som et samlet dansk Rige over for Holsten. Herimod protesterede de 6 Holstenerne, som opretholdt de gamle kendte Krav. *Prehn* gav en særlig Betænkning, i hvilken han søgte at indtage et Mellemstandpunkt.

Vedrørende *P. D. Bruuns Virksomhed i Landstinget*¹⁾, hvis Præsident han var fra 1849 til 1862, maa vi her indskrænke os til at give nogle Udtalelser, som giver en Karakteristik:

„Som Præsident i den viborgske Stænderforsamling og som Formand i Rigsdagens Landsting har Bruun udøvet en Virksomhed, der har haft den gavnligste og mest betydningsfulde Indflydelse paa vor konstitutionelle Udvikling. Hvad der karakteriserer Bruun som Formand, er ved Siden af den største Upartiskhed en overordentlig Skarphed i Opfattelse (men Mildhed i Optræden), en sjælden Sands for det Formelle, der netop paa denne Plads har en saa overordentlig Vigtighed, og en utrættelig Iver og Arbejdsomhed, der langt fra at skyde Byrden fra sig altid lige beredvillig læssede den paa sine Skuldre. Naturen synes ikke at have bestemt *P. D. Bruun* til Taler, dels paa virkede hans Foredrag mere Forstanden end Følelsen, dels var hans Stemme svag — — —“
(„Folkets Avis“ 1864).

„Han var en af de Nationalliberales Førstemænd, besad en skarp Forstand og udpræget humane Egenskaber og gjorde fortræffelig Fyldest i Stillingen som *Tingets Formand* 1849—1862, hvor det gjaldt om at skabe en helt ny Praksis. Hans elskelige Karakter gjorde ham afholdt af alle.“ (*P. Engelstoft* i „Dansk Biografisk Haandleksikon“).

I Familiearkivet findes en Del Breve vedrørende Virksomheden i Landstinget. Af dem skal vi her meddele ét, som fremkom efter at begge Rigsdagens Afdelinger, den 13.—14. Marts 1854, havde vedtaget en Adresse til Kongen, hvori de udtalte deres Mistillid til Ministeriet *Ørsted*, hvilken Adresse den 16. Marts overrakte Kongen ved Tingenes Formænd paa Frederiksborg Slot. *P. D. Bruun* mødtes her en Gang igen som skarp politisk Modstander med *Anders Sandøe Ørsted*. Herom beretter han følgende i et Brev til Broderen *M. P. Bruun*:

„Kbhvn. 17. Marts 1854.

— — — Jeg fik straks ved min Ankomst at vide, at *Ørsted* vilde møde. Han var tilstede under Adressens Overlevering. Det gjorde mig ondt, at han, den gamle Mand, skulde staa og høre paa sit Synderegister. Straks efter maatte *Tillisch*, efter nogen Frem- og Tilbagebestemmelse, rejse til Kbhvn. for at overgive Regeringens partielle Omdannelse i *Bluhmes* Hænder. En total Ministerforandring *anses* farlig, derfor forsøges en partiel, for paa den Maade at sikre sig enkelte af de gamle Ministre. Bringes denne Kombination ikke i Stand, saa vil man vende sig til *Vilhelm Moltke* om at danne et helt nyt Ministerium.

¹⁾ *P. D. Bruun* repræsenterede følgende Landstingskredse: 22. Decbr. 1849 valgt til 4. Landstingsmand for 1. Landstingskreds (København), 3. Juni 1853 valgt til 1. Landstingsmand i 1. Kreds (modtages ikke), 2. Landstingsmand i 9. Kreds (Aarhus—Randers og en Del af Viborg Amt). 20. Juni 1855 til 2. Landstingsmand i 1. Kreds (modtages ikke), 1. Landstingsmand i 9. Kreds. 1862 nedlægger han sit Mandat som Landstingsmand paa Grund af Svagelighed.

Efter hvad der er mig bekendt af *Unsgaards*¹⁾ Yttringer, ville Vanskeligheder støde paa ham under denne Kombination. Paa Grund af *Ørsted*s Nærværelse under Adressens Overlevering blev der Intet talt med Kongen, men vi gaves begge særskilt Lejlighed til at udtale os for Kongen. *Sponneck* er en Umulighed, saa synes det. Jeg tilføjer med *Reedtz*: Modtagelsen og Behandlingen elegant, — anvist Værelse paa Slottet, Stuedejeuner elegant — jeg anvist Plads ved Taffelet ved Siden af Grevinden, som jo *skal anses* for en Opmærksomhed.“

Sagen trak i Langdrag. Den 7. April entledigedes Krigsminister, General *Hansen*, og de øvrige Ministre indgav som Følge deraf deres Demission; men den 15. April afgjordes det, at samtlige Ministre beholdt deres Portefeuilleer, og den 20. April indtraadte Gehejmekonferentsraad *Tillisch* i Ministeriet som Indenrigsminister, fra hvilken Post Premierminister *Ørsted* entledigedes.

Til *Medlem af Rigsretten* havde Landstinget valgt *P. D. Bruun* i 1850; efter Rigsdagens Opløsning i 1853 valgte Højesteret ham derimod ind i Rigsretten. Efter den nye Opløsning i 1855 ansaa man det for en Selvfølge, at Højesteret maatte genvælge ham; men det skete ikke, maaske af Forsigtighed, da han var en fremskudt Politiker, og der stod betydningsfulde politiske Afgørelser for, saaledes Rigsretssagen mod *det Ørstedske Ministerium*.

Landstinget satte imidlertid Bruun ind i Rigsretten. — Det har været forudsat, at P. D. B. afgav sit Votum til Domfældelse; men ifølge de Papirer, som findes i Slægtsarkivet, er dette ikke Tilfældet. Tvertimod afgav han Votum for Frifindelse for *Ørsted*, *Tillisch*, *Bluhme* og *Scheel*, medens han for *Hansens*, *Sponnecks* og *Billes* Vedkommende stemte for en Bøde til Københavns Fattigvæsens Hovedkasse; desuden store Skadeserstatninger til Statskassen.

Rigsretssagens Udfald blev en fuldkommen Frifindelse for *alle* de Anklagede, hvormed Bruun var misfornøjet. Under de langvarige Møder havde han tegnet et Fantasibillede, som endnu findes i Familiens Besiddelse, og herunder har han skrevet: „Mit Udbytte af 4 Ugers Sidden i Rigsretten.“

P. D. Bruun havde imidlertid besluttet ikke at ville genvælges til Rigsretten, hvilket fremgaar af et Brev fra *H. N. Clausen* af 13. Jan. 1856, i hvilket denne retter en indstændig Anmodning til ham om at blive i samme. Den 15. s. M. beder ydermere Landstingsmedlemmer P. D. Bruun ikke at fastholde Vægringen, og overfor dette Pres gav han efter. Den 27. Maj s. A. skriver Rigsraadets Formand (*J. N. Madvig*) derefter til P. D. B. og meddeler, at han er valgt til Medlem af Rigsretten. Han vedblev at være dette til 1863.

Han var *Medlem af Rigsraadet* fra 1855 til 12. September 1863, da Sygdom tvang ham til at nedlægge sit Mandat. 1856 valgte Rigsraa-

¹⁾ *J. J. Unsgaard*, Stiftamtmand og fra 1856—1859 dels Indenrigsminister, dels Minister for Monarkiets Fællesanliggender og for Holsten og Lauenborg.

det ham til Medlem af „*Monarkiets Rigsret*“, der imidlertid aldrig blev sat i Virksomhed.

1857 (12. Aug.) beder Justitsminister *Simony P. D. B.* overtage Hvervet som Leder af en Kommission til Indførelse af *Nævninger*, til Fyldestgørelse af Grundlovens Bestemmelser i § 78. Den 17. August svarer han bejaende, idet han dog meddeler, at hans Helbred ikke er godt.

P. D. Bruuns Forhold til Kong Frederik VII var sikkert formelt uangribeligt; men det gav vel af og til Anledning til ubehagelige Situationer, eftersom min Farfader, ifølge Familietraditioner, ikke i sin Stilling som Landstingets Formand mente at burde hilse paa Kongens Gemalinde, *Lehnsgrevinde Danner*. Det hændte saaledes ved en Nytaarskur, vistnok i Slutningen af Halvtredserne, at Kongen tilkendegav de Tilstedeværende, at hans Hustru tog imod Nytaarsgratulation — uden at min Farfader efterkom den ret direkte Opfordring.

I Arkivet foreligger en Koncept til en Tale, han holdt til Kongen ved Rigsdagstaflet i 1861. Det var, saavidt vides, ved den Lejlighed, at Kongen, der var i godt Lune, spøgende — ved Desserten — greb ned i Skaalen med Konfekt, tog et Marcipan Blækhus, kastede det hen til min Farfader, idet han udbrød: „Lad mig se, Bruun, at Du lærer dem oppe i Rigsdagen at snakke lidt mindre og skrive lidt mere!“

At Landstingets Formand ved flere Lejligheder blev kaldt til Raadslagning hos Kongen i vanskelige Øjeblikke er sikkert. Der foreligger bl. a. et Brev af 9. Februar 1860, i hvilket min Farfader tilsiges til Majestæten: „saa snart ske kan.“ Det var Dagen efter, at Konseilpræsident *C. E. Rotwitt* pludselig var død efter kun i to Maaneder at have indehaft Stillingen, som han d. 2. Decbr. 1859 var bleven udnævnt til — efter den almindelige Mening, stærkt protegeret af *Grevinde Danner*.

Ministeriet Rottwitt blev nu afløst af *Ministeriet Monrad*, som udnævntes d. 24. Febr.

Da min Farfader i 1862 blev nødsaget til at opgive sin politiske Virksomhed, modtog han (18. Oktober) en smuk Adresse fra Landstingsmedlemmer, og hans Broder *M. P. Bruun* valgtes derefter til Formand i Landstinget¹).

Højesteretsassessor *P. D. Bruun* var efterhaanden blevet en *Landejendomsbesidder* i større Stil. *Asmildkloster* havde han, som omtalt, arvet efter sin Fader (1830), og han deltog stedse i sin Ejendoms Administration og lod sig, naar han ikke var personlig tilstede, sende Regnskaber og Beretninger, af hvilke der i Familiearkivet findes adskillige. De viser, at han af og til havde pekuniære Vanskelig-

¹) Følgende Hædersbevisninger var efterhaanden bleven *P. D. Bruun* tildelt: 1836 Justitsraad, 1847 Dannebrog's Ridder, 1851 Dannebrog'smand, 1856 Konferentsraad, 1857 Kommandør af Dannebrog I.

heder at overvinde; men han var dog aabenbart af den Anskuelse, at Jordejendom i det lange Løb maatte blive en god Basis for Udkommet, og det var sikkert ud fra den Betragtning, at han stedse øgede sit Jordegods. I 1849 blev han, efter Tilskyndelse af dav. Kammerjunker *Ernst Emil Rosenørn*¹⁾ sammen med denne Ejer af Herregaarden *Voergaard* i Vendsyssel. Han skrev herom til Broderen *M. P. Bruun* paa Bruunshaab, den 13. Januar 1848. Efter at have talt om andre Ting ytrer han:

„En Begivenhed, som det nye Aar fører med sig, er et Gagetillæg af 400 rd., skøndt dette nu ikke kan afhjælpe det Tryk, hvoraf jeg under følelige Savn lider, og som ikke er Dig ubekendt, da Du er den, som hjælper paa mig, og hvorfor jeg rigtig nok er Dig særdeles forbunden, saa er det dog et Bidrag, der i Forening med det Arrangement, der nu er truffet med min Eiendom, d. v. s. den Tilstand, hvori den befinder sig, vist nok ikke lidet vil formindske Sorger af den Art, hvortil fornemmeligen Du vil bidrage. En tredie Begivenhed, som ligeledes det nye Aar fører med sig, [er] nemlig at jeg saa godt som har købt Halvparten af *Voergaard* med Gods o. s. v., d. v. s. gaaet ind som Interessent for $\frac{1}{2}$ Part med *Rosenørn*. —“ [Dette udvikles nærmere]. Købet af Parten i *Voergaard* gik endelig i Orden i 1849, og det ses, at *P. D. Bruun* nogle Gange besøgte Gaarden, stundom sammen med *Rosenørn*²⁾.

Yderligere øgedes Jordegodset, da *P. D. Bruun* i 1859 købte *Søndermølle* og *Rindsholm*, sidstnævnte af min Morfader, Købmand Buchwaldt i Viborg. Til denne Gaard hørte *Rindsholm Skov*, en Kro, Jorderne og nogen Eng samt store Hedearealer. Da der i Halvtredserne blev opmuntret til Hedeopdyrkning ved Fritagelse for Skatter af den opdyrkede Jord i nogle Aar, blev en stor Del Hede omkring Viborg lagt under Plov, saaledes ogsaa paa *Rindsholm*; men rentable blev foreløbig disse Hedeopdyrkninger ikke.

Søndermølle egnede sig, ligesom *Bruunshaab*, til Anlæg af Fabriksdrift, og *P. D. Bruuns Søn Christian*, som tog polyteknisk Eksamen, drev snart Mølleri og Fosfat-Fabrik der; *Asmildkloster* styredes, som berørt, af min Fader *Gottlieb Bruun*, som nu var bleven gift.

Naar *P. D. Bruun* opholdt sig paa *Asmildkloster* red han ofte ud for at tilse sine Ejendomme, som jo stødte op til hinanden. *Rindsholm* laa en knap Mil borte. Paa disse Rideture var han stundom ledsaget af Datteren Engel, som blev gift med Fætteren paa *Bruunshaab*, *Bertel Bruun*. Min Bedstefader søgte stedse at fremme Værdien af sine Ejendomme. Han lod bl. a. bygge, hvor han ansaa det for gavnligt, og hans og hans Hustrus Initialer „*P. D. B. — R. V. S.*“ findes endnu paa flere Huse, en Kostald paa *Asmildkloster* (1849), paa *Søndermølle*, *Rindsholm* og *Brohøuset* ved *Viborg Sø*.

¹⁾ f. 1811, d. 1872, siden Kultusminister og Gehejmekonferentsraad. ²⁾ En Del Godsregnskaber for *Voergaard* findes i Provinsarkivet i Viborg, hvortil de er bleven afleverede af Familien.

MINE FORÆLDRE
OG HJEMMET PAA ASMILDKLOSTER

ETATSRAAD G. F. S. BRUUN OG HSTRU
NICOLINE f. BUCHWALDT

Med dyb Taknemmelighed tænker jeg tilbage paa begge mine kære Forældre for, hvad de har været for mig, og med Ærefrygt bøjer jeg mig i Erindringen over for deres Sjæles Renhed, deres elskelige Karakterer og deres store Kærlighed til os Børn; men ikke uden Vemod tænker jeg paa, hvad de i deres lange Liv maatte gaa igennem af Genvordigheder, især af Sygdom. Deres religiøse Sindelag bar dem dog over meget — i alle Tilfælde levede de et indbyrdes lykkeligt Samliv, og vi Børn havde et fortræffeligt Hjem paa Fædrengaarden.

Efter den første slesvigske Krig, under hvilken min Fader, som vi har erfaret, styrede *Asmildkloster* for sin Fader, oprandt der roliger Tider, og Landbruget fremmedes paa den smukke Ejendom. Jævnligt havde *Gottlieb Bruun* Ærinde paa Storetorv i Viborg i den store Købmandsgaard, som laa Side om Side med Stiftamtsgaarden. Hertil kørte han bl. a. sit Korn, naar det var tærsket, for at sælge det, og her handlede han ofte. Gaarden ejedes af Købmand *S. A. M. Buchwaldt*, som havde arvet Forretningen efter sin Fader, og som i det hele taget var en virksom Mand, ogsaa i offentlige Anliggender. Vi har ovenfor hørt om hans politiske Færd. Men Tiltrækningen til dette Sted blev for min Fader ogsaa en anden, da han 13. Nov. 1853 blev forlovet med Købmandens ældste Datter, *Nicoline*¹⁾.

Om *Familien Buchwaldts* ældste kendte Mand ved man, at han var Farver i Skelskør og blev gift med en Jomfru *Kinch*, der døde i Viborg den 7. Januar 1809, 68 Aar gammel.

En Overlevering siger, at Farveren skulde være en: „Slægtning af en adelig Familie“ af samme Navn; men det er af mange Grunde lidet troligt. En anden Tradition, der maaske har mere paa sig, omtaler, at Farveren stammede fra Polen.

Hans Søn *Niels Andreassen Buchwaldt* (f. 1772 — d. 8. Marts 1828) blev Købmand i Viborg og kgl. Agent²⁾.

Han var aabenbart en meget velsitueret, intelligent og dygtig Mand, som førte et stort Hus. Han havde, efter Sigende, oprindeligt været eller været bestemt til Skrædder, men havde svunget sig op og nød megen Anseelse i Viborg. Han holdt smukke Heste, var Rytter og lod sit Spand konkurrere paa Banen ved Viborg, naar der holdtes Væddekørsler, saaledes som *G. F. Ursin* beretter i sin „*Rejse i Provindserne 1833*“, hvor det omtales, at B. fik 2. Præmie for Trav-

¹⁾ *Nicoline Franzine Laurenze Buchwaldt* (f. i Viborg d. 3. Aug. 1831, død d. 13. Febr. 1908 i Asmild Brohus). ²⁾ Han giftede sig (2. Maj 1795) med *Maren Andersdatter Funder* (f. 24. Maj 1770, d. 18. Novbr. 1850), Datter af Skrædder Funder fra Landsbyen af dette Navn ved Silkeborg.

kørsel med et Par sorte Heste. At han omgikkes det bedste Selskab i Byen, ses af de Faddere, han havde til sin ældste Søns Daab. Men han havde en Skavank, som gik igen hos adskillige Mænd i Efter-slægten, han var opfarende, naar noget gik ham imod, og adskillige Historier gik om hans uligevægtige Sind. Men han var i Bunden god, retsindig og yderst respektabel. Han døde pludselig, kom hjem fra en Ridetur, hilste venligt paa Hustruen, som sad ved Vinduet i deres Bopæl, red ind ad sin Port og styrtede død om inde i Gaarden.

Agent Buchwaldts Søn, min Morfader, var *Severin Andreas Morell Buchwaldt*. Han fødtes i Viborg d. 30. Decbr. 1799 og opdroges i Christiansfeld hos Herrnhuterne, hvorefter han uddannedes til Handelen og blev Købmand i Viborg, Borgerrepræsentant, drev en Tid Klædefabrik i Viborg og Kradsulfabrik i Nærheden af Rindsholm. Han havde en væsentlig Del i Anlægget af Hjarbæk Havn og i Opdyrkningen af Byens Hede, ligesom „Mikkels Anlæg“ ved Viborg blev beplantet paa hans Foranstaltning. Han var i høj Grad politisk interesseret og var 1846 og 1848 Stænderdeputeret for Jyllands fjerde Købstadskreds. Han var, som vi har hørt, en af de fem Indbydere til det store politiske Møde i Randers, den 29. Jan. 1848, blev kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsdag, faldt ved Folketingsvalget i Viborg Amts 5. Valgkreds $\frac{1}{12}$ 1854 og virkede ikke senere som aktiv Politiker. Han var gift to Gange med to Søstre *Hoyer*¹⁾.

Et Sødskendebarn til min Morfaders to Hustruer, Frøken *Vilhelmine Hoyer*²⁾ („Tante Mine“) var allerede som 20aarig ung Pige kommen i Morfaders Hus og blev der med en kort Afbrydelse til hans Død. Hun var et udmærket Menneske, som efter at Morfar var blevet Enkemand, styrede Huset vel. Hun havde sin egen rolige, men faste Maade at berolige ham paa, naar han kom i Harnisk, saa han hurtigt faldt til Ro.

Efter at min Morfader var gaaet ud af aktiv Politik, vedblev han at dyrke sin Interesse i Samtaler og Forhandlinger med ligesindede. En af dem han i saa Henseende sluttede sig til, var Overlærer ved

1) *Severin Andreas* (eller *Andreas Severin*) *Morell Buchwaldt* var hjemmedøbt (1800), og Daaben publiceredes i Graabrødre Kirke i Viborg (hvilken siden er nedrevet). Han bares i Daaben af Generalkrigskommissærinde *Fønss*. Fadderne var: Frøken *von Leth*, Generalkrigskommissær *von Schmidten*, Ritmester *Schuchardt* og Landsdommer *Lautrup*. — Han var gift:

a) 1. Gang, den 1. August 1826 (hjemme) med *Henriette Juliane Elisabeth Hoyer* (f. 21. Aug. 1803, død 8. Aug. 1844). Hun var Datter af Proprietær *Lorentz Hoyer*, Ejer af Vandlinggaard i Haderslevengen (hvis Fader var Bonde i Grarup ved Haderslev), og Hustru *Anne Marie Stilling* (f. 28. Aug. 1785, død 6. Juli 1860, Datter af Bager *Stilling* i Viborg), som anden Gang blev gift med Amtsfovalter *Frantz Ingstrup* i Viborg. [Amtsforv. *Ingstrup* og Hustru havde to Børn, et Tvillingpar, hvoraf Datteren *Kirstine* blev gift med Stiftsprovst i Viborg *M. R. Ursin* (1795—1855) og en Søn, der ejede Kjærs Mølle.]

b) 2. Gang 1848 med Søsteren til hans første Kone: *Lorense Marie Kirstine Hoyer* (f. 15. Juli 1807, død 19. Maj 1859).

2) f. 14. Juli 1810, død 28. Decbr. 1902, begravet paa Viborg Kirkegaard.

Kathedralskolen i Viborg, Professor *Albert Sadolin Wesenberg*, en meget lærd Mand, J. N. Madvigs Ven, som i lang Tid con amore deltog i Redaktionen af „Viborg Stiftstidende“s politiske Afdeling. Hver Dag, naar Professoren kom fra Skolen, gik han op paa Storetorv til min Morfader, og der diskuteredes nu i Røg og Damp paa Kraft.

I 1860 flyttede Købmand Buchwaldts til København, hvor han blev Grosserer; men i 1876 tog han igen Ophold i sin Fødeby, hvor han døde 15. Jan. 1881 efter at være bleven blind. Han var en lille, meget intelligent og i høj Grad rettænkende Mand. Han var dertil en god Fader, som sørgede fortræffeligt for sine Børns Opdragelse, idet det var ham magtpaaliggende, at de lærte noget. Han havde ialt 7 Børn, alle i sit første Ægteskab: nemlig fire Sønner og tre Døttre, der alle er døde paa nær en Søn¹).

Min Moder var, efter alles Sigende, som ung en sjælden nydelig og fin Skikkelse, og som gammel bevarede hun, trods haarde Sygdomme, et meget tiltalende Ydre og stedse sin elskelige, beskedne og jævne Tankegang. Hun var intelligent, i Besiddelse af et stilfærdigt Humor og havde faaet en udmærket Opdragelse, baade i Hjemmet i Købmandsgaarden og i den Skole for unge Piger, som blev holdt af de gennemdannede Frøkerne *Zahrtmann* — der var fire — Døtre af Provst *Zahrtmann*, som forlængst var død. Disse Damer, som beboede en gammel stilfuld Gaard i Mogensgade i Viborg, en Arv fra deres Fader, havde et smukt Hjem med en Mængde gamle Familienmalerier, og de vedblev, saa længe de levede, at være kære Venner af min Familie og ikke mindst af min Moder. De havde en Broder, Geheimelegationsraad *P. T. Zahrtmann*, „*Bror Per*“, der var en ejendommelig Type, lidt af en Særling, men meget venlig ogsaa over for os Børn. Han kom af og til paa Besøg fra København.

Frøkerne *Zahrtmanns* opdragende Indflydelse paa Moder havde sat dybe Spor, og hun holdt af disse gamle Damer og sørgede, hver Gang en af dem: *Henriette*, *Lucie*, „*Bolnie*“ (*Bodil-Annania*) og *Mariane* døde.

Til *Asmildkloster* førte min Fader sin Hustru efter Brylluppet, som stod i Viborg Domkirke d. 20. April 1855, og der levede de til hans Død i 1901. Her blev vi syv Børn alle fødte, samt døbt og

¹) Af Sønnerne blev *Frantz Ingstrup Buchwaldt* (1832—1910) Officer og døde som afsk. Oberst. Han var gift med *Meta Kiærboe* fra Helsingør (f. 1851), og en af deres Sønner var den tidlig afdøde Kaptajn, Dr. phil., Direktør for Gradmaalingen *Frantz Andreas Buchwaldt* (1874—1923). — *Niels Andreas Buchwaldt* blev Præst, sidst i Sønder Højerup paa Fyn, og var gift. — *Emil Buchwaldt* blev cand. polyt., Ingeniør og Driftsbestyrer for Randers—Hadsundbanen og var gift. — *Lorentz Hoyer Buchwaldt* (f. 1841) blev Jurist, Amtmand paa Færøerne og sidst Herreds-foged i Lejre Herred — gift. Han lever endnu. — Af Døtrene blev *Nicoline*, som var det ældste Barn (1831—1901), min Moder — *Andrea*, der havde et ikke ringe Talent som Malerinde, døde ugift 1920, og *Marie* blev 1. Gang gift med Købmand i Viborg *Hans Carl Chr. Lassen* og 2. Gang i Amerika.

konfirmerede i Kirken, hvorfra fire af os allerede er begravede, medens min Broder hviler i Paris. Vi er nu (1925) to tilbage¹).

Den 27. Januar 1856, en Søndag, kom jeg til Verden paa Asmildkloster — som sædvanlig i de Tider — bragt af Storken, hvilket tilfulde fremgaar af en Pennetegning, som min Farbroder, *Bertel Bruun*, frembragte i nedenstaaende Brev, og som viser, at netop samtidig med, at den betydningsfulde Familiebegivenhed indtraf, kom „Klosterets“ halvlukkede Vogn kørende i Firspring med Distriktslægen, Dr. *Berg* fra Viborg — et heldigt Træf! Nedenunder denne Skitse er anbragt en anden: „*Udvandringen til Asmild, den 9. Dag,*“ paa hvilken man ser Gratulanter møde op — aabenbart Husets Venner fra Viborg.

Min Faders Broder *Bertel*, der var en stor Humorist, skrev samtidig i Anledning af Begivenheden:

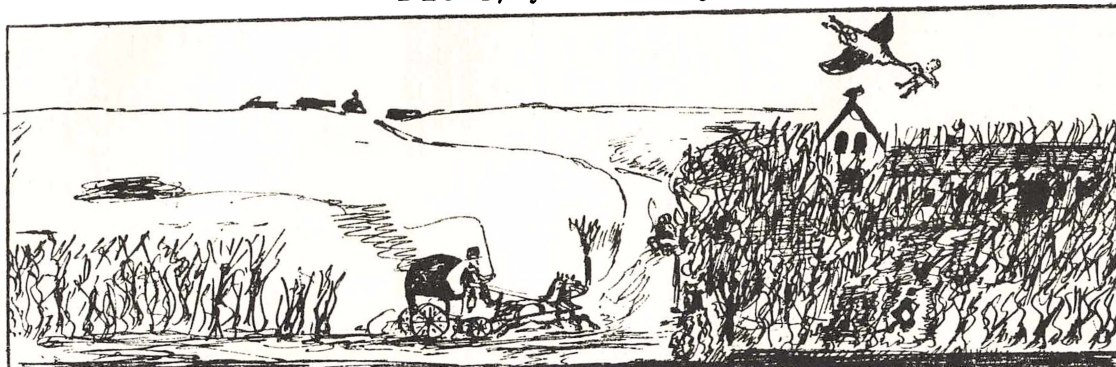
„Kbhvn. 4.—2.—56.

Kære *Gottlieb* og *Nicoline*!

Jeg har idag fabrikeret et Papir for derpaa at frembære min hjerteligste Lykønskning til den unge Persons Ankomst hos Eder. Det glæder mig, at det nu er godt overstaaet, og da det derhos er en Søn, rimeligvis en *Peter Daniel*, saa har man jo al Grund til at være tilfreds. *Lauritz*²) roser Dig meget, og det er først den anden Bruun i den Generation, idet der kun hos Consulen i Assens³) findes en Søn, men først efter at 4 Piger var satte ind i Verden, bestemte til, saafremt de føre en sædelig Vandel, at komme ind paa *Tante Magdalenes Stiftelse*⁴). Du har derfor Grund til at være tilfreds, kære *Bruun* og søde *Nicoline*. Det bliver bestemt et net ungt Menneske, da han dog vel sagtens kommer til at ligne en af sine Forældre; at han skulde komme til at ligne sin Oncel vilde være formeget forlangt. Kære *Bruun*, det er et ansvarsfuldt Hverv, du nu faar, at opdrage en Søn og derhos tage Bestemmelse angaaende hans fremtidige Livsstilling, men én Ting vil jeg bede Dig om, forled ham for Guds Skyld ikke til at tage Landmaalerexamen⁵). Lad ham tidlig øve sig i Lægemsøvelser, sørg for, at hans Ben blive velstillede (han har sandelig

¹) a) *Peter Daniel Bruun* (f. 27. Jan. 1856), g. m. Christiane Emilie *Valborg*, f. *Holst* (f. 26. Juni 1866). — b) *Henriette Juliane Elisabeth Bruun* (f. 27. Aug. 1857, d. 9. Juli 1909). — c) *Reinholdine* („*Reina*“) *Vilhelmine Christine Bruun* (f. 22. Decbr. 1858). — d) *Anne Marie* („*Mis*“) *Bruun* (f. 22. Decbr. 1858, d. 12. Febr. 1906). — e) *Engel Marie Magdalene Barbara Bruun* (f. 16. Decbr. 1860, d. 20. Febr. 1884). — f) *Bertha Frederikke Vilhelmine Bruun* (f. 24. Maj 1862, d. 18. Decbr. 1867). — g) *Andreas Severin Buchwaldt Bruun* (f. 11. Aug. 1866, d. 2. Aug. 1921 i Paris og begravet sammesteds), cand. pharm. i Danmark og Amerika, Bestyrer af den Kgl. Porcelænsfabriks Afdeling i Paris. G. m. *Olga Louise Hjordemaal* (skilt). ²) *Laurids Muus Bruun* (f. 1836, faldt ved Overselk 1864), cand. jur. — ³) *Bertel Bruun* (1820—1894), svensk-norsk Vicekonsul, Købmand i Assens m. m. ⁴) *Magdalene Bartholine Bruun* (1803—1887), oprettede 1861 et Familielegat paa 15,000 Kroner for ugifte Døtre af Familien. Dette maa allerede have været paa Tale i 1856. ⁵) Min Fader havde taget Landmaalereksamen, men benyttede den ikke.

DEN 27. JANUAR 1856

alt. a. b. c. d. e. f. g. h. i. j. k. l. m. n. o. p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z. aa. ab. ac. ad. ae. af. ag. ah. ai. aj. ak. al. am. an. ao. ap. aq. ar. as. at. au. av. aw. ax. ay. az. ba. bb. bc. bd. be. bf. bg. bh. bi. bj. bk. bl. bm. bn. bo. bp. bq. br. bs. bt. bu. bv. bw. bx. by. bz. ca. cb. cc. cd. ce. cf. cg. ch. ci. cj. ck. cl. cm. cn. co. cp. cq. cr. cs. ct. cu. cv. cw. cx. cy. cz. da. db. dc. dd. de. df. dg. dh. di. dj. dk. dl. dm. dn. do. dp. dq. dr. ds. dt. du. dv. dw. dx. dy. dz. ea. eb. ec. ed. ee. ef. eg. eh. ei. ej. ek. el. em. en. eo. ep. eq. er. es. et. eu. ev. ew. ex. ey. ez. fa. fb. fc. fd. fe. ff. fg. fh. fi. fj. fk. fl. fm. fn. fo. fp. fq. fr. fs. ft. fu. fv. fw. fx. fy. fz. ga. gb. gc. gd. ge. gf. gg. gh. gi. gj. gk. gl. gm. gn. go. gp. gq. gr. gs. gt. gu. gv. gw. gx. gy. gz. ha. hb. hc. hd. he. hf. hg. hh. hi. hj. hk. hl. hm. hn. ho. hp. hq. hr. hs. ht. hu. hv. hw. hx. hy. hz. ia. ib. ic. id. ie. if. ig. ih. ii. ij. ik. il. im. in. io. ip. iq. ir. is. it. iu. iv. iw. ix. iy. iz. ja. jb. jc. jd. je. jf. jg. jh. ji. jj. jk. jl. jm. jn. jo. jp. jq. jr. js. jt. ju. jv. jw. jx. jy. jz. ka. kb. kc. kd. ke. kf. kg. kh. ki. kj. kk. kl. km. kn. ko. kp. kq. kr. ks. kt. ku. kv. kw. kx. ky. kz. la. lb. lc. ld. le. lf. lg. lh. li. lj. lk. ll. lm. ln. lo. lp. lq. lr. ls. lt. lu. lv. lw. lx. ly. lz. ma. mb. mc. md. me. mf. mg. mh. mi. mj. mk. ml. mn. mo. mp. mq. mr. ms. mt. mu. mv. mw. mx. my. mz. na. nb. nc. nd. ne. nf. ng. nh. ni. nj. nk. nl. nm. no. np. nq. nr. ns. nt. nu. nv. nw. nx. ny. nz. oa. ob. oc. od. oe. of. og. oh. oi. oj. ok. ol. om. on. oo. op. oq. or. os. ot. ou. ov. ow. ox. oy. oz. pa. pb. pc. pd. pe. pf. pg. ph. pi. pj. pk. pl. pm. pn. po. pp. pq. pr. ps. pt. pu. pv. pw. px. py. pz. qa. qb. qc. qd. qe. qf. qg. qh. qi. qj. qk. ql. qm. qn. qo. qp. qq. qr. qs. qt. qu. qv. qw. qx. qy. qz. ra. rb. rc. rd. re. rf. rg. rh. ri. rj. rk. rl. rm. rn. ro. rp. rq. rr. rs. rt. ru. rv. rw. rx. ry. rz. sa. sb. sc. sd. se. sf. sg. sh. si. sj. sk. sl. sm. sn. so. sp. sq. sr. ss. st. su. sv. sw. sx. sy. sz. ta. tb. tc. td. te. tf. tg. th. ti. tj. tk. tl. tm. tn. to. tp. tq. tr. ts. tu. tv. tw. tx. ty. tz. ua. ub. uc. ud. ue. uf. ug. uh. ui. uj. uk. ul. um. un. uo. up. uq. ur. us. ut. uu. uv. uw. ux. uy. uz. va. vb. vc. vd. ve. vf. vg. vh. vi. vj. vk. vl. vm. vn. vo. vp. vq. vr. vs. vt. vu. vv. vw. vx. vy. vz. wa. wb. wc. wd. we. wf. wg. wh. wi. wj. wk. wl. wm. wn. wo. wp. wq. wr. ws. wt. wu. wv. ww. wx. wy. wz. xa. xb. xc. xd. xe. xf. xg. xh. xi. xj. xk. xl. xm. xn. xo. xp. xq. xr. xs. xt. xu. xv. xw. xx. xy. xz. ya. yb. yc. yd. ye. yf. yg. yh. yi. yj. yk. yl. ym. yn. yo. yp. yq. yr. ys. yt. yu. yv. yw. yx. yy. yz. za. zb. zc. zd. ze. zf. zg. zh. zi. zj. zk. zl. zm. zn. zo. zp. zq. zr. zs. zt. zu. zv. zw. zx. zy. zz.

Udvandringen til Asnild den 9de Dag. (Parti fra Kones til Havn.)

Forrest i Rækken er de fire Frøkener **Zahrtmann**. En paa Hovedet stillet Person er aabenbart Fysikus „**Lind**“, der synes at bøje sig dybt for Damerne. Dernæst kommer „**Schmidt**“, der var Landsoverretsassessor, og som senere blev Justitiarius i Overretten, saa „**Tangse**“, sikkert den lille, tykke, højst ejendommelige Landsoverretsassessor Tang (der blev Justitiarius) og hans ikke mindre ejendommelige Frue; derpaa „**Gl. Buch**“, Landsoverretsassessor **P. C. N. Buch** (senere Justitiarius i Højesteret) med Hustru, en Kusine til min Fader, f. Købke, saa „**Piccolomini**“ (?), dernæst „**Olsen**“, den bekendte Rektor ved Latinskolen **F. C. Olsen**, og sammen med ham „**Regas**“, vistnok Overlærer **Reisz** ved samme Skole. I Karet kommer kørende Fru „**Marenstine**“ eller Kammerherreinde **Maren Christine Undall**, f. Staal, min Faders Tante og gift med Direktør ved Viborg Tugt- og Forbedringshus **L. C. Undall**. — Efter Vognen følger endnu et Par Figurer: „**Rosentalk**“, Embedsmand ved Tugthuset, og „**Gorge**“, vistnok **Georg Morville**, Overretsprokuratoren og den siden saa bekendte Hede- og Plantningsmand, og sluttelig „**Dr. Berg**“. (Tegn. af Bertel Bruun.)

gode Ben at slægte paa), og hvis Du vil følge mit Raad, saa lad ham henleve i en tyk Uvidenhed indtil sit 7. Aar; lad den søde *Nicoline* endelig paalægge Madammen (store Ubehagelighed, jeg ved ikke, hvad hun hedder), at hun endelig svøber Barnet rigtigt, da de første Indtryk altid ere de fornemste. Hvorledes er Dr. *Bergs* Forhold til Ammen?

Fader beder mig sige Dig, at Du maa opdrage Drengen i Kærlighed til Grundloven og Forfatningen, samt derhos tidlig vænne ham til at ligge paa Tangmadrater og derhos at gaa Dig tilhaande i Dine mange og vigtige Forretninger, naar Du fører Bog over, hvor mange Æg den lille sorte Høne lægger. Han beder derhos, at Du strax vil lade ham lære at capunere¹⁾ —

Moder vil nu til at skrive noget til Dig, og jeg maa derfor slutte med mine Lykønskninger og Formaninger. Lev nu vel kæreste *Nicoline and the old Farmer*²⁾."

Jeg behøver næppe at sige, at baade Forældre og Bedsteforældre selvfølgelig knyttede de største Forhaabninger til det lille Drengbarn, som under stor Højtidelighed blev døbt i Asmild Kirke (den fjerde Fløj af Gaarden), den 25. Maj s. A., og som i Daaben fik Navn efter sin Farfader, Konferentsraad, Højesteretsassessor *Peter Daniel Bruun*, Landstingets daværende Formand, som vistnok selv var tilstede ved Daaben som Fadder, tilligemed sin Hustru *Reinholdine* f. *Schønheyder*. En af mine andre Faddere var Faders gode Ven, daværende Overretsprokurator *Georg Morville*.

Se det var jo meget lovende alt sammen; *men* det fik meget lange Udsigter, inden „lille Daniel“ kom til at svare blot en lille Smule til de Forventninger, der blev stillet til ham om at gøre Navnet og Slægten Ære — saaledes som det sikkert blev udtalt ved Frokosten efter hans Daab.

Til trods for min Faders anerkendte Dygtighed som Landbruger — han var saaledes i mange Aar knyttet til og i ti Aar Formand for „Viborg Amts landøkonomiske Forening“ — kneb det, i de ofte vanskelige Tider, for ham at faa tilstrækkeligt Udbytte af Asmildkloster, og naar man læser de i Arkivet beroende Breve, der er vekslede mellem ham og Faderen, f. Eks. i Slutningen af Halvtredserne og Begyndelsen af Tredserne i f. Aarh., erfarer man, hvor brydsomt Livet i Virkeligheden til Tider kunde være for ham.

Moder, som ikke var opdraget til Landmandskone og til at medvirke ved Styrelsen af en stor Landbedrift, og som tilmed fødte det ene Barn efter det andet, for hvilke hun var fuldt optaget, og som endvidere tidlig blev svagelig, kunde ikke paatage sig Ledelsen af den store Husholdning, som var nødvendig, og maatte overlade det til Husjomfruen.

¹⁾ Min Farfader holdt meget af Kapuner. ²⁾ „Gamle Bruun“ blev Gottlieb Bruun kaldt af Broderen.

Fader selv, som led af sin gamle Sygdom, voldsomme Gigtanfald (Podagra, Chiragra) — stundom et Par Gange aarlig —, og deraf var fængslet til Sygelejet; men som iøvrigt udenfor disse Perioder var fuldt ud arbejdsdygtig, fandt det efterhaanden bedre at forpagte Gaardens Drift ud og selv tage sig af de mange Hverv, som tidligt blev ham betroede paa Grund af hans administrative Evner, og hvorved han ogsaa delvis kunde have nogen Indtægt.

I min *Faders kortfattede Selvbiografi* til Ordenskapitulet fra 1874 siger han:

„Det varede imidlertid ikke længe, inden jeg toges i det Offentliges Tjeneste, idet jeg allerede i 1849 valgtes til Secretair ved „Viborg Amts landoconomiske Forening“ — hvortil jeg nu har været knyttet paa forskellige Maader i 25 Aar; i de sidste 9 Aar som Formand — og blev jeg derefter overdraget flere andre Hverv. Saaledes udnævntes jeg:

1853 til Medlem af Tiendecommissionen for Viborg Amts nordvestlige Del,
1854 til Landvæsenscommissair i Viborg Amt,
1856 til Formand for Jagtafløsningen i do. (paany udnævnt i 1859, 62, 65, 68 og 71, o. fr.)

1858 til Medlem af Taxationscommissionen ved Viborg Bispegods,
1859 til Formand for Tiendecommissionen ved Justitsraad *Fønss'* Død.

— valgtes jeg til Medlem af Asmild-Tapdrup Sogneraad, hvis Formand jeg derefter har været siden 1860 [til 1883],

1860 udnævntes jeg til Medlem af Taxationscommissionen i Henhold til Lov af 24. April 1860,

1861 til Formand for Kvægtiende- og Smaaredselscommissionen i Viborg Amt,

1862 udnævntes jeg til Formand for Præstegaardscommissionen i Viborg Amt,

1863 overdroges mig Kassererforretningerne ved Viborg og Feldborg Districter [Skovkasserer],

1864 udnævntes jeg til Medlem af Skiftecommissionen i den nørrejydske Hypothekforenings Fallitbo,

1866 valgtes jeg ved et Suppleringsvalg til Medlem af Viborg Amtsraad, hvortil jeg genvalgtes ved ordinaire Valg 1868 og 74 [til sin Død],

— valgtes jeg af Amtsraadet til Meddirecteur for Viborg Stifts verdslige Enkekasse,

1868 udnævntes jeg af Viborg Stiftsøvrighed til Medlem af den antiquariske Commission ved Viborg Domkirke og valgtes strax til Formand,

1869 valgtes jeg af Amtsraadet til Medlem af Overformynderilaanebestyrelsen i Viborg Amt [fra 1894 Formand],

— udnævntes jeg til Formand for Jernbanetaxationscommissionen for Linien Randers—Aalborg,

— til Medlem af Overmønstringscommissionen for 5te Brigadekreds (paany udnævnt 1872) [til 1887],

1870 til Formand for Skattecommissionen i Viborg Amts 3die Kreds,

1872 til Formand for Jernbanetaxationscommissionen for Linien Holstebro Ringkøbing, Varde, Esbjerg til Lunderskov, og

1873 til Formand for samme Commission for Ribe-Banen,

1874 til Medlem og Viceformand for den forberedende Comité til Landmandsforsamlingen i Viborg,

Bevarelsen af vore Fortidsminder, ligesom Jyllands — specielt Hedens — Opkomst har stede interesseret mig særdeles meget; jeg var derfor i 1861 en af Stifterne af *Oldsagssamlingen i Viborg* og ligeledes i 1866 en af Stifterne af *Det danske Hedeselskab*, hvis Repræsentantskabs Formand jeg siden har været, og da *Hedebanken* i 1872 stiftedes i Herning, valgtes jeg ligeledes til Formand for dens Repræsentantskab.

Min Fader døde i 1864, og i 1866 erholdt jeg derpaa Arveudlægsskjøde

paa Asmildkloster med Tilliggende, som saaledes gik over i den tredie Generation af den Bruunske Familie, i hvis Besiddelse den har været siden 1809.

Den 21. Juli d. A. udnævntes jeg allernaadigst til Ridder af Danebrogen, i hvilken Anledning denne Levnetsbeskrivelse er affattet.

Asmildkloster den 18. Aug. 1874.

G. F. S. Bruun.“

Som Supplement hertil skal efter *H. R. Hiort-Lorenzens* Stamtavle tilføjes følgende Data for de senere Aar:

Fra 1869 Formand for Taksationskommissionen ved Jernbaneanlæg i Jylland, saa længe Loven af 10. Marts 1861 benyttedes, — undtagen var dog Vendsysselbanen.

1874 Formand for Gaardhoversiets Afløsning i 9. Landstingskreds, 1875 Etatsraad.

Fra 1877 Krigsministeriets Delegerede i Kommissionen i Viborg Amt til Udtagelse af Heste og Vogne i Tilfælde af Krigsberedskab.

Fra 1880 Direktør i Viborg Sparekasse.

Fra 1889 Formand for Taksationskommissionen ved Stationspladsers Udvidelse i Jylland. Fra 1890 Medlem af Ekspropriationskommissionen ved samtlige nye Jernbaneanlæg i Jylland, undtagen ved Viborg—Aalestrup Baneanlæg, ved hvilket han har fungeret som Amtsraadets Befuldmægtigede.

1894 Dannebrogsmænd. — Min Faders Død indtraf den 11. Januar 1901 paa Asmildkloster, og min Moder døde den 13. Februar 1908.

Jeg opvoksede under de bedst mulige Forhold i lykkelige, landlige Forhold og i et fortræffeligt Hjem.

Min Yndlings Legekammerat var en stor smuk Hønsehund „*Mirza*“, som ikke gerne veg fra mig. Dens kæreste Plads var under den store gammeldags Kakkelovn med de mange Etager, som stod i Dagligstuen paa fire Fødder, og i hvilken der fyredes med Bøgebrænde. Der vilde ogsaa jeg gerne krybe ind for at ligge tæt op ad min Kammerat, og jeg tror nok, at min Mor og jeg ikke var enige om Tilladeligheden af dette Opholdssted; i det mindste kan jeg mindes, at jeg mere end én Gang er bleven trukket ud derfra.

Mine Erindringer fra Barndomsaarene gaar tilbage, til jeg var 3¹/₂ Aar gammel. Det var i 1859, at *H. C. Andersen* besøgte Asmildkloster paa sin Jyllandsrejse. Som han plejede, læste han af sine Æventyr for Voksne og Børn. I Havestuen foregik denne Oplæsning, og jeg stod ved Moders Side og lyttede til Historien om „den grimme Ælling“, der blev til den dejligste Svane. Noget dybere Indtryk gjorde det hele næppe paa mig, og naar jeg mener at kunne huske Scenen, er det vel nok saa meget, fordi der senere gentagne Gange blev talt derom. Digteren klippede nogle Figurer til mig, bl. a. en Vindmølle, der tillige forestillede selve Mølleren.

Viborg Egnen blev, som vi tidligere har hørt, fra Slutningen af Halvtredserne ret et Hjemsted for Peter Daniel Bruuns Børn: min Fader sad gift paa Asmildkloster, Farbroder *Christian*, ligeledes gift, paa Søndermølle (fra 1859), og Faders Søster *Engel*, som var gift med Fætteren *Bertel Bruun*, havde Bo paa Bruunshaab, hvor tillige *Frederik Bruun*, gift med *Bertel Bruuns Søster Christiane*, havde

deres Hjem (han døde 1863). I Hjermind Præstegaard, 3 Mil Øst for Viborg, var *Jørgen Swane* Præst. Han var gift med Faders Søster *Magdalene*. Endelig kom Farbroder *Bertel* til Viborg som Lands-overretsassessor 1859 og giftede sig i 1869.

I denne „Koloni“ af Bruun'er var der stedse godt Sammenhold, og eftersom Børnene fødtes i de forskellige Hjem og voksede til, lærte de hinanden at kende under meget hyppige og gensidige Besøg. Disse mine Søskenes og mit Samvær med Fættene og Kusiner hører til mine glædste Barndoms minder.

Jeg husker mine første Udflugter til *Hjermind* Præstegaard — det var Verdens Grænser for mig — den Gang. Men Horisonten udvidedes for mig, da min Moder tog mig med til Mors, hvor hendes Farbroder boede paa Gaarden Nandrup — videre endnu, da jeg i Begyndelsen af Tredserne kom med til København, hvor Morfader nu boede, og hvor Pjerrot i Tivoli og Araberne i „Alhambra“ interesserede mig i højeste Grad; men hjemme var bedst! —

Især om Sommeren var der pragtfuldt paa Asmildkloster. Nedenfor Hovedbygningen, som laa paa en Terrasse, laa „Inderhaven“, der var forbeholdt Familien (3 Tdr. Land stor) og, nærmest Søen, den langt større „Yderhave“, hvortil der var fri Adgang for alle. Ja, Ejernes Liberalitet gik saa vidt, at et Salonselskab fra Viborg en lang Periode havde Tilladelse til at have en Pavillon der, ligesom der sammesteds senere blev anbragt en Udklækningsanstalt for Ørreder til at sætte i Viborg Sø. Fra Hovedbygningen var der Udsigt gennem en Lysning i Havens Træer til Viborg med Domkirken og Søndresogns Kirke, og udenfor Havestuen under de store Træer stod Bænke, øverst paa Terrassen. Her tilbragtes manganen Time i Sommertiden.

Moder havde som ung en smuk Sangstemme, og hun var meget musikalsk. Gamle Folk talte endnu stundom om den Lykke, hun havde gjort, da hun ved en Kirkekoncert i Viborg Domkirke havde sunget der.

For os Børn spillede hun i sine yngre Aar ofte og sang bl. a. Weyses Romancer. Jeg tænker ofte paa, hvor stemningsfuldt det var, naar vi ved Aftenstid stod ved hendes Side, og hun paa Klaveret f. Eks. spillede: „Naar Solen ganger til Hvile“, medens vi efter fattig Evne stemmede i med hendes Sang. — Og naar vi hørte op, lød maaske Domkirkeklokkerne, som ringede Solen ned, hist ovre, hinsides Søen, afløst af Klokkerne fra vor egen Kirke paa Gaarden.

Mellem Byen og Asmildkloster laa Søen, men den saas ikke, naar der var Blade paa Træerne, kun ved Vintertid. Byen havde selvfølgelig en vis Tiltrækning for os Børn, især ved Juletid, paa Markedsdage eller naar der var stor Staahej derovre, saaledes under Kong *Frederik den Syvendes* og *Grevinde Danners* Besøg i 1860, da Moder lod sig overtale af Kammerherreinde *de Bretton*, Stiftamtmandens Frue, til at komme til Stede og blive præsenteret for Grevinden. Men jeg husker ogsaa, at da vi var kørende over til Byen i de Dage, og vi saa Kongevognene komme, blev der bøjet af ind i en Sidegade for

at undgaa Mødet, hvilket ikke just behagede os Børn. Men først og sidst var Markedsdagene dem, vi yndede — da var der noget at se for os; men ogsaa paa de ugentlige Torvedage, om Lørdagen, var der stundom fornøjeligt.

Naar *Snapsstingsmarkedet* eller andre Markeder nærmede sig, begyndte det i Reglen med, at der, de nærmest foregaaende Dage, kom omstrefjende Spillemænd, Gøglere, Uldhandlere eller lignende ind i Gaarden, den ene efter den anden, til stor Glæde for os Børn, og ude paa Randers—Viborg Chausseen saa vi Hestehandlere med deres vældige Kobler af Heste komme ridende, og Landboerne komme kørende, eller trækkende med deres Kreaturer eller Heste. Og naar selve Markedsdagen indtraf, var vi tidligt paa Benene for at se den Strøm af Mennesker og Dyr, som bevægede sig ind mod Byen, og som rejste Støvskyer paa alle Landevejene. Koner, gamle Folk, ja selv Børn kunde man se trække en Ko, en Kalv, nogle Faar. En gammel Bonde i Knæbenklæder og hvide Strømper og med blanke Knapper i Frakken og høj Hat var, endnu i Tredserne, ja selv i Halvfjerdserne i f. Aarh. ikke helt sjældne — Tobakspiberne havde de fleste Mandfolk i Munden, og „Kæppen“ (Stokken) i Haanden. Den blev i mange Tilfælde benyttet til dermed at give det genstridige Hornkvæg og Kalvene et Rap.

Oppe i Byen blev der snart en voldsom Trængsel af alle disse Mennesker; Butikkerne var fulde af Folk, Købmandsgaardene tæt pakket med Vogne, og Heste var opstaldede alle Vegne — Torvene bugnede af Teltboder: paa „Storetorv“ var der bl. a. Honningkager fra Kristiansfeld og Kramvarer af alle mulige Slags. Paa „Hjultorvet“ saa man bl. a. smaa Grise blive forhandlede fra store Kasser og meget andet. Oppe paa Markedspladsen, udenfor „Skottenborg Port“, hvor Kreaturer og Heste solgtes, var der stoppende fuldt af Dyr og store Beværtningstelte, Karuseller, Beridere, Gøglere og sligt. Jeg husker en Kæmpe fra Sverige og to smaa Dværge, som vakte min og mine Søskendes Beundring. Sang, Musik og Larm var der alle Vegne. — Glæden havde faaet Indpas, saa det forslog noget, og i Købmændenes Bagstuer kogte Kaffekedlerne ustandseligt, og en Snaps faldt der ogsaa af.

„Viborg Amts landøkonomiske Forening“ havde maaske Dyrskue samtidigt, oppe paa Excercerpladsen, og de kendte Godsejere og Proprietærer fra Egnen spillede her en stor Rolle ved „Kaaringen“, naar Præmierne skulde uddeles. Særlig Paraden af Hingstene var et pragtfuldt Skue.

Op ad Dagen steg Stemningen altid synligt, og Livsglæden gav sig Udslag, ofte i støiende Form; men mere i Stilhed gik de unge Mænds og Pigers Samvær af, kun ikke hvor der dansedes. Efter Krigen, da Viborg blev Garnisonsby, saa man Soldater med deres Kærester — maaske kun en „Markedskæreste“ — Haand i Haand, ikke Arm i Arm. Ja, man kunde ofte støde paa Rækker af Piger, som gik Haand i Haand, saa de næsten spærrede Gaden, indtil unge Mænd

(Daguerreotypi.)

(Fot.)

Nicoline F. L. Bruun, f. Buchwaldt,
gift med Etatsraad G. F. S. Bruun,
(1831—1908).

G. F. S. Bruun,
Etatsraad, til Asmildkloster,
(1825—1901).
(Fot.)

under Fnisen og Latter resolut brød ind i Rækkerne. Havde Farten været god, da Vognene kom ind til Byen om Morgenens og om Formiddagen, var den endnu stærkere, naar om Aftenen og helt ud paa Natten Vogne med syngende, ofte skraalende Mennesker drog hjem, — da maatte man passe godt paa ikke at blive kørt over, thi Kuskene var ikke at lide paa; men den Gang var der ingen Automobiler og Automobillov, der straffede drukne Kuske.

Det var selvfølgelig Festdage for os Børn, naar vi fik Lov at komme paa Marked og med vore Spareskillinger købte ind og morede os; og da jeg blev lidt større, og Fader tog mig med til Dyrskuerne, og jeg begyndte at forsøge paa at tegne Hingstene, og fik opmuntrende Udtalelser af sikkert alt for velvillige Præmietagere, var jeg selvfølgelig stolt og glad — ja, en Gang blev jeg endog som Dreng bedt med til det Landmandsgilde, som efter Dyrskuet holdtes paa „Preislers Hotel“ — da var jeg ikke billig over for Skolekammeraterne bag efter. —

Viborg Snapstingsmarked var jo ikke, paa langt nær, hvad det havde været i gamle Dage, til i Begyndelsen af det 19. Aarh. Nu prægedes det mest af Bønderne; men den Gang var det noget helt andet og mere betydningsfuldt end i vor Tid. Da samlede Folk fra hele Jylland, Herremænd og Bønder for at afgøre Forretninger, og da var der Liv i Byen i langt større Stil (jvf. Side 5).

Paa Asmildkloster kom i Tredserne en Forpagter, *Søren Korre* af Bondeæt, dygtig men „galsindet“, eller som hans Kone allerede forlængst, da han var Færgemand i Brohuset ved Søen, havde udtrykt det til min Fader ved at beklage sig over Søren's „Ildeindethed.“ Han var nu reel og god nok alligevel; men stundom var han efter os Børn, naar vi hjemme paa Gaarden rumsterede alt for stærkt med Tærskemaskinen eller andet. Han endte som Gartner i Viborg. Vi førte i det hele taget en fri Tilværelse i Have, paa Mark og i Avlsgaarden, var med i Høstens Tid og til det morsomme Høstgilde, som fulgte efter; vi saa Dyrene blive parrede, saa dem fødes og blive slagtede — kort sagt, vi lærte uden Følsomhed at se nøgternt og sundt paa Landlivets forskellige Facer.

Efter Forpagter Korre kom (i Halvfjerdserne) en Slesviger *Carl Grotrian*, en meget dygtig Mand. Baade han og hans ligesaa dygtige og elskværdige Hustru var vore gode Venner, og jeg har tilbragt mangen Aften i deres hyggelige Hjem. De holdt meget af mine Forældre og os Børn, og vi satte Pris paa dem.

Selv om Jorderne saaledes var forpagtede ud, var der endda ikke saa lidt, som Ejeren selv havde tilbage at tilse, baade paa Gaarden selv (Have, Yderhave, Plantninger paa Hedebakker o. s. v.) Husmandshuse — samt indtil 1866 *Rindsholm*, der dreves ved Forvalter.

Stundom fulgtes jeg med min Far, naar han gjorde en Ronde til Steder, hvor der f. Eks. skovedes eller plantedes. Var Folkene beskæftigede, standsede de et Øjeblik, strøg Hovedbedækningen, og paa

Faders Tiltale: „Gud hjælp,“ svarede de deres: „Tak Husbond.“ Sad de ved Frokosten med: „den fattige Mands Snaps,“ som jo den Gang ikke kostede ret meget, og fortærede deres store Mellemmader, vel belagte og med godt Smør, thi dengang kendtes Margarine ikke, lød Tiltalen „Sin-godt“ („Signe Gud“), hvorpaa det atter lød „Tak Husbond“. Saa blev der talt om Arbejdet, om deres Forhold i Hjemmet, hvis der var Anledning dertil — og vi gik videre.

Forholdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere var den Gang godt, og de sidste blev ofte støttede fra vort Hjem, naar der var Sygdom og Nød.

Den første Undervisning blev (indtil 1861) givet mig af en Lærer *Thomsen*, som var ansat ved Bruunshaab Hjælpekole. Han lærte mig at stave, og det gik helt godt. Mange Aar efter, da jeg med afdøde Dr. *Henry Petersen* (i 1886) var ude paa Rønberg Kirkegaard ved Skive for at opgrave et Lig, der var fundet i en Mose og midlertidig begravet paa Kirkegaarden, traf jeg tilfældigvis paa *Thomsen*, som nu var Lærer der, og hvis Børn havde plantet Blomster paa den gamle Hednings Grav. Det viste sig nemlig at være et i Skind indsyet Lig fra forhistorisk Tid.

Mine Søstre og jeg blev siden underviste i Hjemmet af Frøken *Hanne Schielderup*, som nogle Aar efter Krigen forlod os og blev gift med en Grosserer *Gustav Asmussen*¹⁾. Hun var Søster til den bekendte Silkevarerhandler af samme Navn i København, og deres Fader, som endnu levede i mine Drengenaar, var oppe i Firserne og havde været Skolelærer i Lofoten i Norge, men boede nu i Danmark. Et lille Billede, som var ophængt i „Frøkenens“ Værelse, forestillede hans Hjem der oppe langt mod Nord, og det, i Forbindelse med Fortællingerne om Midnatsol, pragtfuldt Nordlys og meget andet bidrog til at øge den Udlængsel, som gamle „*Tante Mannes*“ Fortællinger fra Dovre Fjæld, Lapland og Trondhjem, hvor hendes Fader (min Tipoldefader) havde været Biskop for et Par Menneskealdre siden — havde skabt.

Hanne Schielderup var et elskeligt Menneske, som vi alle holdt af. Da hun mange Aar efter døde, havde hun bestemt, at det lille Billede skulde blive mit, og det hænger nu paa min Væg.

Indtil jeg i 1865 kom i Latinskolen i Viborg, var mine daglige Omgangsfæller næsten udelukkende mine Søstre, hvem jeg vel nok terroriserede lidt; men vi holdt dog meget af hverandre, og hele Livet igennem bevarede vi trofaste Følelser indbyrdes, hvilket noksom fremgaar af de Breve, vi vekslede, og den Glæde vi havde ved atter at mødes, efter længere Tids Adskillelse. Men jeg som den ældste og kraftigste og med min ægte Drengnatur forlangte vel ikke saa sjældent, at Søstrene skulde følge mig i Idræt og Leg noget ud over, hvad der var naturligt.

¹⁾ Han var oprindelig Lods og deltog i Kampen ved Eckernførde om Bord i „*Gefion*“, hvorom han har skrevet: „*Optegnelser efter Hukommelsen. Togtet 1848—49 med Fregatten „Gefion“. Slaget ved Eckernførde af en 70-aarig Veteran.*“ (Kbh. 1899).

Jeg var — maa jeg tilstaa — en „vild Krabat,“ — som meget tidligt fik Smag for at føjte omkring, først i den nærmeste Omegn, siden ud paa Heden —. Hertil hidrog i ikke ringe Grad nogle Perso-ner, jeg mødte paa min Barndomsvej.

Da jeg var en ganske lille Dreng, hørte jeg første Gang Tale om Napoleons Tog til Rusland og de endeløse Lidelser og Opofrelser, Soldaterne i hans Hær var underkastede. Jeg mindes endnu tydeligt — over 60 Aar efter — det mægtige Indtryk, de Billeder, som en gammel Mand, der selv havde deltaget i Felttoget, oprullede for min Fantasi. Nogle Gange om Ugen kom „Kagemanden“ gamle *Olsen*, saaledes hed han, vandrende fra Viborg med to store flade Kurve — en paa hver Arm — for ude paa Landet at sælge „Hvedebrød“ (Ka-ger) for en Bager. Saa hændte det ofte, at jeg listede mig med ham, og vi vandrede afsted, medens jeg lyttede til den gamle Mands Tale. Af og til satte vi os ned i Lyngen paa Vejkanten, oven for Søndermølle-Aa, for at han kunde hvile sig lidt, og imedens fortalte han, efter min Opfordring, atter og atter om sine personlige Oplevelser, om hvordan han i Tyskland, hvor han var paa Vandring, var bleven „presset“ ind i en Afdeling og med denne havde gjort Felttoget med, indtil han tilsidst, paa Vejen hjem, var deserteret bort fra al den Elendighed: „*Kejseren*“ havde han ofte set, og Navnet „*Beresina*“ erindrer jeg ogsaa, at han omtalte. Søndermølle-Aaen blev for mig til Beresina, og paa en lille Bakke, hinsides den, holdt *Kejseren*.

„Han var en lille Mand,“ sagde *Olsen* altid; „men han var en stor Mand alligevel,“ lagde han til; hvilken Dybsindighed først senere gik op for mig. Men først og sidst var det Fortællingen om, hvad *Olsen* havde lidt og døjet, om Kosakkernes Færd under Forfølgningen, naar de kom over de stakkels Soldater som en Stormvind, om Marcher i Kulde og Sne, om Død og Undergang. Jeg skal dog ikke her forsøge at genfortælle, hvad han berettede, alene af den Grund, at det nu kun staaar taaget i min Erindring efter saa mange Aars Forløb, og fordi jeg næppe evner at adskille, hvad jeg siden læste om Anno 1812, og hvad han berettede —.

Der gik mange Aar:

Da jeg i Aaret 1900 befandt mig i Paris under den store Verdensudstilling, fandt jeg blandt mange interessante Billeder, som af Privatpersoner var udlaante til Udstillingen over Malerier og Tegninger fra de franske Krige, ét, som særligt interesserede mig, idet det i min Erindring genopfriskede Minderne fra min Barndom. Det var en Akvarel, malet af et Øjenvidne, som havde gjort Felttoget i Rusland i 1812 med, og som paa en yderst troværdig Maade havde fremstillet Overgangen over *Beresina*. Ved den bekendte franske Maler *Edouard Detaille's* Mellemkomst — han var Formand for denne Afdeling af Udstillingen — opnaede jeg Ejerens Tilladelse til at lade dette samt et andet Billede fra Tilbagetoget fotografere. Ejeren af Billederne var en Maler *Fournier-Sarlovèze*, hvis Bedstefader som General havde deltaget i Felttoget 1812, og som paa Stedet havde gjort en Skitse af *Beresina*-Overgangen, efter hvilken han malede en Akvarel.

Paa denne Maade blev mine Barndoms Minder genopfriskede og fik fast Form.

Gamle Olsen, eller rettere hans Historier, var iøvrigt Anledning til, at jeg oftere føjtede afsted bort fra Hjemmet — uden at meddele Moder noget herom, da jeg frygtede for at blive holdt tilbage ved Bogen, og denne Anledning blev sandelig ikke en Undtagelse, — Heden, hvor jeg havde set Taterne færdes og flokkes om Lejrbaalet, og senere, efter Krigen, Soldaternes Øvelser i Omegnen o. l. tog mig uhjælpelig fangen, og jeg forsvandt.

„Du er en Vagabond,“ sagde Moder altid, naar jeg kom tilbage, og disse Ord har jeg ofte maattet høre, ogsaa senere i mit Liv, naar jeg fortalte hende om mine Planer for at komme ud i Verden.

Endnu i 1904, da jeg som halvgammel Mand tog over for at sige hende Farvel — den kære Gamle — forinden jeg drog til Østasien som Krigskorrespondent under den russisk-japanske Krig, — lagde hun Hænderne paa mine Skuldre, saa mig kærligt ind i Øjnene, idet hun sagde: „Du er dog uforbederlig, den samme Vagabond, som Du altid har været.“ Hun havde Ret; men Lysten til det farende Liv har jeg faaet i de Egne, hvor jeg er født og opdraget — saa underligt det lyder. Men Moder forstod mig saa godt: i Virkeligheden ønskede hun kun, at Horisonten stadig maatte udvide sig for mig. Hun forstod mit Naturel. Hun søgte kun at holde lidt igen. Og fra Fader fik jeg tidlig indblæst Kærlighed til vore Fortidsminder fra Oldtid og historisk Tid. — Af dem var der jo mange i Viborg-Eggen. Ogsaa disse Interesser drog mig siden ud i Verden. Men trods al min Færden derude glemte jeg dog ikke min Barndoms „Hjemmeføddinger“, der maaske var mindst lige saa lykkelige som jeg, der jog afsted derude — jeg ved det ikke; men bytte med dem, det vilde jeg dog ikke.

Og saa var der dog blandt disse „Hjemmeføddinger“ Typer, som elskede „Vagabondlivet“ ligesom jeg. Jeg tænker paa Mursvenden *Peter With*, der var født i København, men kom over til Asmild, faldt ned, fik sit Ben læderet, saa det blev stift, og som endte som en virkelig Vagabond; men en „hæderlig Vagabond“, der aldrig stjal; han „fægtede“ kun. Vi blev Venner i Folkestuen paa Asmildkloster, hvor jeg som Barn aflagde Besøg, og det faldt siden i min Lod, da jeg blev Gendarmofficer, at modtage hans „Besøg“.

En anden Type fra mit Barndomshjem var gamle *Per Mogensen* fra Kvols, en Landsby oppe ved Limfjorden. Han kom hver Sommer gennem en lang Række af Aar og hvidtede Kirken og Hovedbygningen. Han var Murer og ret en Original, lille af Vækst med rokkende Gang og en stor krum Næse i det vejrbidte Ansigt, som oplivedes af et Par smalle kloge Øjne. Han havde dertil et rødbrunt stridt Haar, der hang ham langt ned under den lille graa toppede Bulehat. Forneden var det klippet lige af: „efter en Spølkum“ (Skaal). Naar han kom vandrende i sit blaa Jakkesæt og med Hatten en Kende paa Snur, havde han stedse, hvordan saa Vejret var, en mægtig ternet

Paraply med en stor Messingring om — i Haanden. Han havde lært sig selv at skrive efter trykte Bogstaver, og de Regninger, han f. Eks. afleverede til min Fader, var meget kuriøse i Stavemaade og Indhold. Han havde altid Akkord paa, hvad han skulde udrette, og han var oppe med Solen og arbejdede hele Dagen, langsomt men sikkert og uførtrodet og stedse med sin lille Pibe med Porcellæns hovedet i Munden. Naar Klokkerne i Kirken ringede Solen ned, stod han stille, hvor han var, lettede tre Gange paa Hatten, idet han udtalte: „I Jesu Navn“, lagde Murskeen eller Murkosten til Side, og ingen formaede ham til at gøre Arbejde mere den Dag. Han var paa sin Vis religiøs, og om Aftenen, naar han havde læst lidt i „Viborg Stiftstidende“, som blev ham laant, studerede han gerne i en eller anden „Religionsbog“, f. Eks. i min Katekismus. Per Mogensen var dog langt fra noget Hængehoved, tværtimod kunde han ofte komme med træffende og morsomme Ytringer, og en Snaps gik han sandelig heller ikke af Vejen for. Ja, han kunde ikke tænke sig et „Gilde“, uden at man fik lidt over Tørsten.

Jeg husker en Aften saa sent som i 1879, vi sad udenfor Havestuen, og han kom, lettede paa Hatten og spurgte: „Mæ forlov aa spør, ær Atasraaden ikke at fo i Tale.“ — „Nej,“ sagde jeg, „han er til Gilde ovre i Salonen — Afskedsgilde for Stiftamtmanden;“ „Gilde?“ „Etatsraaden til Gilde?“ — det kunde han vanskelig tænke sig. — Jeg forklarede, at naar en Mand havde været saa længe i sit Embede som nu f. Eks. Baron *Rosenkrantz*, var det naturligt, at man spiste med ham og drak hans Skaal for at takke ham. Vi kunde i det samme høre Hurraraabene der ovre fra. Per nikkede; han begyndte at forstaa. „Naa saa—en,“ sagde han og lettede igen paa Hatten og forsvandt. Senere paa Aftenen kom han igen forbi, og jeg sagde ham da, at nu kom vist Fader snart hjem. „Saa ka det vist ikke nytte at tale med ham,“ bemærkede Per. „Hvorfor ikke?“ — Per rystede atter paa Hovedet. Men just nu kom min Fader og min Farbroder fra Søndermølle gaaende op ad Vejen til Gaarden, hjem fra Gildet. Per betragtede dem nøje — med sine skælmske Øjne, vendte sig til Siden, hen mod mig og udbrød ganske sagte: „De bær’ en hejsen godt!“ — paa almindelig Dansk: „De bærer den ellers godt.“ (o Rusen). Gud hvor vi lo! og Per med. Men jeg er ikke i Tvivl om, at havde han været til Gilde, havde han ikke „baaret den saa godt.“

FRA KRIGENS TID — 1864

Naar jeg tænker tilbage til Tiden før Krigen, ser jeg for mig den lille Skolestue i Hjemmet, hvor jeg og mine yngre Søstre blev underviste af vor Lærerinde. Jeg føler Solen skinne venligt ind ad Ruderne gennem Blomsterløvet og ned paa Bordet, hvor Danmarkskortet ligger opslaaet. Paa dette famler vore smaa Fingre fra By til By hele

Kongeriget igennem. Fra Skagen gaa vi syd paa, videre og videre gennem Jylland til Sønderjylland, hvor vi krigedes for 12—14 Aar siden, den Gang, da Hedemann, Rye, Schleppegrell, Helgesen, Bülow og Krogh førte de danske Soldater til Sejr, og da Far's gamle Venner, Bekendte og Slægtninge sloges saa tappert ved Bov, Slesvig, Fredericia, Isted, Mysunde, Frederiksstad og mange andre Steder. Uvilkaarlig tænker jeg paa den store tyske Kyrasserpallask, som „Onkel August“ tog ved Steppinge, og som nu stod i et Hjørne inde i Far's Kontor. Mange, mange Gange havde vi listet os til at trække den ud af Skeden for at se, om der var Blod paa den. — Hvor husker jeg ikke, da Budskabet kom, om at *Kong Frederik* var død. Klokkerne kimede i Kirketaarnet, Time efter Time, medens Mo'r og vor Lærerinde syslede med deres Sørgedragter. Hist ovre, fra den anden Side af Søen, overdøvede Domkirkens prægtige Klokker af og til vore egne. Der blev uvilkaarligt Højtidsstemning i vort Barnesind. Fa'r og Mo'r og de andre i Huset var sorgbetyngede og vi Børn med: hvor kunde det være andet? Saa hørte vi, at de danske Soldater var rykkede i Krig. Nu skulde det gaa løs igen. Morbror var med og mange andre af Slægten og Folk, som Fa'r og Mo'r kendte. Men det vilde nok gaa godt — de danske Soldater stod jo bag *Danevirke* — og „Danevirke“ blev i min Indbildningskraft til en vældig Fæstning med mange Kanoner, der var meget, meget større end den gamle fra Aarhundredets Begyndelse, som var taget fra Engelskmanden, og som nu laa ude i „Huggehuset“.

Saa, en Nat, kom Fa'r hjem fra Byen, stille og rolig, tavs og indsluttet — jeg hørte ham hviske noget til Mo'r. Hun græd: jeg forstod, at der var sket noget meget, meget sørgeligt. Jeg laa saa stille som en Mus og lyttede efter, hvad der blev talt — endelig opfattede jeg Ordet „Danevirke“ — — — „Ja min lille Dreng, Danevirke er forladt! — Men det forstaar Du Dig ikke paa *endnu*; sov nu blot videre.“ Aa, hvor det pinte mig — forstod jeg ikke, at det var sørgeligt, meget sørgeligt, at Danevirke var forladt!

Derpaa kom der Meddelelse om, at en af Faders Fættre var faldet¹⁾ og en anden saaret²⁾, forinden Danevirke var bleven forladt.

Men snart kom Budskabet, at Morbro'r³⁾ havde været i Slag — ved *Sankelmark* — og Kongen, den nye Konge, *Christian*, havde selv givet ham Ridderkorset for hans Forhold. Det lysnede lidt op derhjemme; saa var han da frelst.

Tiden gik. Vi legede stadig Soldat, Søstrene og jeg, i Haven mellem Æbletræerne, naar vi havde fri for Skolen — og om Aftenen pillede vi Charpi til de danske Soldater — hvis de blev saarede, og Moder og de andre Kvinder strikkede Strømper, og det blev Altsam-

¹⁾ Cand. jur. *Laurids Muus Bruun*, f. 11. Febr. 1836, faldt 3. Febr. 1864 ved Overselk som Menig ved 1. Regt. Hans Lig blev ikke fundet. ²⁾ Sekondløjtnant i Krigsreserven *Chr. August Schönheyder*, f. 11. Novbr. 1838, saaret ved Bustrup 3. Febr. 1864, senere titulær Kaptajn, var i mange Aar i Buenos Aires; død i Gentofte 29. April 1914. ³⁾ Sekondløjtnant *Frantz I. Buchwaldt*, Adjutant hos Max Müller; død som Oberst.

men sendt bort — langt bort til dem dernede paa *Dybbøl*, der frøs og havde det ondt, men dog sloges saa tappert.

Endnu var Krigen saa langt borte, at den fuldstændig for os Børn hørte til Fantasiens Verden. Men en Dag, vi sad ved Middagsbordet, kom der pludselig Meddelelse om, at Morbro'r og mange danske Soldater (det var I. og II. Regiment) var komne med Banen og holdt et Øjeblik ved Stationen; men de var sultne. — Vi tog al Maden af Bordet, pakkede den ind og løb afsted. — Ud af Vognene tittede muntre Soldaterskikkelser — saa var de da ikke saa helt forknyttede — de danske Soldater, som havde maattet forlade Danevirke.

Jeg har iøvrigt nu ikke andet Indtryk, end at de allesammen var meget sultne. Jeg ser dem sidde i Kupéerne med Kartofler i den ene Haand og Frikadeller i den anden og spise væk. Snart var al Maden forsvunden, og Toget kørte bort. Det var det første Indtryk af de danske Soldater.

Siden kom der andre danske Tropper til selve Byen. En Dag rygtedes det, at en ung Dragonløjtnant, (det var *Cai de Saint Aubain*¹⁾) var kommen. Han havde været i Kamp med tyske Ryttere — „rigtig Kamp“, og han havde „vundet“; ja han havde endog taget sin Modstanders Hest, og den red han nu paa. Vi Drengene stimlede sammen i Gaarden, hvor han havde Kvarter — ak, hvem der kunde blive saadan en tapper Dragon.

Jeg mindes, at vi siden fik Indkvartering af danske Dragoner hjemme paa Gaarden. Jeg husker to Officerer, siddende i Stuen og passiare i fuld Mondur, med Patrontaske og Sabel — saa steg de til Hest og red bort; men Fader tog mig ved Haanden, og vi gik hen til det Sted, hvor Dragoner og Husarer holdt opstillede; det var et prægtigt Syn at se Hjelme og Sabler blinke i Solen.

Atter kom der danske Dragoner. De sov i nogle Timer i de gode, varme Senge; saa blev de purrede ud i Mulm og Mørke og maatte ilssomt afsted. Siden hørte jeg i Folkestuen Karlene tale om „General Baglænds“; men da Fader hørte det, blev han vred.

Der gik en Dag eller to. Det var den 26. April, en Tirsdag, en dejlig Foraarsdag. Moder tog os Børn med ud, og vi spadserede ud ad Vejen mod Syd til Hedebankerne, hvorfra der var en prægtig Udsigt til Søen og Skovene i det fjerne. Det var ganske stille, Solen skinnede varmt som paa en klar Sommerdag, og Lærkerne sang i Luften. Vi stod stille paa Bakken og saa ud over det dejlige Landskab. Da naaede en forunderlig, snart fjern, snart nærmere Lyd op til os. — Var det en Humlebis Summen? — var det Musik? — nej, hvad var det dog? „Aa —!“ der langt borte ad Landevejen til Byen bevægede sig lange, mørke Linier, og der glimtede Vaaben. Musikkens Toner lød skarperede, der spilledes en lystig March. Var det de danske! — — Nej! Nej! — de var jo nys dragne mod Nord. Pigerne derhjemme var just ifærd med at gøre Værelserne istand, som de havde benyttet —. Der var ingen Tvivl. Det kunde kun være — Tyskerne.

1) Død 1925 som afsk. Oberst og Kammerherre.

Mor tog os ved Haand, og vi ilede hjemad. Alle Gardinerne blev rullede ned i Hovedbygningen, og nu sad Moder stille og ventede inde i Dagligstuen, medens vi Børn trykkede os op ad hende. Fader var ude i Kontoret ved Porten for at være rede til at gaa ud. — Da hørte vi Hovslag; jeg kunde ikke styre mig, sprang til Vinduet og kiggede gennem Sprækken. Da susede i det samme nogle røde Husarer forbi med Karabin i Haand, spejdende ind ad Vinduerne.

Det var altsaa de samme Prøjsere, der havde brændt Assendrup af, hvorom vi nys havde hørt. Ind ad Gaarden fra alle fire Hjørner kom de nu susende som en Stormvind; hundrede paa den store Port, og da der ikke straks blev lukket op, sprængte de den, traadte ind i Borggaarden og saa sig om.

„Der Gutsbesitzer?“

Far gik ud, og vi fik Huset fuldt af Rytterofficerer, Laden og Staldene af Husarer og Heste — men nede i Haven bivuakerede et Infanterikompani, brækkede Havegærdet ned, plyndrede Rørbunkerne, lavede sig i Hast Hytter mellem Æbletræerne i Haven, hvor vi Børn havde haft vor „Eksercerplads“. Her slog ca. 500 Mand Fodfolk sig ned — og holdt Appel paa de lange Aspargesbede. — I Gartnerhuset, der stod tomt, fordi Gartneren var indkaldt, bad en ældre Kaptajn om at faa Lov til at ligge i den fraværende Seng. Der dannede han sig et forholdsvis tarveligt Leje, medens Rytterne oppe i Hovedbygningen levede højt — selv Underofficererne krøb straks i de Senge, i hvilke de danske Dragoner havde sovet, og hvis Lagener endnu ikke var bleven skiftede, fordi der ikke havde været Tid dertil. Hvor var ikke den Standsforskel, som gjorde sig gældende mellem Rytterofficererne og Officererne af de andre Vaaben, straks paafaldende. De talte ikke sammen, spiste ikke sammen, og Rytterne behandlede i det hele taget Fodfolksofficererne overlegent. Jeg husker i alle Tilfælde endnu, at dette Forhold var et almindeligt Samtaleemne¹⁾.

Ovre i Byen laa ligeledes en Mængde prøjsiske og østerrigske Soldater. Generalerne *Gablentz* og *Vogel von Falkenstein* og flere andre høje Herrer saa vi et Glimt af²⁾.

¹⁾ Ifølge min Faders Notitser var Indkvarteringen følgende: „26.—29. April: Staben af Gardehusarene med tilhørende Train, Compagniet *Weymar* af 10. schlesiske Regiment, Musketeer-Bataillon med Train samt Batteriet Nr. 7 ligeledes med Train — ialt bestaaende, efter hvad der dengang blev sagt, af 10 à 11 Officerer, c. 500 Mand og c. 250 Heste. At Styrken i ethvert Tilfælde har været meget betydelig, fremgaar tydeligt deraf, at hele Hestestalden, Kostalden, alle Vognporte, Langloen i Laden samt nogle af Gulvene i samme var besatte med Heste, og saavel Ladet over Heste- og Kostalden som den øvrige Del af Laden var belagt med Artillerister og Husarer, medens Infanteriet ej kunde faa Plads paa Gaarden, men maatte bivuakere i Haven, ligesom det ogsaa fremgaar deraf, at af selve Gaardens Besætning var kun i Hus et Føl, Svinene samt Hingstene.“ ²⁾ Om Fjendens Ophold i Viborg og Borgmester *Zingelmanns* faste og kække Optræden findes en ypperlig Skildring i: *Henrik Wulff*: „Da Fjenden var i Landet“ (København 1906). Interessante Skildringer af Fjendens Forhold paa Viborg Kathedralskole findes desuden ved Skolens dav. Rektor, Professor *F. C. Olsen* i „Indbydelsesskrift ved Viborg Kathedralskoles aarlige Examina“ 1864 og 1865 (jvfr. Side 149 og 150).

Vi fik gentagne Gange senere fjendtlig Indkvartering¹⁾, ofte i længere Tid ad Gangen.

Det hændte — dog kun enkelte Gange — at der skete Excesser. En varm Dag kom saaledes en preussisk Bataillon marcherende i en kvælende Hede. Aldrig saa snart var der troppet af, før Soldaterne stormede Bryggers og Mælkestue og drak alt, hvad der var, men da det blev meldt, satte den højstbefalende Skildvagter ud, og de skyldige blev strengt straffede.

Efterretninger fra Krigsskuepladsen fik vi kun i sparsom Form og stundom gennem vor Indkvartering: En Aften, Fader spadserede udenfor Stuehuset, rygende paa sin Merskumspibe, kom den prøjsiske vagthavende Underofficer hen til ham, tog til Huen og sagde smilende:

„Haben Sie was neues gehört?“

Det havde Fader ikke.

„Die Oesterreicher haben so viel Prügel bei *Helgoland* bekommen“ (9. Maj), og saa lo han af fuld Hals. — Det var den første Efterretning om Sejren ved Helgoland. Vi nød den i Stilhed.

Baade paa *Søndermølle* og *Bruunshaab* samt i *Hjermind*²⁾ var der af og til fjendtlig Indkvartering, ligesom hos os, men intet af disse Steder forekom der alvorlige Excesser — saa tyngende end Fjendens Ophold kunde være.

Tante *Magdalene*, Præstekonen fra Hjermind, som jeg holdt overmaade meget af paa Grund af hendes uendelige Godhed mod mig, havde — for at jeg kunde vise mig som en rigtig „dansk Dreng“ — syet en dansk Kokarde til min Hue, og den bar jeg stedse, — ligesom hun havde foræret mig et lille Dannebrogssflag.

Dette mødte mine Søstre og jeg stedse op med ogsaa under Fjendens Ophold hos os, og ingen forulempede os i den Anledning. Kun én Gang, da jeg meget demonstrativt havde udfoldet det over for en højststaaende prøjsisk Officer, som kom ridende paa Chausseen fra Viborg med sin Stab, og derved gjort Hestene bange, saa de sprang til Side, fik jeg mig en lempelig Korrektion, som jeg var meget stolt af — men Hævnen var sød. Nogle Dage efter, da vedkommende Officer — det var iøvrigt en Hertug af *Mecklenburg Schwerin*³⁾ — atter kom ridende, denne Gang ad Alleen fra Gaarden langs Søen, vilde han vande sin Hest i denne og red ud i Vandet paa et Sted, hvor der i Bunden var Huller. Hesten gik i, han faldt af og blev vaad til

¹⁾ Ifølge min Faders Notitser var Indkvarteringen følgende: *I Begyndelsen af Maj i 14 Dage*: 2 Underofficerer og 38 Mand af 10. schlesiske Regiment. *Under Vaabenhvilen fra 22. Maj til 25. Juni*: 2 à 3 Officerer, 5 Underofficerer, 16 Mand og 21 Heste. *Fra Eftermiddag den 28. til Morgen den 29. Juni*: 7 Fourerer og 40 Jægere. *Fra Form. den 30. Juni til Morgen den 2. Juli*: 10 à 12 Officerer, 400 Mand og 30 Militærheste af 52. Regiment, Staben af Oberstløjtn. *Dames* Bataillon og Compagnierne *Bilefeldt* og *Hirschfeldt*. ²⁾ Jvfr. „*Biskop Swane og Hustru Magdalene, f. Bruun*“ (Clausen og Rist: „Memoirer og Breve“, Bd. XLIII. 1925). ³⁾ I den franske Krig 1870—71 blev han ved *Laon* ramt i Hovedet af et Stykke Murværk, da Franskmandene efter Overgivelsen sprængte Fæstningen i Luften. Han blev siden som Følge deraf aandelig svækket og døde.

Halsen, medens Hesten løb ind mod Byen. Mine Søstre og jeg, som overværede dette Skuespil, gottede os for Alvor. Hesten blev indfanget af en af hans Officerer. Hertugen steg igen op og forsvandt ind ad Byen til, for en halv Time senere igen at vise sig i en ny flunkende Kyrasseruniform. —

Der var imidlertid indtraadt *Vaabenhvile* (12. Maj—29. Juni), og under denne kom pludselig gennem den fjendtlige Telegraftjeneste Meddelelse fra Aarhus, hvor *M. P. Bruun* boede, om at hans Broder — min Bedstefader — *P. D. Bruun* var død i København, den 7. Juni. Førstnævnte bad i Telegrammet en Ven af Familien Politikeren Overretsassessor *L. N. Bregendahl* om at lade dette Sorgens Budskab gaa videre til Familien. Jeg husker ikke noget om denne Begivenhed; men Efterretningen om Dødsfaldet gjorde selvfølgelig et smerteligt Indtryk i Hjemmene omkring Viborg, hvor Fjenden huserede alle Vegne, saaledes som det fremgaar af Breve i Familiearkivet. Datteren *Magdalene Swane* skrev fra Hjerminde Præstegaard til Moderen, den 9. Juni, og tolkede sine Følelser:

„Med hvilken Sorg tænker vi Børn ikke paa, at Du er saa allene, og hvor smerteligt er det ikke, at de ikke alle kunne ile til Dig, at ogsaa *det* skal gøre Sorgen større, at Vejene er spærrede — —

Du kan tro, elskede Moder, at *Swane* og jeg skønnede inderligt paa, at vi i Gaar Aftes var samlede paa *Bruunshaab*, da det rystende Budskab kom! Vi kunde ret græde ud med hinanden og tale af Hjertet om hans Elskelighed og hans store Kærlighed til sine Børn, han havde jo ingen større Glæde end at kunne fornøje dem og med Opofrelse og Kærlighed at gøre for dem, hvad han kunde, den elskede, velsignede Fader! hvor han dog var mild og kærlig! og aldrig skal jeg nu mere høre hans kærlige Ord! — — —

Det var jo kun Depeschen, vi fik i Gaar Aftes, og vi tog derfor alle op til Asmild i Morges for at faa Dit Brev — —

Det var strængt imorges at komme op til *Asmild*, det Asmild med de mange Erindringer, hvor han altid saa mild og kærlig kom og tog imod os! og saa, medens vi sad med hinanden med sorgfyldte Hjerter og vaade Øjne, kom Prøjserne marcherende forbi fra deres Eksercits med Musik! ja det er strænge Tider! og saa, at de nu har spærret Passagen, det var saa haardt, saa haardt! Hvornaar skal vi nu høre fra Dig, elskede Moder.“

Det lykkedes nogle af Familien at faa Tilladelse til at rejse over, saaledes min Fader og Provst Swane, for at hente den Afdødes Lig over til Asmildkloster, hvor han skulde begraves paa Kirkegaarden.

Min Bedstefader havde, som vi har hørt, paa Grund af Svagelighed maattet nedlægge sit Mandat, først som Landstingsmand, siden som Rigsraad. Flere Sygdomme slog sig sammen, og i Maj 1864 var hans Tilstand højst betænkelig. „Han kom sig dog atter saa vidt, at han tænkte paa en ny Jyllandsrejse; han vilde endnu engang besøge sit kære Asmildkloster, hvis ellers Vaabenhvilen tillod ham det.

Ogsaa i Retten gav han paa ny Møde, ja endnu Mandagen den 6. Juni mødte han som Censor ved juridisk Attestats. Det blev Aften den 7. Juni, og hverken han selv eller nogen anden anede, at hans Opløsning var saa nær; han følte sig tværtimod ret vel. Inden Midnat var han dog lortsovet. Men samme Dag var det niende almindelige Folketingsvalg holdt, trindt i Danmark efter den Valglov, paa hvis Tilblivelse han havde udøvet en saa væsentlig Indflydelse.“

(„Illustreret Tidende“ 26. Juni 1864).

I Dagspressen hed det: „D. 15. Juni blev *Peter Daniel Bruuns* jødiske Levninger bisatte i Helliggeist Kirke i København under meget stor Deltagelse. Pastor *Kolthoff* talte Afskedsord fra Kordøren. Derpaa bragte Provst *Swane*, den Afdødes Svigersøn, et sidste Farvel fra hans Familie og Venner — ikke mindst fra Jylland — og Pastor *Kolthoff* forrettede derpaa Jordpaakastelsen. Liget førtes derpaa til *Asmildkloster* og indsattes i Kirken der; hvorfra det af Beboere af Sognet udbares til Hvile i den paa Kirkegaarden murede Grav, i hvis Nærhed flere af den Afdødes Paarørende i Tidernes Løb var stedte til Ro. Efter Ligets Nedsenkning i Graven udtalte Stiftsprovst *Welding* en smuk og hjertelig Bøn over for den sande Hædersmand, hvis Støv denne Grav nu indesluttede, og Sørgeakten overværedes af Flere saavel fra Viborg som den nærmeste Omegn —“

(„Viborg Stiftstidende“).

Men Begravelsen overværedes ogsaa af en Mængde tyske Soldater, som netop dengang havde Kvarter paa *Asmildkloster*, og som (nysgerrige) kom til Stede ved Graven. Jeg erindrer tydeligt dette fra, da jeg ved min Faders Haand stod ved den murede Grav, medens Kisten sænkedes ned i samme.

Det Eftermæle, P. D. Bruun fik i Pressen, var smukt. Det hed f. Eks.:

„Fædrelandet sørger ved *Peter Daniel Bruuns* Baare, men det maa være os en Trøst, at han ikke har virket forgæves; hans Minde vil leve efter ham og staa som et lysende Eksempel for kommende Slægter.“

(„Folkets Avis“ 10.—6.—1864).

Medens min Fader var borte for at afhente Bedstefaders Lig, var min Moder tilbage med Lærerinden og os Børn paa Gaarden. Hun var en meget patriotisk Kvinde og vilde paa ingen Maade i sine Stuer modtage fjendtlige Officerer, som gentagne Gange forsøgte at hilse paa hende. Hun vilde, at de skulde føle, at de var Fjender. Der blev aldrig forlangt Betaling for den Kost, som i rigt Maal blev givet til de indkvarterede Officerer, der havde en Pligt til at affinde sig med Kvarterværterne; men hændte det en sjælden Gang, at en og anden forespurgte, hvad han var skyldig, blev der opgivet en meget ringe Sum — de var jo ikke Gæster, sagde min Moder altid. Nu hændte det, medens Fader som sagt var borte, at en højerestaaende Officer sendte en Oppasser ind og spurgte om Regningen. Min Moder skrev paa en Seddel det Beløb, hun forlangte, Oppasseren forsvandt og

kom igen med en Pengeseddel, paa hvilken der skulde gives tilbage. Moder kvitterede Regningen og gav tilbage i dansk Mønt. — Et Øjeblik efter kom Oppasseren tilbage igen med Kvitteringen og skulde sige, at hans Chef forlangte *tyske* Penge tilbage. Det havde min Moder ikke, hvorfor hun gav ham alle Pengene tilbage og rev Kvitteringen itu. — Der blev stor Opstandelse!

Dagen efter saa min Moder til sin Forbavelse, at der, rundt om Gaarden, blev stillet Soldater op i kort Afstand indbyrdes — hver forsynet med et Horn, en Tromme eller lignende, og lidt efter begyndte de alle paa én Gang at bearbejde deres respektive Instrumenter — saa der lød en forfærdelig Kattemusik. — Den vedblev et Par Timer. Det var uden Tvivl en — yderst barnagtig — Hævn, der saaledes skulde tages. Men dette var ogsaa den eneste Gang, nogen fremmed Officer opførte sig ukorrekt paa Asmildkloster.

Dybbøl var taget. *Als* var rømmet (29. Juni). Vi havde som oftest tyske Soldater til Huse, snart var det Prøjsere, snart Østerrigere, men aldrig begge paa en Gang — de kunde nemlig ikke godt forliges, og vi Børn havde instinktmæssig en Fornemmelse af, at Østerrigerne var „tvungne til at gaa med“; men i Virkeligheden „holdt med os“.

De var altid artige og fine; der var baade Kroater, Slavoner, Czecker og Bøhmere. Havde vi Prøjsere i Indkvartering, og der kom Østerrigere for at søge Kvarter, lød det med Inderlighed: „Aa, de fordømte Prøjsere!“ og i andet Tilfælde:

„Aa, de forbandede Østerrigere!“

Tiden gik, og der kom nye Tropper istedetfor de gamle¹⁾. Hen paa Sommeren kom der store Vognkolonner med Baade fra Limfjorden. De opmarcherede paa Marken udenfor Gaarden, og der blev holdt Vagt over dem.

Sommeren gik, og Efteraaret kom. Endnu var Tyskerne som hjemme paa Egnen. Først den 14.—15. November forlod de sidste os — og kort Tid efter kom det danske Regiment (9.), der foreløbig skulde ligge i Garnison i Byen.

Vi Drengene var selvfølgelig paa Benene og tog imod de danske hjemvendende Krigere. Hvor husker jeg tydeligt, da Regimentet opmarcherede paa „Store Torv“.

1) Ifølge min Faders Notitser var Indkvarteringen følgende: *Fra Formiddag 30. Juni i c. 3 Uger*: 41 Ægtkudske og 82 Ægtheste, der fra Form. d. 30. Juni og saavidt jeg erindrer til Middag 3. Juli græssede paa den for Køerne bestemte Græsmark. 4 Mand daglig Vagt. *I samme Tidsrum* ankom en Middag 20 østrigske Soldater. 85 Ægtkudske og 170 Ægtheste med en Havretransport fra Mors og blev her til næste Morgen og græssede Hestene den største Del af denne Tid paa Marken foran Køerne. *Fra 26.—28. Juli*: 5 Officerer og, saavidt jeg kunde erfare, 100 Mand, 100 Heste af det østrigske Pontonærkompagni. *13.—14. August*: 2 Mand og 4 Heste Dragoner. *Først i September*: 1 Døgn omtrent: 14 Husarer og 14 Heste. *10. Okt. til 5. Novbr.*: 28 Heste og de første 5 Dage 21 Mand og den øvrige Tid 16 Mand.

I VIBORG KATHEDRALSKOLE

(1865—1871)

Under Krigen 1864 havde *Viborg Kathedralskoles* Rektor, Professor *F. C. Olsen* formaaet at opretholde Undervisningen, skønt der gentagne Gange havde været en meget betydelig fjendtlig Indkvartering i Skolens Lokaler. Herom har han meddelt følgende:

„Under den forrige Krig kom Viborg ikke i umiddelbar Berøring med Krigsbegivenhederne; denne Gang har Byen ikke været ligesaa heldig. Løverdag Aften den 12. Marts maatte Skolens Undervisning og Øvelseslokaler rømmes for at give Plads for et Kompagni af det gennemmarcherende norske Armekorps. Det blev imidlertid muligt den næste Dag at faa Indkvarteringen indskrænket til Gymnastiklokalerne alene, saa at Skolens Undervisning uforstyrret fortsattes om Mandagen og derefter; kun Gymnastikundervisningen maatte for en kort Tid standse.

Den 26. April Kl. 10 Formiddag blev Viborg besat af prøjsiske Tropper i betydeligt Antal, og Skolen fik straks et Kompagni paa 170 Mand at huse. Da der var blevet gjort Lejlighed for 3 Klasser i Biblioteket, det tilstødende Locale for den naturhistoriske Samling og et tilhørende Kammer, og man foreløbigen havde ladet Skolen beholde 3 af de mindre Klasseværelser (en syvende Klasse kunde let finde Plads i Rektorboligen), samlede Skolen, der ved Fjendens Indrykning var standset, den næste Morgen; men da der fra Lærernes Side blev gjort opmærksom paa, at det under de nærværende Omstændigheder, idet enhver havde sine Værelser og sit Køkken opfyldt af fjendtlige Soldater, var nødvendigt, at Husfaderen maatte være ved sit Hjem, blev Undervisningen udsat til den paafølgende Fredag Morgen den 29. i Forventning af, at Forholdene imidlertid vilde klare sig, og Stemningen beroliges. Imidlertid blev endnu den samme Dag (den 27de) de tre omtalte Klasseværelser tagne til Militærets Benyttelse. Derefter hed det sig, at de fleste Tropper vilde komme bort fra Byen og Skolen igen faa sine Klasseværelser, som dog nu behøvede en grundig Renselse, før de kunde bruges. Derpaa fulgte tvertimod en forøget Indkvartering, og udenfor Skolens Bygninger var det ikke muligt i Byen at faa mere end ét Værelse, som kunde bruges. Om Fredagen blev derfor ikke mere end 7de Klasse sat i Arbejde, og først Mandag Morgen kom Skolen atter igang, efterat fire Værelser i Rektors Beboelseslejlighed var indrettede til Klasselokaler. Dette Arrangement havde sine Ubekvemmeligheder baade for Skolen og for Rektor, saameget mere som to andre af Sidstnævntes Værelser samtidig var optagne af indkvarterede Officerer; men alt dette kunde taales, da Skolen midt imellem fjendtlige Vaaben dog nød Ro til sin Gerning. Efter Pinseferien blev Indkvarteringsbyrden formindsket til 110 Mand, saa at Skolen nu igen blev sat i Besiddelse af de tre omtalte Klasseværelser, og saaledes er Tilstanden for Øjeblikket¹⁾. Det er en Blanding af Skole og Kaserne, som vilde være umulig, naar der ikke var saa god Mandstugt iblandt de fjendtlige Soldater, der ogsaa i Almindelighed er godmodige og betragte Disciplene med Velvillie. Gaarden, som er Skolens sædvanlige Legeplads, er imidlertid aftraadt til Soldaterne, som der har deres Kogesteder og anden Husholdning, hvorimod Disciplene tilbringe deres Frikvarter i Haven.“

(Af „Indbydelsesskrift ved Viborg Kathedralskoles aarlige Examina i 1864“).

„I Skolefterretningerne fra forrige Aar er meddelt, hvorledes alle Undervisningslokalerne ved Byens Okkupation mod Enden af April 1864 blev

¹⁾ Den 20. Juni.

belagte med fjendtlige Tropper (henimod 200 Mand), hvorledes Skolen dog holdtes i Gang, idet Klasserne anbragtes paa forskellige Steder i dens Bygninger, og hvorledes denne Tilstand lettedes ved en Moderation i Indkvarteringen, saa at Skolen fik 3 af sine Klasseværelser tilbagegivne (den 19. Maj).

Den 22. Maj indkvarteredes 110 Mand schlesiske Tropper af det 10. Regiments 1ste Kompagni i Hovedbygningens 4 Klasseværelser samt Gymnastiksalen og det tilstødende Redskabs-Kammer. Chefen, en Løjtnant og deres 3 Oppassere boede hos Rektoren. De blev hos os i hele 5 Uger.

Efter den Tid var det kun gennemmarcherende Tropper, som blev indlagte paa Skolen for en enkelt Dag nemlig: den 6te—7de Juli 130 Mand af 7de westfalske Jægerbataillon; den 7de—9de Juli et lignende Antal af 6te brandenburgske Regiment; den 25de—26de og 27de—28de Juli nogle Østerrigere.

I Sommerferien blev Lokalerne fuldkomment rensede og udluftede, reparerede og malede, saa at Skolen vendte tilbage til sin gamle Orden ved det nye Skoleaars Begyndelse. Men det var meget nær ved, at det hele igen var bleven forstyrret, da Fjenderne under Fredsforhandlingerne vendte tilbage for at gaa i Vinterkvarter, og Viborg fik 83 Officerer, 2159 Menige og 631 Heste at huse, hvorhos der gjordes større Fordringer til Kvartererne. Under disse højst trykkende Forhold tog Kommunen den Beslutning, at Skolerne i alle Tilfælde skulde forskaanes, og saaledes slap Kathedralskolen med at faa 6 menige Polakker af det 18de Regiment; Rektor tog 7 foruden 2 Officerer. Den 17de November blev vi omsider ganske befriede ved Fjendens Afmarch.

Med al Paaskønnelse af den i det Hele taget gode Krigstugt hos Fjenderne, og den Humanitet og Retsindighed hos Officererne, Godmodighed hos de Menige, som man ofte havde Lejlighed til at bemærke, kunde de gennemlevede Tilstande i Ulykkesaaret 1864, vilde det være Uret mod Skolens Lærere og Disciple ikke at paaagte og omtale de Vanskeligheder, de havde at overvinde. Man tænke sig Skolen arbejdende i Værelser, som alle havde Vinduer ud til den store Gaard eller Legeplads, hvor de fjendtlige Soldater kogte, bankede Klæder, pumpede, vadskede, pudse, stillede til Appel og ofte foretog Øvelser — og saa Tidens Begivenheder og Stemninger og hvad Harme eller Frygt Byens særegne Nyheder førte med sig! — trivedes Skolens Gerning endda, saaledes som den gjorde, da var det fordi alvorlig Pligtfølelse var tilstede hos Lærerne og god Villie hos Disciplene, og alle, bevidst eller ubevidst, under det ydre Tryk fandt Ly og Fred i Arbejdet.

For at sikre Vedligeholdelsen af Orden og Ro plejede Rektor, naar Kompagniet, der helt eller tildels skulde indkvarteres i Skolen, stod opmarcheret udenfor, at tale med Kaptajnen for Fronten af Tropperne og lade ham præsentere sig en paalidelig Underofficer, hvem han kunde meddele sine Ønsker, og af hvem han kunde erfare, hvad Rekvisitter Mandskabet behøvede. Igennem denne (i Almindelighed den ældste Sergent) udøvede nu Rektor en vis Myndighed over Mandskabet, ligesom han paa den anden Side sørgede for, at enhver Mangel straks blev afhjulpen. Tillige vedligeholdtes et flittigt Tilsyn i Gaarden og Stuerne; og hvergang disse blev ledige ved Omkvartering, blev de straks rensede saa godt, som muligt, for at holde Stedet i Respekt.

Kun én Gang blev der begaaet Uorden og anrettet Skade, nemlig af de sidste i Juli gennemmarcherende (brandenburgske) Tropper, der var ankomne til Skolen i Rektors Fraværelse, saa at han ikke var kommen i Forbindelse med deres kommanderende. De ødelagde en Bænk for at brænde den under deres Kedler, før man fik dem standset i denne Færd, og om Morgen, da de var afmarcherede, savnedes Rullegardinerne i de 4 Stuer, de havde beboet. Men ogsaa andensteds havde disse Tropper efterladt en ugunstig Erindring.“

(Af „Indbydelsesskrift ved Viborg Kathedralskoles aarlige Examina i 1865“).

Det var i 1865, altsaa Aaret efter, at vi havde oplevet de store Begivenheder under Krigen, at min Fader tog mig ved Haanden og førte mig over i Kathedralskolen til en Optagelsesprøve, som jeg bestod med Glans, thi min Lærerinde havde gjort sine Sager godt, og hendes „fittige og opvakte“ Dreng, som hun kaldte mig, skulde nu gøre hende Ære. Til at begynde med tegnede alt sig rosenrødt. Jeg fik i den nederste Klasse det Vidnesbyrd, at jeg var „meget flink“, i den næste Klasse var jeg „flink“, saa blev jeg „ret flink“ og efterhaanden, som Aarene gik, — gik ogsaa Fliden ned ad Bakke — og tilsidst fik jeg Vidnesbyrdet „doven“. —

Jeg maa da med Skam bekende, at jeg kun alt for ofte skulkede og fjøtede om paa Land og Hede — og havde alle andre Interesser end at lære mine Lektier.

Jeg følte efterhaanden Skolegærningen som en frygtelig Tvang.

Jeg kan dog ikke bebrejde Skolen noget. Den Tids Undervisningsmetode var ikke baseret paa at lede Drengene af min Kaliber ind paa den rette Vej. Jeg havde mange og spredte Interesser, var ustadig og elskede Friluftsliv og Frihed. —

Det første Aar, jeg gik i Latinskolen, var endnu Professor *F. C. Olsen* Rektor. Det var en lille Mand, bekendt som Frihedsven, i hvilken Anledning han nok i sin Tid havde faaet Avancement til Rektor, da han derved blev fjærnet fra Hovedstaden. „Men saa skal han blive der ovre.“ Han deltog i den jydsk Frihedsbevægelse med mine Paarørendes Slægtninge, var bekendt som Poul Møllers Biograf og var sammen med min Fader og andre Medstifter af „Selskabet til Samling af Oldsager i Viborg.“ Min Familie kendte ham og hans Familie, og nogle Gange blev jeg vel modtaget i Rektorboligen i Skolens øverste Etage, navnlig en Gang, da jeg i et forrygende Fygevejr var bleven noget forkommen paa Vejen til Skole. Da blev jeg tøet op og behandlet venligt. Men da Rektor paa en Rundgang i Skolen kom ind i min Klasse og spurgte: „Hvad er det nu for en Klasse?“ sank han i min Agtelse —: at han ikke engang vidste, at vi var „første Klasse“! — Ja det var ikke til at forstaa for en nybagt „Latinerpære“ (Kommuneskolens Drengene kaldte os saadan). Professor Olsen giftede sig efter sin Afsked og fik Børn i sin høje Alder. En af hans Døtre af første Ægteskab blev gift med Arkitekt *Tholle*, som en Tid ledede *Domkirkens Ombygning*; men som døde alt for tidligt.

I 1866 blev *Hans Henrik Lefolii* Rektor: Han var en fremtrædende Skolemand og lærd Mand samt ivrig Grundtvigianer, hvorom hans ejendommelige Klædedragt vidnede i det rent udvortes. Den brede, bløde Hat, det ikke stivede Lintøj, det store Fuldskæg gav ham et Særpræg, som hans Indre ogsaa havde. — Han var en meget striks Skolebestyrer med Evne til at indføre Forbedringer i Undervisningen; men Evnen til at vinde Børn havde han egentlig ikke: vi havde Respekt for ham og forstod, at han var paa sin rette Plads. Kun i de

to øverste Klasser underviste han, saa jeg har aldrig haft ham til Lærer, hvad jeg oprigtig beklager, thi han havde et fortræffeligt Lov paa sig fra de ældste Elever, som han i Timerne kom nær paa Livet gennem sine aandfulde Samtaler og sine Forklaringer. Et smukt Minde er sat ham af en af hans gamle Elever, Professor ved Universitetet *Aage Friis*¹). Lefolii udøvede dog — om end indirekte — en ikke ringe Indflydelse paa mig, idet hans *Smaa-bøger*, som vi læste, gav mig Interesse for Oldtidslitteraturen — særlig de islandske *Saer* o. l.

Hans Henrik Lefolii havde sunde Begreber om, hvorlangt Skolen burde gribe opdragende ind i Drengenes Liv udenfor Skolen. — Her mente han, *Hjemmene burde staa i første Række*: I „Indbydelsesskriftet for Viborg Kathedralskole 1869“, hvori han taler til Fordel for den delte Skoleundervisning i Viborg Skole (8—12 Form. og 2—4 Eftm.), er et af hans Hovedargumenter, at da Middagen næsten overalt i Byen er Kl. 12, vilde Eleverne, naar der blev samlet Skoletid fra 8—2, ikke kunne spise med, men maatte faa opvarmet Mad, og han konkluderer med denne Udtalelse:

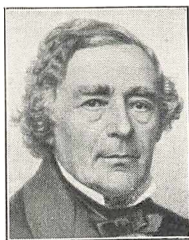
„Skolen bør vel vogte sig for at formindske Børnenes Deltagelse i Familielivet.“

Denne Sætning har, efter min Formening, sin Gyldighed den Dag i Dag, og visse Skoler, der gør *for meget* for at trække Drengene til sig ogsaa udenfor den egentlige Skoletid, burde mindes om Lefolii's Synspunkt. En passende Hensyntagen til de fleste Drenges Eventyrlyst skal jeg være den første til at glæde mig over — eftersom jeg selv har savnet saadan i min Skoletid —, men gør Skolen *for meget* ud deraf, f. Eks. ved for *vidt dreven* Spejdersport, gaar det ud over *Hjemmenes* Indflydelse, og den kan Børn daarlig undvære.

Selv om jeg i mange Henseender ikke fik det Udbytte af Skolegangen, som jeg burde have haft, staar det mig paa den anden Side klart, at jeg skylder Viborg Kathedralskole meget. Der blev lagt en god Grund for adskilligt af det, som jeg siden i Livet kom til at beskæftige mig med, og særlig Lærerne i *Historie, Dansk og Geografi* forstod at fange selv en flygtig Drengs Opmærksomhed. Deres Fag interesserede mig — næsten alt andet blev forsømt.

Navnlig den milde, venlige gamle Overlærer *E. Wolle*, skylder jeg meget. Han forstod at indgyde os Børn Kærlighed til Modersmaalet og dansk Litteratur. Han læste op for os af danske Digteres Arbejder, han roste mine danske Stile, og ham kan jeg takke for, at jeg allerede som Skoledreng fik Lyst til at bruge Pennen. Efter at være gaaet af fra Skolen (i 1870) bosatte han sig i København og skrev nogle læseværdige Bøger under Pseudonym „Dr. XX“.

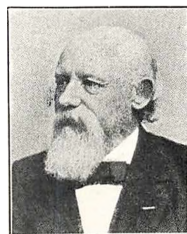
¹) *Aage Friis*: „*Hans Henrik Lefolii*, Tale ved Afsløringen af et Billede af Rektor H. H. Lefolii ved Viborg højere Almenskoles Aarsfest den 30. Juni 1922“. Udgivet af „Viborgensersamfundet“ (Skive Folkeblads Trykkeri 1922).

F. C. Olsen,
Professor,
Rektor i Viborg,
(1802—1874).

E. Wollé,
Overlærer i Viborg,
(„Dr. X—X“),
(1809—1874),

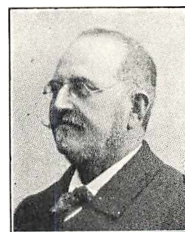
A. Heise,
Dr. phil., Adjunkt,
siden Rektor i Viborg,
(1737—1915).

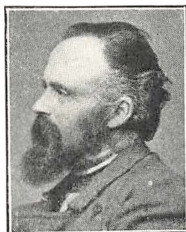
G. E. G. F. Baron Rosenkrantz,
Stiftamtmand i Viborg,
Kammerherre,
Geheimkonferentsraad,
(1803—1884).

H. H. Lefolii,
Rektor i Viborg,
(1819—1908).

Arthur F. Feddersen,
Adjunkt i Viborg,
Professor,
(1835—1906).

Sophus Jenssen-Tusch,
Skovrider paa Feldborg,
(1824—1888).
(Fotografier.)

Min Faders historiske Interesser og Sans for Fædrelandets Fortidsminder gik mig tidligt over i Blodet og blev i høj Grad nærende af dav. Adjunkt, senere Rektor, Dr. phil. *A. Heise*.

Adjunkt *Arthur Feddersen*, som stod den bekendte Geograf Edvard Erslev nær, bragte helt nye Undervisningsmetoder og ny Luftning ind i Skolen paa Geografiens og Naturvidenskabernes Omraade, og ham skylder jeg særlig den Vejledning, han senere, da jeg var gaaet ud af Skolen, gav mig, og jeg ved Selvstudium søgte at gøre mig egnet til arkæologiske Undersøgelser. Fra Fader havde jeg arvet noget Talent for Tegning, og tidligt begyndte jeg at skitsere, hvad jeg saa og oplevede.

Med Venlighed tænker jeg iøvrigt paa adskillige af de andre Lærere, som Overlærer *F. A. Bahnson*, Adj. *A. C. Greibe* og en kort Tid *E. Toepfer*, som gjorde deres Bedste med mig.

Den høj lærde Sprogmand Professor, Overlærer *Albert Sadolin Wesenberg* blev min Lærer i Græsk — et ret utaknemmeligt Hverv!

Hans Tale, navnlig naar han revsede os for Uopmærksomhed og Dovenskab, var højst ejendommelig. Det var, som om en Røst fra Graven og Fortiden kom os i Møde. Som f. Eks. naar han ved en saadan Lejlighed udtalte: „Du er en fule Dreng, en Øgle Unge — jeg skal sige det til din Fader.“

Hvorpaa jeg en Gang replicerede: „Aa nej, Hr. Professoren maa ikke sladre til min Fader.“ —

Saa lød det: „Hent mig Stokken!“, og efter lange forgæves Underhandlinger bragte jeg ham Kæppen, hvorpaa han stak mit Hoved ned mellem sine Ben og tærskede løs, idet han gentog: „Det skal Du have, fordi Du er en fule Dreng“ — og næste Gang: „Dette skal Du have, fordi Du er en Øgle-Unge“ — o. s. v. —

Slagene var ikke slemme — det gik værst ud over Professorens graa Bukser: eftersom jeg, Delinkventen, forud havde indgnedet Trøjen med Blæk — Stakkels gamle lærde Professor! — Han havde sandelig Ret naar han til Tider udraabte: „Heu me miserum“ (O — jeg ulykkelige!).

Hvor kom jeg engang til at tænke paa ham paa et forunderligt Sted. Det var i 1899, at jeg paa Islands Sydland tilhest skulde krydse en af de mange meget vanskelige og farlige Jøkelelve — den hed „*Fulilækur*“ d. v. s. den ækle, ildelugtende Elv. Navnet skriver sig fra, at Strømmen, som kommer ud af Jøklen, har en ofte ildelugtende Stank som af Brint o. l. — aabenbart fra vulkanske Omraader inde under Isdækket.

Medens jeg med nogen Vanskelighed var i Færd med at ride gennem Jøkelvandet, mindedes jeg Wesenbergs Udraab: „Heu me miserum,“ som jeg gentog for min Ledsager, en Læge. Det var over 30 Aar efter, at jeg første Gang havde hørt dette.

Professor Wesenberg var iøvrigt en smuk gammel Mand med udtryksfulde, kloge Øjne, store buskede Øjenbryn, og en stor krum

Næse samt en bølgende Haarvækst. — Han, Madvigs Ungdomsven, en højt begavet Mand „en af den Tids dygtigste filologiske Kritikere“ (A. Heise) — dertil en interesseret Politiker — og iøvrigt min Morfaders gode Ven — havde sandelig fortjent en bedre Skæbne end at skulle undervise Poge af min Kaliber i Begyndelsesgrundene i Græsk. Latin lærte jeg ikke saa lidt af, og det har jeg været glad ved, da jeg senere i Livet ofte har haft Brug derfor, naar jeg f. Eks. stod over for latinske Indskrifter o. l., eller naar jeg benyttede de gamle Oldtidsskrifter ved mine krigshistoriske Arbejder. Adjunkt eller Overlærer *Chr. Ramsgaard* var den, der bibragte mig Kundskaber heri. Matematik blev vi undervist i af en elskværdig og fattig Adjunkt, der en Tid gik i en aflagt sort Kjole, som blev overkridtet af ham selv, naar han tørrede sine Fingere i sit Tøj; medens han forsøgte at bibringe os de Kundskaber, han selv ikke længere syntes at være ferm i. — „Kan Du ikke forstaa det — lille Ven,“ sagde han en Dag, da baade Eleven og han selv var kørt fast, hvortil Eleven blot svarede: „Nej, jeg kan ikke, — men kan De?“ — Vi kaldte ham „Pi“ (π) — og han endte som Kløkker (!) ved en københavnsk Kirke. Der havde han i det mindste Fred for Drengene.

Jeg skal iøvrigt ikke her komme ind paa at fortælle om de Spilopper og det Halløj, vi Skoledrengene havde med Lærerne — det var næppe anderledes, end hvad der er forefaldet andetsteds.

I 1870 blev jeg konfirmeret i Asmild Kirke af Stiftsprovst *Welding*, en Præsteskikkelse af den gode gamle Slags, en Ven af min Familie og en Mand, jeg tænker tilbage paa med taknemmelige Følelser, for den Tillid hans menneskekærlige, tiltalende Væsen indgød mig.

Samme Aar optoges Sindene jo af Krigen mellem Frankrig og Tyskland, og jeg, som 6 Aar før havde oplevet Krigen mellem Danmark og Tyskland, var selvfølgelig gennemtrængt af et levende Ønske om, at Tyskerne maatte faa deres vel fortjente Straf. At Danmark maatte benytte Lejligheden til at faa Slesvig tilbage, var alle Skoledrengenes inderligste Ønske; vi kendte jo intet til den franske Hærs elendige Tilstand, og vi studerede Opslagene med Telegrammerne paa Gadehjørnerne i Byen med den største Interesse. Vi aandede i Krigsluft, og da Tropperne blev dirigerede imod Grænsen, tvivlede ingen af os om, at nu — nu gik det løs. Vor Gamle Overlærer *Wolles* Broder, Oberst *Wolle*, — Veteranen fra vore Krige, hvis ene Underarm var amputeret som Følge af Skud, førte Kommandoen over Grænsestyrkerne. Da en af de Batailloner, som havde Garnison i Viborg, marcherede gennem Byen til „Marseillaisens“ Toner, blev jeg grebet af en uimodstaaelig Lyst til at komme med i Krigen — mod Tyskland, hvilken man antog snart maatte blive erklæret, ogsaa fra Danmark. Jeg styrtede hjem, for at trygle Fader om at lade mig gaa med. Jeg var stor og stærk; men kun fjorten

Aar, og Fader vilde selvfølgelig ikke sende mig af Sted. Men jeg var fortvivlet. I Krigen 1848—50 havde der dog været Drengene med i Musikkorpserne som Trommeslagere.

Lysten til Skolegerningen fremmedes ikke. Jeg drømte stadig om at komme ud i fremmede Lande paa Eventyr — helst som Soldat.

Livingstones Rejser i Afrika havde jeg slugt og følt mig meget tiltalt af. Ja jeg havde endog gjort Uddrag af dem til en Avis, jeg udgav i Skolen, og hvortil jeg selv leverede baade Tekst og Tegninger. Den hed „*Illustreret Ugeblad*“ og gjorde Lykke blandt Skolekammeraterne, som betalte en Skilling for at faa Lov at se og læse den. — Det var min første Forfattervirksomhed. Saa blev jeg endelig i 1871 taget ud af Skolen „af Mangel paa Fremgang“. Tre Aar senere tog jeg Præliminæreksamen ved Universitetet; men først efter at mine Udlængsler var bleven tilfredsstillet — en første Gang — da jeg i 1872—73 som Lærling i Koffardi-Fregatten „*Frey*a“ sejlede ud paa en lang Rejse til England (Cardiff), Capetown i Sydafrika og Mauritius.

HEDEN SOM DEN VAR OG BLEV GENNEM HEDESELSKABETS MÆND

Vi Sødskende havde paa *Asmildkloster* et Hjem, som gjorde overmaade meget for at forfriske og glæde os. — Naar Vognene holdt for Døren, Madkurvene blev baaren ud og vi, gamle og unge, ofte med Venner og Bekendte, strømmede til for at komme afsted, var der Feststemning oppe; selv om vi Gang paa Gang havde gjort de samme Ture, var vi altid glade, ikke mindst, naar der var Fremmede med, som vi vilde vise vore Herligheder, dem de aldrig blev skuffede over.

En af de nærmeste og mest karakteristiske Ture, man kunde foretage sig, var over *Søndermølle* til *Bruunshaab*, hvor Slægten boede, og videre langs *Nørreaadalen*, med brede Enge, Hedebakker, Skove (Vinkel Skov), dyrkede Egne m. m. til *Vejrumbro* og tilbage f. Eks. over *Tapdrup* og *Skovsgaard*, en Herregaard, hvor Enkefru *Thalbitzer* med Sønnen Løjtnant *H. C. Thalbitzer* boede, og hvor jeg meget ofte blev modtaget paa det bedste af den gamle, højst ejendommelige Dame, hvis afdøde Mand havde hørt til Helsingørs Storkøbmænd i de gode gyldne Dage, forinden Sundtolden blev afløst, og hvis Søn var en fornøjelig, vel begavet Junkertype, som jeg fik mange gode „Tips“ af for hele Livet.

Norden for Bondebyen Tapdrup og halvanden Mil Øst for Viborg laa *Tapheden*, hvor *Prins Otto* d. 7. Oktober 1334 blev fanget i det bekendte Slag af Grev Gert. Fra det mest fremtrædende Punkt Algjershøjene kunde man se Viborg Domkirketaarne, og i Nærheden af disse Høje stod Slaget, ifølge Traditionen. En gammel Bonde i

Tapdrup, *Christen Melgaard*, fortalte mig, at Grev Gert var gaaet over Nørreaa paa et Vadested Vest for Vejrumbro, som han havde fundet, og derfra i en stor Bue gennem *Spangsdal* var faldet Modstanderne i Flanke eller Ryg — en Tradition, der vistnok har meget paa sig.

Længere Nord paa til Limfjorden gik stundom en Sommertur, f. Eks til *Hjarbæk*, én Gang Viborgs Havneste, forinden Jernbanen i 1863 naaede Viborg. Fra *Vorde* Bakker med den højtliggende *Vorde Kirke* var der den mest pragtfulde og vide Udsigt over Fjorden og til Rinds Herred. Endvidere gjordes en Gang imellem Udflugter til Herregaarden *Taarupgaard*, hvor Faders Ungdomsven, General *Bahnsen* var født, til *Ørslevkloster*, i hvis Kirke, en Fløj af Gaarden, Magnus Heinesøn ligger begravet, og til *Staarupgaard*, nærmere Skive, som Fader en Tid havde Tilsyn med, medens Hypothekforeningens Bo blev gjort op. Stiftamtmand Baron *de Bretton* i *Viborg* havde ejet Gaarden; men maattet „gaa fra den“.

Omtrent to Mil Vest for Viborg ligger *Mønsted* og *Daugbjerg*. Noget af det interessanteste, man kunde opleve som Dreng, var at besøge de derværende Kalkgruber. Gennem smalle, mørke Minegange steg man med Lys i Haand ned til „Koverne“, hvor Kalken huggedes løs, og hvorfra Kvinder bar Kalkstenene op i Dagslyset, for at de kunde blive brændt i Ovnene. Siden kørte tungt læssede Vogne stundom med Studespand den færdige Kalk bort ad Vejene, som var hvide af Kalkstøv. Sammesteds laa det mægtige Bakkeparti den isolerede *Daugbjerg Daas* (Aas), fra hvis Top der var den videste Udsigt ud over Alheden.

Ogsaa *Harrestrup Høj*, hvor Drost Peter Hessel, som vi kendte fra Ingemans Roman, havde haft sin Borg; nu en lille, isoleret Bakkeknudd i en Dal, var Maalet for en Udflugt — ja længere og længere ud paa den dengang øde Alhede gik Fodturene i Sommervarmen, naar Luftspejlingerne stod i Horisonten, og Lyng og Gyvel stod i Blomst, medens Bierne summede — og Menneskenes Boliger laa spredte med vældige Afstande.

Det 4 Mil fjærne *Silkeborg*, hvorfra *Himmelbjerget* besøgt, var endelig ogsaa et Maal — om end sjældnere. — Hertil kørte vi f. Eks. i 1869 for at hilse paa Farbroder *Bertel*, som just opholdt sig der som nygift med sin Hustru. —

Men først og sidst var *Hald* og *Alheden* vore Ønskers Maal¹⁾:

Fra mit Barndomshjem paa *Asmildkloster* havde man den skønneste Udsigt gennem Udhugninger i Haven til *Viborg*, hinsides Søen, og naar jeg steg op paa Kvisten, eller endnu bedre, naar jeg kravlede op paa det store Loft over den gamle Kirke — Gaardens fjerde Fløj — kunde jeg over Æbletræerne i Haven skimte Skovene ved *Hald* ude i Horisonten, en Milsvej mod Sydvest. Naar ved

¹⁾ Jvfr. *Daniel Bruun: Alheden, Minder fra Viborgegnen* i „Hedebogen“ (2. Op-lag Odense 1910).

Foraarstid et lyst, grønligt Skær viste sig derude, vidste jeg, at Bøgeskoven var grøn, da droges jeg af Længsel.

Længere mod Syd øjnede jeg den berømte *Lyshøj* og Egnen for Blichers Fortællinger — altsammen Steder, der, saa langt jeg kan huske tilbage, havde en uendelig dragende Magt over mig. Og saa vidste jeg, at endnu længere borte, bag Skoven ved Hald laa *Alheden*, hvor der endnu i mine Drengenaar færdedes Tater eller Natmandsfolk. Jeg husker, at jeg endog en Gang — det var vistnok før Krigens Tid, da Jærnbanen til Viborg var under Bygning — saa en Del af dem lejrede udenfor Birgittelyst Kro ved Hald Sø. I lang Tid drømte jeg om det frie, herlige Liv, jeg forestillede mig, at disse Mennesker maatte føre derude paa Heden.

Der var Romantik over Egnen ved Hald med Voldstederne ved Søen, hvor *Niels Bugge* og siden Viborg Bisperne havde boet.

Gaarden, som nu ejedes af Godsejer *Krabbe*, (hvis Søn *Christoffer Krabbe*, den kendte Politiker, blev den næste Ejer), den prægtige Have med Guldbergs Allé, et Minde om *Ove Hoegh-Guldberg*, som endte sine Dage paa Gaarden, hvor tidligere „Jøderne paa Hald“ havde resideret, og hvor „Eneste Barn“ var født, saaledes som *Sten Blicher* har forevigtet det, ligesom han i det hele taget har sat Præg paa hele Egnen med *Lyshøj*, *Lysgaard*, *Marsvinslund*, *Aunsbjerg*, *Torning*, hvor han var Præst osv. osv. Hald Egeskov var gammel og nærmest en prægtig Urskov. Bøgeskoven paa „Øen“, eller rettere Halvøen, i Søen, hvor der var sorte Storke, var ret en Tumbleplads for os Dreng, naar vi f. Eks. legede „Røver og Soldater“ — og saa *Lejren ved Hald*, hvor der fra 1868 til 1880 hver Sommer (undtagen 1878) samlede en halv Snes Tusind Mand, som holdt Øvelser viden om — det var altsammen noget, der drog. Hver Aften kunde vi paa Asmildkloster høre Vagtskuddet, som fyredes af, naar Soldaterne alle skulde være inden for Lejrens Grænser og gaa til Hvile. Utallige Gange var jeg, allerede som Dreng, paa Besøg i Lejren — som f. Eks. i 1869, da General *Raasløff*, gift med en Kusine af min Farmoder, som Krigsminister besøgte Lejren og indbød os.

I Lejrtiden modtog vi om Søndagen mange Besøg af Officerer, som min Fader kendte, eller som var i Slægt med os. Morbroder *Frantz* inviterede mig ud i Lejren, og jeg overnattede hos ham — en Begivenhed for en Dreng.

Mine Kammerater i Skolen og jeg turede ofte ud til Hald, og Skoleskovturene var ofte dertil. Det første Aar, jeg var i Skolen, gik vi med en Del af Lærerne i Spidsen til Bækkelund og morede os i Egnen der den hele Dag. Senere fulgte jeg ofte i Sommerferien Tropperne paa de lange Øvelser, der stundom varede nogle Dage. — Hvordan jeg ordnede mig med Hjemmet, husker jeg ikke. Der blev næppe taget alt for store Hensyn til dette — saa hellere tage, hvad der bagefter vilde falde paa. Men min Moder led selvfølgelig ved sin elskede Søns Upaalidelighed.

Det var i mine Barneaar, at Spørgsmaalet om *Hedens Beplantning*

kom op. Denne Sag havde tidligt interesseret min Fader, og da daværende Kaptajn *E. M. Dalgas*, der var gift med Faders Kusine, en Frøken Købke (Datter af Oberstløjtnant N. C. Købke), var Fyr og Flamme for denne Sag, da endelig Faders gode Ven, Overretsprokurator *Georg Morville* i Viborg, ogsaa interesserede sig levende for den samme Sag, var det naturligt, at disse Mænd indbyrdes, naar de mødtes, samtalede derom.

Dalgas var med sit sydlandske Blod, sit livlige, fantasifulde, lidt iltre Temperament og sine Evner som Agitator for den gode Sag den, der satte Fart i Tingene — i alle Tilfælde blev han snart Førstemanden paa dette Omraade, og de mere stilfærdige Venner fulgte ham selvfølgelig med Fornøjelse. Men Morville var den, der i Praxis først viste, hvad der kunde udrettes paa Heden ved Viborg. Han: „ikke alene erhvervede sig et grundigt Kendskab til disse Egne, et Kendskab, han senere udvidede ved omhyggelige botaniske og geologiske Studier, men han blev grebet af dyb Sorg over den Skaanselsløshed, hvormed man, Aar efter Aar, havde ødelagt de gamle Skove, saa der nu kun stod en Del Krat tilbage, og hans Kærlighed til sit Fædreland meldte sig da som en Trang til at genrejse, hvad der i Fortiden var lagt øde. Allerede 1852 havde han begyndt paa Tilplantning af *Margrethelund* [ved Viborg], et Arbejde, der blev endt i 1867, saa denne prægtige Skov nu staar som et levende Minde om Morvilles utrættelige Arbejde for at bringe henvisnende Egekrat og nøgen Hede ind under Kultur. Intet Under da, at han og Oberstløjtnant Dalgas kunde mødes i god Forstaaelse af Hedesagens Betydning, og det var Samtalerne mellem disse to Mænd, der var den første Begyndelse til det danske Hedeselskab — —.“¹⁾

Det fremgaar af et Brev fra *Dalgas* til min Fader af 25. December 1863, afsendt fra Aarhus, at Planen for et saadant Selskab var gennemtænkt til Bunds allerede den Gang: „Jeg har sendt vort Lovudkast til Thygesen,“ skriver saaledes Dalgas.

Nu kom Krigen imidlertid, og foreløbig maatte man se Tiden an. — Der gik omtrent to Aar. Den 1. December 1865 skriver Dalgas atter til min Fader og udtaler: „Man ønsker Dem som en af Medindbyderne.“ Samtidig sendes Program for Selskabet i Udkast.

Den 10. December s. A. skriver Dalgas igen til min Fader: „Udarbejdelsen af Love og Organisation for Selskabet bør udføres af saa faa som muligt.“

Den 20. December s. A. mødtes derefter i Silkeborg Etatsraad *Westenholz* til Matstrup, Fabrikejer *M. Drewsen*, Kaptajn *Dalgas*, *G. Morville* og *G. Bruun* til Asmildkloster og enedes om de foreløbige Love for Det Danske Hedeselskab, ligesom de besluttede at indbyde en stor Del Mænd i Jylland til at underskrive en Opfordring til Selskabets Dannelse.

At ikke blot Beplantning af Heden, men ogsaa Vanding af dertil egnede Arealer, var blandt de Opgaver, som man straks mente burde

¹⁾ „En Hundretdaarsdag“ af Th. i „Hedeselskabets Tidsskrift“ 10. Juni 1917.

fremmes, fremgaar af et Brev til min Fader af 11. Januar 1866, i hvilket Dalgas sender et Projekt angaaende Overvanding af Skjern Aa, og der foreslaas en Udflugt til Karup: „for at se, hvorledes en Vanding ikke skal foretages, og for at høre *Feddersens*¹⁾ Mening om Sagen.“

Den 20. Januar 1866 omtaler Dalgas i Brev til min Fader, at han vil skrive til *Estrup*²⁾, angaaende Hedesagen og søge Audiens hos ham.

Sagen nærmer sig nu sin officielle Start. Den 31. Januar 1866 foreslaar *Dalgas*, at *G. Bruun*, *Morville* og han selv mødes i Viborg den 3. Februar for at vedtage „Redactionen“ (Drewsen er i København og har indvilget), saa Sagen kan endelig ordnes i Silkeborg den 4. Februar Aften, hvor alt blev vedtaget som foreslaaet.

Der udgik nu Opfordring til Indbyderne for det danske Hedeselskab om at møde i Aarhus paa Larsens Hotel den 28. Marts Kl. 11 Fm., for at Hedeselskabet kunde konstituere sig og dets Love blive vedtagne. — Samtidig udsendtes en Fortegnelse over Indbyderne og Udkast til Love. Det var undertegnet af *Bjørn*, *G. Bruun*, *E. Dalgas*, *M. Drewsen*, *Klüver*, *Morville*, *Thygesen*, og *Regnar Westenholz*.

I et Brev, dateret 12. Marts 1866, omtaler Dalgas Planen for Mødet den 28. Marts, og min Fader bedes møde den 27. Aften for at aftale nærmere. — Atter den 14. og 19. Marts skriver Dalgas angaaende dette Møde. Som bekendt blev nu Hedeselskabet dannet paa Mødet. Love blev vedtagne og Forretningsorden ligesaa. *Dalgas*, *Mourier-Petersen* og *Morville* kom til at danne Bestyrelsen, og paa Hedeselskabets 1. Repræsentantmøde i Aarhus, den 28. Juni 1866, blev: „Landvæsenskommissær Bruun til Asmildkloster enstemmig valgt til Repræsentantskabets Formand“ — og han vedblev at fungere som saadan til sin Død — stadig paa ny genvalgt.

Dalgas udfoldede stedse, som alle ved, en beundringsværdig Energi og Dytighed for at fremme Hedesagen, og med klart Blik saa han, hvorledes Sagen burde gribes an: Den 27. Januar 1867 skrev han til min Fader: „Hedesagen er af saa stor Betydning og har et saa stort Omraade, at man ikke kan behandle den med smaa Midler. Det hele maa gives et stort Sving, thi ellers bliver Arbejdet forsvindende ligeoverfor Sagen. Ifjor havde vi organiseret og prøvet os frem. Iaar skulle vi begynde saa smaat for at vise Publikum den Vej, der bør slaas ind paa.“ Fader havde, som han ofte omtalte, lige fra første Færd helst set, at Hedeselskabets Hovedsæde blev Viborg, midt i Hedeegnen, hvor det til Slutning ogsaa kom til at ligge; men først efter at han var død. Imod denne Plan synes Dalgas oprindeligt ikke at have haft noget at indvende; men andre Forhold gjorde sig gældende, da han modtog Stillingen som „Assistent“ hos Vejinspektøren

¹⁾ Dav. Engvandingmester *C. V. Feddersen* (f. 1815, d. 1876 paa Engholm ved Viborg. ²⁾ *I. B. S. Estrup*, Indenrigsminister, senere Konseilspræsident.

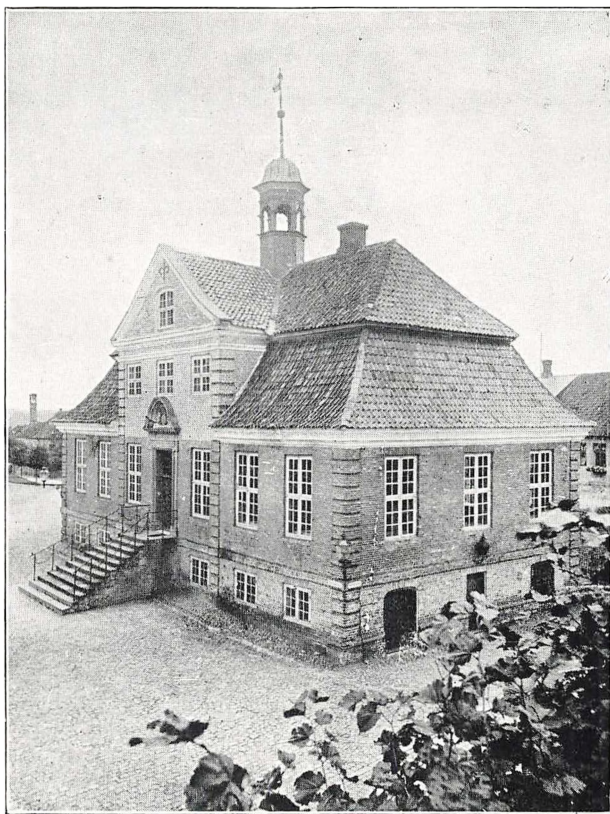
og da maatte bo i Aarhus. Der havde dog aabenbart for Alvor været Tale om, at Dalgas skulde bosætte sig i Viborg. Den 10. December 1867 skrev han saaledes til min Fader: „Krigsministeriet har givet sit Samtykke til min Ansættelse i Vejkorpset. — Vi skulle bygge til Foraaret i Nærheden af Aarhus — Udsigterne til at bo paa det smukke Asmildkloster er derved svundne ind til Intet —“

Karakteristisk for Dalgas' klare Syn paa Hedesagen er følgende Udtalelse i et Brev til min Fader af 3. December 1868: „Jeg finder det fuldkommen rigtigt, at Hedesagen debatteres i Bladene — Det, det for Øjeblikket mest gælder om, er at faa Publikum til at tro paa Heden.“ —

Hvor husker jeg Alheden, som den var i mine Drengaar; hvor mindes jeg, for 56 Aar siden, den 13. Juni 1869, da jeg, som der staar i min Tegnebog fra den Tid, fik Lov at følge min Fader og hans gode Ven, daværende Overretsprokurator (senere Justitssekretær) *Georg Morville*, ud paa Alheden til *Karup*.

Det var Søndag. Lejrtiden var ved at begynde; vi mødte Ingeniører, som var i Færd med at sætte Feltelegrafene op mellem Viborg og Lejren. Vi agede langs Viborg Plantage mod Hald Egeskov, foran hvilken Artilleriets Øvelsesplads var afmærket; saa gik det ind gennem Skoven med Rytterilejren til højre og lidt senere forbi Fodfolkslejren paa Agrene mellem Skoven og *Hald Hovedgaard*, bag hvilken vi saa Hald Sø, Bøgeskoven og Hedebakkerne paa den modsatte Side. En Gruppe Telte var rejst til 6. Bataillon, som Dagen efter skulde rykke ind i Lejren fra Viborg og begynde Opstillingen af Telte til de senere ankommende Afdelinger. De tegnede sig smukt mod Omgivelserne. Fra Egeskoven kørte vi ud paa Hederne og passerede *Stanghede* By, hvor man var i Færd med at grave en Brønd til Soldaternes Brug. „*Daubjerg Daas*“ laa som en ensom Bakkeø i Nordvest, og bag Egeskoven skimtedes *Finderup*, hvor det store Drama, *Erik Glippings Mord*, jo fandt Sted den 22. November 1286, til Minde om hvilket *Thor Lange* har rejst et *Stenkors*. Efter at have passeret *Fallesgaarde* og siden *Frederiks Kirke* og *Præstegaard* var vi paa den aabne Hede. *Stendalgaard* Plantage laa i Horisonten til venstre, og de gamle tyske Kolonisters Huse saa vi til højre. Vi passerede „*Firhuse*“ og kom ind paa *Karup Hede*. Saa langt Øjet rakte, laa Alhedens vidtstrakte, brune, bølgeformede Tæppe for os. Forude tegnede *Karup Kirke*, der jo en Gang i katolsk Tid var et yndet Valfartssted, sig som en skinnende hvid Plet. Det var vor Rejses Maal. Endnu en Stund, og *Karupaaens* brede, grønne, frugtbare Dal aabnede sig for os. Det var de startede Engvandsanlæg, som under Engmester *Feddersens* Ledelse her blev foretagne af „Hedeselskabet“, hvilke Besøget gjaldt.

Aarene gik, Hedeselskabet trivedes, men i 1872 viste der sig Skyer for Hedesagen paa Himmelen. D. 31. Marts 1872 skrev *F. Mourier-Petersen*, dateret *Rugaard*, til Fader: „Der forestaar en

Viborg gamle Raadhus, nu Museum.
(Fot.)

Georg Morville,
(1817—1904).
(Fot.)

E. M. Dalgas,
(1828—1894).
(Fot.)

stor Fare, som vi absolut maa afværge — Sagen er nemlig, at *Dalgas* til 1. Maj skal enten tilbage til Choret eller tage sin Afsked.“ — Krigsministeriet er ubøjeligt. Der maa „en kraftig Udtalelse fra Jyderne.“

Hvis *Dalgas* nemlig maatte vende tilbage til Ingeniørkorpset, betød det, at hans Virksomhed i Hedeselskabet maatte ophøre.

D. 21. Juli 1872 indgik der nu en Adresse til Indenrigsministeriet fra det danske Hedeselskabs Repræsentantskab, anbefalet af en Række Amtsraad om: „at foranledige, at Captain *Dalgas* fremdeles kan sættes istand til at virke i Hedesagens Interesse!“ Det virkede, og *Dalgas* blev sat uden for Nummer i Ingeniørkorpset, og hans Gage overtoges af Indenrigsministeriet. Da *Dalgas* i 1881 blev afskediget og fik Oberstløjtnants Karakter, ordnedes hans Gageforhold paa Finansloven, saa at han til sin Død vedblev at være Hedeselskabets Førstemand.

I 1891 ved Hedeselskabets 25 Aars Jubilæum skrev min Fader til *Dalgas* (jvf. C. Nyrop: „Det danske Hedeselskab 1866—1916“):

„Naar alt er lykkedes saa langt over, hvad der turde haabes, da de „Fem“ vare sammen i Silkeborg, skyldes de først og fornemmelig Deres Dygtighed, Energi og levende Interesse for Sagen, hvorved De har erhvervet Dem enhver Fædrelandsvens Taknemlighed og specielt de jyske Hedeboeres. Det er et stort, smukt og fortjenstligt Arbejde, De kan se tilbage paa, og jeg vil haabe, at det endnu længe maa forundes Dem at fortsætte dette Arbejde til Gavn for Fædrelandet og til Glæde for Dem selv.“

Samtidig med, at min Fader saaledes fuldt ud bøjede sig for *Dalgas*' Overlegenhed og for hans Førerskab i Hedesagen, mente han dog som Formand for Repræsentantskabet, at han burde søge at holde igen ved visse Lejligheder, hvor *Dalgas*, efter hans Mening, gik lidt hidsigere paa, end Fader mente var gavnligt. Der kunde da blive lidt Spænding mellem de to, men *Morville* gød *Olie* paa Bølgerne.

Da Hedeselskabets Bestyrelse for Jubilæumsfesterne i 1891 havde udkastet et Program, uden at der, som min Fader fandt, var taget tilbørligt Hensyn til Repræsentantskabet, som dog var Selskabets øverste Myndighed, paatale min Fader dette, og der veksledes Breve mellem ham, *F. Mourier-Petersen*, *Lüttichau* til *Tjele* og *Dalgas*, og det saa en Overgang ud til, at Fader ikke mente at burde møde til Festen; men det skete dog, og han præsiderede ved Festmiddagen i Herning, den 15. Juli, hvor navnlig *Dalgas* — selvfølgelig — blev fejret.

Dalgas' Død i April 1894 berørte Fader meget smerteligt, og han beklagede dybt, hvad Hedeselskabet tabte i denne Mand. Den 30. April s. A. skrev han til Højskoleforstander *Ludvig Schrøder* og takkede ham paa Repræsentantskabets Vegne for: „de smukke Ord,

De udtalte den 23. ved Oberstløjtnant Dalgas' Grav.“ Samtidig blev Schrøder anmodet om at skrive en Indbydelse til Indsamling til et Monument for Dalgas, og min Fader satte sig som Repræsentantskabets Formand i Spidsen og var meget ivrig i denne Sag. Det lykkedes da ogsaa at opnaa et smukt Resultat; men Statuen blev rejst i Aarhus og ikke i Viborg, hvor min Fader helst havde set det.

Fra Kammerherre *Mourier-Petersens* Død i August 1898 var min Fader midlertidigt Medlem af Bestyrelsen, indtil, efter hans Forslag, Kammerherre *Lüttichau* paa Tjele i Sommeren 1899 blev valgt til Afløser for den gamle Formand for Selskabet. *Christian Lüttichau* var en Ungdomsbekendt af Fader, og gennem Aarene havde de holdt Venskabet vedlige. Han blev Finansminister og virkede med Hæder som Formand for Hedeselskabet til sin Død.

Efter min Faders Død blev *Lüttichau* Ejer af Asmildkloster. En Statue af ham blev siden rejst i Viborg udenfor Hedeselskabets Bygning paa Hjultorvet, hvor der allerede var bleven opstillet en Statue af Justitssekretær *Georg Morville*.

Denne min Faders, ofte omtalte, Ven. — „*Gamle Morville*“, som han nu kaldtes, til Adskillelse fra sin, ogsaa dygtige og muntre Søn, der ligeledes hed *Georg*, og som blev Skovrider under Hedeselskabet, var, som berørt, et Friluftsmenneske, en praktisk Mand og Jæger for Herren; men Selskabelighed, som den almindelig dreves, var ham en Vederstyggelighed. Derimod modtog han gerne ligesindede Folk i sit Hjem og kunde da være overgiven og talte ofte med stort Lune. Han yndede gode Historier om Jagt og andet, naar der var en Pointe deri, og han kunde glæde sig som et Barn over en lille „Uartighed“; men simpel blev han aldrig.

„*Gamle Morvilles*“ kærnesunde, nøgterne og fornøjelige Syn paa alle Livets Forhold kunde gøre en godt, og han — denne Hjemmefødning med det vide Udsyn — fulgte godt med i Tidens Strømninger. I den smukke Fædrengaard i Mogensgade i Viborg besøgte jeg ham mange Gange, og altid naar jeg vendte hjem fra mine Langfarter; og da modtog han altid mig, som jo var hans Gudsøn, med Varme og Hjertelighed. Han hørte da gerne paa mine Oplevelser i fjærne Lande — thi han interesserede sig levende for Rejsebeskrivelser og Fortællinger om Friluftsliv. Da jeg sidste Gang besøgte ham, et Aarstid før han døde, var han, som han udtrykte sig, i Færd med at: „give Coopers Indianerhistorier en ny Omgang.“ — Da var han næppe mere i Stand til at færdes tilfods paa Heden; men hans Sind var friskt som i Ungdomsaarene.

Georg Morville døde i 1904, 87 Aar gammel¹⁾. Den 16. Oktober 1910 afsløredes en Statue af ham paa Hjultorvet i Viborg. Man havde vist mig den Opmærksomhed at indbyde mig til denne Høj-

¹⁾ *Niels Georg Christian Morville*, født 14. Marts 1817, død 18. Marts 1904. Student 1835, Cand. juris 1841. 1852 Overretsprokurator i Viborg, 1876 Justitssekretær ved Viborg Landsoverret. Gift 1858 m. *Annan Louise Vilhelmine Schmieglov* (d. 1905).

tidelighed, som afsluttedes med en Frokost i den gamle Familiegaard i Mogensgade, hvor den afdøde Hædersmands Datter Fru *Emma Sprechelsen* og hendes Mand, Fabrikant Sprechelsen residerede, og hvor hans muntre og dygtige Søn, *Georg Morville*¹⁾ ogsaa kom til at bo efter at være flyttet til Viborg fra Skalmstrup, hvor han længe boede som Skovrider under Hedeselskabet. Han indtog ved sin Død en overordnet Stilling under Hedeselskabet, havde arvet Faderens Interesse for vor Oldtidsforskning og var Formand for Viborg Museums Bestyrelse.

Blandt „Hedens Mænd“ skal endnu nævnes Skovrider *Sophus Jensen-Tusch* (f. 1824, d. 1888) paa *Feldborg* Plantage, altsaa ikke under Hedeselskabet; men hvis Navn længe vil bevares som en af de ypperste Hedebeplantere. Han var avanceret op fra „Plantør“ og var en god Ven baade af *Morville* og af Fader. Han kom jævnligt paa *Asmildkloster*, hvor vi alle var glade ved den muntre, smukke Mands Besøg. Han var en rask Fodgænger og tilbagelagde stundom tilfods den lange Strækning fra sit Hjem til „Hovedstaden i Jylland.“ Selvfølgelig var han en ivrig Jæger, dertil et begavet og fornøjeligt Menneske, en trofast og retlinet Karakter.

Medens vi taler om Heden og dens Mænd, mindes jeg, at Digteren *M. Goldschmidt* i 1867 besøgte os paa *Asmildkloster*, da han gjorde Forstudier til sin bekendte Bog, „En Hederejse i Viborg-Eggen.“ Fader var levende interesseret i, at han fik saa paalidelige Oplysninger som muligt, og gav ham mange saadanne, som gik lige over i Bogen, saaledes blandt andet Beretningen om „*Eneste Barn*“, Kammerherre *Schinkels* Datter paa *Hald*, som blev bortført af Løjtnant i Søetaten *Bræm*, og som tyede til Familien *Zahrtnann* i Viborg.

Plantningssagen paa Heden fremmedes forbavsende hurtigt. Endnu før en Menneskealder siden havde Alheden dog i Hovedsagen sit gamle Præg, men dens Tid var snart forbi.

Det var en Dag i August: —

Det er tidlig Morgen, lige før Solen er staaet op. Der høres ikke en Lyd. Taagen ligger klam og kold hen over de bølgende Lyngflader. Pors, Stargræs og Lyng drypper af Væde, og „Tørveskruerne“, eller „Tørverøjlerne“, som Tørvestakkene kaldes, tegner sig utydeligt og mørkt mod den graa Luft. Vandpytterne ligger blanke og hvide mellem de sorte Lyngtotter, mellem Tyttébærbuske, Revlinger og Stargræs, som Bønderne bruger til Strøelse. Gamle forsjaskede Urfuglefjer hænger paa Lyngtoppene eller ligger i Hulvejens Sand, hvor Fuglene holder af at boltre sig, naar Solen skinner, og det er varmt, og hvor de søger Biller og Insekter i Studenes og Hestenes Gødning.

Solen er ved at staa op. Det mærker man paa Lysningen i Taagen. En Hedelærke flyver pludselig forskræmt op og basker med Vin-

¹⁾ *Poul Georg Christian Morville* (1861—1921), 1879 Student, tog Forsteksamen 1884, ansattes 1887 i Hedeselskabet. Gift m. *Johanne Dorothea Kjeldsen*.

gerne, saa Vanddraaberne sprøjter til alle Sider. Lidt efter høres andre Fuglestemmer, først pippende og svage, saa stærkere, alt som Lysningen tiltager i Øst. Skønt Taagen ikke er helt svunden, er det dog blændende lyst, og Solen ses som en stor, rød Skive, forbi hvilken Taageskyerne driver. Spindelvævene mellem Lyngbuskene begynder at glimte. Naturen drager paany Aande. Livet begynder at pulsere, og Lidenskabernes Glød tændes med Solen; Urhanerne eller „Urkokkene“, som Bønderne kalder dem, er allerede i Bevægelse. Man hører dem flyve rundt og „skoggre“. Det maa være en gammel Hane, thi Parringstiden er forbi. De Dage er endte, da Hannerne ved deres Kalden hidlokkede de flygtige Hunner, som i den aarle Morgen drømte om Elskov. Nu er Hanner og Hunner gaaet hver for sig — ja, de aller ældste og stærkeste Hanner har maaske emanciperet sig fra de unge — akkurat ligesom de gamle Bukke har for Vane. Nu er Kyllingerne udrugede og allerede saa store, at deres lange Halse titter op af Lyngen. Det er ved Tiden, da Flokkene spredes i Nærheden af Rugepladserne. Taagen letter, og Solen begynder at brænde; lys og venlig ligger den vidtstrakte Hede, hvor Kæmpehøjene og de ensomme Boliger tegner sig skarpt over Fladen, medens Granplantagerne i Horisonten kun ses som en utydelig blaagraa Stribe. Moserne med Hængesæk og Kviksand ligger nede i Lavningerne, hvor affarvet, rødt Vand ses i Sumpene, men gennem Dalen løber Aaen muntert mellem grønne Enge, der er overrislede ved kunstige Anlæg. Ørreden bolttrer sig i Vandet, og Bekkasiner og Tredækkere ligger gemte ved Bredderne. De flagrer op paa langt Hold, forjagede som de allerede er, men ude fra Heden, maaske en halv Mil borte, høres Hjej lens langtrukne Fløjt.

Ved Aaer og Kær er ganske tæt bebygget; men ude paa Heden — den flade endeløse Hede, ligger Huse og Gaarde endnu langt fra hinanden.

Endnu den Gang kunde Øjet fryde sig, naar Gyvel stod i Blomst, og Revling og Tyttebær bar Frugt — da kunde man traske afsted, fri og glad, saalangt Horisonten rakte, uden at nogen Mors Sjæl antastede en. Da var der ikke plantet og dyrket, som senere, — da sang Hedelærken Ørkenens Glæder og Sorger ud i Guds frie Natur — nu slaar den sine Triller i alt for stor Nærhed af menneskelige Boliger, og nu føjter Cyklisten og Bilisten der, hvor fordem Zigøjnerne drev om. Nu er der kommet Jagtlove og Forbud, og en stakkels Djævel, der med Bøsse og Hund er kommen uforvarende langt ud fra sin Vej, bliver nappet og mulkteret.

Nej, i gamle Dage — da kunde man endnu vandre hele eller halve Mil uden at træffe paa menneskelige Boliger eller opdyrkede Agre, — den Gang, da kun „Kartoffeltyskerne“ drev Agerbrug derude efter primitive Former. — Saa kom der efterhaanden mange andre til — ikke blot Jyder, men ogsaa enkelte Folk fra Øerne. En Sjællænder, f. Eks., hvem de vældige Arealer havde stukket i Øjnene, købte sig et lille Hus. Det indeholdt to Værelser og et Køkken. Til

Huset hørte to smaa lyngtækte Skure, en Ko, et Par Stude, en Gris, selvfølgelig en lille Køter — og *ét Tusinde Tønder Land*. Men hans Rigdom var ikke hans Jord, hans Hus eller hans Kreaturer alene, det var fuldt saa meget hans Børn — og dem havde han et Mylder af.

Overhovedet forbavsedes man ved overalt at se halve, ja hele Dusin af dem opmarcherede foran de Gaarde og Huse, man passerede. Heden maatte ikke være saa gold endda — den gav Føden til mange Munde.

Gaardene, særlig ved Kærene, var vel byggede, tækkede med Lyng eller Halm og rummelige, med store Møddingspladser til det „lækre Møg“, en halv Snæs Køer foruden Stude, Grise, Gæs og Høns, ja ofte et Spand Heste var Besætningen paa en Gaard i Heden, og om hver Gaard var der, takket være „Hedeselskabets“ Bestræbelser, altid en lille Have, omgivet af et Fyrretræs-Læbelte. Der saas maa-ske et enligt Frugttræ og mange Blomster: Reseda, Asters, Evighedsblomster samt Lavendler og Kamilleblomster. Hist og her øjnede man en lille Plantage i Opvækst; men Heden egnede sig i visse Egne paa Grund af Ahlen ikke godt til Træplantning.

Saadan var Heden endnu for en god Menneskealder siden. — Saa kom *Viborg-Herningbanen* og skar tværs gennem Alheden. Idyllen var her komplet ødelagt. Da jeg i 1906 færdedes ad den, saa jeg med Sorg, hvor alt var forandret Nu laa der Stationsbyer med hvide, cementerede Huse, Kirker, Gaarde o. s. v., og Plantningerne var tiltaget — Horisonten var næsten lukket. Jeg fandt, at Heden i *en vis Forstand* var bleven profaneret, og siden er Raabet kommen op, om dog at *fredet et Stykke Hede*, inden det bliver for sent, — det bedste Udtryk for, at det Arbejde, som *Hedesagens Mænd* har sat saa meget ind paa, endog er lykkedes over al Forventning. „*Hedeselskabet*“, *har sat Kulturpræg paa Heden*.

Det er hændt mig i Saharas Ørken, hvor, som Araberen siger: „Horisonten ingen Grænser har.“ Det er hændt mig paa Højsletterne i Islands Indre, naar jeg ved Aftenstid efter det lange Ridt over Øderne sad i Teltaabningen og saa ud over de let bølgeformede Sletter mod Jøklernes hvide Kupler —; men navnlig er det ofte passeret, naar jeg færdedes til Hest paa de flade Sander med de forræderiske Jøkeelve nedenfor Vatna-Jøklen — at Tankerne uvilkaarlig er ilede hjem til de herlige Hedestrækninger i Viborgeggen, til *Alheden*, hvor jeg elskede at færdes som Dreng, hvor mine Udlængsler fødtes, naar Lyngen blomstrede, og Bakkeøer og Kæmpehøje svømmede i Horisonten, dengang, da Heden endnu var ren og skær og jomfruelig. Og nu er Blichers Hede ikke mere. Ak hvor forandret!

I gamle Dage færdedes de løse Eksistenser og Jægeren frit og ubudent paa Alheden; nu lader man Fangerne fra Horsens Tugthus under Opsigt arbejde paa Hedens Tilplantning. Men Stemninger bør ikke tage Magten over ens Sind! Jeg tager, — til Trods for at de har ødelagt mig min Barndoms- og Ungdoms Hedeland — i Tanken

Hatten af for de Mænd, der fremmede Hedesagen, som sørgede for, at der blev plantet og dyrket, som anlagde Enge og Mergelbaner osv. til Gavn for vort Land i kulturel og tildels i økonomisk Henseende.

G. F. S. BRUUNS VIRKSOMHED
UNDER VIBORG DOMKIRKES RESTAU-
RERING OG FOR MUSEET I VIBORG

Fra sin tidligste Ungdom havde min Fader haft varm Interesse for vore *historiske og forhistoriske Mindesmærker* — en Interesse, som han bevarede hele sit Liv, som bar Frugt paa forskellig Vis, og som han bibragte mig.

Ikke blot værnede han, hvor han kunde, vore gamle Mindesmærker fra Ødelæggelse ved at henlede Autoriteternes (Oldnordisk Museum, Direktionen for Mindesmærkernes Bevaring o. s. v.) Opmærksomhed paa, naar Fare truede dem; men han samlede selv historiske og forhistoriske Oplysninger om slige Mindesmærker fra Oldtid, Middelalder og senere. Blev der gravet, ombygget eller restaureret, var han paa Færde, sin Fædrengaards Historie, fra dengang Asmildkloster var et Nonnekloster og til vore Dage, gjorde han sig Umage for at belyse, ligesaa paa *Hald*, hvor han paaviste det fejlagtige i Traditionen om, at Ruinen paa Halvøen skulde være „Bugges Hald“. Men især fulgte han med i *Viborg By*, hvor han blev i Stand til at udrede de topografiske Forhold fra Storhedstiden, hvorom han iøvrigt holdt Foredrag for Byens Borgere i sine senere Aar.

De synlige Minder fra hin Tid var ikke mange. Ved Randers Chausseen, tæt ved Søen laa „*Borgvold*“; den eneste Rest af de Befæstningsanlæg, som Kong Svend Grathe lod opføre. Det var en stor hvælvet Kuppel, i hvilken Efterforskninger ikke har givet nævneværdige Resultater, rimeligvis fordi selve Borgen var bygget af Træ. Den er nu med omliggende Terræn en smuk Park; men i mine Drengeaar laa den som et Vildnis, der var fortræffelig egnet til at lege „Røvere og Soldater“ i.

Foruden en Del gamle Murstensbygninger i Mogensgade var det navnlig den gamle, berømte Domkirke, som mindede om Viborg Bys Storhedstid; men den stod for Fald. Den 27. August 1862 var Gudstjenesten i den ophørt, paa Grund af Kirkens Brøstfældighed, og dennes Dødsdom blev derefter fældet.

Jeg mindes endnu, at jeg som Dreng — før Krigen saa vidt jeg husker — var med Fader, Stiftsprovst *Welding* og Professor *Høyen* inde i den ærværdige Domkirke. Min Fader fortalte senere, at *Høyen* ved den Lejlighed med sin Stok pegede op paa Hvælvingerne og sagde: „Det skal væk alt sammen“ — og det kom „væk“ — „altsammen“, thi Kirkens „Restaurering“ kom til at betyde dens fuldkomne Ombygning. Den blev ført tilbage til sin oprindelige romanske Bygningsstil (saa vidt som det var muligt). Det hele blev derfor ned-

revet, og faktisk blev en hel ny Kirke opført, i hvilken kun Krypten og enkelte Fundamenter var de oprindelige. — Hele Kirkens historiske Udstyr, som repræsenteredes af berømmelige Slægters Epitafier, Ligsten o. s. v. blev enten fjernet, eller anbragt paa Steder i Kirken, hvor det oprindeligt ikke hørte hjemme — og i Stedet for kom til Slutning *Joakim Skovgaards*, i sig selv prægtige, Billeder til at dække Vægge og Loft; men de havde intetsomhelst at gøre med Kirkens Historie.

Det var i mine Skoleaar i Viborg Kathedralskole, at den gamle Domkirkes Nedrivning og Genopbygning begyndte. Dette foregik for vore Øjne, eftersom Skolebygningen laa med Front mod Raadstuetorvet, over hvilket Domkirketaarnene hævede sig lige over for Skolen, medens det lille smukke Raadhus fra 1721, der nu er Museum, laa til højre.

Domkirkens Nedrivning var selvfølgelig noget, der optog os Drengene stærkt. Fra Klasseværelserne kunde vi høre Drønene, naar Murene faldt, og se Støvet staa op i Skyer fra Ruinerne. Den 2. December 1864 var Kirkens Kor og en stor Del af dens østre Parti revet ned, og Grundstenen til det nye Alter blev nedlagt i Kong *Christian den Niendes* Nærværelse. Nedrivningsarbejdet skred stadig fremad. Jeg husker tydeligt, da Taarnene med deres blytækte Kalotter blev nedrevne. Vi Drenge saa med Beundring, at gamle Murmester *Chr. Gullev*, forinden Nedrivningen begyndte, kækt kravlede op paa det ene af Taarnenes Kalot, og der stod han ret op i Luften uden at støtte sig til andet, end hvad Benene stod paa. Det var en Bedrift, som gjorde, at vi Drenge stedse tog Huen af for denne vor Helt, naar vi mødte ham.

Efter at der ved Nedbrydningen i skammelig Grad var faret ilde med adskilligt, som burde have været bevaret, saaledes Ligsten, der var bleven sønderslagne af nedstyrtede Murmasser, blev Fader, som levende interesserede sig for Bevarelsen af Kirkens historiske Mindesmærker, udnævnt til *Formand i den saakaldte „antikvariske Kommission“*, som af Viborg Stiftamt blev oprettet for at redde, hvad reddes kunde. Ved dette Arbejde havde han Støtte af ovennævnte Murmester *Gullev*, som med indgaaende Forstaaelse havde sat sig ind i Kirkens Historie, og som vidste nøje Besked med alle de Grave, med og uden Ligsten, Epitafier m. m. som fandtes i Kirken og hvorom han iøvrigt har skrevet¹). Desværre var alt for meget bleven ødelagt, forinden Kommissionen traadte til. Kirkens Kapeller var, som sagt, nedrevne, og mange Kister blev magasinerede i Kældrene under de nye Taarne. Jeg var en Gang til Stede ved Flytningen af saadanne Kister, og det gjorde et mægtigt Indtryk paa mig, da Bunden af *Malthe Sehesteds* Kiste gik ud, og vi pludselig saa Manden, der var død 1661, som Ejer af Herregaarden Rydhave, ligge for os, helt vel bevaret i Urter, med sit store Overskæg og Fipskæg — gan-

¹ *C. Gullev*: „Bidrag til Viborg Domkirkes Reparationshistorie“ (Saml. til jydsk Hist. og Top. III S. 284 flg.).

ske som paa Maleriet af ham, der ogsaa var anbragt i Kirken som Epitafium. Mange Aar senere, da jeg i Kirken sammen med Kammerherre *Knud Sehested* (Ministeren) betragtede Maleriet, som nu hænger over Nedgangen til Kisterne under Taarnet, kunde jeg til hans Forbavselse meddele, at Maleriet lignede, eftersom *jeg* havde set Personen.

Domkirkens Opførelse var fuldendt i 1876, da den under stor Højtidelighed og Kongebesøg blev indviet, d. 10. September. — Da var jeg desværre ikke i Byen. Efter at Arkitekt *Tholle*, som havde haft Ledelsen af Restaureringen, var død, blev det den for ikke længe siden afdøde Etatsraad, Arkitekt *Storck*, som ledede det videre Arbejde fra et lille, interimistisk Hus paa Pladsen udenfor Kirken. Hos ham lærte jeg iøvrigt i 1873 geometrisk Tegning.

Ogsaa paa et andet Felt satte min Faders historiske Interesser Spire, nemlig ved hans Arbejde for *Viborg Museet*, og paa dette Omraade mødtes han og *Morville* ogsaa i Arbejde.

Da Frederiksborg Slot i 1859 var brændt, og Folk rundt i Landet blev betagne af dyb Sorg over, at denne mindeværdige Bygning med dens mange historiske Skatte var ødelagt, viste det sig, at ogsaa *Kong Frederiks* private Samling af Oldsager var gaet tabt. Min Fader, som i Tidens Løb havde samlet en ikke ringe Del Oldsager fra Viborg Egnen, tænkte et Øjeblik paa at sende Kongen dem som Gave og som en Smule Erstatning for, hvad han havde mistet; men det blev opgivet, da Tanken opstod, at danne en Samling i Viborg for slige Sager. Det blev i Forbindelse med en lignende Samling, som *Morville* havde anlagt, Oprindelsen til *Museet i Viborg*, som nu har Sæde i det gamle Raadhus.

I „Viborg Stiftstidende“ for 28.—11.—1901 skrev Oberstløjtnant *M. T. Sægaard* efter Faders Død:

„Bygningen — *det gamle Raadhus* — er uden Sammenligning den mest stilfulde Museumsbygning i Provinserne, og den rummer omtrent 5,500 Stykker fra den første Tid, da Landet blev beboet (den ældre Stenalder), gennem alle Aldere ned til vore Forældres eller Bedsteforældres Tid. Stenalderen er fyldigere og bedre repræsenteret her end i nogen anden Provinssamling, og det samme gælder Bronzealderen, især Urnerne.

Museet i Viborg, som det staar idag — Bygning og Samling — skyldes afdøde Etatsraad *Bruun* til Asmildkloster og Justitssekretær *Morville*; vil man følge dets Udvikling Trin til Trin, saa findes i alt væsentligt kun disse to Mænds Spor; det Arbejde, som de har lagt, er større end nogen Udenforstaaende aner, og det er lagt udelukkende af Interesse for Sagen og uden ringeste Udgift for Museet.

I Aaret 1861 blev Museet oprettet¹⁾, nærmest paa Grundlag af de

¹⁾ „Selskabet til Samling af Oldsager i Viborg Stift“ blev 24. Juni 1861 stiftet af Stiftamtmand Baron *Bretton*, Rektor *F. C. Olsen*, Overretsassessor *V. Finsen* samt *G. Morville* og *G. Bruun*.

to Herrers private Samlinger, der vel ikke var store, men i hvilke der fandtes saa fortrinlige Ting, at Museet ikke siden har formaaet at erhverve dem bedre. Etatsraad Bruun blev Museets Formand.

I de følgende 29 Aar maatte man nøjes med et lille Kammer paa Raadhuset, og om nogen Opstilling eller om at gøre det tilgængeligt for Publikum kunde der ikke være Tale; dette skete først i Aaret 1890 ved Erhvervelsen af det gamle Raadhus, og siden da har det udviklet sig saaledes, at Bygningen omtrent er fyldt i begge Etager.

Den — værdifulde „Marsvinlundske Samling“ [af Dame- og Herredragter m. m. fra Holberg-Tiden] kom til for et Aarstid siden.

Erhvervelsen af denne blev Etatsraad Bruuns sidste Arbejde for Museet.“

Det havde stedse været min Faders Glæde at vise Museet frem for Interesserede. Viborg By og Omegns Historie var selvfølgelig gjort til Genstand for Fremstilling gennem Billeder, Kort og Genstande, ligesom adskilligt af, hvad der var oplysende for de kulturelle Forhold i By og paa Land, havde fundet en Plads her.

Allerede tidligt havde min Fader, grundet paa sine arkæologiske og historiske Iagttagelser i Viborg-Eggen, Tilknytning til vore Museumsfolk og Videnskabsmænd i Hovedstaden. Dette var saaledes Tilfældet med *C. J. Thomsen* og *I. I. A. Worsaae*, ligesom *C. F. Herbst* var hans gode Ven. Senere blev jeg selv Vidne til, at han med ungdommelig Varme modtog Arkitekter, Arkæologer og Historikere i sit Hjem, naar de i Embeds Medfør kom paa Eggen. Professor *H. C. Amberg*, *I. B. Løffler*, *Henry Petersen* og *Vilhelm Boye*, som ogsaa blev mine gode Venner, — især de to sidste — var saaledes Venner af Huset, noget fjærnere kom Fader til at staa *Sophus Müller*, i hvem han iøvrigt respekterede den store Videnskabsmand.

I de senere Aar fandt Fader og Morville i Oberstløjtnant *M. T. Sægaard* en fortræffelig Medarbejder, og da Samlingen tilmed fik sin egen Bygning i *det gamle Raadhus*, kunde de med Glæde se deres Arbejde kronet med Held. Det er i sig selv en Museumsgenstand, der minder om Byens ældre kommunale Forhold og fremkalder Mindet om mange alvorlige, men ogsaa muntre Begivenheder. Her udenfor paraderede bl. a. Borgerkorpset, naar Kongen kom til Byen. Det gik vel ikke altid saa stramt til som ønskeligt; men Aandsnærværelse havde Borgermajoren dog en Gang, Kongen pludselig kom over ham. Borgersoldaterne var traadte af, Geværerne var sat i Pyramide, og Mandskabet spredt paa det lille Torv. — Nu gjaldt det i en Fart at faa dem stablede op. Det lød: „Trød an!“ men med hvilken Front? Man løb forvirret om — saa lød Borgermajorens høje Røst: „Æ Røv mod æ Raastov.“ — Det forstod de, og den rigtige Front blev i en Fart indtaget. Det maa vel kaldes Konduite i en snæver Vending. Chefen for dette Korps var pragtfuldt udhalet med trekantet Hat med Fjer i — og med Epauletter. Det var jo næppe alle, der kunde bære en slig Uniform, navnlig ikke den lille Købmand, en

iøvrigt meget agtværdig Jøde, om hvem ovenanførte Historie fortælles. Senere blev en anden Købmand Chef for Korpset. Naar han gjorde Borgermiddag, stod hans trekantede Hat paa en Konsol mellem to tændte Lys, medens han holdt Talen for: „Gud, Konge og Fædreland.“ I Slutningen af Tredserne blev Borgerkorpset opløst. Jeg mindes at have set dette sidste Korps paradere paa Storetorv sammen med Tropperne i Garnisonen paa Kongens Fødselsdag for sluttelig at foretage en Revuemarch forbi den statelige Stiftamtmand Baron *Rosenkrantz* og den øverstbefalende Militær, den smukke General *Otto Bülow*.

Borgerkorpset gjorde Polititjeneste, naar der var Ildebrand, og desuden traadte *Brandkorpset* med alt sit gammeldags Udstyr i Virksomhed. Det var en ren Festforestilling for os Drengene: Kirkeklokkerne klemte, og i Gaderne raabtes: „Brand, Brand, Brand!“ — Saa kom Sprøjterne i Optog, stundom med gamle Slinger, der revnede, naar de skulde bruges, med Lygter og Brandspande, der gik fra Haand til Haand, efter at være fyldte ved Brøndene. Resultatet blev som oftest, at det, der vilde brænde — det brændte. Men morsomt var det hele at se paa. Det lignede paa en Prik et Optog, jeg mange Aar efter, i 1904, saa i Østen i Peking — saa kinesisk var Tredsernes Brandkorps i Viborg.

G. F. S. BRUUNS OFFENTLIGE HVERV

Min Faders Interesse for og Trang til, saavidt hans Evner strakte, at deltage i det offentlige Liv, stod i Forbindelse med hans — gennem Slægten nedarvede — *Samfundsfølelse*, og det blev da ogsaa, som det er sagt: „et i Sandhed enestaaende Antal offentlige Hverv“¹⁾, der i Tidens Løb blev ham overdraget. Vi har allerede hørt, hvorledes han paa forskellig Vis søgte at gøre Gavn ved personligt Initiativ, og skal henvise til Fortegnelsen over de Hverv, der blev ham overdragne i Regeringens, Amtets eller Kommunens Tjeneste. Hans: „ualmindelige administrative Evner og hans endnu ualmindeligere Arbejdskraft“ kom ham her til Nytte i vidt Omfang. I det politiske Liv kom han kun til at deltage i ringe Grad, i saa Henseende fulgte han ikke i Faderens og Onklernes Spor. Min Fader var en fuldblods *Højremand*, og han fandt, at *Forsvarssagen* frem for alt burde fremmes. Fra Ungdommen kendte han baade *Estrup* og *Bahnson*. Den første havde han, saavidt jeg husker, taget Landmaalereksamen sammen med, den anden var født paa Gaarden Taarupgaard ved Limfjorden og var Faders Ungdomsven. I Provisorietiden stod han trofast i Højres Rækker; men ønskede iøvrigt ikke personlig at spille nogen Rolle. Han havde dog allerede i Tredserne, paa indstændig Opfordring, et Par Gange stillet sig mod den bekendte Venstremand *Søren Kjær* i Sønder Vinge Kredsen og var

¹⁾ Jvf. Side 133—134.

faldet for ham; men senere vilde han ikke lade sig opstille — dertil bandt alt for stor Virksomhed af anden Art ham til Jylland, og Moder vilde meget nødig se ham rejse bort fra Hjemmet for længere Tid ad Gangen, saaledes som en Rigsdagsvirksomhed nødvendig maatte kræve. —

Det var i min Barndom, i Slutningen af Tredserne, at min Fader en Aften kom kørende hjem fra Valg. Min Moder styrtede ud — vi Børn i Følge — for at modtage ham. Paa Moders Spørgsmaal: „Hvordan gik det, Gottlieb?“ lød Svaret: „Ja, jeg faldt jo igennem.“ — Dertil bemærkede Moder glædestraalende: „Aa, Gud ske Lov,“ og saa omarmede hun sin Mand. Men jeg erindrer tydeligt, at jeg ikke ret kunde forstaa, at naar min Fader: „faldt igennem,“ saa var det „godt“; men hvis hans Dreng gjorde det samme (i Skolen), ja saa var det „meget skidt“.

Skønt min Fader var Højremand fuldt ud, kom han fortræffelig ud af det med politiske Modstandere, og han havde af den Grund ingen personlige Fjender.

I *Sogneraadet*, hvor han kom ind i 1859 og Aaret efter blev Formand, sad han lige til 1883, da han traadte tilbage for yngre Kræfter. Hvor husker jeg fra mine Drengaar disse Sogneraadsmøder hjemme paa Asmildkloster, hvor mange prægtige Bønder som *Chr. Melgaard*, *Niels Korre*, *Chr. Rasmussen*, Sognefoged *Anders Møller* o. s. v. o. s. v. mødte op, naar der holdtes Møde inde i Faders Kontor. Naar Forretningerne var forbi, hændte det ikke saa sjældent, at de blev bedt ind til Kaffe eller for at spise. Det traf sig en Gang, at et Par af disse Sogneraadsmedlemmer var mødt i Træsko; men med pæne, hvide, strikkede Uldstrømper paa Fødderne. Træskoene stillede de i Gangen og gik ind til Mødet „paa Strømpefødder“. I disse blev de da af Fader ført ind i Spisestuen, da der skulde nydes noget. Moder syntes jo ikke rigtig om, at ikke alle mødte i Støvler, og kom, da de var gaaet, med en spagfærdig Bemærkning om — at det „duftede ikke godt i en Spisestue“ — hvortil min Fader stilfærdig svarede: „De kunde jo ikke vide, at de vilde blive bedt ind, og *det er pæne Folk*.“

Det var i Tredserne; nu er Bønder „paa Hosesokker“ ikke mere til. Nu maa snarere Herremændene gaa „paa Hosesokker“ i Bøndernes Nærværelse.

I 1864 blev min Fader Medlem af Skiftekommissionen i „*Den jydsk Hypothekforening's Fallitbo* — og fik bl. a. med *Staarupgaard* (ved Skive) at gøre, som Stiftamtmand *Baron de Bretton* havde ejet. Denne, der, som vi tidligere har hørt, havde kompromitteret sig ret stærkt i 1848, da Rygterne om „Slavekrigen“ kom til Viborg, og Landstormen blev dannet, som siden, under Krigen, var bleven helt modløs, som derpaa havde indladt sig i mindre korrekte Transaktioner med Hypothekbanken, som han selv havde med at gøre, for at faa Penge til *Staarupgaard*, som endvidere, under Krigen 1864, paa en eller anden Amtskasses Regning var rejst til *Bismarck*,

som han kendte — og dog ikke kendte — uden nogensomhelst Bemyndigelse fra Regeringen, for at opnaa gunstige Vilkaar for Danmark, hvad der selvfølgelig ikke førte til noget, som endelig under de præjsiske Troppers Tilstedeværelse i Viborg havde behandlet Officererne som Venner af Huset, hvis Damer havde tilvinket dem Farvel, da de afmarcherede fra Storetorv, hvor Stiftamtsgaarden jo laa — han var endelig, i 1866, bleven afskediget. Viborg fik nu i *Baron Gottlob Rosenkrantz*, hvem min Fader, der just nu kom ind i *Viborg Amtsraad*, fik meget at gøre med — en Stiftamtmand af en helt anden Støbning, en baade meget dygtig og meget selvbevidst Mand — en Aristokrat af den gamle Skole og dertil en af de smukkeste ældre Mænd, jeg har set. Han var født 1803, var altsaa 63 Aar, da han kom til Byen fra Thisted, hvor han havde været Amtmand. Hans Selvbevidsthed var ikke mindst stor opadtil. Han, som jo hørte til en af de rigtig gamle Adelslægter, saa vel nok ned paa den nyere, indvandrede Adel; men han var altid korrekt i sin Optræden. Man har en Historie, som karakteriserer ham. En Gang udtalte en højtstillet Mand til Kong *Christian den Niende*, at han altid havde den Følelse, at Rosenkrantz saa ham noget over Hovedet, hvortil Kongen svarede: „Det skal De slet ikke bryde Dem om, det har jeg ogsaa.“ Historien er maaske et Udtryk for, at Rosenkrantz beklagede, at Kongen ikke hørte til den gode gamle Kongestamme. Hans Loyaltitet over for *Frederik den Syvende* gav sig bl. a. Udslag ved, at han i sit Hus modtog Kongens Gemalinde *Grevinde Danner*, da hun med Kongen besøgte Thisted.

Kammerherre Baron Rosenkrantz var desuden en meget rettænkende Mand og en i højeste Grad repræsentativ Embedsmænd, der bar sin flotte Stiftamtmandsuniform med Glans. Faderen havde gjort Tjeneste som Kaptajn i Hessen, hvor Sønnen *Gottlob* var født. Denne havde efterhaanden faaet Jordegods, saaledes *Sophiendal* ved Skanderborg og *Liselund* paa Møen, foruden en lille Gaard, *Vorregaard* ved Aarhus, som han arvede, da Broderen Oberst *Verner Rosenkrantz*, som ejede den, døde. Han var bleven en ret formuende Mand, og han og hans Hustru, der var en Kusine til ham, en Baronesse *Rosenkrantz*, førte et meget gæstfrit Hus. De havde en Datter, gift med en Rosenkrantz og tre Sønner, de to gik i Viborg Katedralskole. Jeg husker et Bal paa Stiftamtsgaarden, som aabnedes af Faderen og de tre Sønner, der dansede ud paa én Gang, det var flot og stilfuldt som altid, naar „Kammerherren“ arrangerede noget. — Hvor Rosenkrantz optraadte, var der i det hele taget Stil over Manden, hvad enten han kom ridende med en Tjener efter sig, naar han paa Kongens Fødselsdag talte til Borgerne og Tropperne, som paraderede, eller naar han modtog Kongens Besøg, og det hændte adskillige Gange i hans Tid, baade i Anledning af Domkirkens Indvielse m. m. og paa Grund af Lejrsamlingerne ved Hald. Da tog Majestæten altid ind hos ham, og med selvbevidst Værdighed men Loyaltitet traadte han sin Konge i Møde.

Fader kunde godt lide Baron Rosenkrantz og hans Hustru og kom altid oplivet hjem derfra. De førte et stort Hus. Navnlig naar hans Brødre og Svogre kom paa Besøg, var der livligt. Da red og kørte Familien ud — om Vinteren paa Kanetur, eller der blev løbet paa Skøjter paa Søen — og der blev givet Selskaber og Baller. Vi unge fandt det ærefuldt og morsomt at blive bedt med.

Efter at Rosenkrantz i 1879, 76 Aar gammel, havde taget sin Afsked, forlod han Viborg med mange Beviser paa, hvor skattet han og hans Hustru havde været. De bosatte sig paa Sophiendal, hvor han døde 6 Aar efter. Han var en Type, der ikke findes flere af. Han var, som det er sagt om ham: „sikkerlig ingen Beundrer af vor konstitutionelle Forfatning, men han var sit Lands sande Søn og en varm Fædrelandsven.“

Som Amtsraadsmedlem og Sogneraadsformand gjorde min Fader et overmaade stort Arbejde paa mange Omraader, et Arbejde, som blev respekteret af alle. Han kunde komme meget oplivet hjem fra Møderne, naar alt var gaaet glat. Han var, er det sagt, altid saglig og klar i Diskussionen, og med de Stiftamtmand, han efterhaanden fik at gøre med, stod han paa bedste Fod, først, som fortalt, med *Baron Rosenkrantz*, saa med Kammerherre *G. F. Tillisch*, den ugifte, lidt forlegne, men dygtige Embedsmand, og til Slutning med Kammerherre *Skrike*, hvis Hustru f. *Gleerup* var en Datter fra Herregaarden Vang i Vendsyssel. Skrike var impulsiv, arbejdsdygtig og ivrig. Et af de Amtsraadsmedlemmer, min Fader kom til at skatte højest, var Hofjægermester, Major *Honnens de Lichtenberg* paa Stamhuset *Bidstrup* ved Langaa, en gammel Officer, dygtig Landmand og Gentleman helt igennem.

I Amtsraadet blev min Fader siddende til sin Død. Han var iøvrigt til det sidste optaget af Arbejde som Sparekassedirektør, Skovkasserer, Forligsmægler o. s. v. o. s. v.

I *Jernbanekommissionerne* arbejdede han sammen med Mænd som Geheimekonferensraad, Kammerherre, Kommissarius for de jydsk Jernbaner (tidl. Indenrigsm.) *M. H. Rosenørn*, den ledende Landinspektør Justitsraad *Honum* fra Aarhus, den landskendte Landøkonom og Landinspektør *A. N. Andersen* fra Odense, General *Johan v. Hedemann*, der havde været Ingeniørofficer, Ingeniør *W. M. Fridericia*, Kommiteret ved Jernbanebestyrelsen Ingeniør *C. F. S. Ernst*, foruden mange andre. Da jeg var bleven Gendarmofficer med Bolig i Hobro, og en af disse Kommissioner, som Rosenørn var Formand for, kom dertil, var det mig en Glæde en Gang at se disse Mænd i mit Hjem og min Faders Tilfredshed med at være sammen med dem der. Fornøjelige var disse Herrers Middage efter endt Dagsarbejde „paa Linien“. Det var ofte meget anstrengende Ture, som Dhr. havde, naar de, ofte tilfods, maatte vandre hen over Markerne og der høre paa Lodsejernes Forklaringer og Fordringer, naar Erstatningen for den Jord, de skulde afgive, og Ulemperne ved Bane-gennemskæringer over deres Grund skulde fastslaes. Min Fader

holdt fortræffeligt ud til det sidste. Sin 70 Aars Fødselsdag (1895) tilbragte han, om jeg husker ret, paa denne Maade i Kolding-Eggen.

Følgen af de mange offentlige Hverv, som min Fader havde, var, at han ret ofte var borte fra Hjemmet. Han kom derved gennem Aarenes Løb i Forbindelse med en Mængde Mennesker af alle Slags, og han holdt overmaade meget af alle disse offentlige Bestillinger, gennem hvilke han vandt sig overmaade mange trofaste Venner. Det blev ved hans Død sagt om ham, at han: „røgtede alle disse forskellige Hverv paa en af alle anerkendt udmærket Maade. Han fik Tid til alt, ogsaa til med Raad og Daad at staa de mange bi, der søgte ham.“ — —

„Etatsraad Bruun var en Mand af den gode gamle Skole, virkende pligtopfyldende og tro imod alt og alle, en gennemført nobel Personlighed. Han havde en overordentlig tiltalende Høflighed og Imødekommen, den Noblesse i Væsen og Optræden, der hører en svunden Generation til, var en beskeden, tilbageholdende Natur, der aldrig trængte paa, en Mand af ubestikkelig Retsindighed. Han nød da ogsaa en ganske ualmindelig Agtelse, Anseelse, ja Ærbødighed hos alle dem, der kom i Berøring med ham“¹⁾.

Min Faders hele beskedne Væsen var dog præget af megen Fasthed, naar nogen, hvad sjældent skete, traadte ham for nær. Da fandt han steds Midler til at straffe Vedkommende paa en Maade, saa Gentagelser var udelukket.

Han var i en lang Periode Medlem af Overmønstringskommissionen i 5te Brigadekreds, som skulde mønstre de hos Foderværterne udstationerede Heste fra Rytter- og Artilleriregimenterne, Kommissionens Formand var en Rytteroberst, og Medlemmerne bestod dels af Officerer, dels af civile Medlemmer, udnævnte af Krigsministeriet. Disses Hverv var efter min Faders Anskuelse bl. a. at paase, at Foderværterne ikke blev gaaet for nær. Han interesserede sig for dette Hverv og ønskede kun at vedblive dermed, ogsaa fordi han mente derved at gøre Gavn; men til sin store Forbavselse blev Udnævnelsen ikke fornyet efter en Periodes Udløb. Derimod fik han, om jeg husker ret, udtalt en Tak fra Ministeriet for den Tid, han havde fungeret, nu „da han ønskede at fratræde.“ Siden fik han at vide, at Remontekommissionens Formand, Obersten, havde indberettet, at han: „ikke længere ønskede at være Medlem af Kommissionen.“ Dette kunde under alle Omstændigheder kun bero paa en kedelig „Fejltagelse“. Men min Fader vilde ikke „klage“, saaledes som han fra forskellig Side blev opfordret til. Han anvendte en anden Metode: Paa Asmildkloster havde han selv to Remonteheste, som blev brugte til Kørsel. Da Overmønstringskommissionen med Obersten i Spidsen næste Gang kom til Viborg, og de to Heste skulde mønstres — hvilket selvfølgelig altid ellers skete ved, at Kusken førte dem frem for Kommissionen — mødte min Fader selv op, tog en af Hestene ved Hovedtøjet og førte den personlig frem til Obersten, idet han med

¹⁾ H. Wulff: „Nationaltidende“ ved Etatsraad Bruuns Død Jan. 1901.

blottet Hoved og Hatten i Haanden spurgte: „Befaler Hr. Obersten, at Hesten skal traves!“

Et af Kommissionens Medlemmer har efter min Faders Død fortalt mig dette Optrin, som Fader selv aldrig har omtalt for nogen af sine nærmeste.

Kommissionsmedlemmerne blev jo noget forlegne, og Obersten vidste i sin Forfjamskelse ikke, hvad han skulde gøre. Tilsidst kom det: „Nej Tak, Hr. Etatsraad.“ — Fader bukkede, satte sin Hat paa — og førte Hesten tilbage. „Uh-ha! Det var en slem Lussing!“ udbrød Fortælleren, „og den sad der,“ lagde han til.

HJEMMET PAA ASMILDKLOSTER I AARHUNDREDETS SLUTNING

Livet i mit Barndomshjem gled stille og lykkeligt hen for os Børn, selv om det i nogen Grad var præget af de Skygger, som min Moders næsten stadige Svaghed og min Faders periodiske Sygdomsanfald kastede fra sig. Naar Sygdommen ikke knugede min Moder, kunde hun være overstrømmende munter og spøgefuld, og vi fik os da sammen mangan sund Latter. Ja hun kunde, naar vi voksne Sønner kom hjem, endog være ligefrem kaad med os — mindre, naar Fader var tilstede, thi han, som var mild og god, forstod sig ikke altid paa Spøg: En Gang, da vi Børn havde været oven ud lystige og tilsidst tumlede om paa Gulvet i Latter og Jubel, hørte vi Trin ude paa Gangen — og Moder, som havde deltaget i Spøgen, raabte da højt: „Tys“ nu kommer Etatsraaden!“ — Men det var for silde. Min Fader lukkede Døren op, og straks igen stille i og forsvandt — og vi andre saa jo lidt betænkelige paa hverandre. Hvor holdt jeg af dem begge, der hver paa sin Vis deltog i mine Planer, Skuffelser, Glæder, Sorger — inderligt og varmt. Stundom rystede min Moder jo stadig lidt paa Hovedet, naar jeg vilde ud paa de lange Ture og for hende ud-kastede Planer derom; men naar jeg vendte hjem, og den halvlukkede Vogn havde hentet mig paa Banegaarden i Viborg, kom hun skyndsomt ud gennem den lange Gang — naar hun hørte Vognen komme dundrende ind i Porten — for at brede Armene ud mod mig. Bag ved hørte jeg min Faders mere stiltfærdige Røst: „Er du der, min kære Dreng, hjertelig Velkommen hjem igen!“

Min Moder var et meget flittigt Menneske. Husholdningen tog hun sig vel ikke meget af — hendes Helbred tillod hende det ikke, og Husjomfruen, senere mine Søstre, da de blev voksne, besørgede den; men til alt Haandarbejde var hun utrættelig; og selv i sine sidste Aar syede og broderede hun.

En af mine Søstre, *Vilhelmine*, døde allerede som Barn og en, *Engel*, som ung Pige. Mine tre andre Søstre var i Perioder borte fra Hjem-

met, kortere eller længere Tider. Tvillingsøstrene *Marie* („Mis“) og *Reinholdine* var saaledes en Del Aar paa Færøerne, hvor de styrede Huset for min Morbroder, Sysselmand, senere Amtmand *L. Buchwaldt*. Min ældre Søster *Elisabeth* var da den, der som Regel styrede Huset hjemme. Endelig var der min Broder *Andreas*, der tog pharmaceutisk Eksamen, baade her hjemme og i Amerika, som en Tid var i *Svejts*, derpaa dyrkede Journalistik og sluttelig endte sit virksomme Liv i Paris, hvor han gennem en halv Snes Aar ledede den kgl. Porcellænsfabriks Afdeling der.

Fra omkring 1870 kom min Farmoder Konferentsraadinde *Reinholdine Bruun* til at bo paa Asmildkloster. Her var hun omgivet af alle sine Børn og Børnebørn og kunde følge dem alle i deres daglige Liv. Hun gik sjældent ud, da hun lige siden Koleratiden i København i 1853 var lidt skrøbelig, uden dog at være syg. Næsten daglig saa hun nogle af sine Nærmeste, og til Stadighed havde hun Selskab af en yngre Dame, saa hun stedse havde nogen om sig, hvad hun holdt af. — Paa Asmildkloster modtog hun ogsaa af og til Besøg af sin Mands og hendes gamle Venner og Bekendte. Folk, som havde staaet hendes Mand nær i Politik glemte nu heller ikke hans Enke. Hun førte en vidtløftig Korrespondance, saaledes som hun altid havde gjort, og bidrog i det hele taget til at holde Baandet med den fjærrere Familie, selv i Norge (*Schönheyderne* m. fl.) fast.

Begge mine Forældre var meget religiøse, og sjældent forsøgte de Kirkegangen i vor Kirke. Her var der fra gammel Tid en smuk „Herskabsstol“ for Gaardens Ejer, hvortil der var Adgang ved en speciel Dør. Selvfølgelig blev den sløjftet, da Sognets Beboere siden blev Ejere af Kirken — det var Synd, for den tog sig godt ud i Ensemblet; men demokratisk var den ikke.

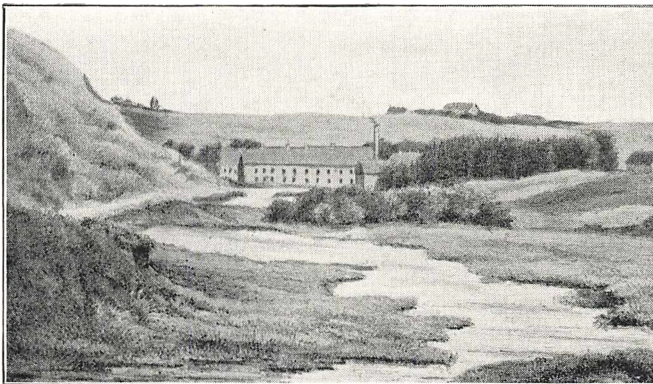
I Reglen spiste Præsten og hvem der af Familien var i Kirke Frokost hos os før eller efter Gudstjenesten; det var hyggeligt og efter god gammel Skik paa Asmildkloster.

Naar min Fader var hjemme, var han lige til det sidste optaget af Arbejde. Han havde jo, som omtalt, en utrættelig Arbejdskraft, og Dagen igennem kunde han sidde i sit Kontor, ivrigt beskæftiget med Skriverier og Regnskaber; først om Aftenen kom han ind i Dagligstuen til os andre, der sad omkring det store runde Bord foran Sofaen, og han tog da Plads i en af de store Lænestole medhavende sine Aviser og sin Merskumpibe. Der blev sjældent læst højt, men vi talte sammen, medens iøvrigt enhver passede sin Beskæftigelse. Der var, selv om Vinteren, lunt og godt, naar Ilden flammede lystigt i den store Kakkellovn — og det ikke mindst, naar Vinden hørtes suse i de store Træer udenfor Huset. Da var der en Fred og Hygge, som jeg ofte tænker tilbage paa.

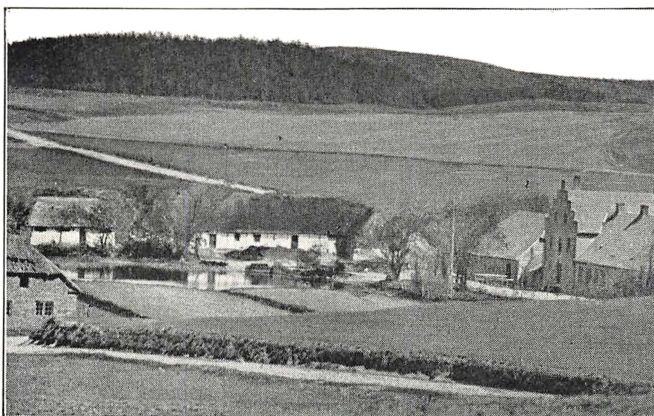
Asmildkloster var og blev mit og mine Sødskendes uforglemmelige Hjem, hvortil mine Tanker ofte gik, naar jeg færdedes ude i Verden, og saasart jeg atter var i Danmark, søgte jeg didhen.

Asmildkloster.
(Fot. c. 1890).

Bruunshaab.
(Teg. ca. 1860).

Søndermølle.
(Fot. ca. 1870).

Første Gang, jeg for længere Tid forlod mit Hjem, var i 1872—73, da jeg ombord i Koffardi-Fregatten „Freya“ gik paa min første Langfart til Cardiff i Wales, Capetown og Port Louis paa Mauritius.

I den følgende Række af Aar, da jeg forsøgte at finde mig til Rette i en Livsstilling herhjemme, var jeg af og til i Perioder i Hjemmet, og da jeg i 1877—78 aftjente min Værnepligt i Garnisonen i Viborg, var jeg det altsaa nær, indtil jeg som Korporal i sidstnævnte Aar kom paa Officersskolen. Her tilbragte jeg den anden Jul, borte fra Hjemmet. Jeg gjorde derefter Tjeneste i Viborg, til jeg Efteraaret 1879 blev udnævnt til Sekondløjtnant. De følgende Aar var jeg paa Officersskolen og besøgte af og til Asmildkloster; saa kom den anden store Fraværelse, da jeg i 1881—82 gik til Fremmedlegionen i Nordafrika, hvor der just var Kampe mod de Indfødte. Der oplevede jeg en interessant Tid, hvorom jeg har skrevet. Det blev Indledningen til min Forfattervirksomhed.

Efter Hjemkomsten boede jeg i 1883 en Tid paa Asmildkloster og gjorde Tjeneste som Sekondløjtnant i Viborg. Under dette Ophold i Hjemmet døde min Farmoder, som jo her havde henlevet sine senere Aar — elsket og savnet af sine Børn og Børnebørn. Mig havde hun i særlig Grad Kærlighed til, ikke mindst, fordi jeg bar hendes afdøde Mands Navn.

Saa drog jeg til København og tog Premierløjtnantseksamen (Foraaret 1884), kom atter, efter Ønske, tilbage til Viborg og tog Bolig paa Asmildkloster, medens jeg gjorde Tjeneste ved Garnisonen i Viborg. Samtidig begyndte jeg paa arkæologiske Undersøgelser i Viborg-Egnen. Da jeg samme Aar blev forlovet, aabnede Hjemmet sig selvfølgelig for min Kæreste, Frøken *Valborg Holst*, hvis Fader (Maskinfabrikant i Lyngby) var død, forinden hun blev født, rimeligvis som Følge af de Anstrengelser, han havde udstaaet i Krigen 1864, hvor han gjorde Tjeneste ved 1. Regiment. Moderen var siden bleven gift med Intendant *O. K. N. Beck*, der garnisonerede i Viborg, hvor hun havde haft et godt Hjem. Den hjertelige Maade, paa hvilken mine Forældre og Sødskende modtog den nye Svigerdatter og Svigerinde, vil baade hun og jeg mindes med Taknemmelighed. I Slutningen af Aaret 1886 blev jeg forsat til det militære Gendarmerikorps og blev Detachementschef i Hobro, hvor jeg havde et stort Distrikt (Randers Amt og en Del af Aalborg Amt). Samtidig med denne min Tjeneste foretog jeg arkæologiske Undersøgelser og Fredlysninger af Oldtidsmindesmærker m. m. for Nationalmuseet.

Den 14. Novbr. 1888 stod vort Bryllup i Asmild Kirke, hvor jeg var bleven døbt og konfirmeret, og Bryllupsfrokosten holdtes hos mine Forældre, hvorefter min Hustru og jeg kørte til Hobro i Vogn. Talen til os i Kirken holdt Stiftsprovst *Zeuthen*, mine Forældres gode Ven, som havde været menig Soldat i sidste Krig, og som var en fortræffelig helstøbt Personlighed.

Fra Hobro besøgte vi i de kommende Aar ikke saa sjældent — stundom til Hest — Asmildkloster, ligesom vi modtog Genbesøg, og da vor Førstefødte kom til Verden (13. Aug. 1892), havde vi Glæden af at have Familien fra Asmildkloster hos os til Daabshandlingen i Hobro Kirke, hvor han fik Navnet: *Johan Franciscus (Frans) Gottlieb Bruun*.

I Efteraaret 1893 foretog jeg min tredje større Udenlandsrejse til Huleboerne i Tunesien, og da jeg ved Gendarmerikorpsets Ophævelse i 1894 atter blev forsat til Viborg Garnison, tog vi Bolig i „det gamle Brænderi“ i Viborg. Asmildkloster blev atter vort stadige Maal, og vor lille Søn tilbragte dér mange lykkelige Timer, i Gaard og Have til Glæde for sine Omgivelser og ham selv. Samme Aar havde jeg været paa en arkæologisk Undersøgelserrejse til Grønland, 1895 gjorde jeg Tjeneste i Garnisonen, 1896 var jeg i Norge, paa Færøerne og Island, idet jeg paabegyndte de arkæologiske og kulturhistoriske Undersøgelser, som varede gennem flere Aar, og hvorom her ikke skal berettes. I 1897, (den 20. Maj) fødtes os vor yngste Søn *Erling* i „det gamle Brænderi“. Han blev døbt i Asmild Kirke. Samme Aar flyttede jeg med Familien til København og snart efter til Hellerup.

„Paa Grund af Alder,“ var jeg, 42 Aar gammel (27. Jan. 1898), bleven af-

skediget af Hærens Linie og udnævnt til Kaptajn i Forstærkningen. Nu var Afstanden til Hjemmet paa Asmildkloster dermed bleven en saadan, at vi ikke jævnligt kunde ses, men det skete dog af og til.

Ikke mindst min Fader var meget interesseret i de Resultater, som mine Undersøgelser nordpaa i disse Aar havde givet, og det glædede ham, at jeg paa den store *Pariserudstilling i Aaret 1900* repræsenterede Nationalmuseets II. Afdeling med en historisk og kulturhistorisk Samling fra *Færøerne, Island og Grønland*; i væsentlig Grad tilvejebragt paa mine egne Undersøgelsesrejser i 1896—1899. Han selv havde i Virkeligheden i ikke ringe Grad Del i dette Resultat; thi han havde lagt Grunden i mig, paa hvilken der var bygget op, og min Moder havde, paa sin Vis, bidraget til, at jeg havde lært at stile mod et bestemt Maal og ikke sprede mine Interesser alt for meget — som da jeg var Dreng og ganske ungt Menneske.

MIN FADERS DØD OG BEGRAVELSE

Tre Uger før min Fader døde, paa hans 75 aarige Fødselsdag den 13. December 1900, havde han samlet alle sin Sødskende og deres Ægtefæller paa Asmildkloster. De sad omkring det store, runde Spisestuebord. Fader rejste sig og bad dem drikke et Glas sammen. Hans Stemme havde en lidt vemodig Klang, da han udtalte sin dybe Taknemmelighed for, at de endnu *alle* var i Live og sunde og raske efter deres Alder. Han takkede dem for godt Sammenhold — det blev sidste Gang, de var samlede.

Min Hustru og jeg kom fra Hellerup over i Julen med Børnene og tilbragte, som saa ofte før, nogle prægtige Dage i det gamle Hjem. Min Fader blev i Juledagene upasselig og maatte gaa tilsengs, hvad der selvfølgelig var et Skaar i Glæden — Nytaarsaften. Befindendet var dog foreløbig ikke faretruende, og vi rejste hjem; men jeg blev snart kaldt tilbage ved et Telegram fra min Broder og skyndte mig afsted. Jeg traf min Fader meget syg af Lungebetændelse. Bevidstheden fik han et Øjeblik, kendte mig og trykkede min Haand, idet han lidt forundret udbrød: „Hvad er det Dig, Daniel.“ Saa faldt han hen i Bevidstløshed igen. Døden indtraf let d. 11. Januar 1901 om Aftenen. Med et Suk udaandede han, medens Moder og vi Sødskende stod ved hans Seng. Han var i Løbet af Dagen et Øjeblik kommet til Bevidsthed og havde genkendt min Moder og udtalt kærlige Ord til hende.

Et daadfuldt og arbejdsomt Liv var udslukt.

Økonomiske Bekymringer havde den Afdøde desværre ikke været ukendt med i den Tid, han ejede Asmildkloster. Nogle Gange tænkte han paa at sælge Gaarden, hvorved han vilde have kunnet bjærge en Del Kapital, — og til andre Tider var der Tale om at stykke noget af Jorden ud — saaledes som det skete efter hans Død; men han kunde ikke bære det over sit Hjerte at: „splitte Ejendommen ad,“ og

trods adskillige Uheld beholdt han den udelt til sin Død. I 1873 havde saaledes en Vagabond stukket Ild paa Laden, som brændte, det gav Tab, da Assurancesummen var alt for lille.

Efter min Faders Død overtog Kammerherre *Chr. Lüttichau* til Tjele, som havde de sidste Prioriteter i Asmildkloster, denne Gaard, ifølge Overenskomst. Han foreslog mig først, at jeg skulde tage den; han vilde da lade Prioriteterne staa. Men jeg turde ikke indlade mig herpaa, uanset at den gav et mindre Overskud. Og dog skulde jeg have gjort det, thi Asmildkloster blev i 1906 af en følgende Ejer solgt meget fordelagtigt til Viborg Kommune, som frygtede et „Skattely“ paa dens Jorder, naar disse blev udstykkede. Saaledes gik Asmildkloster, efter i tre Generationer at have været i Slægtens Eje, ud af samme. Moder og mine Søstre levede en kort Tid i Viborg og flyttede derefter til Asmild Brohus, hvor de boede i meget hyggelige Omgivelser og under gode Forhold; her døde min Moder (13. Febr. 1908).

Den 17. Januar 1901 foregik min Faders Jordefærd under meget stor Deltagelse fra Asmild Kirke. — Min Moder var for nedtrykt og syg til at være til Stede; men min Broder Andreas og jeg — hans otte Sønner stod ved Kisten. Stiftsprovst *Larsen (Helweg-Larsen)*, der talte smukt ved Baaren i Kirken, hentydede til, at ligesom Kirken var bygget sammen med Gaarden, saaledes havde hos den Afdøde Gudsfrygt gaaet Haand i Haand med virksomt Menneskeliv. Efter sin Erfaring vidnede han om, at Præsterne, der ved deres Embeder var knyttede til denne Kirke, altid havde mødt et hjærteligt Velkommen hos Kirkeejeren. Med Hensyn til det virksomme Liv, min Fader havde udfoldet, fremhævede Stiftsprovsten som betegnende for ham en stor *Tjenstvillighed*, og dernæst dvælede han ved hans Forhold til *Fortiden* og til *Fremtiden*. Han elskede *Viborg By* med dens gamle Minder, og hans Kærlighed havde ført ham til at skaffe sig nøje Kendskab til dens gamle Bygninger; herhen hørte ogsaa hans Virksomhed for at skaffe Byen et rigt *Museum*. Og han tog levende Del i det Arbejde for Danmarks Fremtid, som udfoldedes af *det danske Hedeselskab*.

Da vi havde sænket Kisten i Jorden ude paa den smukke Begravelsesplads for Slægten, og Følget kom og sagde mine Sødskende og mig deltagende Ord, var der navnlig én Mands Udtalelser, som rørte mig; det var Folketingsmand (siden Minister) *Anders Nielsens* fra Tapdrup. Denne Husmand, som Fader ofte havde bekæmpet, fordi han var en glødende Venstremand, medens Fader var konservativ Højremand, kom hen, bukkede og udtalte:

„Jeg har altid været en politisk Modstander af Deres Hr. Fader — men jeg har altid højagtet ham.“

Saa trykkede han vore Hænder, bøjede sig og gik. —

Dommen over den Afdøde lød iøvrigt fra alle Sider:

„Han havde fra Faderen modtaget et ærefuldt Navn i Arv, som han værnede og hædrede gennem sin Færd.“

MIN FADERS SØDSKENDE OG DERES ÆGTEFÆLLER

Som vi har hørt, var i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede alle Højesteretsassessor *P. D. Bruuns fem Børn* samlede paa Viborg-Egnen.

Min Faders ældste Søster *Magdalene*¹⁾ og hendes Mand *Jørgen Swane*²⁾ boede i mine første Barneaar i Hjermind, 3 Mil Øst for Viborg, hvor han var Præst, siden blev han Præst i Følleslev, Holbæk Amt, derpaa Stiftsprovst og sluttelig Biskop i Viborg. Om disse to Menneskers smukke og lykkelige lange Liv har jeg af Familiearkivet samlet, hvad der fandtes af Værdi, og overgivet det til Udgiverne af „Memoirer og Breve,“ Dhrr. *Julius Clausen* og *P. F. Rist*, som heraf har formet en Bog, til hvilken der kan henvises³⁾. Der vil selvfølgelig her ikke blive Tale om at gengive selv et Uddrag af denne Bog; kun af nogle almindelige Bemærkninger, som jeg ved Manuskripterens Indsendelse lod Dhrr. tilflyde, skal her gives et Resumé:

Min Tante og Onkel var hver især udprægede Personligheder og meget forskellige, baade i det Indre og i det Ydre. Hvad der navnlig karakteriserede Tante *Magdalene* var hendes uendelige Godhed, hendes Ynde og hendes Retfærdighedsfølelse. — Hun vidste aldrig hvor godt hun vilde gøre det for os Børn som og for Fattige og Lidende. Hendes Begavelse laa ikke saa meget i Hjernen som i Hjærtet. Hun var en fortræffelig Præstekone, og Menigheden holdt meget af hende for hendes Gæstfrihed og Hjælpsomhed — og hun bevarede ogsaa disse Egenskaber under større Forhold, da hun blev Bispinde. Hun blev, kan man godt sige, næsten tilbedt af sin begavede Mand, der i mange Henseender var hendes Modsætning, baade i legemlig og aandelig Forstand: Hun var høj og nydelig, han var mindre end hun og ved første Blik temmelig uanselig; men saa man nærmere til, blev man snart overbevist om at staa overfor en betydelig Mand, der som Menneske og Kristen stillede store Fordringer først og fremmest til sig selv, men ogsaa til andre. Han var, er der bleven sagt, en beaandet Prædikant og dertil en klog Mand med Erfaring i Livets forskellige Forhold, ligesom han blev anerkendt som en ualmindelig fremragende og myndig, kirkelig Administrator. Han havde fra Ungdommen Vanskelighed ved at finde Venner, der stod paa Højde med

¹⁾ *Magdalene Sorena Bruun*, f. 27. Marts 1827 paa Asmildkloster, død 11. Juni 1909 i Viborg, gift 21. Maj 1850 i København med: ²⁾ *Hans Jørgen Swane*, f. 27. Okt. 1821, 1843 Cand. theol., 1849 Adjunkt ved Sorø Akademi, 1857 Sognepræst til Hjermind, Lee og Hjorthede, 1860 Provst i Middelsom og Sønderlyng Herreder, 1868 Sognepræst til Følleslev og Særsløv samt Provst i Ods og Skippinge Herreder i Holbæk Amt, 1871 Stiftsprovst i Viborg Stift samt Sognepræst ved Viborg Domkirke med Annekserne Asmild og Tapdrup, 1874 R. af Dbg., 1876 D. M., 1878 Biskop over Viborg Stift, 1887 C², 1894 C¹, 1900 Storkors af Dannebrog, 1. Nov. 1901 Afsked, død 23. Juni 1903 i Viborg. ³⁾ „*Biskop Jørgen Swane og hans Hustru Magdalene f. Bruun*“, „Memoirer og Breve“ Bd. XLIII, Kbh. 1925.

ham i aandelig Forstand, og hans Fordringer i saa Henseende bevirkede, at han blev anset for ikke saa lidt af en Aandsaristokrat, og dette kunde vel af og til i Forholdet overfor andre, f. Eks. over for Svogrene, hvis Interesser for en stor Del var paavirket af deres praktiske Gerning, bevirke et vist Modsætningsforhold, det hans Hustru dog stedse formaade at glatte ud paa. Han var samtidig med at være en gennemdannet og klog Mand, dog en Mand med stort Hjærtelag, selv om der til Tider tilsyneladende laa en Skæl udenom. Han var i Bunden et Følelsesmenneske, begejstret for alt godt og smukt, medfølelse overfor andres Nød og Lidelse og med Uvillie mod lav og simpel Tankegang. Stærke Sympatier og Antipatier havde han arvet fra sin Moder¹⁾ ligesom ogsaa den for hende karakteristiske superlativiske Udtryksmaade, som gav sig Udtryk i Samtale og Breve. Hans Stemme slog, navnlig naar han skulde tale højt i manges Paahør, ofte ikke ret til og manglede Klang; men desuagtet blev han altid hørt med stor Opmærksomhed.

Han plejede i sine yngre Aar, naar noget optog hans Sanser og Sind, da at frigøre Tankerne paa Papiret, og der findes saadanne Optegnelser fra Brydningstiden i hans Ungdom og fra den Tid, han opholdt sig i Italien i Slutningen af Fyrreerne, ligesom der fra senere Tid findes enkelte og lignende Optegnelser. De viser ham som den, han var: en Mand med alvorlig og dyb Trang til Forædling som Menneske og Kristen; men ogsaa som en Mand med Gemyt, der ingenlunde stod uforstaaende over for denne Verdens Forhold.

Tante *Magdalene* var en meget smuk og nydelig ung Pige, som i Slutningen af 1847 blev forlovet med cand. theol. *Hans Jørgen Swane*, som dengang opholdt sig i Rom. De to unge havde hinanden kær, forinden han rejste ud i Verden; men hun havde ikke turdet binde sig til ham, ogsaa fordi Faderen ikke dengang var gunstig stemt for Forlovelsen. Han drog da bort; men *Magdalene* glemte ikke ham og han ikke hende — tværtimod! Efter at han havde været hjemme paa et kort Besøg, under hvilket de ikke var mødtes, rejste han igen til Rom, hvor han blev Huslærer for Thorvaldsens Dattersøn. Under dette fornyede Ophold blev de nu forlovede ved Brev fra hende. Han kom dog først hjem til Danmark i Slutningen af 1848, og Glæden var stor. Nu blev han vel modtaget i *Magdalenes* Familie, og Bryllupet stod den 21. Maj 1850. De bosatte sig derpaa i Sorø, hvor han var bleven Adjunkt ved Akademiet. Opholdet i Sorø varede syv lykkelige Aar for det unge Par, og her fødtes dem fire Børn²⁾. Men Gerningen som Præst havde *Swane* længe ønsket at komme til at virke i, og i 1857 blev han kaldet til Hjerminde, Lee og

¹⁾ Fru *Julie Swane*, født *Clausen*, Søster til Professor *H. N. Clausen*. ²⁾ a. *Henrik Gotlieb* (f. 2. Marts 1851, d. 13. Maj 1914), Student fra Viborg Skole, blev Landmand, Ejer af Katballegaard ved Viborg. Gift m. *Charlotte Posselt*. b. *Peter Daniel Swane* (f. 25. Decbr. 1852), blev Jurist og er nu kgl. Borgmester i Randers. G. m. *Elise Købke*, Datter af Generalintendant *P. Købke*. c. *Julie Annette Swane* (f. 22. Marts 1855), ugift. d. *Reinholdine Vilhelmine Christine Swane* (f. 18. Jan. 1857, død ugift i Viborg 30. Nov. 1880).

Hjorthede, Øst for Viborg med Bolig i Præstegaarden i Hjerminde. Her indrettede Familien sig et yndigt Hjem, og her udfoldede han som Præst og hun som Præstekone en rig Virksomhed, som bragte dem Menighedens Anerkendelse; han blev iøvrigt udnævnt til Provst i Middelsom Sønderlyng Herreder og kom i et inderligt Forhold til Biskop *Laub*. I Hjerminde oplevede de Krigen 1864 med fjendtlig Indkvartering og alle de Ulemper, som den gav; her voksede Børnene til, og der fødtes endnu en Datter, *Magdalene*¹).

Verden aabnede sig (som tidligere berørt) allerede for mig, før jeg var 4 Aar gammel, naar vi kørte til *Swanes* Præstegaard i Hjerminde, hvis store Have med den gamle Runesten og Fætternes og Kusinernes mange Legepladser var et herligt Sted, som Tante *Magdalene* ved sin mageløse Godhed og Onkel *Swane* ved sin rolige Venlighed gjorde os saa uendelig kært. Her tilbragte jeg i min Barn-dom mange lykkelige Dage. Fra denne min tidligste Tid og saa længe min Onkel og Tante levede, bevarede jeg stor Hengivenhed for dem og de for mig. Fættene *Henrik* og *Daniël* var jo ældre end jeg, og jeg saa op til dem. De kom i Viborg Latinskole, hvor ogsaa jeg kom ind i 1865. Min Kusine *Julie* var et Aar ældre end jeg. Hun har om Hjemmet i Hjerminde skrevet smukke Erindringer, der er gengivne i foran nævnte Bog. Kusine *Reinholdine* var længe den yngste i Sel-skabet, indtil Kusine *Magdalene* blev født.

Et Menneske, som i *Swanes* Hjem spillede en stor Rolle, var Bør- nenes Lærerinde Frøken *Nicoline Koch* eller „Venne“, „Lille Ven“, som hun kaldtes. Det var en begavet Kvinde, en ypperlig Leder for de unge, baade hvad Lærdom angik og paa anden Maade. Hun fulgte med til *Følleslev* i Holbæk Amt, hvortil Familien rejste i 1868. *Swane* havde søgt dette Embede for at forbedre sine Kaar, nu da Sønnernes Opdragelse stillede større og større Krav til ham. I en gammel Præstegaard indrettede de sig et meget hyggeligt nyt Hjem. Her tilbragte jeg, der nu var 15 Aar gammel, Sommerferien 1871 med en Flok Kusiner, Fætter *Daniël* og Student *Niels Høeg*²), den nes Moder og Søster. Min Fætter *Henrik* lærte f. T. Landvæsen paa en Gaard i Nærheden. Vi morede os storartet, gjorde Udflugter i den skønne Egn om Skarridsø, til Vejrhøj, Adlersborg (Dragsholm) og andetsteds, dansede om Aftenen og førte den mest ubundne Tilvæ- relse i det overordentlig gæstfrie Hjem, hvor Onkel og Tante, lige- som i Hjerminde, gjorde det bedste for at glæde os. — Moder havde jo været lidt beklemt ved at sende sin „vilde Krabat“ alene afsted; men han fik det Vidnesbyrd — skriftligt — at han havde opført sig godt: „som et lille muntert Føl.“

Mine Kusiner og jeg stod paa en fortræffelig Fod med hverandre. — Jeg havde imellem dem gaaet under Navnet „Fætter“, ikke andet. Hver Formiddag sang de i Præstegaarden for mig „Fætter Jeremia-

¹) *Magdalene Johanne Marie* (f. 24. Sept. 1866, død 3. Jan. 1896), gift med Læge *Erik Larsen*, København. ²) Død som Stadsingeniør i Aalborg.

den“ af *Erik Bøgh*, medens jeg var anbragt i en Lænestol og i Paa-hør af Onkel og Tante m. fl. Da lød det:

„Jeg har af Kusiner — en græsselig Flok!
 Ingen kan have en større.
 To eller tre var mig flere end nok —
 Tænk: jeg har henimod fyrrer!
 Fire Luiser, fem Liser og tre
 Juller og Janer og Jetter
 Raaber, saa snart jeg blot lader mig se:
 „Fætter!“ og „Fætter!“ og „Fætter!““

Det kan tilføjes, at da jeg adskillige Aar efter i et gemytligt Lag var sammen med *Erik Bøgh*, morede jeg ham med at berette om den Lykke, hans Vise havde gjort.

Den herlige Sommerferie fik kun alt for snart Ende. Jeg rejste hjem til Asmildkloster, og samme Efteraar kom Onkel og Tante med Familie til os, da han var bleven kaldet til Stiftsprovsteembedet i Viborg og som Sognepræst ved Viborg Domkirke.

De fik tilsidst Bolig i den Gaard, som blev købt til Embedsbolig for Stiftsprovsten, en smuk gammel Klosterbygning.

Domkirkens Fuldendelse var imidlertid bleven fuldbragt, og den 10. September 1876 indviedes den — faktisk nye — Kirke med Kongebesøg. Biskop *Laub*, som skulde have foretaget Indvielsen, blev imidlertid pludselig syg, og Biskop *Brammer* fra Aarhus maatte da træde til. I et Par Aar styrede nu Stiftsprovst *Swane* Bispeembedet, og da Biskop *Laub* endelig fratraadte, blev *Swane* hans Efterfølger i Embedet (1. Maj 1878).

Som Stiftsprovst havde *Swane* været meget virksom ved Genopførelsen af Domkirken, ligesom han, da Spørgsmaalet om dens kunstneriske Udsmykning senere blev taget op, som Medlem af Stiftsøvrigheden nærede den varmeste Interesse herfor og deltog i Forhandlingerne saavel om Overdragelsen af Arbejdet til Professor *Joakim Skovgaard* som i Drøftelser med Kunstneren om Motiverne til de forskellige Billeder¹⁾.

Det laa udenfor Rammerne af den omtalte Bog om Biskop *Jørgen Swane* og hans Hustru at gøre rede for, hvad han var som *Biskop*. — Det tilkommer vel heller ikke mig at bedømme min Onkel som den fremtrædende Kirkens Mand, han ansaas for at være. Men det maa her være mig tilladt at gengive Udtalelser af Personer, som stod ham nær i tjenstlig Henseende, til Belysning af dette Spørgsmaal, idet jeg samtidig dertil knytter nogle personlige Indtryk.

Da Biskop *Swane* i 1901 fratraadte sit Embede, faa Dage efter at han havde fyldt 80 Aar, fremkom der adskillige Udtalelser, som værdsatte hans 23 aarige Virksomhed som Biskop og hans hele indholdsrige og virksomme Liv. En af hans Præster, Provst *M. F.*

¹⁾ Se nærmere herom det af Provinsarkivar *Saxild* i 1915 udgivne Værk: „Joakim Skovgaards Billeder i Viborg Domkirke, Arbejdets Historie“

Høfler skrev saaledes¹⁾: Det, der har fyldt dette Liv, er Biskop Swanes ejendommelige Personligheds mangesidige Evner, som han paa egen karakterfuld Maade forstaar at gøre gældende i alt, hvad han faar med at gøre. Han er af den Slags Personligheder, man maa lægge Mærke til, fordi de sætte *tydelige* Spor der, hvor de med deres Tanke eller Initiativ gribe ind.“ Det fremhæves endvidere, at han *som Administrator* har nydt en meget høj Anseelse i Kirkeministeriet.

Der kunde være noget overordentlig prælatagtigt over Onkel Swanes Optræden. Jeg husker engang i 1895, da jeg som Premierløjtnant gjorde Tjeneste i Viborg. Daværende *Kronprins Frederik (Frederik VIII)* kom til Byen som Hærinspektør og gav en Middag paa „Preislers Hotel“, hvor han boede, for Byens øverste militære Embedsmænd og et Par af de civile do., ligesom jeg, af særlige Grunde, var tilsagt. Ved Tafflet sad Onkel ved Siden af Kronprinsen, og jeg lige over for dem. — Jeg følte mig i høj Grad tiltalt af den Maade, paa hvilken Onkel i passende Vendinger og i Kraft af sin høje kirkelige Stilling talte til Prinsen, som viste ham megen Ærbødighed — jeg var stolt over min Onkel og over den Maade, paa hvilken han fint og taktfuldt søgte at vise Landets tilkommende Konge den Vej, Styrelsen burde gaa — efter hans Formening — for at fremme Fred og Forsoning indenfor Folkets politiske Partier og de kirkelige Samfund.

At Biskop Swane var vel anskrevet, ikke blot i Kultusministeriet, men ogsaa hos Kongen, *Christian d. Niende*, fremgaar af følgende:

I et Brev af 11. Juni 1898 skriver daværende Kultusminister *Sthyr*, at han samme Dag har forhandlet med Kongen om Uddeling af Ordensdekorationer i Anledning af en Kirkeindvielse i Skive, og at han overfor Kongen fremsatte sin Betænkelighed ved at imødekomme Biskoppens Indstilling om 4 Dekorationer i Stedet for efter sædvanlig Praksis 2. „Ja, sagde Kongen, men naar Biskop Swane ønsker det, og De gerne vil imødekomme hans Ønske, saa skal jeg ogsaa nok opfylde det, Biskop Swane er en Mand, som jeg sætter saa megen Pris paa, at jeg gerne vil opfylde hans Ønske.“ Ministeren føjer til, „at dette uventede Udfald af Sagen skyldes Hs. Majestæts personlige Velvillie over for Dem og Tillid til Dem. Han har gentagne Gange sagt mig, hvilken Tillid han nærer til Dem, men i Dag med endnu større Varme end sædvanlig.“

Et yderligere Bevis paa Kongens Tillid fremgaar af følgende Brev af 22. August 1898, ligeledes fra Kultusminister *Sthyr*, hvori denne siger ham, at Kong Christian den Niende har udpeget ham til at led-sage den tyske Kejser til Palæstina.

„. . . Jeg maa fortælle Dem, at *Kejseren af Tyskland* har skrevet til *Hs. Majestæt Kongen* og indbudt ham til at sende en af sine mest ansete Gejstlige til Berlin, for at han som Kejserens Gæst kan deltage i den forestaaende Rejse til Palæstina. Lignende Indbydelse har han sendt til Kong *Oscar II*, der efter Samraad med sin Regering har bestemt at sende Biskop *Scheele* i Visby, fhv. theologisk Professor i Upsala.

Det er blevet Resultatet af vor Overvejelse her, at vi ogsaa maa modtage Indbydelsen, og der skal nu tages Bestemmelse om, hvem der skal sendes. Der er jo ikke mange at vælge imellem, men der er dog nogle, og naar jeg nu til-

1) Under Mærket „*M. F. H.*“ i „Nationaltidende“.

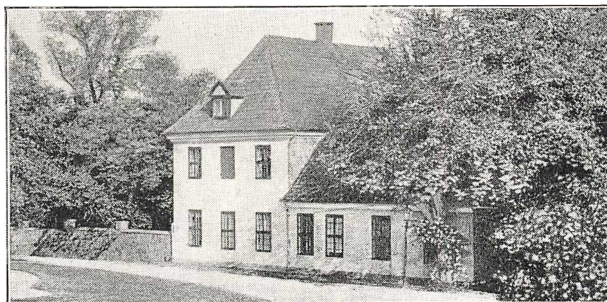
Magdalene S. Swane, f. Bruun,
Ungdomsbillede.
(Maleri af Fru Jerichau-Baumann, 1850.)

Magdalene S. Swane, f. Bruun,
gift med Hans Jørgen Swane,
(1827—1909.)
(Fot.)

Hans Jørgen Swane,
Biskop i Viborg,
(1821—1903).
(Fot.)

Bispegaarden i Viborg.

(Fot.)

lader mig at skrive til Dem derom, er Grunden den, at Hs. Majestæt Kongen udtalte for mig, at hvis De ikke følte Dem for gammel til at paatage Dem en saa lang Rejse, da kunde han ønske, at jeg skulde foreslaa Dem til dette Hverv Efter min Samtale med Kongen har jeg talt med Konseilspræsidenten, der var enig med mig i, at vi ville vælge den, som Kongen maatte ønske valgt, men ogsaa var enig med mig i, at vi burde gøre Dem opmærksom paa at der let vil kunne blive Tale om større legemlig Anstrængelse, end man tør forlange, at en Mand i Deres Alder skal kunne underkaste sig Selvfølgelig gjorde jeg under min Samtale med Kongen ham opmærksom paa denne Betænkelighed, og han sagde mig da, at han ikke vilde undre sig, om De vægrede Dem ved at paatage Dem det, det vilde endog være rimeligt og naturligt, om De ikke turde indlade Dem paa det, men han ønskede dog, at jeg skulde skrive til Dem og lade Dem vide, at hvis Deres Alder tillod Dem at rejse, var De den, han helst vilde sende“

Biskop Swane turde dog ikke paatage sig det omhandlede Hverv
 Provst *Høfler* skriver fremdeles om Swane: „Paa sin Vej gennem Livet har han vistnok ofte ladet sig bevæge af sine stærke Sympathier og stærke Antipathier — begge Dele influerede stærkt paa hans Stilling til mangt og meget; men hvor han traf paa Mennesker, der forstod, hvad Pligtfølelse og ethisk Holdning er, var han rede til at paaskønne og værdsætte dem paa rette Vis. Hans klare Overblik og hans Evne til at gøre sin Myndighed gældende kom ham til Gode i den administrative Stilling, han var som skabt til at beklæde.“ Det siges endvidere om ham, at naar han ved Visitatser og i Menighedens Forsamlinger traadte frem, bragte han: „noget af den høje Kirkestils *Feststemning* med sig.“ — „Man lyttede og blev fængslet.“ Den laa maaske — som det ogsaa udtales — ikke rigtig for Tiden: „denne høje Kirkestil“ hos dem, der forkyndte Guds Ord, ligesom den maaske heller ikke mere skønnede paa: „den Klangfarve eller det Tonefald;“ men for mange: „var det en Nydelse.“ Paa Visitatser hørte det med til Biskoppens kæreste Gerning at katekisere med den konfirmerede Ungdom paa Kirkegulvet: „Og dette forstod han tilbunds. Barnlig og jævnt, men ogsaa alvorlig og indtrængende lagde han dem Kristendommens Indhold paa Sinde.“

Følgende Karakteristik, vistnok ogsaa fra en af Biskoppens Præster¹⁾, der fremkom ved hans Død, falder i Traad med foranførte:

„— — — Inden for det kirkelige var han nærmest Discipel af *Martensen*, uden dog som Theolog at have et ejendommeligt Særpræg. Han var nemlig ingen Stuelærd, men en praktisk Natur, der med stor Myndighed styrede sit Stift saa godt, at Viborg Stift blev betragtet som det bedst administrerede Stift i Danmark. Han var stadig paa Færde, — — [og] kom hvert 4. Aar til hvert Sogn. Han fik derfor et dybt personligt Kendskab til Stiftets Præster og Lærere, og alt som disse lærte ham nøjere at kende, blev han i manges Øjne en faderlig Ven, der interesserede sig for deres Ve og Vel, og til hvem de trygt kunde betro deres Sorger, og hos hvem de kunde hente Vejledning, om end Anskuelserne var forskellige. Thi en fuldblods konservativ Natur blev Biskop Swane med Aarene, og i Begyndelsen af hans Bispetid saa han ofte med Mistillid paa *Grundtvigs Disciple*, om han end over for disse var en saare retfærdig Mand i sit personlige Skøn. Han syntes, at *Grundtvigianerne* ingen Forstaaelse havde for, hvad der hed Styrelse og Organisation, og deres noget formløse Væsen, som i sin Tid var et Særkende for den rette

1) H. K. i „Morsø Dagblad“.

Folkelighed, f. Eks. paa Mors, frastødte ham. Men senere hen saa han mildt til dem og var ikke blind for deres Betydning, ikke blot i Fortiden, men ogsaa i Nutiden, særlig i den danske Bondestand. Derimod blev han med Aarene betænkelig overfor *Indre Mission*, og medens den øvrige Kirkestyreelse viste en underlig Blanding af kejtede Forsøg paa Myndighed og utilladelig Sløvhed, saa var den gamle Viborg-Biskop den eneste, der aabent sagde sin Mening, og som aldrig veg en Streg fra sin Overbevisning, enten denne behagede Indre-Mission og dens Presse eller ikke, men han opnaede ikke alene Velvilje hos dem, der delte hans Syn, men Respekt hos alle, saa at selv Vilhelm Beck skal have sagt, — uden at jeg tør indestaa for Citatets Korrekthed, thi Beck siger saa meget — at Viborg Bispen som Personlighed var den betydeligste af Danmarks Biskopper, thi han vidste, hvad han vilde, og hvad han vilde, gennemførte han uden Snak.“

Med Aarene blev Biskop Swane mere liberal over for de 2 kirkelige Retninger, som han efter sin Natur og Stilling ikke tilhørte, og ved et Missionsmøde i Viborg, hvor *Vilh. Beck* boede i Bispegaarden, udtalte Swane sit Haab om Missionens Bevarelse af Folkekirken.

Biskop Swane havde udpræget Menneskekundskab, og hans Bedømmelse af Folk var træffende og dog ret overbærende. Det var en bekendt Sag, at naar han til Kultusministeriet indgav en Anbefaling for en Præst, kunde man ubetinget vide, at den var fuldt ud rigtig og Manden værdig til Forfremmelse, maaske i Modsætning til visse andre Biskoppers Udtalelser, som var alt for lidet oplysende.

Jeg husker en Gang, jeg tilfældig kom til at tale om en Præst, jeg havde haft at gøre med, og som ikke havde tiltalt mig. Jeg udtrykte dette i stærke Vendinger til min Onkel. Han sagde ikke et Ord, gik hen til sin Reol, tog en Protokol, der, saavidt jeg husker, indeholdt Oplysninger og Karakteristik fra Visitatserne, slog den op paa bestemt Sted — og kom hen til mig sigende: „Ikke et Ord til nogen om, hvad Du nu faar at læse.“

Det var en Karakterskildring af den Mand, vi havde talt om, fuldkommen i Overensstemmelse med mit Indtryk af samme Person! — Men — i mere beherskede Udtryk.

Provst *Høfler* skriver videre: „Det kunde vel ogsaa ske, at baade Præster og Lærere til Tider kunde føle sig noget trykkede og tilsidesatte af hans myndige Væsen;“ og det faldt vel kun i enkeltes Lod at træde i nærmere personligt Forhold til Biskoppen — — — „men han omfattede dem og deres Forhold med sand biskoppelig Omsorg;“ han viste sin Omsorg i Gerningen, saa ofte der blev givet ham Lejlighed dertil.

Af ikke ringe Betydning for Opfattelsen af Biskop Swane i saa Henseende er følgende Udtalelse af *Th. L.*¹⁾ i en Anmeldelse af en Samling Prædikener af Biskoppen²⁾:

„En myndig gammel Biskop med Stof i sig til en Kirkefyrste, ikke langt fra en Hierarch indenfor Folkekirkens Rammer, en flittig Visitor, en fremragende Dygtighed som Administrator, men en Skræk for alle „liberale“ Præster, og en Rædsel for alle „Degne“ — med saadanne Træk vil et fjernere-

¹⁾ Pastor *Th. Lyngby* i „Aarhus Stiftstidende“ 19. Febr. 1903. ²⁾ „*Taler ved Præsteindvielse og Provsteindsættelse*“ af *J. Swane*, fhv. Biskop over Viborg Stift. (J. Frimodts Forlag, Kbhvn.).

staaende Publikum være tilbøjeligt til at udstyre den gamle, nu afgaaede Viborg-Biskops Billede. Og der er vist nok Sandhedsmomenter deri. Men den, som vil have et *helt* Billede af den højærværdige Forfatter, skulde f. Eks. læse *P. E. Benzon's „Husvild“*. Der gør man Bekendtskab med den kloge og kærlige og sindige Biskop og bliver ganske vunden af og for ham. Eller man skulde prøve at sidde hos ham $\frac{1}{2}$ Times Tid, saadan som det gik nærværende Anmelder for ca. 12 Aar tilbage; det var den faderlige, omsigtsfulde Raadgiver, der vel modsatte sig sin „undergivne“ Præsts Ønske, men gjorde det saadan, at han gik hen og købte et stort Billede af Biskoppen, som endnu pryder hans Dagligstue.“

Bispegaarden i Viborg med den prægtige Have var en værdig Residens for en Biskop, og her modtog Beboerne i de store Rum, hvis Vægge var prydede bl. a. med Minder fra Italien, med stor Gæstfrihed Folk fra Land og By, Præsterne, naar de kom ind fra deres Kald, enkeltvis eller til Landemode, samt Slægt og Venner.

Mig personlig vedblev Biskop *Swane* og hans Hustru at staa meget nær, og jeg havde igennem Aaringerne dem meget at takke for.

Onkel viste mig altid stor Venlighed og syntes glad, naar jeg, før og efter mine lange Rejser og Udflugter, og ogsaa ellers, besøgte ham. Jeg kunde da være sikker paa altid at blive modtaget i hans Studerekammer. Han tændte sin lange Pibe, bød mig en Cigar, og saa drøftede vi da mange Ting. Hans klare Forstand og aandfulde Udtalelser tog mig altid fangen, og han diskuterede gerne med mig om, hvad der laa *mig* paa Sinde. Han interesserede sig levende for mine arkæologiske Undersøgelser og mine Planer om Udforskninger i de gamle Nordboruiner i det høje Nord, og han bragte mig i Forbindelse med sin gode Ven, Geologen Professor *Johnstrup*, som var Formand i „Commissionen for geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland,“ og da jeg samtidig ogsaa fra anden Side blev støttet, endte det med, at jeg i 1894 kom til at lede en Undersøgelsesrejse til den gamle „Østerbygd“ i Grønland, hvilket atter foranledigede, at jeg kom til at gaa videre i lignende Retning paa Færøerne og Island i en lang Række af Aar og atter i 1903 kom til Grønland for at fortsætte Undersøgelserne i den gamle „Vesterbygds“ Omraade.

Om Aftenen, naar vi sad i den mægtige Dagligstue i Bispegaarden, var Onkel altid livlig interesseret og hyggelig. Da yndede han gerne at høre Datteren *Julie* spille paa Klaveret, som Regel klassisk Musik. Lige til det sidste var hun i Hjemmet overmaade meget for ham. Endnu i 1902 skrev han til hende paa hendes Fødselsdag: „Du er vor Glæde, Hjælp og Oplivelse, Tak for al Din Kærlighed. Mine Ord siges saa lidt.“

Sin Hustru elskede han højt — ganske som i Ungdommens Dage, og hun var da ogsaa den prægtigste Hustru, Moder og Husmoder — og man kunde ret vinde hans Sympati, om man viste hende Opmærksomhed. Gjorde man det ikke, smertede det ham. Jeg erindrer en Middag, vistnok efter et Landemode, hvor der var mange Præster til Stede, som hyldede ham i Skaaltaler. Da det trak ham for længe ud, inden hans Hustrus Skaal blev foreslaet, slog han paa sit Glas,

rejste sig og holdt selv en hjertelig Tale for hende. Sønnen *Henrik*, min særlig gode Ven, som var bleven gift i 1880 (25. Juni), ejede *Katballegaard* i Nærheden af Lyshøj $1\frac{1}{4}$ Mil fra Viborg, og han og hans Hustru, *Charlotte f. Posselt*, kom ofte ind til Byen — som oftest om Lørdagen, naar der var Torvedag; de tog da selvfølgelig altid ind i Bispegaarden, og jeg blev ofte indbudt til at være sammen med dem, naar jeg befandt mig i Byen. Henrik var, navnlig som ung, en smuk Mand; han var gemytlig og polisk og sled i Landbruget som en Arbejder. Charlotte var ogsaa dygtig. De levede et lykkeligt Liv.

Den 30. November 1880 havde Bispefamilien den store Sorg, at Datteren *Reinholdine*, en elskelig ung Pige, efter faa Dages Sygdom, døde af Skarlagensfeber. Det var svært at komme over.

Den 15. Septbr. 1885 havde Sønnen *Daniel* (nu kgl. Borgmester i Randers) Bryllup med sin Kusine *Elise Købke*; de var længe bosatte i København. Den 16. Juni 1890 fejredes i Viborg den yngste Datter *Magdalenes* Bryllup med Læge *Erik Larsen*. Bispinden skriver: „Det var en stor og smuk Festdag i den gamle Bispegaard, som kunde huse mange. — Hun døde den 3. Januar 1896 af Skarlagensfeber — den afskyelige Sygdom. Oh! hvilken stor Sorg for os alle, som elskede hende! Hendes to smaa Sønner, *Erik*, 4 Aar og *Henrik*, 2 Aar, kom over til os om Sommeren. Erik kunde godt huske sin egen Moder og sørgede over hende og sagde: „Nu faar jeg ikke mere min egen Moder at se.“ Hun plejede ham selv, da han var syg i Julen.“

Aarene gik, og Livet i Bispegaarden formede sig — trods Sorgen — rigt og lykkeligt. Kun sjældent forlod Bispinden sit Hjem. Hun og hendes Mand gjorde dog, ledsaget af Datteren *Julie*, et Par Ture til Sverig og Norge, hvor de bl. a. i Christiania hilste paa nogle af hendes Slægtninge (Schønheyderne og deres Paarørende), ligesom Ægtefællerne under *Scavenius'* Styrelse som Kultusminister, da der holdtes aarlige Kirkeraadsmøder i Hovedstaden, besøgte denne og bl. a. havde den Glæde at opfriske gammelt Venskab fra Sorø med Professor *Johnstrup* og hans Familie — foruden at Slægt og andre Venner besøgte.

Da *I. C. Christensen* blev Kultusminister, ophørte Kirkeraadsmøderne.

Den 21. Maj 1900 opnaaede Ægtefællerne den Lykke at kunne fejre deres Guldbryllup i Bispegaarden under stor Deltagelse. Kongen viste ved samme Lejlighed sin Paaskønnelse af Biskoppens lange og tro Tjeneste ved at hædre ham med Storkorset af Dannebrog.

Der skulde ikke gaa mere end $\frac{1}{4}$ Aar, før en Katastrofe indtraadte. Daglig spadserede Bispinden en Tur, stundom ledsaget af sin Hustru, og ofte ad Landevejen over Viborg Sø. Da hændte det ofte, at der blev aflagt Besøg paa Asmildkloster. Det var paa et saadant Aftenbesøg, at der hændte ham en Ulykke.

Paa hvide Blade i sin Almanak har Biskop Swane herom skrevet:

„Den 18. August Kl. $10\frac{1}{2}$ Aften blev jeg paa Chausseen overkørt af en Cyklist og brækkede Laarbenet. Jeg blev baaren hjem af to medlidende Men-

nesker. Dr. *Heiberg*¹⁾ bar mig fra Sophaen til min Seng. I 10 Uger varede mit Sengeleje, da Heiberg første Gang rejste mig fra Sengen og stillede mig op, var Tilstanden trøstesløs; jeg svimlede. Og den 29. November er jeg gaaet op til mit Værelse og sidder velholden ved mit Skrivebord. Næst Gud, fra hvem al god Gave kommer, skylder jeg min Helbreden til Heibergs Kunst og kjærlige Omhu og til Julies kyndige Sygepleje og utrættelige og elskelige Behandling af mig hjælpeløse Menneske, Moder ikke at forglemme. Dr. Heiberg udsiger, at jeg vistnok faar min fulde Førlighed igjen; jeg kan allerede gaa noget uden Stok. — Du almægtige Gud, vor Fader i det Høie, hjælpe mig til, at denne alvorlige Tilskikkelse maa tjene til yderligere at bekræfte i det inderste Menneske, at bruge den tilbagestaaende Tid, som maatte skjænktes mig, som den, der forstaaer, at Natten kommer, da Ingen kan arbejde, og at blive rejsefærdig, naar Timen kommer, til med Din Naade i Jesu Navn at indgaa til Freden og Hvilen i Dit Rige. Amen.“

Den 80 Aar gamle Mand vandt efterhaanden omtrent sin Førlighed igen, saa han kunde holde Bibellæsninger, rejse paa Visitats og afholde Ordination; men det stod Biskoppen klart, at han alligevel burde søge sin Afsked. Herimod ivrede Lægen; Situationen fremgaa af et Brev, som *Swane*, den 12. April 1901, skrev til Datteren *Julie*, i hvilket han fortæller om sin Daarlighed, og derefter fortsætter:

„Men hvad, Hoved og Hjerter er uskadet, og saa kan man taale meget. Heiberg var her igaar, var kærlig, men vilde slet ikke samtykke i, at jeg skulde træde af. „Der mangler ikke andet, end at De skal tage paa Visitats,“ sagde han, „der er ikke Spor af Senilitet hos Dem; var der det, saa vilde jeg være den første, der vilde tage Ordet“ — Men *jacta est alea*, maatte jeg ikke fortryde det! — — —

Din tro Fader J. S.“

I Maj Maaned søgte Biskop *Swane* sin Afsked, som blev ham bevilget fra 1. Novbr. med H. M. Kongens Beklagelse af, at han saa sig nødsaget til at fratræde det biskoppelige Embede, saint Kongens Paa-skønnelse af den Dygtighed og Nidkærhed, hvormed han i saa lang en Aarrække havde tjent Kirken og Staten. — Den 13. Oktober 1901 prædikede han i Domkirken for sidste Gang. Ved sin Afgang fra Viborg Bispestol udsendte *Swane* et *Hyrdebrev*: til Præsterne i Viborg Stift.

Deri siges bl. a. følgende:

„Og mit Hjertes Tak bringer jeg Eder, for hvad jeg har modtaget af Tillid og Hengivenhed fra Eders Side; jeg trænger til at udtale denne Tak, fordi jeg er mig mine Mangler og min Skrøbelighed bevidst. — — Og idet jeg tager Afsked fra Eder, beder og formaner jeg Eder at bevare Troskab mod vor Folkekirke, og det saa meget mere, som Tiderne er vanskelige; vor Kirke trænges udenfra og indenfra af opløsende Kræfter. Ser derfor til, at I bevare Aandens Enhed i Fredens Baand. Hvor der er Liv, er der Bevægelse, og Bevægelsen fører til forskellige Anskuelser; det maa saa være; men Intet ske i Partivæsenets Tjeneste — — og holder Fred med hverandre! — — Til dem af Lærerne, hvem jeg har lært at agte og skatte for deres Troskab og Oprigtighed i deres Arbejde, og de er lykkeligvis ikke faa, beder jeg bragt min hjertelige Tak og Hilsen — —“

En af hans Præster²⁾ skrev: „Han vil blive mindet som en god

¹⁾ Fysikus *P. W. Heiberg* havde Ry som Læge og Operatør; var dertil en bekendt Ornitholog (1840—1920). ²⁾ H. H. i „Morsø Dagblad“.

dansk Mand og en ægte luthersk Biskop paa Gunners og Henrik Gerners Bispestol i Hans Tavsens By.“

Biskop Swane og hans Hustru blev boende i Viborg, til hvilken By og Omegn han havde været knyttet i op mod halvthundrede Aar, deraf de 23 Aar som Biskop. Da han var gaet af og gjorde sin sidste Rejse til København for at tage Afsked med Kongen og den daværende Kultusminister I. C. Christensen, var jeg hos ham, da han kom fra sidstnævnte, om hvem han udtalte: „Blot han er Manden paa rette Sted — gid han var det! Spørgsmaalet er, i særlig Grad, hvorledes stiller han sig til Kirkesagerne?“ — Forholdet var vel det, at min Onkel, som jo hørte til den „højkirkelige“ Retning, følte, at en ny Tid var ved at gry, ogsaa paa det kirkelige Omraade.

Saavidt jeg husker, saa jeg min Onkel sidste Gang ved en Familiebegravelse i Asmild Kirke, 18. Juni 1901, da han holdt en god Tale over *Johanne Marie Prætorius f. Bruun*.

Da Kirkehøjtideligheden var forbi, og vi fulgte Kisten ud, tog han min Arm, og da vi kom til Familiebegravelsen, standsede han, saa venligt paa mig, satte sin Stok fast i Jorden og udtalte: „kære Daniel her skal jeg ligge — og det varer ikke længe.“

Den 23. Juni 1903 sov han hen paa Villa „Tatoi“, og han kom til at hvile, hvor han havde ønsket det, og her kom hans Hustru, *Magdalene* da ogsaa til at hvile ved sin Mands Side og blandt sine Sødskende. Hun døde i Viborg den 11. Juni 1909 i den Bolig i Mogensgade, hvortil hun var flyttet fra „Tatoi“ efter Mandens Død. Hun blev 82 Aar gammel og var til det sidste det kærlige, gode og fine Menneske, som hun altid havde været — ikke mindst mod den, der har skrevet disse Sider om et sjældent lykkeligt Ægtepar.

Min Faders Broder *Bertel Bruun*¹⁾, eller Onkel „Bertel Assessor“, som han kaldtes i Familien til Adskillelse fra Onkel „Bertel Bruunshaab“, der blev gift med Faders Søster Engel, var en høj smuk Mand, der blev Landsoverretsassessor i Viborg. Han blev gift med *Mathilde Lorenzen*, en Datter af den bekendte Sønderjyde, *Peter Hiort-Lorenzen*. Hun var altsaa en Søster til den senere Etatsraad, Stiftsskriver H. R. Hiort-Lorenzen i Roskilde.

Bertel Bruun var et velbegavet ungt Menneske, til hvem der var stillet store Forventninger, og han kom jo ogsaa til at indtage en ret høj Embedsstilling, men allerede fra ung led han af en Hjertefejl, hvilket noget svækkede hans Besluttsomhed og Energi. Skønt han, som det sagdes om ham, havde „et skarpt Judicium“ og sjælden tog

¹⁾ *Bertel Bruun*, f. 28. Febr. 1828 paa Asmildkloster, 1851 Cand. jur., 1852 konst. Auditor ved 6. Dragonregiment i Itzehoe og 8. Infanteribataillon i Altona, 1853 Volontør i Justitsministeriet, 1856 Kancellist, 1859—1886 Assessor i Viborg Landsoverret, 1866 Ejer af Rindsholm, 1886 R. af Dbg., død 25. Juli 1902 i Viborg. Gift 1. Aug. 1869 i Haderslev med *Mathilde Auguste Lorenzen*, f. den 22. Decbr. 1836, Datter af Købmand og Stænderdeputeret Peter Hiort Lorenzen, død 21. August 1908 i København.

fejl i en Sag, formaaede han dog ikke altid i fuldt betryggende Form at fremsætte sit Votum, saaledes at han af den Grund blev mindre vurderet. Men han var en meget belæst Mand, en Mand af ubestikkelig Retfærdighedsfølelse, en Gentleman i hele sin Færd og dertil en Mand med stort Humor. Han havde hurtigt sin Anskuelse om Mennesker og Forhold rede og fremsatte den ofte med træffende og muntre Bemærkninger. Han havde ikke saa lidt Tegnentalent og yndede at give os unge smaa Skitser og Akvareller, der ofte havde et humoristisk Tilsnit. De omfattede gerne Familiebegivenheder, desuden Heste, militære Grupper af Soldater og Tropper fra den gode gamle Tid, fra den Gang han under Krigen tjente i Studenterkorpset o. s. v. Han var iøvrigt ikke saa lidt af en Original.

Han besøgte næsten aldrig Hovedstaden og indskrænkede sine Rejser til med sin Hustru aarlig at tage Ophold paa Silkeborg Vandkuranstalt. Han følte sig iøvrigt stedse bedst tilmode i de hjemlige Forhold i Viborg, hvor: „hans noble Personlighed var agtet og afholdt.“ Han aflagde paa sine lange Spadsereture ofte Smaabesøg hos sin nærmeste Slægt og var altid velkommen, ogsaa blandt os unge, som holdt overmaade meget af Onkelen. Han var glad, naar blot et af os Børn, efter at Mørket var faldet paa, vilde følge ham paa Vej gennem det lille Stykke Skov, som omgav Asmildkloster. Blot det at holde os i Haanden beroligede den hjertesygge Mand.

Han fulgte stadig mig paa min Løbebane, fjærn og nær, med den største Interesse, og jeg er ham taknemmelig for mangt et godt og praktisk Vink, han gav mig.

Han og hans Hustru havde et gæstfrit Hjem, hvor de saa ikke blot Slægten; men ogsaa Folk fra Byen og Omegnen. Hun var en fin og smagfuld Værtinde og han en munter og hyggelig Vært.

Paa Skiftet efter Faderen fik han tildelt *Rindsholm*. Som Ejer af denne Gaard kom han snart paa det rene med, at Hedeopdyrkningen til Agerjord paa de store Arealer ikke betalte sig; han lod da resolut Heden ligge, idet der dog plantedes noget, lejede noget af det bedste Jord ud til Husmænd, forpagtede Kroen ud, som naturligt var, solgte Høet paa Engen ved Auktion og Træ i Skoven ligesaa. Og skønt visse Folk mente, han ødelagde Gaarden og i det lange Løb sig selv, holdt han fast ved sin Anskuelse. Paa denne Maade gav Gaarden Indtægt, hvad den hidtil ikke havde gjort, og da han og hans Hustru — som ingen Børn havde — var døde, blev hans Formue ligelig fordelt mellem alle hans Sødskendebørn, hvorved ogsaa jeg fik en mindre Sum, der kom godt tilpas.

Han havde aldrig været religiøs — i Modsætning til de fleste af sine Sødskende — og da hans Svoger, Biskop *Swane*, besøgte ham paa Dødslejet, blev denne forbavset over den urokkelige Ro, hvormed han saa Døden i Møde uden at ville høre Tale om det, som han mente, dog ingen paa Jorden kunde vide det mindste om.

Min Farbroder *Christian Bruun*¹⁾ vilde i sin Ungdom gerne have været Ingeniørofficer; men paa det Tidspunkt opretholdtes stadig Traditionen om, at praktisk Virksomhed, Fabriksdrift f. Eks., burde fremmes i Familien. Det var særlig Farbroderen *Mads Pagh Bruun*, der jo fra 1836 til 1856 drev Klædefabrikken paa Bruunshaab, som var en Talsmand herfor, og som gjorde sin Indflydelse gældende i saa Henseende — ja han vilde endog, at Brodersønnen skulde knyttes til Bruunshaab; ligesom han i det hele taget tilsagde ham sin Støtte — en Støtte, som han, uvist af hvilke Grunde, ikke senere indfrie, da der var Grund dertil.

M. P. Bruuns Anskuelser om min Farbroder Christians Fremtid læres af et Brev fra sidstnævntes Fader til førstnævnte, dateret Flensborg den 20. Maj 1851, hvor Notabelforsamlingen just holdtes:

„Min kære Broder — Tak for Din Meddelelse af 14., og fordi Du har bevaret Din Godhed for vores *Christian*, som skal vist fortjene den, han har i det mindste altid vist et Exempel paa en sjælden kærlig og elskværdig Søn og er samvittighedsfuld i al sin Gerning. Efter mine tidligere for Dig yttrede Anskuelser kan Du vel fatte, at jeg finder den Tanke, at 5 Familier skulde leve af Etablissementet i Bruunshaab, noget dristig; imidlertid kunne jo gode forenede Kræfter udrette noget, og man forener jo her Købmanden, Polytechnikeren og Fabrikanten hver i sin særskilte og derfor mere udviklede Person, naar man ellers finder sig tilfredsstillet ved alle 3 Egenskaber i samme Person — men om denne Sag faae vi vel senere Leilighed til mundtligten at udtale os. — —“

Efter at *Christian Bruun* havde taget polyteknisk Eksamen, gjorde han en Rejse til England og var derefter en kort Tid paa Bruunshaab; men i 1859 overtog han Driften af *Søndermølle*, som hans Fader havde købt, og hvor der blev bygget en smuk Beboelse samt en ny Møllebygning. Til dette yndigt beliggende Sted førte han samme Aar sin Brud *Henriette* („Jette“) *Schønheyder*, der var to Aar yngre end han selv; men desuagtet hans Tante, eftersom hun var en Datter af afdøde Hospitalspræst *Schønheyder* i Randers og saaledes et kødeligt Sødskendebarn til *Christian Bruuns* Moder.

Sammen med Mølleriets dreves snart en Virksomhed for Tilvirkning af Fosfat o. l.

Onkel *Christian* var en høj køn Mand, med et elskværdigt Gemyt, og hans Hustru, som var forholdsvis lille af Vækst, et livligt,

1) *Christian Reinhold Anton Bruun*, f. 24. Juni 1832 paa Asmildkloster, 1855 Cand. polyt., ejede *Søndermølle* 1866—1890. 1881 Landvæsenskommissær, 1889 Formand i *Asmild Tapdrup Sogneraad*, 1897 Gasværkskasserer i Viborg. Død 9. Decbr. 1905 i Viborg. Gift 7. April 1859 i Randers med *Henriette Caroline Jensine Schønheyder*, f. i Randers 25. Decbr. 1834, død 6. April 1898 i Asmild.

Bertel Bruun,
Landsverretrassessor,
Ejer af Rindsholm,
(1828—1902).

Mathilde A. Bruun,
f. *Lorenzen,*
gift med Bertel Bruun,
(1836—1908).

Christian A. R. Bruun,
cand. polyt, Ejer af Søndermølle,
(1832—1905).

Henriette C. J. Bruun,
f. *Schönheyder,*
gift med Christian A. R. Bruun,
(1834—1898).

Engel M. R. Bruun, f. Bruun,
gift med Bertel Bruun, Bruunshaab,
(1837—1915).

Bertel Bruun,
Ejer af Fabrikken Bruunshaab,
(1830—1913).

(Fotografier.)

godt begavet Menneske. De levede et lykkeligt Liv og fik fire Børn¹⁾.

Christian Bruun solgte Søndermølle 1890 til en Nevø *Johannes Købke* (Søn af Generalintendant J. P. Købke), og blev nogle Aar efter (1897) Gasværkskasserer i Viborg, hvor han døde 1905. For det offentlige havde han Interesse, var saaledes Landvæsenskommisær og en Tid Sogneraadformand i Asmild—Tapdrup Sogne.

Paa Søndermølle døde (1871) den i disse Erindringer ofte omtalte „*Tante Manne*“ eller Frøken Fr. Vilhelmine Schönheyder (Biskop S.s Datter og Faster til Christian Bruuns Hustru) —, som her havde sit sidste Hjem. Hun havde jo ellers været i Huset hos min Bedstemoder, Konferentsraadinde Bruun; men i de sidste Aar, da denne, som jo boede paa Asmildkloster, selv blev gammel, var det bedre for „*Tante Manne*“, at yngre Kræfter tog sig af hende, der var 93 Aar, da Kræfterne ebbede ud. Hun elskede Børnene i Møllen, der var det fjerde Hold Børn, hun havde slaaet sin Kærlighed paa, iberegnet hendes egne Brødre. Det elskelige gamle Menneske var tilsidst blind; men desuagtet vovede hun sig ikke sjældent alene ud paa Landevejen mellem Asmildkloster og Søndermølle eller andetsteds for at komme til sine kære Børn — til stor Forskrækkelse for sine Omgivelser, der aldrig vidste, hvor de havde hende.

I Søndermølle var der Husrum og Hjerterum. Her tilbragte Tante Jettes Broder *August*, den omtalte Herregaardsskytte fra 48, ogsaa kaldet „*Knuseren*“, (jvf. Side 86 o. flg.) lang Tid, til stor Glæde for Børnene, som han morede og morede sig med. — Her blev „*Tante Jettes*“ Broderbørn opdragne, efter at baade Faderen, Landstingssekretær cand. jur. *Frits Schönheyder van Deurs* (adopteret af Onkelen Hofjægmester van Deurs paa Bødstrup) og Moderen var døde²⁾. Her blev vi alle, Slægt og Venner, ikke mindst vi Børn, modtagne paa det bedste.

Om Barndomshjemmet i Søndermølle, hvor de „levede saa lykkeligt og sorgløst,“ har min Kusine Fru *Frithia Mogensen* f. Bruun tilskrevet mig følgende:

„Vi 4 Sødskende var mest overladt til Moders Opdragelse og Omhu, vi holdt meget af Fader, men havde stor Respekt for ham, han var jo ellers en mild og kærlig Natur, men gav sig ikke meget af med os, aldrig skændte han eller straffede os, han var hele Dagen optaget af

1) 1. *Anna Dorothea („Dorette“)* (29. Jan. 1860—27. Sept. 1908). 2. *Peter Daniel Bruun* (f. 30. Decbr. 1862), R. af Dbg. Skovridder under Hedeselskabet i Thisted Amt, Hovmarksgaard pr. Ydby. Formand for Thisted Amts Skytteforening, 1918—20 Medlem af Landstinget, Medlem af Kommissionen for de private Skove. Gift 1890 m. *Fanny Heimann* (12. Jan. 1868—12. Sept. 1918). 3. *Frithia Henriette Bruun* (f. 15. Febr. 1867), gift 1896 med *Chresten Mogensen* (f. 28. April 1862), Sognepræst til Vinkel og Rind ved Viborg. 4. *Christian Anton Reinhold Bruun* (f. 13. Decbr. 1871), Sognepræst til Langaa-Torup-Sønder Vinge, Provst for Middelsom og Sønderlyng Herreders Provsti. Gift 1901 m. *Helga Rigmor Müller* (f. 17. Jan. 1875), 2) *Johan Christian Jens Frederik (Frits) Schönheyder van Deurs* (1832—1876), g. m. *Dorette Karoline Adolphine Benedicte van Deurs* (1834—1872).

Fabrikken og Møllen og Avlsgaarden, og naar han kom ind om Aftenen, sad han paa sit Kontor og skrev eller læste, medens vi Børn sad i Stuen hos Moder. Brødrene kom undertiden ind i Kontoret og læste Lektier. Først da vi blev voksne, kom vi mere til at tale med Fader og lærte rigtig at sætte Pris paa hans milde kærlige Sind, ofte skæmte Fader med os, og ved mangan en Lejlighed havde han et spøgende Ord paa rede Haand. Hvor de holdt af hinanden Far og Mor, ja det lagde sig for Dagen ved hver en Lejlighed, det, tror jeg, er sjældent at finde et Ægtepar, der elsker hinanden saa højt, og hvor levede de sammen i Guds frygt, lige fra de unge Aar satte de sig det store Maal at leve som Kristne, og det førte de ud, saa da de som ældre Folk paa Grund af Tidens Vanskelighed maatte sælge Søndermølle og flytte til Viborg, beundrede Folk dem for det ydmyge Sind, hvormed de tog denne Tilskikkelse af Guds Haand. Min Moder elskede os Børn overalt, hendes kærlige rene Sind bragte os mange Glæder og slukkede vore smaa Sorger, hun opdrog os med megen Æmhed og Godhed og lærte os at være nøjsomme, sparsommelige og lydige. Det var saaledes en god Ballast, vi som voksne havde med fra Hjemmet, hun bad i sit Lønkammer meget for os og for vor Fremtid, og en Mors Bønner formaar meget, thi vi Sødskende, som er tilbage, har gode, kærlige, velstillede Hjem, som vi er taknemlige for. Barndomslegen gik muntert i Søndermølle: der var Møllen at gøre Besøg i, Omløbet med Aalefiskeriet, Aaen, hvor vi legede med Hundestjler, fiskede i, badede i, Avlsgaarden med et Par blanke Køreheste og et Par Stude, som jeg holdt meget af at køre med, og jeg havde stor Fortrolighed til 2de Karle, som laante mig Tømmen, der var Møllevoغن, med hvilken jeg ofte kørte til Skole i Viborg og sad med en Kaabe om ovenpaa Melsækkene. Der var nok for Børn at tumle med, men vi fik da vore Lektier lært og Maaltiderne passet, kun een Gang glemte jeg Lektierne, det var, da hele Styrken fra Lejren ved Hald holdt Øvelser omkring os; der var en Skyden og Tumlen, og Møllen blev indtaget, og Soldaterne mylrede igennem; Obersten sagde til os, at havde det været i Krigstid, da havde Møllen været skudt ned, og vi uden Tag over Hovedet. Fader og Moder var meget godgørende mod Fattige og venlige imod deres Folk. Selskabelighed holdt de ikke af, kun Familien besøgte dem undertiden, de holdt mest af at være hjemme og følte sig lykkelige der.“

Søndermølle vedblev endnu i 30 Aar at være i Familiens Eje, og først i 1920 solgte Christian Bruuns Efterfølger, *Johannes Købke*, Ejendommen. Han og hans Hustru, f. *Kjær*, opretholdt her i den Tid et smukt og meget hyggeligt Hjem for dem selv og deres Børn, indtil de flyttede til Viborg, hvor han havde Ansættelse som Revisor¹).

¹) *Johannes Christian Bruun Købke* (f. 11. Sept. 1853), 1872 Exam. polyt., var en Tid Klædefabrikant og fra 1890 til 1920 Ejer af Søndermølle. 1899 Revisor ved Kreditforeningen af jyske Landejendomsbesiddere, 1921 tillige Revisor i Hedeselskabet. Gift 1884 med *Marie Jacobine Rosenvinge Kiær* (f. i Ribe 25. Okt. 1864), Datter af Stiftsfysikus, Konferentsraad J. J. Kiær.

Min Faders Søster *Engel Bruun*¹⁾ blev en høj, meget smuk og elskværdig Kvinde, som var meget musikalsk. Allerede som Barn var hun meget indtagende, og Maleren *Johan Thomas Lundbye*, som kom i hendes Forældres Hjem, havde følt sig meget tiltalt af „lille Engel Bruun“, som havde sunget for ham. Til Gengæld herfor havde han til hendes Fødselsdag i 1845 givet hende omstaaende Tegning, ligesom han i et Hæfte eller Stilebog tegnede Skitser, som hun bevarede som en Helligdom, og som her i Gengivelse følger som Bilag (jvfr. Side 84).

Engel Bruun blev, som tidligere omtalt, gift med sin Fætter *Bertel Bruun*, Søn af afdøde Fabrikejer Johannes Ivar Bruun. De fæstede Bo paa *Bruunshaab*. Deres Datter, Fru *Magdalene Heise* har om sine Forældre nedskrevet følgende:

„Min Fader *Bertel Bruun* er født paa *Bruunshaab* d. 29. Juli 1830. Han var kun 6 Aar, da han mistede sin Fader og flyttede med sin Familie til København, hvor han blev sat i *Maribos Skole*. Efter sin Konfirmation blev Fader sendt til *Belgien* for at sætte sig ind i Klædefabrikationen, han kom til *Verviers*, hvor han, for at komme ind paa Fabrikkerne, maatte klæde sig i *Vallonernes Arbejdsdragt*. Her var han i 2 Aar og vandt sig gode trofaste Venner i Familien *Dellarez*.

Under Faders Mindreaarighed havde hans Farbroder *Mads Pagh Bruun* overtaget *Bruunshaab* og Fabrikens Virksomhed, og han drev den saaledes, at Klædet blev paabegyndt paa *Bruunshaab* og derefter kørt til *Aarhus* paa Vogn, hvor det saa blev gjort færdigt paa Fabrikken der. — Ved Faders Overtagelse skulde kun den ene Fabrik drives, og efter Breve ser man, at det nærmest var *Bruunshaab*, som paatænkte nedlagt. Dette blev dog ikke saaledes. Der foreligger intet skriftligt om, hvad der gav Anledning til den endelige Afgørelse af dette Spørgsmaal, nemlig at *Bruunshaab* opretholdtes. Muligvis har Pieteten for *Johannes Ivar Bruun* og Slægtens Kærlighed til det skønne Sted vejet tungt i Vægtskaalen. Man kunde den Gang ikke vel forudse, at den Tid, der skulde komme, i saa stærk Grad skulde begunstige Beliggenheden i en By med Aarhus rige Udviklingsmuligheder, og at Vandkraften skulde blive et saa ringe Plus i Forhold til den isolerede Beliggenheds Minus. I Forhold til andre Virksomheder af lignende Art var det pekuniære Udbytte af *Bruunshaab* kun ringe, men ved Faders Nøisomhed og forsigtige Dispositioner lykkedes det ham at overvinde de forskellige pekuniære Vanskeligheder, som de stadig tilbagevendende Kapitaludbetalinger til Søstre og Svogre bragte ham, hvorved det lykkedes ham, netop ved sine gode Evner som Disponent, at fortsætte de gamle Traditioner, saa Fabrikken udadtil kunde bevare sit gode Renomé op igennem Tiderne.

¹⁾ *Engel Marie Reinholdine Bruun*, f. 26. Maj 1837 paa Asmildkloster, død 18. Juli 1915 i Viborg. Gift 18. Maj 1859 i København med: *Bertel Bruun*, f. 29. Juni 1830 paa *Bruunshaab*, død 29. Juli 1913 i Viborg.

I Aarene 1853—54 var Fader Inspektør paa Fabrikken i Aarhus og oplevede Koleraaaret der, ligesom han selv var syg.

Da min Fader skulde overtage Fabrikkens Drift som eneste Søn, bestemte imidlertid Farbroderen *Mads Pagh*, der stadig optraadte som den styrende i Familien overfor Enken og de unge, at Fætterne *Frederik Bruun fra Assens* (gift med Faders Søster) og *Christian Bruun fra Asmildkloster* skulde tiltræde Driften sammen med Fader. *Christian Bruun* traadte dog snart ud og overtog *Søndermølle*, og det blev derefter Fader og *Frederik Bruun*¹⁾, der blev Ejere af *Bruunshaab*, idet det blev bestemt, at hvis en af dem døde, skulde Enken vedblive som Medeier.

Frederik Bruun døde imidlertid allerede 1863, og Fader maatte fra den Tid dele Indtægterne med sin Søster Christiane, Frederik Bruuns Enke, imod at han forud fik 2000 Kr. for sit Arbeide. Da der kom Aar med Tab, bestemte Onkel Mads Pagh endvidere, at Tante Christiane skulde have en bestemt aarlig Indtægt hvert Aar, enten Fabrikken gav Over- eller Underskud. Dette var ikke lette Vilkaar for Fader at arbeide under, og da Faders Moder ogsaa skulde have sine Renter og efter hendes Død de tre Døttre deres Arv udbetalt, forstaaer man, at der ofte blev arbeidet under pekuniære Vanskeligheder.

1859 havde mine Forældre Bryllup . . Min Moder *Engel Bruun*²⁾ var den Gang 21 Aar og skal have været en meget smuk Brud. Vielsen fandt Sted i Helligaandskirken i København og Bryllupsmiddagen paa den kgl. Skydebane. Næste Dag kom Brudeparret til Bruunshaab. Her var der beredt dem en meget festlig Modtagelse. Gaarden var pyntet med Flag og Grønt, og en af de tyske Vævemestre, som havde overværet en Kurfyrstes Indtog, havde planlagt en lignende Modtagelse her. — Da de Nygifte kom op paa Bakken, hvorfra der ses ud over Bruunshaab, blev Hestene spændt fra, og Arbeiderne trak Vognen, medens hvidklædte unge Piger strøede Blomster foran Vognen.

Det Hjem, som Fader og Moder stiftede her, blev rigt paa lykkelige Dage, og vi, som fik den Lykke at opvokse her, fik rige lyse Barnoms- og Ungdomsaar.“ —

Som et Udtryk for, hvorledes Fru Engel Bruuns Fader, Højesteretsassessor *P. D. Bruun*, saa paa hendes og hendes Ægtefælles Forhold findes følgende Brevudtalelse fra ham:

„Kbhvn. den 21. Decbr. 1862.

Min egen kære Engel og hendes trofaste herlige Bertel. Jeg maa jo nok skrive til Eder Begge paa engang. I er jo en saa skøn Enhed, saa at Tanken ligger saa nær: Hvad jeg gerne vil sige, gælder Eder begge. — — — Eders lykkelige og tilfredse Liv, hvorom Eders

1) Jvf. Note Side 82. 2) Hendes og hendes Mands Bryllup stod den 18. Maj 1859 i København.

$\frac{8}{58}$	Den allersnygt fæse uf dem, i Skibet sæd, Han vilde mig trolove, see lille, og end sød.	$\frac{26}{452}$
----------------	--	------------------

Til den lille Engel Brønnen, ford: som sang Visen, for Is.

Tegning af Johan Thomas Lundbye.

Meddelelser Gud ske Lov altid bære Vidnesbyrd, hører til vore glædeligste Begivenheder, og det er Eders Pris, at I væsentlig er dets Skabere — —“

I Bertel Bruuns og Engel Bruuns Ægteskab fødtes paa Bruunshaab fem Børn, hvoraf et, det yngste, en lille Pige døde som Barn, og en Datter som voksen efter at være bleven gift¹⁾.

Mine Sødskende og jeg selv holdt overmaade meget af disse vore Kusiner og Fætterten paa Bruunshaab som og af deres Forældre, og som Børn tilbragte vi mange glade Øjeblikke hos vore kære Slægtninge i deres smukke Hjem, hvor vi ret kunde tumle omkring i Fabrik anlæggets prægtige Omgivelser, paa de beplantede Hedebakker ved Mølle dammen og Aaen, der løb gennem Gaarden, og i den store Have. Agerbruget drevs i en Del Aar af en Forpagter *Pape*, som senere kom til Asmildkloster i samme Egenskab. I en Række Huse med Smaahaver boede Fabrikkens Arbejdere, af hvilke de fleste Familier oprindeligt skrev sig fra Fredericia, hvorfra Justitsraad *Bertel Bruun* havde ladet dem komme. Flere af dem var aabenbart ud af Emigrantfamilier med franske Navne som *Deleuran*, *Dupont* osv., og deres Ydre viste stundom ogsaa hen til deres Ekstraktion. Fabrikkens Farver hed *Holdorph*; han var en stor Blomsterelsker og Opdrætter af Fjerkræ. Hans Stuer var fulde af Blomsterduft og syngende Fugle. Saa var der Bogholderen, Mestrene osv. — en stor Stab, som hver Jul alle blev indbudt til Julegilde med Risengrød med Mandler i, for den der kunde finde dem og derfor fik Gaver — med Gaasesteg og Æbleskiver og Juletræ —. Det var en stor Festaften, som mine Sødskende og jeg regelmæssig blev indbudte til.

Fru *Magdalene Heise* fortsætter:

„Paa det skønne Bruunshaab samledes Slægten, Faders Søstre med deres Børn kom gerne i Sommerferien, Moders Sødskende boede jo i Nærheden, saa vi ofte kunde ses. —

Fader og Moder var saa glade over at kunne samle de unge, og selv deltog de i de unges Lege, — i det daglige Liv blev Mørkningstimerne særlig dyrebare for os, naar Moder, som var meget musikalsk, spillede for os; medens vi var mindre, skiftedes vi til at sidde paa hendes Skød, medens hun fortalte os om „da Tydskerne var her.“ Det satte vor Fantasi stærkt i Bevægelse, ikke mindst Beretningen

1) a) *Reinholdine Vilhelmine Christine Bruun* (f. 30. Juli 1860), gift 1894 i Asmild m. *Lars Peter Gothard Larsen*, f. 5. Maj 1847, til 1921 Sognepræst til Mørke. b) *Engel Magdalene Henriette Bruun* (f. 20. Juli 1862), g. 1887 i Asmild m. *Christian Frederik Reginald Heise* (f. 15. Okt. 1855), Overretssagfører i Viborg og Forstander for Viborg Hospital. c) *Johanne Marie Bruun* (f. 20. Juli 1862, d. 11. Juni 1901), gift 1888 i Asmild m. *Carl Valdemar Prætorius* (f. 23. Okt. 1852), Sognepræst til Fjeldsted og Harrendrup. d) *Johannes Ivar Bruun* (f. 5. Marts 1865), blev bl. a. i Tyskland uddannet som Klædefabrikant. 1897—1913 Ejer af Bruunshaab, fra 1913 Direktør for A/S Ryesgades Fabrikker i Nørre Sundby. Gift 1894 i Gentofte m. *Camilla Kinch* (f. 24. Febr. 1868, d. 4. Febr. 1921). e) *Kirstine Agnete Christiane Bruun* (f. 15. Novbr. 1868, d. 6. Maj 1872).

om, da Klæde-Leverancen til den danske Armé blev skjult paa Loftet, og Resten gemt i Rindsholm Skov —

Om Sommeren var Fader gerne i Silkeborg for at holde Ferie, og der var det ham en stor Glæde at færdes. I 1901 blev han Ejer af Hovedgaarden *Seilgaard* ved Silkeborg efter min Tante *Magdalene, M. P. Bruuns Enkes Død*, og Rejserne dertil blev hyppigere —

Fader elskede sit Barndomshjem Bruunshaab, og det var ham en Glæde at beplante de smukke Lyngbakker, og, da Træerne voksede til, at hugge Gange der. Forfatteren *Gnudtzmann* skriver om Egnen her: „Der er en ganske ejendommelig Poesi over Landskabet her, høje Skrænter, bevoksede med høje alvorlige Graner, nede i Dalen Aaen, der bruser frem over Fabrikens Møllehjul, snurrende Væve og nøgen Hede, menneskelig Driftighed og vild Natur — og udenfor paa Marken en Oldtids Kirkegaard med sine runde højtidelige Kæmpehøje — alt det giver Stedet sin ejendommelige Stemning.“ —

I Aaret 1884 fejrede mine Forældre deres Sølvbryllup, omgivet af Familien, og ved denne Lejlighed viste Arbejderne i fuldt Maal, hvor meget de skønnede paa deres Arbejdsgiver og hans Hustru, som med Godhed og Hensynsfuldhed havde omfattet dem i de mange Aar.

1897 overtog min Broder *Johannes Bruun* Fabrikken, og Fader og Moder flyttede til *Viborg*. Moders Øjne havde i mange Aar været svage, og hendes Syn var taget stærkt af. Hun bar dette med beundringsværdig Taalmod og var altid mild og kærlig med utrættelig Omsorg for alle sine. — Guldbryllupsdagen oplevede de ogsaa, og det blev en stor Højtidsdag med mange Beviser paa de mange Veners Kærlighed. Den fejredes paa Bruunshaab.

Fader døde d. 29. Juli 1913, og samtidig var det gamle Hjem gaaet over i fremmede Hænder¹⁾. To Aar efter døde Moder. Begge vore Forældre ligger begravede paa *Asmild Kirkegaard*.“ —

Ved *Bertel Bruuns Død* fik han følgende Eftermæle i et *Viborg-Blad*:

„Den 29. f. M. døde her i Byen den tidligere Ejer af Bruunshaab Klædefabrik, *Bertel Bruun* i en Alder af 83 Aar. Den Afdøde var den sidste Mand af den ældre Generation af Familien Bruun, der har været saa kendt og vel anset her i Byen og Egnen i forrige Aarhundrede —. Han var en stille og beskeden Mand, der ikke gjorde noget for at blive bemærket udadtil, men passede sin Gerning og bidrog til Bevarelsen af Familiens og Fabrikens gode gamle Navn — Afdøde blev i Lørdags begravet i den Bruunske Familiebegravelse paa *Asmild Kirkegaard* efter en stemningsfuld Højtidelighed i *Søndre Sogns Kirke*, hvor Pastor *Smith* talte smukt over den af alle agtede gamle Mand —.“

¹⁾ Klædefabriksdriften ved Vandkraft, paa Landet, betalte sig ikke længere, og *Bruunshaab* gik til Auktion.

INDHOLDSFORTEGNELSE

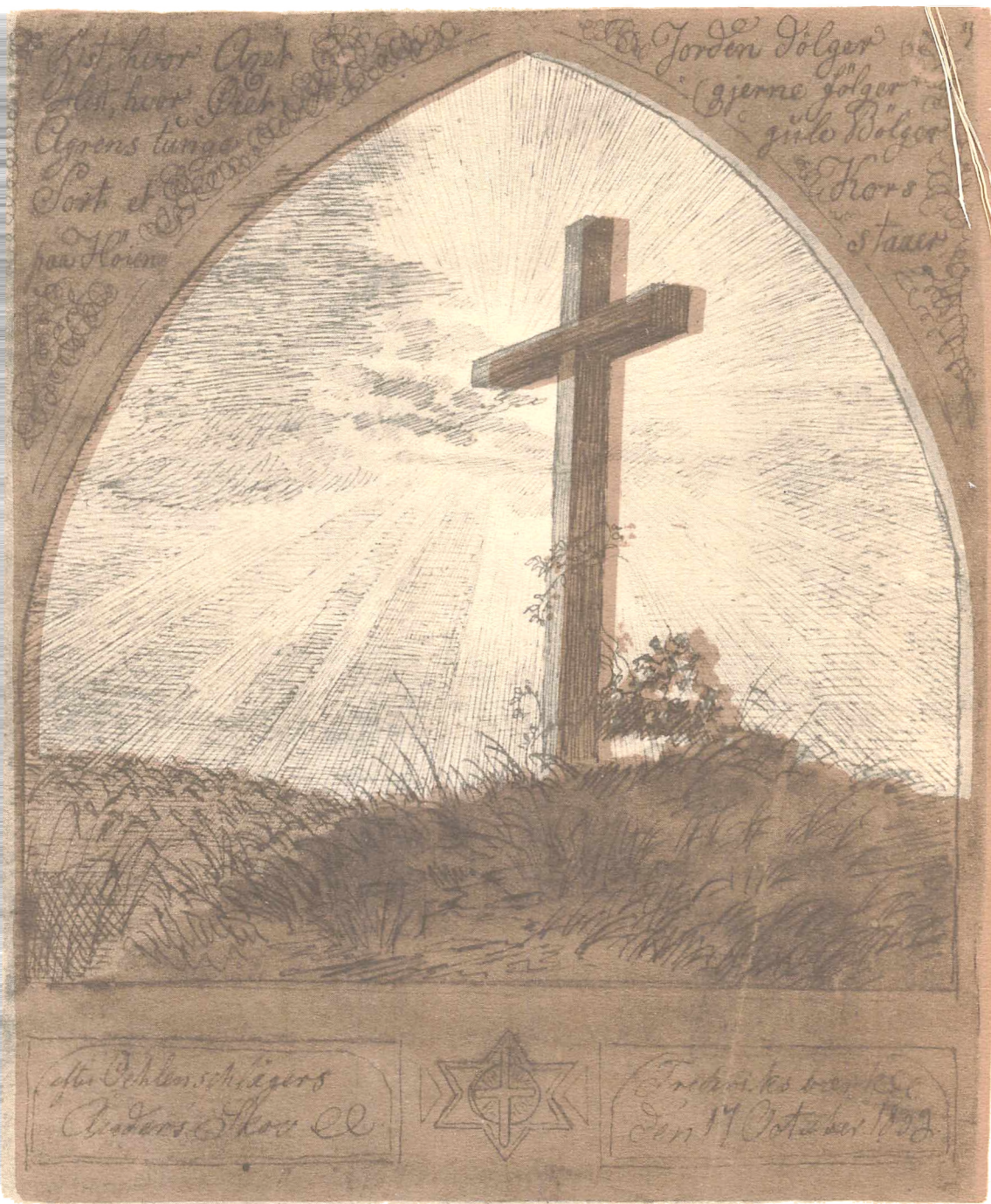
Indledning. „De Fredericia Bruun'er“	1
Livet i Viborg By for hundrede Aar siden	5
Gamle Minder	6
Bertel Bruun fra Fredericia køber Asmildkloster (1809) og anlægger Klædefabrikken Bruunshaab (1821)	12
Bertel Bruuns Sønner	15
Bruun'erne paa Asmildkloster og Stiftamtmand Schönheyders Familie i Viborg	24
Johannes Ivar Bruun paa Bruunshaab, hans Ægteskab og Død	43
Fra Stændertiden i Viborg. A. S. Ørsted og Familien paa Asmildkloster	48
Mads Pagh Bruun paa Bruunshaab (1836—1856)	71
Etatsraad G. F. S. Bruuns Barndom og Ungdom	82
Georg Morville og August Schönheyder, to Jægere	86
Under den første slesvigske Krig: 1848	90
— 1849	110
— 1850	116
Peter Daniel Bruun som Politiker og Landejendomsbesidder (1851—1864)	119
Mine Forældre og Hjemmet paa Asmildkloster. Etatsraad G. F. S. Bruun og Hustru Nicoline, f. Buchwaldt. Barndoms minder	127
Fra Krigens Tid — 1864	141
I Viborg Kathedralskole (1865—1871)	149
Heden som den var og blev gennem Hedeselskabets Mænd	155
G. F. S. Bruuns Virksomhed under Viborg Domkirkes Restaurering og for Museet i Viborg	166
G. F. S. Bruuns offentlige Hverv	170
Hjemmet paa Asmildkloster i Aarhundredets Slutning	175
Min Faders Død og Begravelse	178
Min Faders Sødskende og deres Ægtefæller	180

FORTEGNELSE OVER BILAGSBILLEDER

Etatsraad <i>G. F. S. Bruun</i> , (Ungdomsbillede, tegnet af <i>N. F. Habbe</i> , 1844)	Titel
Justitsraad, Borgmester <i>Johs. Iver Bruun</i> i Fredericia med nærmeste Familie, (Silhouetgruppe fra 1794)	1
Justitsraad <i>Johs. Iver Bruun</i> og Hustru, <i>Maren, f. Pagh.</i> (Malerier) Justitsraad <i>Bertel Bruun</i> (Farvelagt Tegning) og Hustru, <i>Magdalene Barbara, f. Brachner</i> (Pastelmaleri)	8
Geheimekonferensraad <i>J. F. G. Schönheyder</i> (Maleri af Const. Hansen), Geheimstatsminister <i>Anders Sandøe Ørsted</i> (Maleri af C. A. Jensen), Højesteretsassessor <i>P. D. Bruun</i> (Maleri af Const. Hansen) og Hustru, <i>Reinholdine, f. Schönheyder</i> (Voksmaleri)	40
<i>Danske Folkerepræsentanter i Viborg</i> (Litografi efter Tegning af <i>L. A. Smith</i> , 1840.)	64
Etatsraad <i>M. P. Bruun</i> (Fot.) og Hustru, <i>Magdalene, f. Bruun</i> (Maleri af Fru Jerichau-Baumann); Fru <i>Marie Bruun, f. Hansen</i> (Maleri af <i>Jørgen Roed</i>), <i>August C. Schönheyder</i> som Herregaardsskytte i 1848 (Skitse af <i>Frits Schönheyder van Deurs</i>)	80
<i>Asmildkloster</i> (Malet af <i>Frits Schönheyder van Deurs</i>)	88
<i>Frederikke Vilhelmine Schönheyder</i> , Datter af Biskop Schönheyder, Konferensraadinde <i>Reinholdine Bruun, f. Schönheyder</i> , Etatsraad <i>Fr. August Schönheyder</i> og Hustru, <i>Maren (Marie), f. Bruun</i>	96
Højesteretsassessor, Konferensraad <i>P. D. Bruun</i> (Fot.)	120
Købmand i Viborg <i>N. A. Buchwaldt</i> , Købmand i Viborg, Grosserer i København, Politiker <i>S. A. M. Buchwaldt</i> (Fotografier), <i>Store Torv i Viborg ca. 1830</i> (Maleri i Museet i Viborg).....	128
Etatsraadinde <i>Nicoline Buchwaldt</i> (Daguerreotypi og Fot.), Etatsraad <i>G. F. S. Bruun</i> til Asmildkloster	136
Rektor, Professor <i>F. C. Olsen</i> , Overlærer <i>E. Wolle</i> , Stiftamtmand m. m. <i>G. E. G. F. Rosenkrantz</i> , Rektor <i>A. Heise</i> , Rektor <i>H. H. Lefolii</i> , Adjunkt, Professor <i>Arthur F. Feddersen</i> , Skovrider <i>Sophus Jensentusch</i> , (Fotografier)	152
<i>Viborg gamle Raadhus</i> , nu Museum, <i>Georg Morville, E. M. Dalgas</i> (Fotografier)	160
<i>Asmildkloster</i> (Fot. ca. 1890), <i>Brunnsaab</i> (Tegning ca. 1860), <i>Søndermølle</i> (Fot. ca. 1870)	176
<i>Magdalene Swane, f. Bruun</i> , Ungdomsbillede (Maleri af Fru Jerichau-Baumann, 1850), <i>Magdalene Swane, f. Bruun</i> , gift m. Biskop <i>Hans Jørgen Swane</i> (Fotografier), <i>Bispegaarden i Viborg</i> (Fot.).....	184
Landsoverretsassessor <i>Bertel Bruun</i> , gift med <i>Mathilde, f. Lorenzen</i> . Ejer af Søndermølle <i>Christian Bruun</i> , gift med <i>Henriette, f. Schönheyder</i> , <i>Engel Bruun, f. Bruun</i> , gift med Fabrikejer <i>Bertel Bruun</i> , <i>Brunnsaab</i>	192
<i>Lille Engel Bruuns Billedbog</i> (med Skitser af <i>Johan Thomas Lundbye</i>)	Bilag bag i Bogen

FORTEGNELSE OVER TEKSTBILLEDER

	Side
Justitsraad <i>Bertel Bruun</i> og Hustru <i>Magdalene Barbara f. Brøchner</i> (1816); Silhouetter	1
Nogle af Justitsraad <i>Bertel Bruuns</i> Børn (1816); Silhouetter	21
Parti fra Viborg (St. Mathiasgade i Nærheden af Hjultorvet) 1831 af M. Rørbye	27
Stænderhuset og Domkirken i det 19' Aarh.s første Halvdel.....	28
Indbydelseskort; 1820	29
Udsigt fra Asmildkloster til Viborg, 1835	} 37
Asmildkloster set fra Viborg-Siden: ca. 1825—1830 (Tegn. efter Maleri af Aug. Schönheyder)	
Fru <i>Marie Bruun</i> (Brunshaab) omgivet af Familiens unge Kvinder. Skitse af Maleren C. Constantin-Hansen, 1849.....	72—73
Soldatergruppe, tegnet af N. F. Habbe	85
Den 27' Januar 1856, Skitse af B. Bruun	131
Tegning af Johan Thomas Lundbye til: »den lille Engel Bruun« 1845	197

LILLE ENGEL BRUUN'S BILLEDBOG

MED TEGNINGER AF JOHAN THOMAS LUNDBYE

Den 5. Juni 1845 tiltraadte Maleren *I. T. Lundbye* en Rejse til Italien, hvorfra han først Aaret efter vendte hjem til Danmark. Kort forinden sin Afrejse var han i Besøg hos Højesteretsassessor *P. D. Bruun* paa Kultorvet i København, hvor han af og til kom; dennes lille, 8 Aar gamle Datter *Engel*, som han, efter Familietraditionen, holdt meget af, havde sunget for ham til Akkompagnement af Moderen. Som Tak herfor forærede Kunstneren „*lille Engel Bruun*“ en Tegning af hende og Moderen ved Klaveret¹⁾. Tegningen er mærket med de to Datoer $\frac{8}{6}$ og $\frac{26}{6}$ 1845, hvoraf den sidste er „*lille Engels*“ 8 Aars Fødselsdag og den første maaske betegner den Dag, paa hvilken hun sang for Lundbye.

Men foruden denne Tegning skænkede Lundbye sin lille Veninde — vistnok i denne Periode — en Række Skitser, som oprindelig har været indtegnet paa begge Sider af Bladene i et Hefte, men som i sin Tid er udtagne deraf, hvorfor deres Rækkefølge ikke kan konstateres. Skitserne gengives alle her i hel Størrelse. De er tegnet paa blaagraat Papir.

Ved at betragte dem, maa man uvilkaarlig tænke paa, hvad *Karl Madsen* udtaler²⁾: „Nydelige er mange af de Tegninger, Lundbye fortrinsvis tegnede for at øve Haanden og Pennen“; thi disse mer eller mindre løse Skitser, blandede med Navnetræk, Gaader o. s. v., vidner noksom om, at Kunstneren har ladet Pennen løbe con amore.

Engel Bruun var født 1837, og nogle af Skitserne er dateret 1838 og 1839; det er derfor udelukket, at de paa et Tidspunkt,

¹⁾ Gengivet i Teksten Side 197. ²⁾ Karl Madsen: „Johan Thomas Lundbye 1818—1848. Udgivet af Kunstforeningen 1895.“

da hun var mellem 1 og 2 Aar, er tegnede til hende. Spørgsmaalet er da, om Kunstneren senere, da hun voksede til, har tegnet dem *til hende*, med Benyttelse af ældre Motiver fra Skitsebøger, eller om han har givet hende disse Blade, som allerede var nogle Aar gamle.

Engel Bruuns Datter, Fru *Magdalene Hejse*, som nu er i Besiddelse af Skitserne, har paa min Forespørgsel svaret: „I Anledning af Lundbyes Tegninger, da er det afgjort en Gave til „lille Engel“ fra Lundbye selv, og vi har en Forestilling om, at de er tegnet i en Stilebog af Mors — — —. Mange af Tegningerne tyder jo paa at være tegnede for Øjeblikket, som f. Eks. Gaaderne, medens andre maa være tagne af hans Skitsebog.“

Museumsdirektør *Karl Madsen*, som jeg har vist Skitserne, er dog af den Anskuelse, at de i den Form, de har, er tegnede i de nævnte Aar og ikke senere. Netop i denne Periode beskæftigede Lundbye sig med at skitsere til et Børneblad, og dertil kommer, at selve Udførelsen — Stregen — bestemt peger paa disse Aar. Efter hans Mening taler Sandsynligheden altsaa for, at Kunstneren har givet den lille Pige Blade ud af et Hefte, han tidligere havde tegnet.

Hvorom alting er, saa viser disse Blade, at Kunstneren har tegnet Side op og Side ned med Børn for Øje, og idet han hentede Motiver delvis fra Skitsebøger, delvis fra Erindringen og iøvrigt fra, hvad der i Øjeblikket faldt ham ind. Af og til gav han dertil Barnet en Gaade at løse, som f. Eks. Side 5:

„Apostoliske Breve“,

Side 10:

„De er en underlig En“,

og Side 13:

„Forunderlige Ting ske under Solen“.

Eller han skitserede et Brædtspil, som Barnet da selv kunde lave sig (Side 10).

Skitserne er iøvrigt paa flere Maader et Udtryk for meget af det, som fyldte Lundbyes Sjæl, og hvorfor Karl Madsen saa indgaaende har gjort Rede i sin Bog.

Lundbyes Kærlighed til Danmarks Historie, der bl. a. næredes ved Ingemanns Romaner, har faaet Udtryk i Skitserne Side 8 og 9, hvoraf den sidste, ifølge Traditionen, skal forestille Niels Ebbesen (dat. 19. Okt. 1839), medens den første aabenbart giver en Situation fra Krigeene paa den Tid.

Til Eventyrets Verden maa henregnes Billedet Side 14.

Oehlenschlägers Digt i „Langlandsrejsen“ — „Anders Skov“ med Stroferne:

„Hist, hvor Axet Jorden dølger
Hist, hvor Øiet gjerne følger
Agrens tunge gule Bølger
Sort et Kors paa Høien staaer“,

har under et Ophold i Frederiksværk (17. Oktober 1839) inspireret ham til den smukke Tegning, som er gengivet paa Forsiden af dette Bilagshefte. Særlig den sjællandske Natur og Folkelivet havde jo taget ham fangen.

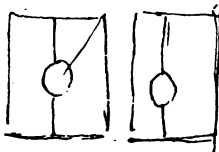
Fra et Studieophold i Vallekilde, hvor Morbroderen *Bonnevie* var Præst, har Lundbye (S. 6 og 7) gengivet et Hjemridt, som synes at være endt med en Katastrofe (29. Septbr. 1838).

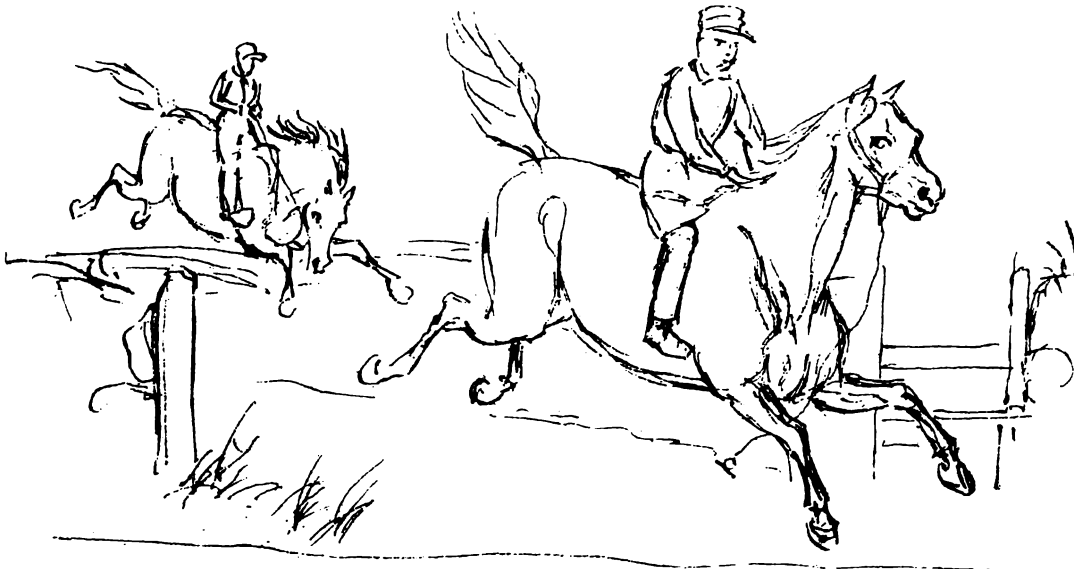
Flere Skitser af Heste, hvoraf enkelte vel ikke er helt ulastelige, er blandet imellem. Morsom er to Officerer tilhest fra Frederik den Sjettes Tid (Side 6).

Den interessanteste Tegning (Side 11) er vel nok: „Erindring fra Svindinge, 19. Oct. 1839, Bryllupsgilde 3—4 Dage og Nætter“, hvor Gæster kommer kørende og modtages med Violinspil. — Det var ogsaa den Skitse, Engel Bruun holdt mest af. (Den er mærkelig nok dateret samme Dag som Tegningen Side 9).

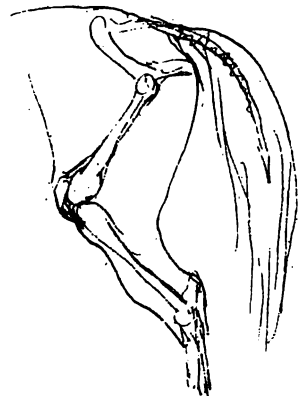
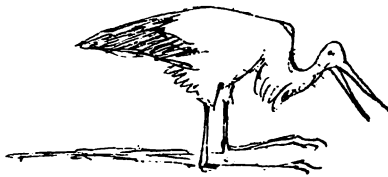
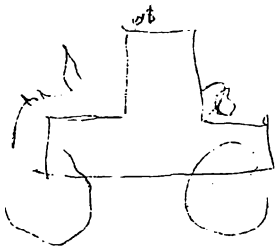
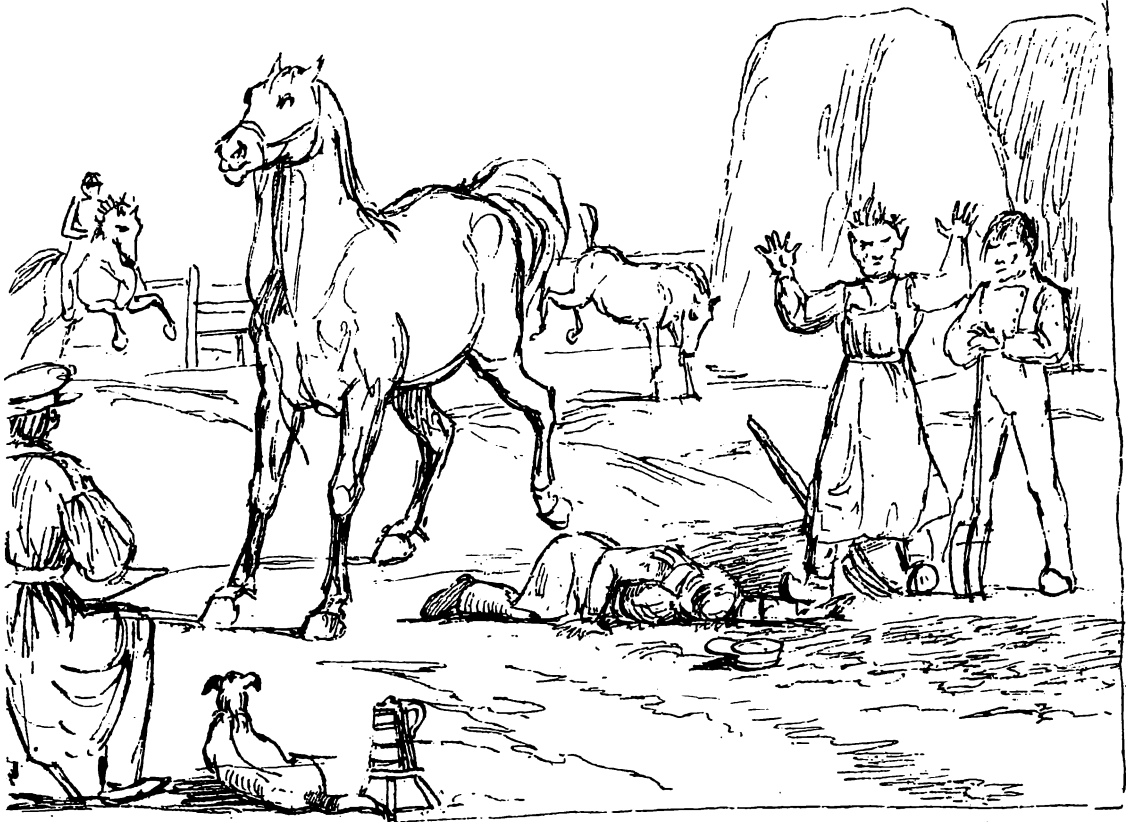
Yndefuld er en hjemlig Scene, hvor en Dame læser op (Side 5). Endelig skal omtales et Par Mandshoveder, hvoraf det t. h., efter Karl Madsens Mening, maaske er et Selvportræt. Paa samme Side (13) er tegnet en Hund. Iøvrigt taler Skitserne for sig selv.

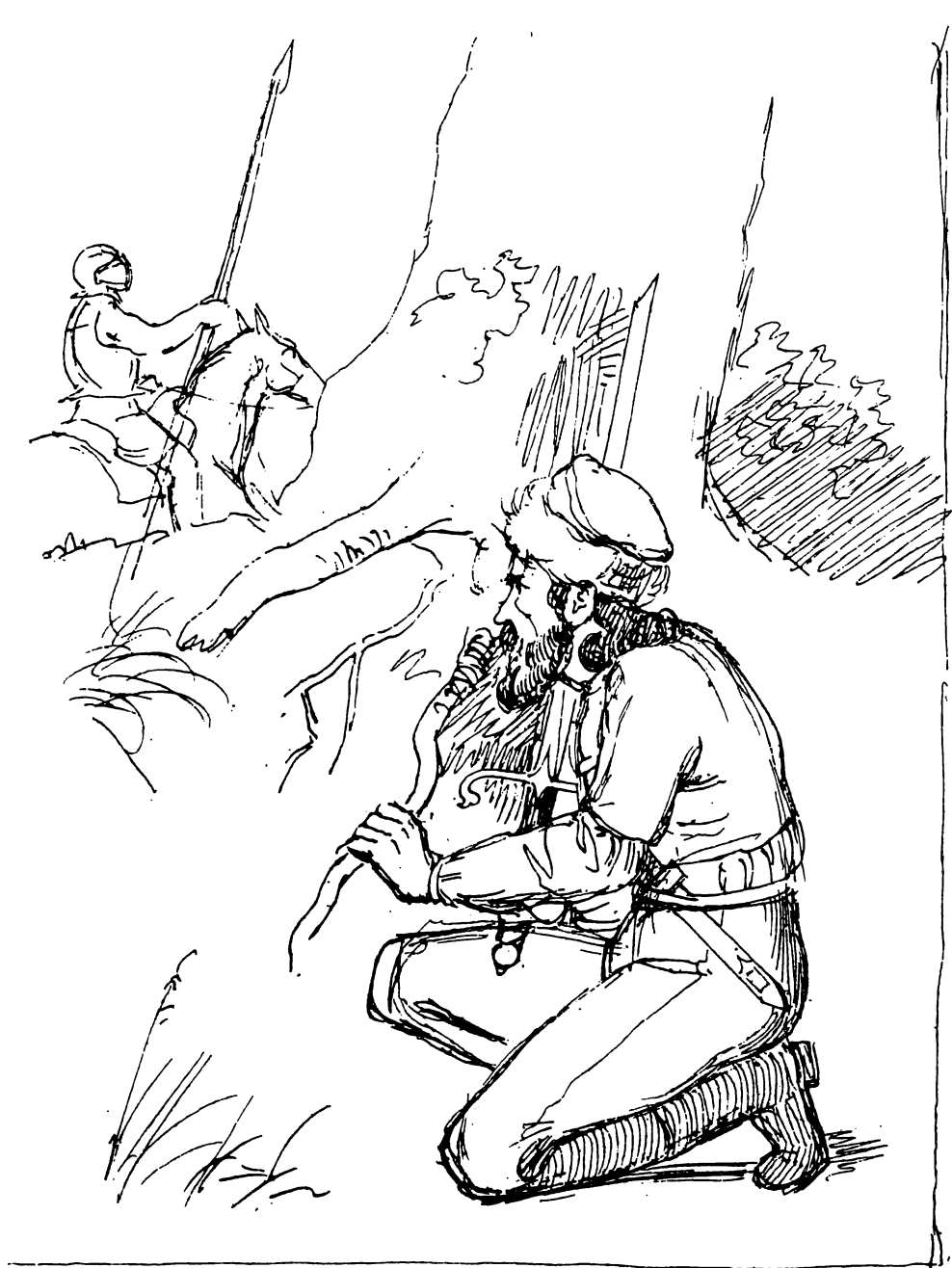
Daniel Bruun.

Erindringer fra Kallehølle den 29 Sept 1833 p. 12

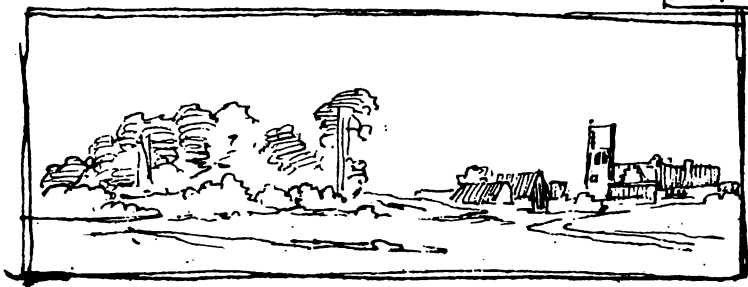
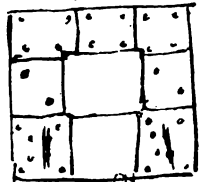
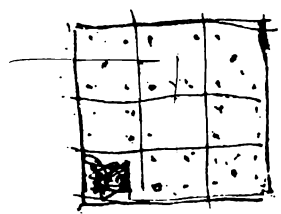
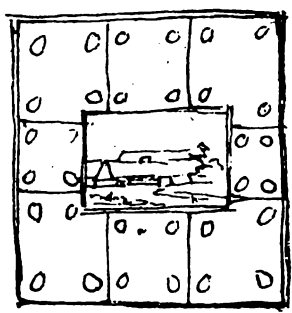
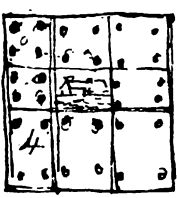
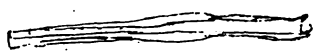

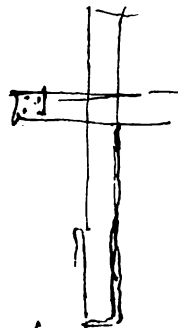
19 October 1839

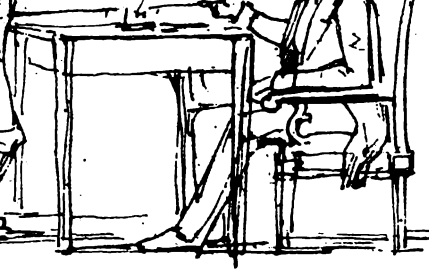
J. J. J. J.

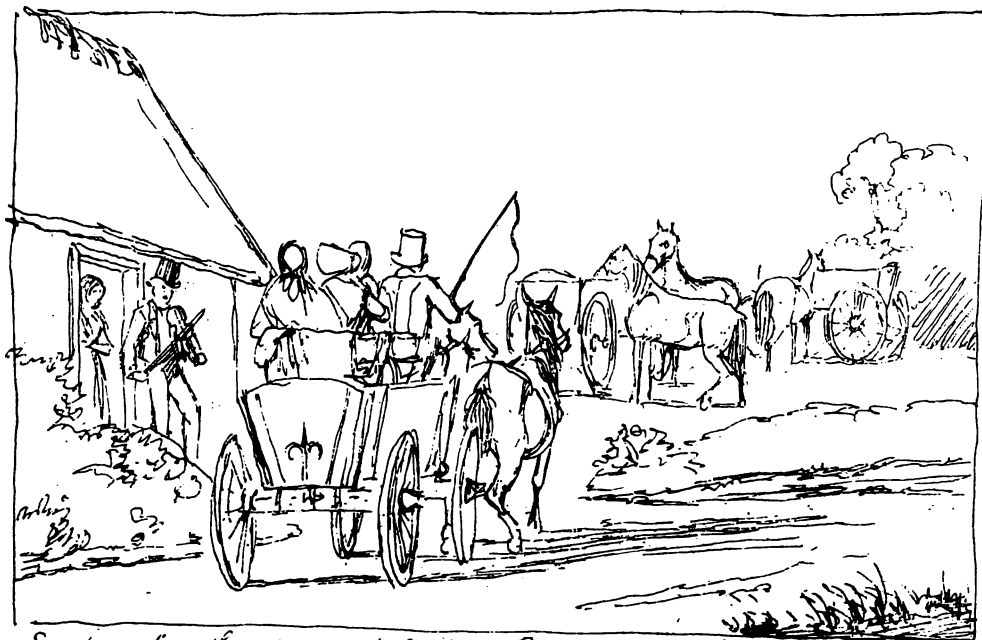

big 1. 1.

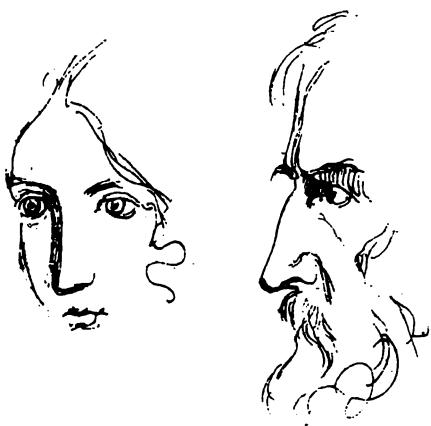

W

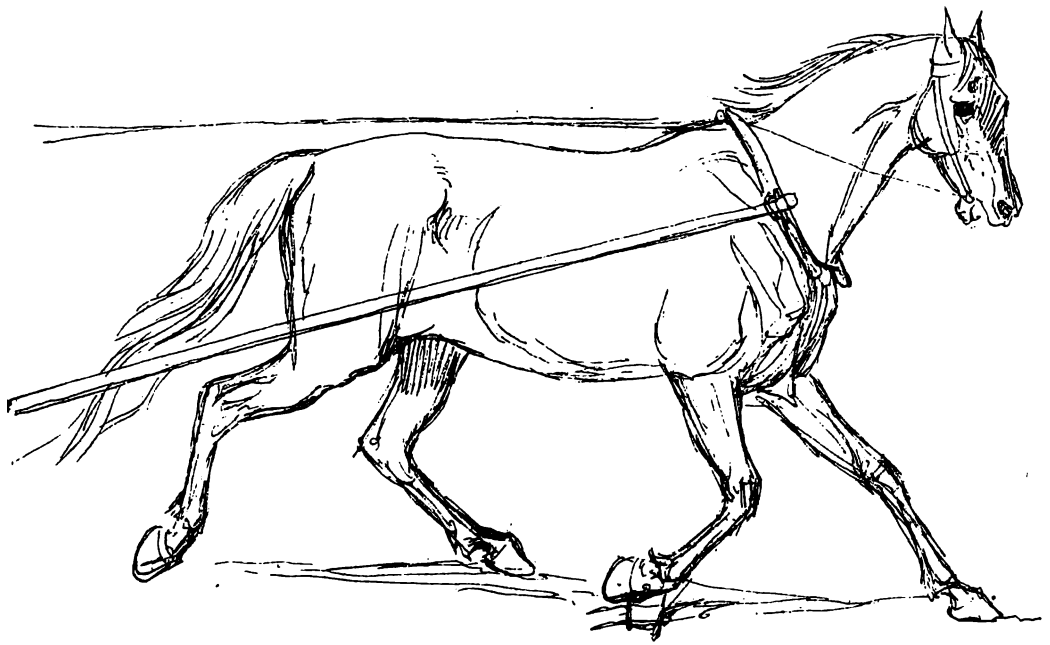

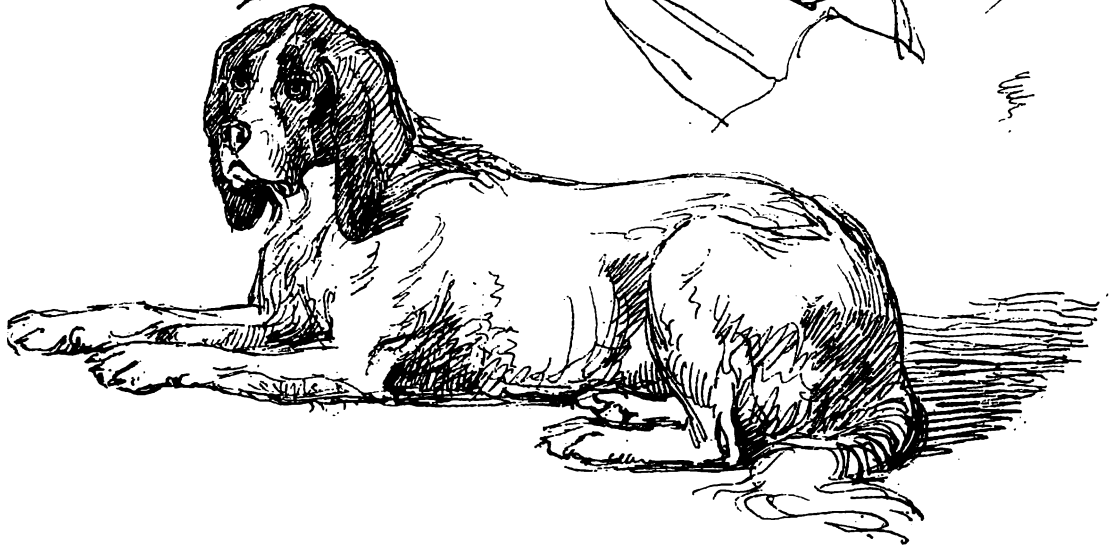
Erindring fra Trindingsø . 19 Oct 1839. Bayllepils gilde 3-4 Dage og Natter.

[Handwritten signature]

Handwritten cursive text, likely a signature or name, written in black ink. The text is highly stylized and difficult to decipher, but appears to contain the name "Lindberg" at the bottom right. There are also some decorative flourishes and a small mark resembling a signature above the main text.

*lige Ting
for*

